

Jaana Tokola

ETUNIMI - MERKKI YHTEISÖLLISYYDESTÄ VAI YKSILÖLLISYYDESTÄ?

**Etunimi maatalousväestön maailmankuvan ja perhekäsityksen
heijastajana 1800-luvun Kalajoella**

Pro gradu - tutkielma
Jyväskylän yliopiston Suomen
historian laitoksessa
helmikuussa 1997.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos Historia
Tekijä Tokola, Jaana	
Työn nimi Etunimi - merkki yhteisöllisyydestä vai yksilöllisyydestä? Etunimi maatalousväestön maailmankuvan ja perhekäsityksen heijastajana 1800-luvun	
Kalajoella Oppiaine Suomen historia	Työn laji Pro gradu
Aika Helmikuu 1997	Sivumäärä 132 + 31 liitesivua
<p>Tiivistelmä - Abstract</p> <p>Pro gradu -työssä tutkitaan 1800-luvun Kalajoella käytössä olleita etunimiä ja nimenantoperiaatteita. Tutkimuksen aikajaksoina ovat vuodet 1800 - 1805, 1830 - 1835, 1860 - 1865 ja 1890 - 1895. Koska nimervalintaprosessi osana sosiaalista käyttäytymistä on kulttuurisidonnainen käyttäytymismalli, se kertoo kulttuurissa vallitsevista säännöistä, arvoista ja asenteista. Tutkimalla lapsille annettuja etunimiä ja käytettyjä nimervalintaperiaatteita työssä selvitetään nimenantajien, kalajokisen maatalousväestön, suhtautumista yksilöön, yhteisöön ja perheeseen.</p> <p>1800-luvun alussa etunimiä oli Kalajoella käytössä niukasti. Lapsi nimettiin yleensä vanhempansa tai isovanhempansa kaimaksi, ja käytetyt etunimet olivat almanakasta peräisin olevia vanhoja pyhimysnimiä tai raamatullisia nimiä. Käytetyn etunimivaraston suppeus, homogeenisuus ja samannimisyyden yleisyys osoittavat kalajokisen agraariväestön maailmankuvan olleen 1800-luvun alussa kollektiivinen ja traditiosidonnainen. Nimettävää lasta ei nähty yksilönä, vaan perheen ja kyläyhteisön, kollektiivin, osana.</p> <p>1800-luvun kuluessa uusia nimiä otettiin käyttöön runsaasti. Suvussa periytyvien nimien käyttö väheni ja yhä useammat vanhemmat alkoivat valita lapselleen ei-perinteisen, yksilöivän nimen. Etunimistö laajeni ensin ruotsinkieliseltä rannikolta omaksutuilla nimillä ja 1800-luvun loppupuolella suomalaiskansallisen liikkeen myötä uusilla suomalaisilla nimillä. Samalla pyhimysnimien ja raamatullisten nimien osuus käytetystä nimistöstä väheni. Etunimistön rikastuminen on osoitus maailmankuvan vaihdoksesta kollektivistisestä individualistiseksi. Lapsi alettiin nähdä omaksi ainutlaatuiseksi persoonakseen, jonka yksilöllisyys haluttiin osoittaa poikkeavalla etunimellä. Uusien nimien käyttöönotto toteutettiin kaksinimisyyden avulla sekä luopumalla nimenannosta isovanhempien mukaan. Nimenantoperiaatteen murtaminen oli mahdollista, koska ydinperheideologian omaksumisen johdosta isovanhemmat jäivät syrjään isän, äidin ja lasten muodostamasta perheyksiköstä.</p> <p>Tytöillä konservatiivisen nimenantoprosessin hajoaminen alkoi 1800-luvun puolivälissä ja pojilla 1800-luvun lopulla. Talollisten ja tilattomien välillä ei nimenantoperiaatteissa Kalajoella koko vuosisadalla ollut juurikaan eroa. Vaikka konservatiivinen nimenantoprosessi oli 1800-luvun lopulla hajoamassa, niin murros oli kuitenkin - varsinkin poikien kohdalla - vasta alkamassa ja perinteisen nimenannon noudattaminen oli edelleen yleistä. Kalajokisen maatalousväestön maailmankuvan muutos ei tapahtunut hetkessä, vaan vanha kollektiivisyys eli pitkään voimistuvan individualismin rinnalla.</p>	
Asiasanat etunimet, nimenantoperiaatteet, maailmankuva, kollektivismi, individualismi, ydinperhe, Kalajoki	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopiston Suomen historian laitos	
Muita tietoja	

DISPOSITIO:

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimustehtävä	1
1.2. Lähteet ja metodi	9
2. ETUNIMET OMAN AIKANSA KUVAAJINA	15
2.1. Almanakka ja traditio etunimistön perustana	15
2.1.1. Pyhimysnimiä ja raamatullisia nimiä - etunimistön suppeus ja perinteisyys	15
2.1.2. Etunimistö laajenee - perinteisyys jatkuu	25
2.2. Muuttuva ja laajentuva etunimistö	33
2.2.1. Määrältään vähäinen nimenkantajisto etunimistön rikastuttajana	33
2.2.2. Etunimistön suomalaistuminen	47
2.3. Kaksinimisyys - konservatiivisen nimenantoprosessin hajoamisen osoitus ja väline	62
2.3.1. Kaksinimisyyden yleistyminen Kalajoella	62
2.3.2. Juho Väinö vai Eino Antti?	69
3. POJASTA KAIMA ISÄLLE, ISOISÄLLE VAI EI KENELLEKÄÄN ?	75
3.1. Kollektivismiin ja vanhan perhemallin aika	75
3.2. Kohti individualismia ja ydinperhettä	87
3.3. Muutos nimenantoperiaatteissa - heijastus individualisoitumisesta ja ydinperheellistymisestä	98

4. MISSÄ PERINNE MURTUU? - ETUNIMEN PERIYTYMINEN	102
TALOLLISILLA JA TILATTOMILLA 1800-LUVUN KALAJOELLA	
4.1. 1800-luvun alkupuolen kollektiivinen ja homogeeninen talonpoikaisto	102
4.2. Talonpoikaisto eriytyy 1800-luvun jälkipuolella - eriytyvätkö nimenantoperiaatteet?	106
5. ETUNIMET JA NIMENANTOPERIAATTEET 1800-LUVUN KALAJOELLA	117
LÄHTEET	123

LIITTEET

Liite 1: Vuosina 1800 - 1805 syntyneiden kalajokisten tyttöjen ensimmäiset ja toiset nimet.

Liite 2: Vuosina 1800 - 1805 syntyneiden kalajokisten poikien ensimmäiset ja toiset nimet.

Liite 3: Vuosina 1830 - 1835 syntyneiden kalajokisten tyttöjen ensimmäiset ja toiset nimet.

Liite 4: Vuosina 1830 - 1835 syntyneiden kalajokisten poikien ensimmäiset ja toiset nimet.

Liite 5: Vuosina 1860 - 1865 syntyneiden kalajokisten tyttöjen ensimmäiset ja toiset nimet.

Liite 6: Vuosina 1860 - 1865 syntyneiden kalajokisten poikien ensimmäiset ja toiset nimet.

Liite 7: Vuosina 1890 - 1895 syntyneiden kalajokisten tyttöjen ensimmäiset ja toiset nimet.

Liite 8: Vuosina 1890 - 1895 syntyneiden kalajokisten poikien ensimmäiset ja toiset nimet.

Liite 9: Kymmenen suosituinta tytön ja pojan nimeä Kalajoella vuosina 1800 - 1805 ja 1830 - 1835.

Liite 10: Kymmenen suosituinta tytön ja pojan nimeä Kalajoella vuosina 1860 - 1865 ja 1890 - 1895.

Liite 11: Kymmenen suosituimman nimen osuus 1800-luvun kalajokisten poikien ja tyttöjen nimistöstä.

Liite 12: Kolmen suosituimman nimen osuus 1800-luvun kalajokisten poikien ja tyttöjen nimistöstä.

Liite 13: Suositut etunimet (Savo, Kainuu, Kuhmo).

Liite 14: Etunimen periminen vanhemmilta 1800-luvun Kalajoella.

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimustehtävä

Etunimi on ihmiselle tärkeä, sillä sen kautta hän saa yksilöllisyyden. Etunimen avulla tuodaan esiin jonkun ryhmän yhden erillisen yksilön persoona. Toisaalta nimenantotilaisuudessa yksilö tunnustetaan yhteisön jäseneksi ja hänelle myönnetään yhteisön jäsenen oikeudet. Näin etunimellä on sekä yksilöllistä että yhteisöllistä merkitystä.¹

Se, minkä nimen lapsi saa, on heijastusta nimenantoajasta. Nykyään nimenantoon vaikuttavat monet seikat: sukulaiset, ystävät, elokuvat, kirjallisuus, musiikki... Aikaisemmin nimervalinta suvusta oli ahtaasti normatiivinen valintaperuste. Tapa vaati tekemään ensimmäisestä pojasta isänisän kaiman, toisesta pojasta äidinisän kaiman ja kolmannesta isän kaiman. Tyttöjen nimet määräytyivät saman periaatteen mukaan. Nimenantoperiaatteiden normatiivisuuden vuoksi käytettyjen virallisten nimien luku oli niukka 1800-luvun loppupuolelle saakka, kun taas käyttö- eli puhuttelunimien määrä oli paljon laajempi. Etunimistö alkoi muuttua merkittävästi vasta 1800-luvun yhteiskunnallisten muutosten seurauksena.²

Etunimet on tässä otettu tutkimuksen kohteeksi, koska etunimiin, kuten kaikkiin symboleihin ja symbolijärjestelmiin, on kiinnittynyt merkityksiä, jotka kertovat kulttuurin tiedostetuista ja tiedostamattomista piirteistä³. Ihminen kantaa kulttuuria mukanaan enemmän tai vähemmän tiedostamattaan, ja hänen käyttäytymisellään on usein enemmän sisältöä kuin mistä hän on tietoinen.⁴ Tietoisuus ei tule esiin vain ilmaistuina ajatuksina, kuten aatteina ja ideologioina, vaan käyttäytymisen kokonaisuudessa. Puheen lisäksi ihminen ilmaisee itseään

¹ Vilkuna A 1989, s. 184,198.

² Vilkuna A 1989, s. 118-119. Otterbjörk 1981, s. 4-5. Kiviniemi 1982, s. 129-148. Blomqvist 1993, s. 50-51, 60-61.

³ Kulttuurisemiotiikasta ks. esimerkiksi Lepistö - Nenonen 1991.

⁴ Ehn - Löfgren 1994, s. 13-15.

monilla muillakin tavoin, esimerkiksi ilmeillään, eleillään ja pukeutumisellaan.⁵ Käyttäytymistä - tässä nimenantoa - tutkimalla voidaan selvittää yhteisön kulttuuria, arvoja ja asenteita.

Kun etunimistöä tarkastellaan historiallisesta näkökulmasta, mielenkiinnon kohteena on se, mistä kulttuurisista seikoista käytetyt etunimet ja nimenantoperiaatteet kertovat. Tällöin lähdetään siitä olettamuksesta, että vanhemmat eivät anna lapselleen nimeä summittaisesti vaan harkinnan tuloksena. Koska nimenvalintaprosessi osana sosiaalista käyttäytymistä on kulttuurisidonnainen käyttäytymismalli, se kertoo kulttuurissa vallitsevista säännöistä ja asenteista. Etunimistön muutoksia tarkastelemalla voidaan saada selville puhtaasti kulttuurista muutosta, koska lapsen nimeäminen ei ole sidottua nimenantajan varallisuuteen. Jos nimenanto maksaakin jotain nimenantajalle, niin maksu ei riipu annetusta nimestä.⁶

Kastettujen luetteloon merkitty etunimi sinänsä denotoi⁷ vain kastetilannetta eli on osoitus siitä, että jollekin lapselle on annettu nimi. Etunimeä voidaan kuitenkin käyttää historiantutkimuksessa hyväksi eksemplifikaation⁸ kautta, jolloin tarkastelemalla annetun etunimen piirteitä tehdään johtopäätöksiä nimenantajan persoonallisuuden piirteistä. Tutkimalla, millaisia etunimiä minäkin aikana käytetään, voidaan selvittää laajemminkin yhteisössä vallitsevia arvoja. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan 1800-luvun Kalajoella lapsille annettuja etunimiä ja käytettyjä nimenvaihtoperiaatteita sekä hahmotetaan niiden kautta nimenantajien, kalajokisen maatalousväestön, suhtautumista yksilöön, yhteisöön ja perheeseen.

⁵ Peltonen 1992a, s. 60-61.

⁶ Jarrick & Söderberg 1994, s. 113.

⁷ Denotaatio tarkoittaa objektin ja sitä kuvaavan symbolin välistä suhdetta, ts. historiantutkimuksessa jonkin tapahtuman, ilmiön tms. ja sitä kuvaavan lähteen välistä suhdetta. Lepistö - Nenonen 1991, s. 334-335.

⁸ Eksemplifikaatio tarkoittaa historiantutkimuksessa sitä, että tutkija käyttää tiettyyn tapahtumaan viittaavan lähteen piirteitä ja ominaisuuksia mallina siitä, kuinka todellisuuden kuva (mennyt maailma) tulisi rekonstruoida. Eksemplifikaatio oli kyseessä esimerkiksi kun Pentti Renvall tulkitsi tutkimuksessaan "1500-luvun ihminen oikeuskatsomustensa valossa" eräät oikeuslähteissä esiintyneet piirteet todisteiksi 1500-luvun ihmisten välittömästä ja tunnepitoisesta mielenlaadusta. Lepistö - Nenonen 1991, s. 334-335.

Tutkimusalueeksi on rajattu Suur-Kalajoen pitäjän emäseurakunta Kalajoki⁹, joka sijaitsee Oulun läänissä Keski-Pohjanmaalla Pohjanlahden rannalla. Kalajoki on tutkimusalueena mielenkiintoinen, sillä se oli elinkeinorakenteeltaan maatalousaluetta, missä vielä 1890-luvulla yhdeksän kymmenestä sai elantonsa maataloudesta. 1800-luvun alkupuolella Kalajoki pysyi väestönkasvusta huolimatta talollisvaltaisena. 1800-luvun kuluessa itsellisten määrä kasvoi, ja vuonna 1895 heitä oli 52 prosenttia väestöstä. Sen sijaan torppien ja mäkitupien määrä pysyi Kalajoella koko vuosisadan vähäisenä, koska talot olivat vilkkaan halkomisen johdosta pieniä ja talojen pysyvän työvoiman tarve siten vähäinen.¹⁰ Koska käsityöläisten, säätyläisten ja virkamiesten osuus Kalajoen väestöstä oli koko 1800-luvun ajan hyvin pieni¹¹, tutkimuksessa puhutaan Kalajoen väestöstä maatalousväestönä.

Maatalousväestön etunimistö on mielenkiintoinen tutkimuskohde, koska 1800-lukua pidetään perinteisen maatalousyhteisön traditiosidonnaisuuden ja konservatiivisuuden murtumisen aikana. Tätä maatalousyhteisön kulttuurista muutosta voidaan hahmottaa tarkastelemalla muutoksia käytetyssä etunimistössä ja nimenantoperiaatteissa. *Tämän työn pääkysymyksenä on, milloin nimenvallinnassa luovuttiin perinteisiin sitoutumisesta ja mitä tämä kertoo perinteen murtumisesta maatalousyhteisössä.* Kalajoen mielenkiintoisuutta tutkimusalueena lisää se, että vaikka Kalajoki oli perinteinen maatalousyhteisö, niin maantieteellisen sijaintinsa vuoksi se oli myös merkittävä kaupanteon keskus. Koska kalajokisilla talonpojilla oli markkinoiden ansiosta jatkuvasti yhteyksiä lähikaupunkien porvareihin¹², uusien vaikutteiden leviäminen Kalajoelle oli mahdollista nopeastikin.

⁹ Suur-Kalajokeen kuuluivat 1800-luvun alussa Kalajoki, Rautio, Alavieska, Ylivieska, Evijärvi (nykyinen Sievi), Pidisjärvi (nykyinen Nivala), Haapajärvi ja Reisjärvi. Vuonna 1838 Kalajoen kirkkoherrakunta jaettiin kahtia ja siitä erkanivat Haapajärven kirkkoherrakunnaksi Nivala, Reisjärvi ja Haapajärvi. Vuoden 1865 kunnallislakiasetuksen johdosta jokaiseen kappeli-kuntaan perustettiin omat kunnallishallitukset ja alkoi nykyisten kuntien erkautumiskehitys. Vuoteen 1895 mennessä Kalajokeen kuului enää vain löysästi Rautio. Tuulasvaara 1960, s. 203. Kyllönen 1980 s. 259-260.

¹⁰ Tuulasvaara 1960, s. 77-78. Kyllönen 1980, s. 53.

¹¹ Vuonna 1800 muita kuin maatalousväestöä oli Suur-Kalajoen väestöstä noin 3 prosenttia ja vuonna 1860 noin 2 prosenttia. Tuulasvaara 1960, s. 77.

¹² Tuulasvaara 1960, s. 180-181.

Tutkimus jakautuu kahteen osaan. Tutkimuksen ensimmäisessä osassa (kappale 2) tehtävänä on selvittää Kalajoella 1800-luvulla käytettyä etunimistöä ja sen muutoksia. *Millaisia nimiä käytettiin? Kuinka laaja oli etunimivarasto? Miten nimistö muuttui, milloin ja miksi se muuttui? Millaisista arvoista ja vaikutteista nimistö kertoo?* Tutkimuksessa lähdetään liikkeelle oletuksesta, jonka mukaan suppea etunimivarasto kertoo traditiosidonnaisesta yhteisöstä, jossa yksilöllisyys ei ole edennyt pitkälle, vaan ihmisten toimintaa ohjaavat yhteisölliset normit¹³. Etunimistön muuttumista tutkimalla selvitetään, *missä vaiheessa 1800-lukua lapsi alettiin Kalajoella nähdä yksilönä*, jonka ainutlaatuisuus haluttiin osoittaa yksilöllisellä nimellä. Yksilöitymistä voidaan siis tarkastella etunimitutkimuksen avulla, koska juuri etunimi erottaa yksilön toisista yksilöistä. Samalla työssä pohditaan, *milloin kalajokisen maatalousyhteisön traditiosidonnaisuus ja kollektiivisuus alkoi murtua ja maailmankuva individualisoitua*.

Kun tässä työssä puhutaan kalajokisen agraariväestön maailmankuvasta, tarkoitetaan sitä maailmankuvan osa-aluetta, joka pitää sisällään kulttuurin käsitykset yksilöllisyydestä.¹⁴ Maailmankuvan muita osia, yksilön käsitystä luonnosta ja yhteiskunnasta, tässä ei tutkita.¹⁵ On myös muistettava, että vaikka yhteisön maailmankuvasta puhutaan kollektiivisena ja homogeenisena, niin sen sisällä on aina yksilöiden välisiä eroja.¹⁶

Maailmankuvan tarkastelu kuuluu mentaliteettihistoriaan, jossa tutkimuksen kohteena ovat ihmisjoukon tai yhteisön yhteisen ajattelun rakenteet. Mentaliteettihistoria työskentelee ihmisten käsitysten, maailmankuvan ja mielen parissa.¹⁷ Sen mielenkiinnon kohteena on ihmisten ajattelun ja toiminnan

¹³ Jarrick & Söderberg 1994, s. 113.

¹⁴ Maailmankuvan individualisoitumisen tarkastelussa keskeistä tutkimuskirjallisuutta ovat Mikko Lehtosen, Kustaa H. J. Viikunan ja Juha Siltalan individualismia ja sen syntyä käsittelevät tutkimukset. Lehtonen 1994. Viikuna K. H. J. 1996b. Siltala 1992, Siltala 1996a, Siltala 1996b.

¹⁵ Ks. maailmankuvasta Manninen 1977. Knuutila 1989, s. 173-196. Löfgren 1981. Geertz 1968, s. 303. Kearney 1975.

¹⁶ Lehtonen 1994, s. 24. Burke 1986, s. 443. Ks. Subjektin totaalisuuden vaarasta Peltonen 1992a, s. 41-44.

¹⁷ Katajala 1995, s. 11-12.

väläinen suhde¹⁸. Mentaliteettia käsitteenä on määritelty monin tavoin, mutta yleensä sillä tarkoitetaan yhteisön kollektiivista mielenlaatua, ajatustapoja ja kulttuurisen käyttäytymisen perusteita.¹⁹ Tässä tutkimuksessa mentaliteetti ymmärretään maailmankuvan käsitettä lähellä olevaksi, mutta sitä laajemmaksi käsitteeksi. Maailmankuva on ihmisen tietoisien ajattelun ja toiminnan keskus, kun taas mentaliteetti pitää tiedostetun lisäksi sisällään myös tiedostamattoman: elämykset, tunteet ja kokemukset.²⁰

Yksilön maailmankuva on aina sidoksissa ympäröivään todellisuuteen.²¹ Vaikka maailmankuva muuttuu ympäröivästä todellisuudesta tehtyjen havaintojen seurauksena, niin tämä ei tapahdu välittömänä reaktiona todellisuuden muutokseen. Kääntekelehti maailmankuvassa tapahtuu hitaasti, koska havainnointi on valikoivaa sitä ohjaavan jo olemassa olevan maailmankuvan vuoksi.²² Samoin kuin maailmankuvan muutos myös mentaliteetin muutos on hidasta. Vaikka henkilö elää fyysisesti nykyisyydessä, niin menneisyys hallitsee hänen ajattelutapaansa ja uskomuksiaan.²³

Koska mentaliteetti ja maailmankuva muuntuvat hitaasti, on koko 1800-luvun ottaminen tutkimuksen kohteeksi perusteltua. Tutkimusajanjaksona 1800-luku on mielenkiintoinen, sillä silloin alkoi maatalouden rakennemuutos ja perinteisen maatalousyhteisön murros. 1800-luvun alussa tapahtunut isojako ja viljelmien tuotantorakenteessa 1800-luvun jälkipuolella tapahtuneet mullistukset²⁴ muuttivat maatalousyhteisön perinteistä elämäntapaa ja sosiaalista rakennetta. Samanaikaisesti parantuneet liikenneyhteydet lisäsivät yhteyksiä oman kylän ulkopuolelle. Ulkoisen maailman muuttumisen

¹⁸ Peltonen 1992a, 14-16.

¹⁹ Knuutila 1994, s. 56, 61-67. Jarrick 1985, s. 40-43. LeGoff 1978, s. 249-252. Hutton 1981, s. 237. Mikkeli 1984, s. 129-132.

²⁰ Hinkkanen 1988, s. 445-446.

²¹ Maailmankuva koostuu mentaalisisistä representaatioista eli maailma on sanallisten ja kuvallisten symbolien kautta esittynään ihmisten mielissä. Knuutila 1989, s. 170-173. Maailmankuvan ja mentaliteetin keskinäisestä vuorovaikutuksesta ja suhteesta todellisuuteen ks. Geertz 1968, s. 303.

²² Ks. Knuutila 1989, s. 192-195. Manninen 1977, s. 15-16, 26-31.

²³ Knuutila 1994, s. 56-58. LeGoff 1978, s. 249. Hutton 1981, s. 257-259. Mikkeli 1984, s. 132.

²⁴ Ks. tarkemmin esimerkiksi Peltonen 1990, s. 202-206.

seurauksena maatalousväestön sisäinen maailmankuva alkoi vähitellen muuntua kohti individualisoitumista. Yksilöllistymisen tutkimisessa on kuitenkin oltava varovainen, sillä individuaalisen maailmankuvan omaava tutkija voi pyrkiä etsimään menneisyydestä liikaakin merkkejä individualisoitumisesta.²⁵

Tutkimuksen toisessa osassa (kappaleet 3 ja 4) *selvitetään muutosta keskeisessä nimenantoperiaatteessa, lapsen nimeämisessä vanhemman tai isovanhemman mukaan*. Tutkimuskirjallisuudessa esiintyy erilaisia käsityksiä siitä, missä vaiheessa 1800-lukua nimenannosta lähisuvun mukaan alettiin luopua. Eräiden tutkijoiden mukaan nimenantoperiaatteet muuttuivat 1870 - 1880-luvuilla yhteiskunnallisten muutosten seurauksena.²⁶ Toisaalta voi olla, että tiukasta perinteen noudattamisesta nimenannossa oltiin luopumassa jo 1800-luvun alkupuolella.²⁷ Tutkimuksessa selvitetään, missä vaiheessa 1800-lukua nimenantajat Kalajoen emäseurakunnassa uskalsivat rikkoa perinteitä ja nimetä lapsensa omien mieltymystensä mukaan. *Milloin nimeämisperinne murtui Kalajoella ja mitkä syyt siihen vaikuttivat? Kappaleessa neljä selvitetään, oliko tässä murroksessa eroa kalajokisten talollisten ja tilattomien välillä ja jos oli, niin mikä tähän oli syynä.*

Tutkiessaan suvun mukaista nimeämistä kohtaa ydinperheellistymisen, sillä samalla kun yksilö alkoi erottua yhteisöstä myös ydinperhe alkoi erottua suvusta. 1800-luvulle saakka perhe nähtiin Suomessa muuttumattomana itsestäänselvytenä, "Herran annettuna". 1800-luvulla perinteisen sääty-yhteiskunnan patriarkaalis-sosiaalisten sidonnaisuuksien löystyessä alkoi myös perheen käsite muuttua. Sivistyneen keskiluokan piirissä syntyi uusi perhekäsitys, joka levisi alempiin yhteiskuntaluokkiin 1800-luvun loppuun mennessä. Uuden porvarillisen perhekäsityksen mukaan perhe alettiin nähdä isän, äidin ja lasten muodostamana, muusta suvusta erillisenä, tunneyksikkönä. Uudessa ydinperheessä keskeistä oli vanhempien ja lasten välinen yhteenkuuluvuuden tunne, joka sulki muut ihmiset tämän tunneyksikön

²⁵ Burke 1986, s. 445. Siltala 1996b.

²⁶ Vilkuna A 1989, s. 118-119. Otterbjörk 1981, s. 5.

²⁷ Heikkinen 1993, s. 117.

ulkopuolelle.²⁸ Tätä perheen sisäisten tunnesuhteiden muutosta, ydinperheellistymistä, voidaan tutkia tarkastelemalla sitä, miten lapsen nimeäminen vanhempien ja isovanhempien mukaan muuttuu²⁹. *Nimeämisperiaatteiden muutosta tutkimalla tässä työssä selvitetään, milloin ydinperhekäsityksen omaksuminen Kalajoella alkoi.*

Etunimistön ja nimeämisperiaatteiden tutkimisen tekee mielekkääksi se tosiasia, että käytetyn etunimistön ja nimenvallinnan taustalla olevia kulttuurisia syitä ei ole Suomessa pohdittu juuri lainkaan. Etunimistö sinänsä on sen sijaan ollut useiden tutkijoiden mielenkiinnon kohteena ja 1800-luvun nimistöstä on olemassa runsaasti tutkimuskirjallisuutta. Kustaa Vilkuna on selvittänyt Suomessa käytettyjen etunimien etymologista alkuperää, taustoja ja nimien kansanomaisia muotoja³⁰. Eero Kiviniemi puolestaan on tutkinut suomalaisten nimenantoperiaatteita ja suosikkiniimiä esikristilliseltä ajalta nykypäiviin saakka. Heidän ohellaan tälle työlle merkittäviä nimistöntutkijoita ovat esihistoriallisen ja katolisen ajan nimistöä tutkinut Aarno Maliniemi, etunimen merkitystä yksilölle pohtinut Asko Vilkuna, Ruotsissa käytettyä etunimistöä tutkinut Roland Otterbjörk sekä suomenruotsalaisten etunimistöä keskiajalta nykypäiviin kartoittanut Marianne Blomqvist.³¹

Viime vuosikymmeninä etunimistöä on tutkittu myös eri yliopistojen pohjoismaisen filologian laitoksilla. Tällöin tutkimuksen kohteena on yleensä ollut Suomen ruotsinkielisten alueiden etunimistö 1700-luvulta tälle vuosisadalle saakka. Vaikka näiden tutkimusten näkökulmana onkin lähinnä nimistön kielellinen rakenne, niin tutkimusten sisältämiä tietoja käytetystä etunimistöstä voidaan käyttää tämän tutkimuksen vertailuaineistona. Erityisen mielenkiintoinen vertailukohde on Kaj Borgin Kokkolan etunimistöä vuosina

²⁸ Häggman 1992, s. 6. Häggman 1994, s. 24. Frykman & Löfgren 1984, s. 177-184. Johannesson 1983, s. 30. Tälle työlle merkittäviä perhehistorioitsijoita ovat myös David Gaunt, Jacques Gélis ja Michael Anderson.

²⁹ Smith 1985.

³⁰ Etunimien alkuperä ja merkitykset on koko työssä otettu Kustaa Vilkunan kirjan ”Etunimet” 4. painoksesta vuodelta 1996.

³¹ Kiviniemi 1982, 1993. Maliniemi 1933. Vilkuna A 1989. Otterbjörk 1981. Blomqvist 1993.

1657 - 1928 tarkasteleva lisensiaattityö³², sillä Kokkola sijaitsee maantieteellisesti lähellä Kalajoeta, ja Kalajoen talonpoikien ja Kokkolan porvarien välillä oli vilkkaat kauppayhteydet 1800-luvulla³³. Tutkimuksessaan Borg käsittelee Kokkolassa käytettyjä etunimiä ja etunimisuosikkeja sekä etunimen periytymistä vanhemmilta. Sen sijaan etunimen periytymistä isovanhemmilta Borg ei tutki.

Muita tässä työssä käytettäviä Suomen ruotsinkielisten alueiden etunimistöä koskevia tutkimuksia ovat Kaj Borgin Dragsfjärdin, Airi Kartanon Myrskylän ja Ritva Valtavuo-Pfeiferin Etelä-Pohjanmaan etunimistöä koskevat tutkimukset. Ruotsin puolelta vertailukohteena on lähinnä Gudrun Utterströmin Tukholman etunimistöä kartoittava tutkimus.³⁴ Näistä tutkimuksista selviävät tutkimusalueilla käytetyt etunimet ja nimenantoperiaatteet, mutta etunimen periytymistä niissä käsitellään vain vähän. Tutkimusten puutteena on tämän työn kannalta myös se, että ne koskettavat pääasiassa vain 1800-luvun alkupuolta.

Historiantutkijoista etunimistöä ovat olleet kiinnostuneita vuoden 1541 Savon nimistöä tutkinut Kauko Pirinen, vuoden 1695 Kainuun nimistöä tutkinut Jorma Keränen sekä Kuhmon vuosien 1772 ja 1850 etunimistöä tarkastellut Antero Heikkinen³⁵. Nämä tutkimukset antavat tietoa perinteisen suomenkielisen maatalousyhteisön nimistöä. Antero Heikkisen tutkimus on tälle työlle antoisa paitsi sen ajallisen yhteensopivuuden myös Heikkisen tutkimusnäkökulman ansiosta. Heikkinen käsittelee sekä Kuhmon etunimivalikoiman muutosta että nimistön periytymisen muutosta ja pyrkii niiden kautta löytämään merkkejä perinteen laajemmasta murtumisesta maatalousyhteisössä.

Antero Heikkisen ohella suuntaviivoja etunimistön tutkimiseen historian näkökulmasta antavat yhdysvaltalaiset tutkijat Daniel Scott Smith ja Edward H. Tebbenhoff sekä eurooppalaisista historioitsijoista lähinnä David Warren

³² Borg 1995.

³³ Tuulasvaara 1960, s. 180-181.

³⁴ Borg 1989. Kartano 1980, 1983. Valtavuo-Pfeifer 1980, 1983. Utterström 1995.

³⁵ Pirinen 1982. Keränen 1986. Heikkinen 1993.

Sabean, Arne Jarrick ja Johan Söderberg³⁶. He käsittelevät artikkeleissaan yhtäältä sitä, mikä merkitys etunimellä on yksilölle ja toisaalta sitä, miten historiantutkija voi etunimistöä ja nimistön periytymistä tutkimalla selvittää yhteiskunnan kulttuurimuutosta, individualisoitumista ja perheen sisäisten suhteiden muuttumista.

1.2. Lähteet ja metodi

Lähteenä ovat Kalajoen emäseurakunnan kastettujen luettelot, joista selviävät kastetun lapsen nimi, syntymä- ja kastepäivä, vanhempien nimet ja sääty, lapsen kummit sekä lapsen kastanut henkilö. Etunimellä tarkoitetaan tässä siis kastettujen luetteloissa annettuja nimien virallisia muotoja. Sitä, mitä nimeä käytettiin puhuttelunimenä ei voi tarkastella kastettujen luetteloiden kautta.

Etunimen periytymistä tutkittaessa on tiedettävä kastetun lapsen vanhempien ja isovanhempien nimet. Lapsen vanhempien nimien lisäksi kastettujen luetteloista selviävät useissa tapauksissa isoisien nimet vanhempien nimien patronyymien kautta. Sen sijaan isoäitien nimiä kastettujen luetteloista ei näe. Isovanhempien nimien selvittämiseen käytän Kalajoen kirkkoherra Vilho Kiviojan rippikirjojen pohjalta tekemää perhekortistoa. Perhekortisto on luokiteltu perheen isän mukaan, ja se sisältää tiedot miehen syntymä- ja avioitumispäivästä, vanhemmista, puolisoista ja lapsista.

Koska kastettujen luetteloista selviää kastetun lapsen vanhempien sääty, voi niiden kautta tutkia sosiaaliluokkien välisiä eroja nimenannossa. Kalajoella tällainen vertailu on mahdollista talollisten ja tilattomien välillä, mutta ei muuten, koska muusta kuin maataloudesta elantonsa saavia ihmisiä asui Kalajoella hyvin vähän. Kastettujen luetteloiden käyttökelpoisuutta etunimen periytymisen tutkimisessa rajoittaa se, että niistä ei selviä, kuinka mones kastettu lapsi on

³⁶ Smith 1985. Tebbenhoff 1985. Sabean 1992. Jarrick & Söderberg 1994.

perheessä. Näin ollen niiden kautta ei voi tarkastella sitä sinänsä hyvin mielenkiintoista seikkaa, missä määrin esikoislapset perivät nimensä.

Koska tutkimuksen kohteena on koko 1800-luku, otosvuosien käyttäminen on työekonomian kannalta välttämätöntä. Otosvuosiksi on rajattu vuodet 1800 - 1805, 1830 - 1835, 1860 - 1865 ja 1890 - 1895. Tutkimusjaksot on otettu 25 vuoden välein, jotta niiden kautta voi seurata, miten etunimistö ja nimenantoperiaatteet muuttuvat sukupolvesta toiseen. Tutkimusjaksojen laajuus, kuusi vuotta, on välttämätön nimenannon vuosittaisten erojen tasoittamiseksi. Vuosittaiset erot johtuvat siitä, että nimeämisperiaatteissa on eroa sen mukaan, kuinka mones kastettava lapsi perheessä on³⁷.

Kun ryhtyy tutkimaan etunimistöä ja sen laajuutta, ensimmäiseksi on määriteltävä, mitkä nimet katsotaan samaksi nimeksi ja mitkä nimet eri nimiksi. Tämä sinänsä yksinkertaiselta kuulostava asia ei ole ongelmaton tutkittaessa 1800-luvun kalajokista etunimistöä. Määrittelyn tekee ongelmalliseksi se, että kasteluetteloita kirjoittavat papit olivat 1800-luvulla ruotsinkielisiä, minkä vuoksi etunimet on luvun lopulle saakka merkitty kastettujen luetteluihin ruotsinkielisissä muodoissaan. Nimiä käyttävä maatalousväestö oli kuitenkin suomenkielistä.

Eero Kiviniemen nimistöntutkimuksen periaatteen mukaan kaikki "saman nimen" erilaiset kirjoitusasut (esim. Catharina - Catarina) olisi katsottava eri nimiksi, kun nimiä tarkastelee niiden yksilöivän tehtävän ja käytön kannalta³⁸. Tämän periaatteen noudattaminen ei kuitenkaan sovi kalajokisen 1800-luvun etunimistön tutkimiseen, koska maatalousväestö ei käyttänyt nimiä niiden kastettujen luettelon mukaisissa muodoissa. Etunimiä ei voi myöskään lähteä yhdistelemään ja erottelemaan nimien alkuperää ja keskinäisiä suhteita tutkivan etymologian kautta, koska tällöin monet nimet voitaisiin yhdistää yhteisten kantanimien alle ja nimistö supistuisi merkittävästi.

³⁷ Kiviniemi 1982, s. 131.

³⁸ Kiviniemi 1982, s. 225.

Etunimien yhdistelyn ja erottelun perustaksi on otettava nimenantajan aikomus nimenantotilanteessa. Vaikka nimien yhdistely ja erottelu tehdään tässä kastettujen luetteloissa annettujen ruotsinkielisten nimimuotojen perusteella, niin mielessä pidetään koko ajan niitä vastaavat suomenkieliset nimet eli se, minkä nimen nimenantaja on halunnut lapselleen antaa.³⁹

Nimien ruotsalaisten muotojen yhdistelyssä lähdetään liikkeelle nimien foneettisen, ääntämyksellisen, samankaltaisuuden pohjalta. Tällöin samaksi nimeksi katsotaan nimet, jotka kirjoitusasun eroista huolimatta äännetään samalla tavalla. Yhdeksi nimeksi määrittyvät siis esimerkiksi nimet Catharina ja Catarina sekä Jacob ja Jakob. Näitä vastaavat suomenkieliset nimet Katariina ja Jaakko, jotka nimenantajat ovat halunneet lapsilleen nimiksi antaa.⁴⁰

Foneettinen periaate ei kuitenkaan ole yksinään riittävä nimien yhdistelyperiaate, sillä tällöin eri nimiksi olisi ymmärrettävä muun muassa nimet Anders ja Andreas. Koska niitä kuitenkin vastaa yksi suomenkielinen muoto, Antti, on nämä nimet katsottava yhdeksi nimeksi. Foneetiikan ohella nimien yhdistämiseen käytetään etymologiaa silloin, kun useampaa ruotsalaista nimimuotoa vastaa yksi suomalainen nimi. Antin lisäksi näin on tehty esimerkiksi nimien Henricus - Henric - Henrik: Heikki ja Brigitta - Britha - Brita: Priita kohdalla. Samaksi nimeksi katson myös nimet Matthias - Mathias - Matts: Matti sekä Johannes - Johan: Juho. Sen sijaan en katso samaksi nimeksi nimiä, joista toinen on toisen yleinen puhuttelumuoto. Nimen virallisen muodon ja puhuttelumuodon erottaminen toisistaan on järkevää, koska samasta virallisesta nimestä on olemassa runsaasti erilaisia puhuttelumuotoja. Näin esimerkiksi Elisabet ja Liisa on laskettu eri nimiksi, sillä vaikka Liisa oli yleisin

³⁹ Nimien suomalaisten muotojen löytämiseen käytän apuna Kustaa Vilkun Etunimi-kirjaa sekä Vilho Kiviojan kortistoa. Myös Jorma Keränen, Kauko Pirinen ja Antero Heikkinen ovat omista tutkimuksissaan käyttäneet ruotsinkielisten etunimien rinnalla nimien lähinnä nykyaikaisia suomenkielisiä muotoja.

⁴⁰ Tukholman etunimistöä tutkinut Gudrun Utterström noudattaa tätä foneettista periaatetta nimistön säännönmukaistamisessa ja yhdistää kirjoitustavat, joiden voidaan katsoa edustavan samaa foneemia. Ks. tarkemmin Utterström 1995, s. 18-20.

käytetty puhuttelumuoto Elisabetista, niin Liisan lisäksi Elisabetista oli käytössä monia muitakin puhuttelumuotoja⁴¹. Vastaavasti itsenäisiksi nimiksi katsotaan muun muassa nimet Kalle (Kaarle) ja Niku (Nikolai).

1800-luvun lopulla tilanne muuttuu hieman, sillä kastettujen luetteloissa alkaa näkyä ruotsinkielisten nimien lisäksi niiden suomalaistettuja muotoja. Esiintyvät saman nimen ruotsin- ja suomenkieliset nimimuodot katsotaan luonnollisesti yhdeksi nimeksi. Muutamassa poikkeustapauksessa katsotaan samaksi nimeksi kaksi kirjoitustavaltaan eroavaa, mutta foneettisesti samankaltaista suomenkielistä nimeä. Tällaisia nimiä ovat Väinö - Wäinö, Viljo - Wiljo, Lyydi - Lyyti ja Senja - Senia. Erot nimien kirjoitusasuissa johtunevat nimien uutuudesta ja pappien tottumattomuudesta niihin.

Nimien yhdistelyn ja erottelun lisäksi nimistön muutosta tarkasteltaessa on olennaista määritellä, millaiset nimet katsotaan ”uusiksi nimiksi”. Tämä tehdään vertaamalla kunkin tutkimusajanjakson etunimistöä aikaisempien tutkimusajanjaksojen etunimistöihin. Uusiksi nimiksi katsotaan nimet, joita aikaisempina tutkimusjaksoina ei ole käytetty. Tutkimusjaksojen välisinä aikoina näitä nimiä luonnollisesti on voitu käyttää.

Nimistön uutuuden ja perinteisyyden tarkastelussa keskeisessä asemassa ovat aikakauden almanakat. Koska almanakkojen painattaminen oli tarkan valvonnan alasta⁴², oli almanakkojen nimistö 1800-luvulla hyvin perinteistä. Niiden nimistö pohjasi pääasiassa vanhaan katoliseen pyhimyskalenteriin sekä Raamattuun, eikä nimistöä juurikaan muutettu ennen 1800-luvun loppua.⁴³ Almanakalla oli keskeinen asema nimenannossa, joten kalajokisille lapsille annettujen nimien perinteisyyttä ja uutuutta voidaan arvioida vertaamalla niitä almanakkanimistöön. Jos lapselle annettua nimeä ei ole almanakassa, niin se

⁴¹ Kustaa Viikuna antaa Etunimi-kirjassaan Elisabet-nimelle kaksikymmentä erilaista puhuttelumuotoa.

⁴² Ruotsin vallan aikana almanakkaprivilegio oli Ruotsin Tiedeakatemiolla ja Venäjän vallan aikana ensin Turun akatemiolla ja vuodesta 1828 lähtien Helsingin yliopistolla. Kaskimies 1957, s. 49.

⁴³ Kiviniemi 1982, s. 103-106.

varmasti on ollut sekä nimenantajan että yhteisön mielestä uusi ja poikkeava nimi.

Nimistön uutuuden ja poikkeavuuden selvittelyyn käytän 1800-luvun jälkipuolen nimistön osalta almanakan lisäksi vuonna 1864 julkaistua Kauno-annakkaa sekä Kansanvalistusseuran kalentereita vuodesta 1882 lähtien. Tämä on tarpeen, sillä ne sisältävät suomalaistettuja nimiä ja uusia suomalaisia nimiä, joita 1800-luvun jälkipuolella alettiin ottaa yleiseen käyttöön. Almanakoissa nimistön suomalaistuminen näkyy vasta vuodesta 1890, eikä niissä ennen vuotta 1908 ole mukana uusia alkuperältään suomalaisia nimiä. Kauno-annakka ja erityisesti Kansanvalistusseuran kalenterit olivat merkittäviä suomalaisen nimistön tunnetuksi tekijöitä.⁴⁴

Almanakat, Kauno-annakka ja Kansanvalistusseuran kalenterit toivat nimenantajien tietoisuuteen uusia nimiä. Näiden lisäksi valtiokalentereilla oli merkitystä nimistön rikastuttamisessa sikäli, että ne sisälsivät luettelot eri maiden hallitsijahuoneiden jäsenistä. Valtiokalentereiden kautta tarkastelen erityisesti Ruotsin kuningas- ja Venäjän keisarihuoneen käytössä olleiden nimien näkymistä Kalajoen nimistössä.

Kun siirrytään nimistön muutoksen tarkastelusta nimen periytyksen tarkasteluun, on määriteltävä, milloin lapsen saama nimi katsotaan periytyneeksi. Lähden tutkimuksessani siitä, että lapsi on perinyt nimensä, jos hänelle annetulle nimelle ja vanhempien tai isovanhempien nimelle on selvästi löydettävissä yhteinen suomalainen muoto. Kaksinimisten lasten osalta katson nimen perityksi, jos lapsi on saanut jommankumman nimistään vanhempiensa tai isovanhempiensa mukaan.

Kun lapsen saama nimi määritellään perityksi tai periytymättömäksi, kysymys on jälleen siitä, mitkä nimet katsotaan eri nimiksi ja mitkä samaksi nimeksi. Periaatteet tässä ovat pitkälti aikaisemmin esitetyn mukaiset. Samaksi nimeksi

⁴⁴ Kiviniemi 1982, s. 107, 111-113.

katsotaan siis fonologisesti identtiset nimet (esimerkiksi Carl - Karl: Kaarle; Gustafva - Gustava: Kustaava)⁴⁵. Lisäksi samaksi nimeksi katsotaan tietyt etymologisesti toisiaan lähellä olevat nimet. Pojilla tällaisia tapauksia ovat Matts - Mathias: Matti; Johan - Johannes: Juho; Anders - Andreas: Antti sekä Pehr - Petrus; Pekka⁴⁶. Tyttöjen osalta katson etymologisesti samaa kantaa oleviksi nimet: Catharina - Caisa: Katariina - Kaisa ja Elisabet - Lisa: Liisa. Toisin kuin edellä katson tässä nämä tyttönimet yhdeksi ja samaksi nimeksi. On todennäköistä, että jos äidin nimi on Elisabet ja tyttären Liisa, niin tyttärelle on annettu nimi äidin tosiasiallisen puhuttelunimen mukaan. Tämän laajemmin en nimien mahdollista yhteistä etymologista alkuperää huomioi, koska nimenantajat tuskin olivat tietoisia nimien keskinäisistä suhteista.

Nimen periytymistä tarkastellaan lähinnä poikien nimen periytymisen kautta, koska isovanhempien nimien selvittäminen on heidän kohdallaan huomattavasti helpompaa kuin tyttöjen kohdalla. Poikien nimen periytymistä tutkitaan edellä mainittujen otosvuosien puitteissa. Tutkimuksessa eivät kuitenkaan ole mukana kaikki tutkimusvuosina syntyneet pojat, koska kaikkien poikien isoisiä ei saa selville kastettujen luetteloiden eikä myöskään Vilho Kiviojan kortiston kautta. Tutkimuksen ulkopuolelle jäävät myös aviottomat pojat, joiden isää ei tiedetä eikä periytymisen tutkiminen ole mahdollista. Tutkimuksen otosvuosien aikana syntyi 1633 poikaa ja heistä isä ja isoiset on selvillä 1316 pojan osalta. Periytymisen osalta tutkimusaineisto sisältää siis noin 80 prosenttia kaikista tutkimusvuosina syntyneistä pojista, mikä on riittävä määrä antamaan kuvaa nimeämisperiaatteiden muuttumisesta.

Tyttöjen kohdalla nimen periytymistä koskeva tutkimusotos on huomattavasti suppeampi koskien ainoastaan vuosia 1800 - 1801, 1830 - 1831, 1860 - 1861 ja 1890 - 1891. Näinä vuosina syntyi Kalajoella 538 tyttöä, ja heistä äiti ja isoäidit on selvillä 176 tytön osalta. Tutkimusaineisto sisältää siis tyttöjen osalta

⁴⁵ Myös Kaj Borg noudattaa tätä periaatetta. Borg 1995, s. 262.

⁴⁶ Muu ei ole mahdollista senkään takia, että 1800-luvun alussa kasteluetteloihin on joissakin tapauksissa merkitty patronyymi lyhennettynä, jolloin isän- tai äidinisän nimen tarkka muoto ei ole tiedossa. Esimerkiksi 16.11.1800 on merkitty kastetuksi Mats Joh:son Hihnalan poika Johannes. C3, 1789 - 1802.

vain 30 prosenttia kaikista syntyneistä tytöistä. Tutkimusmateriaalin suppeuden vuoksi käytän sitä vain vertailumateriaalina poikien nimistöä saatuihin tutkimustuloksiin.

2. ETUNIMET OMAN AIKANSA KUVAAJINA

2.1. Almanakka ja traditio etunimistön perustana

2.1.1. Pyhimysnimiä ja raamatullisia nimiä - etunimistön suppeus ja perinteisyys

Kaste ja nimenanto oli yksi talonpoikaiskulttuurin siirtymäriiteistä. Koska biologinen ja sosiaalinen syntymä erotettiin toisistaan traditionaalisessa maalaisyhteisössä, oli kasteella ja nimenannolla erityinen merkitys. Kasteen ja nimenannon kautta lapsesta tuli yhteiskunnan jäsen, kun taas ilman kastetta ja nimeä lapsi oli sieluton ja yhteiskunnan ulkopuolella. Saadessaan nimen lapsesta tuli täysiarvoinen yksilö. Samalla hänet tunnustettiin yhteisön jäseneksi ja hänelle myönnettiin yhteisön jäsenen oikeudet. Nimenanto siis paitsi yksilöi lapsen, myös sitoi hänet yhteisöön.⁴⁷

Etunimen tehtävänä on tuoda esiin jonkin ryhmän yhden yksilön persoona ja olla hänen ainutlaatuisuutensa symboli⁴⁸. Traditionaalisessa talonpoikaisyhteisössä etunimen ei kuitenkaan nähty olevan pelkkä merkki, vaan nimen katsottiin vaikuttavan nimenkantajaan, olevan jotain häneen itseensä kuuluvaa. Nimi antoi ihmiselle leiman, joka seurasi häntä läpi elämän. Suomen 1500-luvun viimeisen piispan Eerik Eerikinpoika Sorolaisen mukaan nimen vaikutus ei ollut vain siinä, että se muistutti kantajalleen ”*swret ja corkiat Asiat*”. Hän jatkaa: ”*Sillä nijnquin sanotan: Bonum nomen, bonum omen. Se on: Yxi hywä ja cunniallinen Nimi, tuotta hyvät menot cansans, ja sitä wastan, pahat ja ilkiät*

⁴⁷ Ehn - Löfgren 1994, s. 59-60. Viikuna A 1989, s.198.

⁴⁸ Viikuna A 1989, s. 184-186. Viikuna K 1996, johdanto s. 7. Kiviniemi 1982, s. 11-13.

Nimet saattawat pahat menot cansans."⁴⁹ Nimenanto oli siis asia, johon oli syytä suhtautua vakavasti.

Se, millaisia nimiä nimenantajat lapsille antavat, kertoo yhteisössä vallitsevasta kulttuurista. Traditionaalisessa yhteisössä nimenantaja tarkoittaa aina nimenomaan lapsen isää, sillä jo vanhan sanonnan mukaan ”*Se nimen sanoo, kenen lapsi.*”⁵⁰ Nimenantajien käyttämät etunimet ja käytetyn etunimivaraston laajuus kertovat individualismin kehittyneisyydestä yhteisössä⁵¹ sekä yhteisön arvoista ja halukkuudesta ottaa vastaan uusia vaikutteita. Tätä kautta voidaan tehdä päätelmiä yhteisön yleisestä konservatiivisuudesta.

Kalajoella 1800-luvun alussa käytössä ollut etunimistö pohjautui almanakkojen nimistöön, joka puolestaan oli pitkälti peräisin katolisen ajan pyhimyskalenteista. Kristillinen nimistö oli keskiajalla syrjäyttänyt kokonaan vanhat esikristillisen ajan suomalaiset nimet, joiden tilalle olivat tulleet käyttöön roomalaiskatolisen kirkon keskiaikaisen pyhimyskalenterin nimet. Turun hiippakunnan, eli siis Suomen, pyhimyskalenteri sisälsi yleiskatoliset pyhimykset (Neitsyt Maria, arkkienkeli Mikael, apostolit, Johannes Kastaja), alkukristillisen ajan kuuluisimmat marttyyrit (Stephanus, Laurentius, Clemens, Catharina ym.) sekä kirkon suuret opettajat (esimerkiksi Augustinus). Näiden lisäksi pyhimyskalenterissa olivat Suomessa palvotut erikoispyhimykset (ennen muuta Henrik-piispa), huomattavimmat skandinaaviset pyhimykset sekä muita tunnettuja pyhimyksiä.⁵²

⁴⁹ Renvall 1949, s. 102. Renvall on ottanut lainaukset Eerik Eerikinpoika Sorolaisen postillasta.

⁵⁰ Vilkuna K 1996, s. 18. Hyvän esimerkin tästä tarjoaa Siikajoella oikeudessa vuonna 1746 käsitelty juttu mielenvikaisen Juho Juhonpoika Vareksen toimittamisesta hospitaaliin. Oikeudenkäynnin yhteydessä tuli esiin, että Vares suhtautui vihamielisesti vaimoonsa, koska uskoi, että heidän vuonna 1746 syntyneen poikansa isä oli paikkakunnan apupappi Simelius. Väitettään Vares perusteli pojan nimeämiseen liittyvillä tapahtumilla. Vares oli halunnut antaa pojalleen nimeksi Kuninkaan Mies, ja kun Simelius ei ollut tätä voinut hyväksyä vaan oli kastanut lapsen Sakariksi, oli mielenvikainen tehnyt tästä sen johtopäätöksen, että Simelius on lapsen isä. Oikeus toimitti Vareksen hospitaaliin, mutta vakuuttui myös siitä, että Vareksen väitteissä oli Simeliuksen suhteen jotain perää, koska siirsi asian jatkokäsittelyyn. Vilkuna K. H. J. 1996c.

⁵¹ Yksi osoitus nyky-yhteiskunnan individualismista on se, että Suomessa 1980-luvulla syntyneille lapsille annettiin noin 20 000 erilaista nimeä. Kiviniemi 1993, s. 9.

⁵² Kiviniemi 1982, s. 62-66. Maliniemi 1993, s. 549-550. Turun hiippakunnan pyhimyskalenteri on säilynyt koristeellisen keskiaikaisen lakikoodeksin alkuun sidottuna. Sidos on julkaistu

Ruotsissa ja Suomessa 1500-luvulla tapahtunut uskonpuhdistus ja luterilaistuminen ei aluksi vaikuttanut nimenantoon mitenkään, vaan kastamista jatkettiin pyhimysten mukaan. Pyhimyskalenterin nimistä luopuminen olisikin ollut vaikeaa, sillä katolisten pyhimysten päivät olivat tiivis osa kansan jokapäiväistä elämää.⁵³

1800-luvun alun Kalajoella tyttöjen niminä suosittuja olivat Anna, Maria, Susanna, Katariina, Elisabet, Kristiina, Helena, Marketta, ja poikien Johannes (Juho), Antti, Jaakko, Matias (Matti), Heikki ja Mikko (Liitteet 1 ja 2)⁵⁴. Annetuista tyttöjen nimistä ainoastaan Valpuri ei esiintynyt kyseisenä aikana almanakassa, mutta Valpurikin oli kansan tuntema vanha pyhimysnimi, jota käytettiin jo keskiajalla⁵⁵. Almanakassa olevien nimien perusmuotojen lisäksi tytöillä oli käytössä lyhennelmiä suosituista nimistä, kuten esimerkiksi Kaisa, Liisa ja Kreetta. Nimien lyhentäminen näyttääkin olleen ainut keino tuoda nimistöön vaihtelua. Tosin kastettujen luettelon mukainen nimen muoto ei vielä kerro sitä, missä muodossa nimeä todella käytettiin.

Vanhojen pyhimystennimien lisäksi lapsille annettiin raamatullisia nimiä, joita oli otettu almanakkaan uskonpuhdistuksen jälkeen 1600- ja 1700-luvulla⁵⁶. Raamatulliset nimet olivat peräisin lähinnä Vanhasta Testamentista, ja Kalajoella käytössä olivat muun muassa Abraham, Emmanuel, Taneli, Rebekka, Saara ja Eeva. Vanhatestamentillisiä nimiä oli käytössä melko runsaasti, mutta yhdellä nimellä ei ollut monta kantajaa. Muutamissa tapauksissa pojalle annettiin myös sellainen vanhatestamentillinen nimi, joka ei esiintynyt almanakassa vuosina 1800 - 1805. Tällaisia nimiä olivat Ananias ja Efraim⁵⁷.

vuonna 1974 nimellä Codex Aboensis. Sidoksen selitys- ja käännösosa julkaistiin vuonna 1978. Ks. Viikuna K 1978.

⁵³ Blomqvist 1993, s. 109-110. Kiviniemi 1982, s. 62-66. Otterbjörk 1981, s. 7.

⁵⁴ Vrt. Viikuna K 1978, s. 44-55. Maliniemi 1933, s. 555.

⁵⁵ Viikuna K 1978, s. 48. Maliniemi 1933, s. 555.

⁵⁶ Blomqvist 1993, s. 44-45, 111-112. Kiviniemi 1982, s. 104.

⁵⁷ Vrt. Almanach För Året 1800, 1801, 1802, 1803, 1804, 1805, Till Stockholms Horizont.

Kymmenen suosituimman nimen tarkastelu vahvistaa käsityksen pyhimysnimien asemasta etunimistössä (liite 9). Esimerkiksi tytöillä kolmen kärjen muodostivat Maria (Neitsyt Marian mukaan), Anna (Neitsyt Marian äiti) ja Susanna (Roomassa Diocletianuksen vainoissa kuolleen marttyyrineitsyen nimi ja lisäksi yhden Jeesusta palvelleen naisen nimi). Poikien kymmenen suosituimman nimen joukossa oli pyhimysnimien ulkopuolelta vain kahdeksantana oleva Emmanuel ja tytöillä vain kymmenentenä oleva Eeva.

Mielenkiintoinen yksityiskohta tyttöjen nimistössä on nimen Eeva suosio. Kun vanhojen uskomusten mukaan ihmisen luonne, ulkonäkö ja käytös yhdistettiin nimeen ja kun nimellä nähtiin olevan selvä yhteys myös ihmisen onneen⁵⁸, olettaisi nimen Eeva olleen epäsuosiossa. Eevahan oli vanhastaan katsottu sidotuksi perisyntiin ja esimerkiksi 1600-luvun Tukholmassa kyseisen nimen sai vain noin puoli prosenttia tytöistä⁵⁹. Kun 1800-luvun alun Kalajoella nimi Eeva kuitenkin oli yleisessä käytössä, voidaan tämä nähdä osoitukseksi vanhojen uskomusten heikkenemisestä.

Vanhojen pyhimysnimien ja raamatullisten nimien ohella kalajokisille tytöille ja pojille annettiin vuosina 1800 - 1805 jonkin verran Ruotsin kuningashuoneen jäsenten käyttämiä nimiä. Näitäkin nimiä teki tunnetuksi almanakka, sillä jokaisen vuoden almanakassa oli luettelo kuningasperheen jäsenistä ja lisäksi kuninkaalliset nimipäivät oli merkitty almanakkaan isommilla kirjaimilla kuin muut nimet. Kuitenkin sekä pojilla että tytöillä oli käytössä Ruotsin kuninkaallisiin viittaavaa nimistöä vain vähän⁶⁰. Kuninkaallisista nimistä pojilla suosituin oli Kaarle, jonka sai ensimmäiseksi nimekseen seitsemän poikaa. Muista nimistä Kustaan sai ensimmäiseksi nimekseen kaksi poikaa, Aadolfin ja Fredrikin vain yksi poika. Lisäksi nimet esiintyivät muutaman kerran toisina niminä. (Liite 2)

⁵⁸ Vilkuna A 1989, s. 125-126, 186.

⁵⁹ Jarrick & Söderberg 1994, s. 122-123. Tukholmassa Eeva alkoi yleistyä 1700-luvulla.

⁶⁰ Vrt. Borg, jonka mukaan nimenanto kuninkaallisten mukaan oli pojilla yleisempää kuin tytöillä. Borg 1989, s. 51.

Myös Ruotsin kuningashuoneen naisten vaikutus kalajokiseen nimervalintaan oli vähäistä, sillä Kustaa IV Aadolfin puoliso, kuningatar Fredrica Dorothea Wilhelmina, sai ensimmäiselle nimelleen vain kaksi kaimaa vuosina 1800 - 1805, eikä yhtään kaimaa toiselle tai kolmannelle nimelleen. Prinsessa Sofia Albertinan kumpikin nimi annettiin kerran toiseksi nimeksi. Hän saattoi olla esikuvana, kun vuonna 1802 piika Anna Långdal antoi aviottomalle tyttärelleen nimeksi Anna Albertiina ja siltavouti Gabriel Limateus tyttärelleen nimeksi Stiina Sofia⁶¹. Jo vanhempia Ruotsin kuninkaallisten tunnetuiksi tekemiä naisten nimiä olivat Loviisa ja Ulriikka, kuningas Aadolf Fredrikin (1710 - 1771) puolison Loviisa Ulriikan mukaan, mutta näidenkin nimien suosio oli vähäinen. (Liite 1)

Edellisten nimien lisäksi Ruotsin kuninkaallisten naisten käyttämiä nimiä olivat Elisabet, Magdalena, Hedvig ja Charlotta⁶². Elisabet ja Magdalena olivat suosittuja nimiä, mutta nimien suosion taustalla oli pikemminkin niiden asema vanhoina pyhimysniminä kuin kuninkaalliset esikuvat. Tätä käsitystä tukee se, että Kaarle XIII:n vaimo Hedvig Elisabet Charlotta ei saanut yhtään kaimaa ensimmäiselle ja kolmannelle nimelleen. Näyttääkin olleen niin, että kuninkaallinen esikuva saattoi tukea jonkin nimen suosiota, mutta täysin uutta nimeä ei 1800-luvun alun Kalajoella tyttärelle annettu kuninkaallisenkaan esikuvan mukaan.

Arvioitaessa almanakan ja kuninkaallisten esikuvien vaikutusta nimenantoon on otettava huomioon, että vaikutteita etunimistöön tuli paljon lähempääkin, omasta elinympäristöstä. Yksi nimistöön suuresti vaikuttanut tekijä oli paikkakunnan säätyläistö. Vaikka säätyläistö olikin suppea (vuonna 1800 heitä oli noin 3% väestöstä⁶³), niin heidän nimistönsä antoi kuitenkin vaikutteita ja heiltä omaksuttiin uusia nimiä. Yksi Katariina-nimen suosiota Kalajoella lisännyt tekijä oli varmasti Katariina Wilander, Kalajoen kappalaisen Johannes

⁶¹ C3, 1789 - 1802. Borgin mukaan Dragsfjärdissä monet aviottomat lapset saivat vuosina 1728 - 1855 hienoja nimiä. Borg pitää näitä kompensointinimiä, joilla yritettiin kompensoida aviottoman lapsen huonoa sosiaalista asemaa. Borg 1989, s. 63-64.

⁶² Almanach För Året 1800, till Stocholms Horizont.

⁶³ Tuulasvaara 1960, s. 77.

Wilanderin (1755 - 1785) tytär ja isänsä seuraajan Kaarle Meurlingin (1786 - 1817) puoliso. Pojilla nimen Jaakko suosiota lisäsi kirkkoherra Jaakko Simelius (1798 - 1806). Nimeä Kaarle taas teki tunnetuksi Kaarle Meurlingin lisäksi muun muassa maanmittari Kaarle Fredrik Basilier.⁶⁴

Sekä pojilla että tytöillä toisina niminä käytetyt nimet eivät juurikaan poikenneet ensimmäisistä. Myös toiset nimet olivat almanakasta ja alkuperältään joko vanhoja pyhimysnimiä tai raamatullisia nimiä. Ensimmäisten ja toisten nimien erona oli vain se, että osa nimenantajista antoi toisiksi nimiksi harvinaisempia nimiä kuin ensimmäisiksi nimiksi. Näin esimerkiksi sotilas Juho Prul antoi pojalleen nimeksi Johannes Salomon. Toisen nimen taustalla saattoi olla myös arvostettu kummi, kuten vuonna 1803 syntyneellä Juho Gabriel Saarella, joka sai toisen nimensä kumminsa Gabriel Wilanderin mukaan.⁶⁵

1800-luvun alun kalajokista miesten nimistöä on mielenkiintoista verrata Savon nimistöön vuonna 1541, Kainuun nimistöön vuonna 1695 ja Kuhmon nimistöön vuonna 1772 (liite 13). Kaikissa näissä nimistö koostui pyhimystennimistä, eikä nimistö muuttunut 1500-luvun puolivälistä 1800-luvun alkuun mentäessä juuri lainkaan. Tilanne oli sama myös naisten nimien osalta muuten, mutta Savon ja Kainuun naisten nimistä puuttuu Maria, joka oli Kalajoella vuosina 1800 - 1805 toiseksi suosituin naisten nimi⁶⁶. Ilmeisesti Savossa ja Kainuussa oli vallalla vanha keskiaikainen käsitys, jonka mukaan Maria oli liian pyhä nimi ristimänimeksi⁶⁷.

Kalajokista 1800-luvun alun etunimistöä voi verrata myös Kokkolan nimistöön. Kokkolassa suosittuja nimiä olivat vuonna 1800 miehillä Gustaf, Johan, Anders, Henric ja Fredric, ja tytöillä Maria, Brita, Anna, Sophia, Elisabeth, Johanna ja

⁶⁴ Tuulasvaara 1960, s. 60, 443-446.

⁶⁵ C4, 1802 - 1818.

⁶⁶ Pirinen 1982, s. 216-218. Keränen 1986, s. 486-487. Kuhmon osalta vertailua ei voi tehdä, koska käytössä ei ole naisten nimiä koskevaa luettelo. Ks. Heikkinen 1993, 115-116.

⁶⁷ Kiviniemi 1982, s. 76. Otterbjörk 1981, s. 15. Maria-nimi annettiin tytölle Tukholmassa ensimmäisen kerran vuonna 1623. Nimen suosio alkoi todennäköisesti Kustaa II Aadolfin puolisoista Maria Eleonoorasta. Utterström 1994, s. 290.

Catharina⁶⁸. Käytetyt nimet olivat Kokkolassa, kuten Kalajoellakin, pääasiassa pyhimysten nimiä ja raamatullisia nimiä. Erona Kalajokeen oli se, että Kokkolassa Ruotsin kuninkaallisten miesten nimet olivat 1800-luvun alussa selvästi suosituimpia kuin Kalajoella. Tämä selittyy sillä, että ruotsinkielisen Kokkolan väestöllä oli enemmän yhteyksiä Ruotsiin kuin kalajokisilla, ja Kokkolassa nimistöä omaksuttiin Ruotsista.⁶⁹

1800-luvun alun kalajokinen etunimistö pohjautui almanakkaan ja oli tämän vuoksi hyvin homogeenistä. Käytetyn nimistön suppeutta lisäsi se, että lapsi oli tapana nimetä jonkun sukulaisen mukaan. Erityisen yleistä oli antaa lapselle nimi vanhempien tai isovanhempien mukaan. Näin esimerkiksi lisakki lisakinpoika Alajoki antoi vuonna 1803 pojalleen nimeksi lisakki ja Erkki Simonpoika Himangon poika sai kasteessa nimen Simo⁷⁰. Nimien kulkeminen suvussa sukupolvelta toiselle lisäsi etunimistön traditionaalisuutta. Uusia nimiä ei otettu käyttöön, koska se olisi merkinnyt perinteiden rikkomista.

Taulukosta 1 näkyy etunimistön määrällinen kehitys 1800-luvun alkupuolen Kalajoella. Taulukossa on annettu ensin tyttöjen ja poikien ensimmäisten nimien määrät ja sen jälkeen tyttöjen ja poikien nimien kokonaismäärät siten, että mukaan on laskettu ensimmäisten nimien lisäksi niistä poikkeavat toiset nimet.

TAULUKKO 1

ETUNIMISTÖN MÄÄRÄ 1800-LUVUN ALUN KALAJOELLA				
Vuodet	Poikien 1. nimiä	Tyttöjen 1. nimiä	Poikien nimiä yht.	Tyttöjen nimiä yht.
1800 - 1805	39	30	45	33
1830 - 1835	51	46	56	51

Lähde: Kalajoen emäseurakunnan kastettujen luettelot

⁶⁸ Borg 1995, s. 55, 64.

⁶⁹ Kokkolassa Ruotsin kuninkaallisten nimiä käytettiin yleisesti myös kauppalaivojen niminä. Esimerkiksi 1700-luvun jälkipuolella neljä kauppalaivaa nimettiin kuningas Adolf Fredrikin mukaan ja kolme kauppalaivaa kuningatar Loviisa Ulriikan mukaan. Ks. Ojala 1996, liite 1.

⁷⁰ C4, 1802 - 1818. Myös porvarisperheissä sukuyhteyttä osoitettiin antamalla lapsille suvun perinnenimiä. Häggman 1994, s. 39.

Vuosisadan alussa pojilla oli käytössä ensimmäisinä niminä vain 39 nimeä ja tytöillä vielä tätäkin vähemmän, 30 nimeä. Myös nimistön kokonaismäärä oli vuosina 1800 - 1805 Kalajoella hyvin suppea, sillä pojilla oli käytössä yhteensä 45 nimeä ja tytöillä 33. Säästeliäs nimien käyttö oli perua menneestä, sillä vuonna 1695 Kainuussa oli käytössä 55 miesten nimeä ja 29 naisten nimeä⁷¹. Kalajoen etunimistö näyttää suppeudeltaan hyvin samanlaiselta kuin Kainuun nimistö sata vuotta aikaisemmin. Samanlainen nimiköyhyys oli vallitseva myös 1800-luvun vaihteen Kuhmossa, jossa oli vuonna 1772 miesten nimiä käytössä vain 38⁷².

Etunimistön yleisen suppeuden lisäksi huomio kiinnittyy siihen, että naisten nimistö oli selvästi suppeampi kuin miesten sekä Kalajoella että Kainuussa. Vastaava tulos on saatu myös Lappväärtistä, jossa vuosina 1754 - 1849 käytössä oli 91 poikien nimeä, mutta vain 65 naisten nimeä⁷³. Selitystä ilmiölle on etsitty siitä, että vielä 1800-luvun alussa vallitsevana oli katolisen pyhimyskalenterin mukainen nimistö. Koska pyhimyskalenterissa oli pyhimysesikuvia yksinkertaisesti vähemmän naisille kuin miehille, selittynee naisten nimistön suppeus tältä pohjalta⁷⁴.

Sen lisäksi, että tiedetään, paljonko erilaisia nimiä yhteisössä oli käytössä, on nimistön suppeuden kannalta olennaista tietää myös, miten käytetty nimistö jakautui nimenkantajille. Jotkut nimet ovat nimittäin aina suosituimpia ja sosiaalisesti hyväksytympiä kuin toiset⁷⁵. 1800-luvun alussa kalajokisista pojista 75 ja tytöistä 83 prosenttia sai nimensä kymmenen suosituimman nimen joukosta (liite 11). Tältäkin osin tilanne oli samanlainen kuin Kainuussa sata vuotta aikaisemmin, sillä tuolloin Kainuussa 73 prosentilla miehistä ja 80 prosentilla naisista käytössä oli jokin kymmenestä suosituimmasta nimestä⁷⁶.

⁷¹ Keränen 1986, s. 486-488. On huomattava, että Kainuu on alueena laajempi kuin Kalajoki ja Keräsen tutkimuskohteena on ollut 1493 miestä ja 1201 naista, kun taas Kalajoella esimerkiksi vuosina 1800 - 1805 kastettiin 399 poikaa ja 410 tyttöä.

⁷² Heikkinen 1993, s. 115.

⁷³ Valtavuo-Pfeifer 1980, s. 427.

⁷⁴ Blomqvist 1993, s. 47.

⁷⁵ Kiviniemi 1993, s. 10.

⁷⁶ Keränen 1986, s. 486-488.

Vertailua voidaan viedä kauemmaksikin, sillä 85 prosenttia savolaisista miehistä käytti jotain kymmenestä yleisimmästä nimestä vuonna 1541⁷⁷.

Sitä, kuinka suppea nimistö todella oli käytössä, voidaan todentaa vielä kolmea suosituinta nimeä koskevilla luvuilla. 1800-luvun alun Kalajoella jonkin kolmesta yleisimmästä nimestä sai 45 prosenttia tytöistä (Anna, Maria ja Susanna) ja 40 prosenttia pojista (Johannes (Juho), Matias (Matti) ja Jaakko) (liite 12). Sata vuotta aikaisemmin Kainuussa kolmea yleisintä nimeä käytti 44 prosenttia naisista ja vuoden 1541 Savossa 40 prosenttia miehistä⁷⁸. 1500-luvun puolivälistä 1800-luvun alkuun nimistön suppeudessa ei siis tapahtunut muutosta, vaan koko ajan melkein puolet väestöstä sai nimensä kolmen suosituimman nimen joukosta⁷⁹.

Nimistön säilyminen näin suppeana osoittaa kalajokisen talonpoikaisyhteisön konservatiivisuutta. Riippuvaisuus luonnosta teki traditionaalisesta talonpoikaisyhteisöstä pikemminkin taaksepäin kuin tulevaisuuteen katsovan. Selviytymisen taidot opittiin aina edelliseltä sukupolvelta.⁸⁰ Tämä traditiosidonnaisuus velvoitti ihmiset antamaan lapsille vanhastaan hyväiksi havaittuja nimiä, jotka kulkivat perintönä suvun sisällä.

Nimistöntutkimuksessa on väitetty etunimistön suppeuden osoittavan yhteisön eristäytyneisyyttä. Käytettyjen etunimien vähäinen määrä ei kuitenkaan välttämättä johdu siitä, etteikö yhteisöllä olisi tietoa laajemmasta nimistöstä. Kalajoki sijaitsee Pohjanlahden rannikolla, ja sen maantieteellisen aseman ja vuotuisten markkinoiden⁸¹ ansiosta kalajokisilla talonpojilla oli jatkuvasti kauppayhteyksiä lähikaupunkien, erityisesti Kokkolan, porvaristoon. Kaupankäynnin yhteydessä tutustuttiin varmasti uusiin nimiin, joten käytetyn

⁷⁷ Pirinen 1982, s. 736, laskettu liitetaulukosta 10.

⁷⁸ Keränen 1986, s. 486-488. Pirinen 1982, s. 736, laskettu liitetaulukosta 10.

⁷⁹ Nimistö oli ennen 1800-lukua suppea myös muualla kuin Suomessa. Vuosina 1550 - 1800 Englannissa kolme suosituinta pojan nimeä (William, John ja Thomas) ja kolme suosituinta tytön nimeä (Elizabeth, Mary ja Anne) kattoivat noin puolet kaikista käytetyistä nimistä. Smith 1985, s. 543.

⁸⁰ Frykman & Löfgren 1984, s. 48.

⁸¹ Tuulasvaara 1960, s. 180.

nimistön suppeuden taustalla ei voinut olla tiedon puute. Kysymys onkin traditionaalisen talonpoikaisyhteisön kulttuurisesta sulkeutuneisuudesta, haluttomuudesta ottaa käyttöön uusia nimiä.⁸²

Kalajokisen talonpoikaisyhteisön kulttuurisen sulkeutuneisuuden taustalla oli traditionaalisen talonpoikaisyhteisön maailmankuvan yhteisöllisyys ja talonpoikaiskulttuurin sisältämä alueellisuuden tendenssi. Riippuvaisuus luonnosta pakotti ihmiset yhteistoimintaan, sitoutuminen naapurustoon ja kollektiiviin oli välttämätöntä. Ihminen identifioitui kyläänsä, hän oli ennen kaikkea kyläläinen ja mittasi omaa elämäänsä suhteessa muihin kyläläisiin ja naapureihin. Oma talo, kylä ja pitäjä muodostivat sosiaalisen miljöön tärkeimmän elementin, ja muotoutui ajattelu, jossa ”me” ja ”ne” erotettiin toisistaan alueellisten rajojen ja paikallisen lojaalisuuden mukaan. Yksilön identiteetti oli siis suurelta osin alueellisesti sidottu.⁸³ Omalle sosiaaliselle miljöölle ominaisen nimen käyttö oli yksi keino ilmaista kuulumista ”meihin”. Oman yhteisön ulkopuolella käytettyjä nimiä ei haluttu ottaa käyttöön, koska ne nähtiin muille kuuluviksi ja vieraksi ”meille”.⁸⁴

Suppea nimivarasto on myös osoitus yhteisön kollektiivisuudesta. 1800-luvun alun kalajokisessa talonpoikaisyhteisössä nimenantaja ei vielä toiminut yksilösubjektina, vaan hänen nimenvaihtonsa oli riippuvaista kollektiivissa vallitsevista yhteisöllisistä säännöistä. Nimenantoprosessissa näkyi selvästi vanha kollektiivinen ajattelu, jossa keskeisiä olivat yhteisön tarpeet ja vaatimukset. Kollektiivisen maailmankuvan mukaan yksilö ei ollut olemassa itsensä, vaan yhteisön takia. Ihminen ei nähnyt itseään eikä muita ihmisiä yksilöinä, vaan yhteisön osina, jotka olivat periaatteessa korvattavissa uusilla

⁸² Ks. Jarrick & Söderberg 1994, s. 113-115.

⁸³ Sarmela 1996, s. 24-25. Frykman & Löfgren 1984, s. 74. Ehn - Löfgren 1994, s. 56-57. Heino 1983, s. 41.

⁸⁴ Alueellisesti sidottu identiteetti sisältää ajatuksen meidän (tässä: oma talo, kylä, pitäjä) ja toiseuden (”ne”, oman yhteisön ulkopuolella olevat) erottamisesta toisistaan. Erottelun perustana ovat kollektiiville yhteiset mielikuvat ja uskomukset toisesta (kollektiivinen representaatio). Uusien, perinteistä poikkeavien nimien käyttöönotto oli vaikeaa, koska niiden nähtiin kuuluvan toiseuteen, toisille. Ks. toiseudesta tarkemmin esimerkiksi Knuuttila & Paasi 1995. Duncan 1993, s. 39-47. Hall 1992, s. 303-306.

osilla.⁸⁵ Kun ihminen nähtiin kollektiivin osana, eikä yksilönä, ei nimen yksilöivällä luonteella ollut merkitystä. Samannimisyys lisäsi yhteisön yhteenkuuluvuuden tunnetta⁸⁶ ja se nähtiin luonnollisena elämän osana.

Toisaalta siitä, että samannimisyys oli osoitus yhteisöllisyydestä, seurasi se, että poikkeavan nimenannon nähtiin rikkovan yhteisöllisyyttä vastaan. Traditionaalisen talonpoikaisyhteisön kristillinen hegemoniaperinne määritteli synnin, epäyhteisöllisyyden ja inhimillisen pahan, joka uhkasi yhteisön järjestystä⁸⁷. Yhteisöstä erottautuva ihminen sai helposti pahan leiman⁸⁸, koska kollektiivisuuteen pohjaavassa ajattelussa yhdenkin ihmisen vääränlaisen elämäntavan nähtiin vaikuttavan koko yhteisöön ja sen tulevaisuuteen. Yhden ihmisen vääränlainen käyttäytyminen saattoi johtaa koko yhteisöä koskevaan Jumalan rangaistukseen.⁸⁹ Poikkeavan etunimen antaminen lapselle nähtiin tuomittavana, koska se oli osoitus epäyhteisöllisyydestä korostaessaan yksilön omaleimaisuutta ja uniikkiutta. Uuden, vieraan nimen antaminen lapselle nähtiin siis paitsi tarpeettomaksi myös yhteisön vastaiseksi toiminnaksi.

2.1.2. Etunimistö laajenee - perinteisyys jatkuu

1830-luvulle tultaessa käytettyjä nimiä tuli lisää sekä tytöille että pojille (taulukko 1). Tyttöillä tuli käyttöön yhteensä kahdeksantoista ja pojilla yksitoista uutta nimeä. Mistä näitä uusia nimiä tuli ja mistä ne kertoivat? Sekä pojilla että tytöillä käytetty nimistö pohjasi edelleen hyvin pitkälti almanakkaan ja oli alkuperältään pyhimystennimiä tai raamatullisia nimiä (liitteet 3 ja 4). Pojille annetuista ensimmäisistä nimistä almanakan ulkopuolelta olivat vain

⁸⁵ Jarrick & Söderberg 1994, s. 113-115. Lehtonen 1994, s. 48, 60-65. Lukes 1979, s. 46-47.

⁸⁶ Samannimisyydellä sitouduttiin ns. kiinnipitävään ympäristöön. Tämä on psykologian käsite, jolla tarkoitetaan yksilöiden välistä vuorovaikutusta ja etäisyyttä. Kollektiivisen elämäntavan omaava ihminen nautti itsensä kokemisesta ja sai mielihyvää toisen tai toisten läsnäolosta (kiinnipitävästä ympäristöstä). Vastaavasti hän kärsi kiinnipitävän ympäristön puutteesta. Pohjola-Vilkuna 1995, s. 88.

⁸⁷ Sarmela 1996, s. 24-25.

⁸⁸ Leimautumisesta ks. tarkemmin Renvall 1949, erityisesti s. 103.

⁸⁹ Vilkuna K. H. J. 1996b.

Aabraham, Absalon, Ananias, Efraim, Jafet, Hans ja Jöran. Näistä neljä ensimmäistä on vanhatestamentillisiä nimiä, jotka olivat lisäksi aikaisemmin olleet almanakassa⁹⁰. Nimi Jafet ei ollut koskaan esiintynyt almanakassa, mutta se oli tunnettu Vanhasta Testamentista Nooan kolmannen pojan nimenä. Nimet Hans ja Jöran taas olivat näennäisestä uutuudestaan huolimatta antajiensa suvussa periytyviä nimiä. Nimittäin lautamies Juho Hansinpoika Kivioja antoi pojalleen nimeksi Hans Petter ja talollinen Jöran Jöraninpoika Wasankari puolestaan Jöran⁹¹. Ensimmäisten nimien ohella myös poikien toiset nimet olivat peräisin almanakasta ja luonteeltaan perinteisiä. Tosin niitä oli vielä vähän, sillä vain yhdeksän prosenttia pojista sai kaksi nimeä⁹².

Tyttöjen nimistö laajentui enemmän kuin poikien ja heillä tuli käyttöön nimiä myös almanakan ulkopuolelta. Tällaisia nimiä olivat Adonica⁹³, Alina, Emilia, Henrica, Ida, Josephina, Rosa, Rosalina ja Adolphina. Näiden lisäksi otettiin käyttöön uusia nimiä myös almanakasta: Agatha, Agneta, Amalia, Mariana ja Amanda. Tyttöjen nimistön laajentumista selittää osaksi kaksinimisyys yleistyminen, sillä vuosina 1830 - 1835 jo noin puolet tytöistä sai kaksi nimeä. Tämä ei kuitenkaan yksin riitä selitykseksi, sillä käyttöön otetuista uusista nimistä suurin osa annettiin ainoiksi nimiksi. Näin esimerkiksi talollinen Matti Juhonpoika Silvasti antoi vuonna 1830 tyttärelleen nimeksi Agatha ja talollinen Antti Matinpöika Lyly puolestaan tyttärelleen nimeksi Adonica vuonna 1832⁹⁴. Tytöille uusia etunimiä tuli käyttöön enemmän kuin pojille, mutta tyttöjenkin nimistö oli edelleen luonteeltaan hyvin perinteinen, sillä lähes kaikilla uusilla nimillä oli vain yksi nimenkantaja.

Nimistön perinteikkyyttä ja muuttumattomuutta osoittavat myös kymmenen suosituinta nimeä. Tyttöjen suosikkeja olivat edelleen Anna, Maria, Susanna ja

⁹⁰ Abraham oli joutunut keisarinimen Nikolai syrjäyttämäksi almanakasta. Vrt. Almanakka, Turun horisontin jälkeen, 1830 - 1835. Absalon oli ollut almanakassa vuosina 1705 ja 1706, Ephraim vuosina 1794 - 1796 ja Ananias vuonna 1713. Vilkuna K 1996, s. 34, 54.

⁹¹ C6, 1830 - 1839.

⁹² Asiasta tarkemmin kappaleessa 2.3.1.

⁹³ Adonica on naispuolinen vastine nimelle Adonis, joka annettiin Kokkolassa kahdelle kauppalaivalle nimeksi 1800-luvun alussa. Ojala 1996, liite 1.

⁹⁴ C6, 1830 - 1839.

Priita. Uusina niminä kymmenen suosituimman nimen joukkoon nousivat Pieta ja Kustaava, kun taas Eeva ja Marketta putosivat pois. Poikien kymmenen suosituimman listalla viisi ensimmäistä nimeä oli samoja kuin vuosina 1800 - 1805 (Johannes (Juho), Matias (Matti), Jaakko, Antti ja Heikki). Uusia nimiä listalla olivat Kaarle, Kustaa ja Niilo, joiden tieltä saivat väistyä Tuomas, Pekka ja Erkki. (Liite 9) Tytöillä kymmenen suosituimman nimen osuus koko nimistöstä laski 83 prosentista 74 prosenttiin. Pojilla näiden nimien osuus ei merkittävästi vähentynyt, se oli 1830-luvulla 72 prosenttia, kun se 1800-luvun alussa oli 75 prosenttia. (Liite 11) Samannimisyys oli edelleen hyvin yleistä, kun sekä tytöistä että pojista kolmella neljästä oli käytössä jokin kymmenestä suosituimmasta nimestä.

Käytetyssä etunimistössä oli vanhastaan paljon nimiä Raamatusta, ja raamatulliset nimet olivat lisäksi laajasti edustettuina almanakassa. On kuitenkin vaikea sanoa, kuvastaako käytetty etunimistö nimenomaan yhteisön uskonnollisuutta, sillä raamatullisia nimiä käytettiin usein perinneniminä, vanhan tavan mukaan niiden uskonnollisuutta sen kummemmin pohtimatta. Tämän vuoksi on vaikea sanoa myöskään sitä, vaikuttiko Kalajoella 1830-luvulla laajalle levinnyt Pohjanmaan herännäisyys⁹⁵ kalajokiseen nimistöön. Herännäisyys saattoi vaikuttaa jonkun yksilön kohdalla raamatullisen nimen valintaan, mutta yleistasolla tällaista päätelmää ei voi tehdä. Sen sijaan voi olettaa, että nimien Niilo ja Kustaa suosion kasvu johtui Niilo Kustaa Malmbergista⁹⁶, joka oli yksi herännäisyyden johtomiehistä ja Kalajoen emäseurakunnan kirkkoherran apulainen.

Sekä poikien että tyttöjen nimistössä Ruotsin vanhat kuninkaallisten nimet kasvattivat suosiotaan. Miesten nimistä suosiotaan lisäsivät Kaarle, Kustaa ja Fredrik. Naisilla suosiotaan kasvattivat Fredrika ja Sofia. Lisäksi naisilla yhdeksänneksi suosituin nimi oli Kustaava, joka on naispuolinen vastine nimelle

⁹⁵ Tuulasvaara 1960, s. 384-385.

⁹⁶ Niilo Kustaa Malmberg tuli Kalajoen emäseurakuntaan kirkkoherran apulaiseksi vuonna 1830. Herännäisyys alkoi levitä laajemmin Kalajoella vuodesta 1831. Tuulasvaara 1960, s. 384-385.

Kustaa. Sen sijaan Ruotsin kuninkaallisten uusia nimiä ei Kalajoella ole vuosina 1830 - 1835 juurikaan käytössä. Ruotsin kruununprinssin Oskarin (vuodesta 1818) nimeä ei käytetty lainkaan ja hänen puolisonsa Josefinen mukaan sai Kalajoella nimensä vain talollinen Olli Heikki Helanderin tytär Josefine Amalia vuonna 1834⁹⁷. Syynä näiden nimien puuttumiseen nimistöstä voi olla yksinkertaisesti se, että uutta nimistöä ei tunnettu, sillä uusien kuninkaallisten nimet eivät esiintyneet Suomessa käytetyissä almanakoissa⁹⁸. Myös Kokkolassa vanhat kuninkaalliset nimet olivat kasvattaneet suosiotaan, miesten nimistön kolmen kärjen muodostivat Johan, Gustaf ja Carl, mutta uusien nimien käyttö oli harvinaista⁹⁹.

Kaj Borg on Dragsfjärdiä koskevassa tutkimuksessaan tulkinnut Ruotsin kuninkaallisten nimien yleistymisen 1800-luvulla merkiksi dragsfjärdiläisten halusta sitoutua ruotsalaiseen kulttuuriin. Hänen käsitystään tukee se, että Dragsfjärdissä venäläisiä nimiä ei juurikaan ole käytössä.¹⁰⁰ Borg jopa näkee, että nimet, jotka olivat suosittuja ennen venäläiskautta (esimerkiksi Elisabeth ja Catharina), menettävät suosiotaan keisarillisten esikuviansa vuoksi.¹⁰¹ Borgin päätelmä on sikäli ymmärrettävä, että Dragsfjärd on ruotsinkielistä aluetta, jolloin sitoutuminen ruotsalaiseen kulttuuriin tuntuu luonnolliselta asialta. Saman voi ajatella pätevän myös Kokkolaan. Kun suomenkielisen maalaispitäjän, Kalajoen, nimistö näyttää osoittavan samaa sitoutumista ruotsalaiseen kulttuuriin, on kuitenkin kysyttävä, onko kysymys sittenkin jostain muusta.

Ruotsin vanhojen kuninkaallisten nimien käytön yleistymisen selittyminen selittyikin sillä, että nimet omaksuttiin oman pitäjän säätyläisiltä, jotka olivat jo aikaisemmin ottaneet nimet käyttöönsä¹⁰². Käytettyjen nimien esikuvaksi tuli pappi tai papin

⁹⁷ C6, 1830 - 1839. Olli Heikki Helander oli kalajokinen messinkivalutyön kehittäjä. Tuulasvaara 1960, s. 170-172.

⁹⁸ Vrt. Almanakka, vuonna 1830, Turun horisontin jälkeen. Almanach För Året 1831, 1832, 1833, 1834, 1835, Till Åbo Horizont.

⁹⁹ Borg 1995, s. 55.

¹⁰⁰ Dragsfjärd sijaitsee Turunmaalla, noin 30 kilometriä kaakkoon Paraisista. Alue on ruotsinkielinen.

¹⁰¹ Borg 1989, s. 49-52, 55-57.

¹⁰² Käsitystä tukee se, että uudet nimet yleensä otetaan ensin käyttöön yläluokissa ja sitten ne leviävät esikuvien kautta kaikkiin yhteiskuntaluokkiin. Otterbjörk 1981, s. 12-13, 19-20.

vaimo, eikä Ruotsin kuningas tai kuningatar. Niinpä esimerkiksi moni kalajokinen Fredrika lienee saanut nimensä Kalajoen emäseurakunnan kappalaisen Elias Robert Alceniuksen vaimon Fredrika Wilhelminan mukaan¹⁰³. Nimen Kustaa suosiota taas lisäsi jo edellä mainittu Niilo Kustaa Malmberg. Tämä selitys sopii myös Dragsfjärdiin, sillä sielläkin suosiotaan kasvattivat nimenomaan vanhat Ruotsin kuninkaallisten nimet (esim. Carl Gustaf ja Gustaf Aadolf), kun taas uusien nimien käyttö (esim. Eugen ja Oscar) oli harvinaista. Tässä selitysmallissa Ruotsin kuninkaallisten uusien nimien käytön vähäisyys selittyy sillä, että uusille nimille ei ole vielä ehtinyt tulla esikuvia oman alueen säätyläistöön.

Uusina niminä almanakkaan olivat 1800-luvun alun jälkeen tulleet Venäjän keisarillisen perheen nimet. Koska Suomesta vuonna 1809 oli tullut osa Venäjän keisarikuntaa, oli Venäjän keisarillisen perheen jäseniä muistettava almanakassa nimipäivillä.¹⁰⁴ Nimipäivien lisäksi Venäjän keisarillisen perheen nimiä tekivät tunnetuiksi almanakoissa ja valtiokalentereissa olevat luettelot Venäjän keisariperheen jäsenistä. Venäjän keisarillisen perheen naisten nimiä olivat Alexandra, Olga, Helena, Maria, Elisabet, Catharina ja Anna, ja miesten nimiä Nikolai, Alexander, Konstantin ja Michael¹⁰⁵.

Keisarillisen perheen nimistä Kalajoella olivat suosittuja Maria, Elisabet, Katriina, Anna, Helena ja Mikko. Nämä kaikki olivat kuitenkin vanhoja pyhimysnimiä, joiden suosion ei voi katsoa pohjaavan keisarillisiin esikuvuihinsa. Sen sijaan selvästi Venäjän keisarillisen perheeseen liittyviä nimiä Kalajoella oli vuosina 1830 - 1835 käytössä todella vähän. Näistä nimistä suosituin oli Aleksanteri, joka annettiin nimeksi viidelle pojalle. Poikansa Aleksanteriksi nimenneillä vanhemmilla todennäköisesti oli mielessään Suomessa suosittu keisari Aleksanteri I (Suomen suuriruhtinas vuosina 1809 - 1825). Tämä ei kuitenkaan ole varmaa, sillä nimi Aleksanteri esiintyi almanakassa vuodesta

¹⁰³Tuulasvaara 1960, s. 447.

¹⁰⁴Blomqvist 1993, s. 112-114.

¹⁰⁵Esimerkiksi Almanakka, Vuonna Jälkeen Vapahtajan Kristuksen Syntymän 1830, Turun horisontin jälkeen. *Finlands stats-calender för året 1830. Till Åbo Horizont.*

1708 lähtien Jerusalemin marttyyripiispan muistona¹⁰⁶, ja se esiintyi kerran myös Kalajoen nimistössä jo vuosina 1800 - 1805. Venäläisten nimien epäsuosiota osoittaa se, että hallitseva keisari Nikolai I (1825 - 1855) ei saanut Kalajoella yhtään kaimaa vuosina 1830 - 1835, ja hänen puolisonsa, keisarinna Alexandran, mukaan sai nimensä vain insinööri Fellmanin tytär Maria Alexandra¹⁰⁷. Myöskään suuriruhtinas Konstantin Pavlovits ja suuriruhtinatar Olga Nikolajevna eivät saaneet Kalajoella yhtään kaimaa vuosina 1830 - 1835.

Vaikka Venäjän keisarillisen perheen nimistä todennäköisesti oltiin Kalajoella tietoisia, niin näitä nimiä ei oltu valmiita antamaan omalle lapselle. Kokkolassa tilanne oli sama, sillä venäläisiä nimiä esiintyi vain todella harvinaisina poikkeustapauksina¹⁰⁸. Kun ei oteta huomioon Venäjän keisariperheen käyttämiä vanhoja pyhimysnimiä, niin Kalajoella ei ainakaan vielä 1830-luvulla pitänyt paikkaansa se nimistöntutkimuksessa esitetty väite, jonka mukaan nimeäminen keisarillisen perheen mukaan oli yleistä autonomian aikana¹⁰⁹.

Venäläisten nimien puuttumisen etunimistöstä voi tulkita osoitukseksi venäläisten vaikutteiden vastustamisesta, kuten Kaj Borg on tehnyt. On kuitenkin muistettava, etteivät kalajokiset suhtautuneet torjuvasti yksinomaan venäläisiin nimiin, vaan omalle yhteisölle vieraaksi koettuja nimiä oli käytössä muutenkin vähän. Venäläisten nimien käytön vähäisyyttä voi perustella myös sillä, että kun ruotsinkielinen säätyläistö ei ottanut niitä käyttöönsä, eikä niille näin tullut esikuvia omaan pitäjään, niin myöskään maatalousväestö ei omaksunut niitä käyttöönsä almanakasta.

Etunimivarasto oli vuosina 1830 - 1835 sekä pojilla että tytöillä laajempi kuin vuosisadan alussa. Tästä huolimatta käytetty nimistö oli luonteeltaan hyvin traditionaalinen. Tämä johtui siitä, että kullakin uudella nimellä oli vain yksi tai

¹⁰⁶ Vilkuna K 1996, s. 31. Borg ei laske Kokkolan nimistöä tutkiessaan Alexandria venäläiseksi nimeksi, koska se ei ole sitä kielelliseltä alkuperältään. Borg 1995, s. 111.

¹⁰⁷ C6, 1830 - 1839.

¹⁰⁸ Borg 1995, s. 111.

¹⁰⁹ Vrt. Kiviniemi 1982, s. 139.

muutamia nimensaajia. Suurin osa nimenantajista valitsi edelleen nimen lapselleen perinteisten nimien joukosta. Myös samannimisyys oli edelleen yleistä, sillä kolmelle neljästä lapsesta annettiin nimi kymmenen suosituimman nimen joukosta.

Käytettyjen etunimien perinteikkyyden ja samannimisyyden yleisyys osoittavat, että kollektiivisuudella ja traditiosidonnaisuudella oli edelleen 1830-luvulla keskeinen sija kalajokisen talonpoikaisyhteisön ajattelun perusteissa. Nimistön laajentuminen osoittaa kuitenkin alkavaa kulttuurista muutosta. Muutamat vanhemmat alkoivat valita nimen lapselleen omien mieltymystensä mukaan ja olivat näin valmiita rikkomaan yhteisöllisyyttä vastaan. Uuden, perinteistä poikkeavan nimen valitseminen lapselle osoittaa nimenantajan kykenevän autonomiseen päätöksentekoon, jossa yksilön ajattelu ja toiminta on hänen omaansa, eikä minkään ulkopuolisen voiman ohjaamaa¹¹⁰. Nimenantajan tietoisuuden tasolla oleva käsitys omasta, ja lapsen, yksilöllisyydestä, näkyy perinteistä poikkeavassa nimenvallinnassa käytännön tasolla.

Kalajokiseen etunimivarastoon tulleet uudet, perinteistä poikkeavat nimet olivat osoituksia murtumista vanhassa yhteisöllisessä ajattelussa. Osa nimenantajista oli alkanut tuoda esiin uudenlaisen yksilöllisen subjektin ymmärtämisenä poikkeavan nimenvallinnan kautta. Individualistisen maailmankuvan omaava yksilö ei näe itseään kollektiivin osana, vaan itsenäisenä subjektina, jolle luonto, toiset ihmiset ja omat tunteet ovat objekteja¹¹¹. Tällaisia individualistisia nimenantajia oli kuitenkin vielä 1830-luvun Kalajoella hyvin vähän ja pääosa nimenantajista toimi edelleen kollektivististen perinteiden mukaisesti. Onkin ymmärrettävää, että maailmankuvan muutos kollektivismista individualismiin ei tapahdu hetkessä, vaan erilaiset käsitykset elävät rinnakkain samassa yhteisössä pitkänkin aikaa. Samalla tavoin esimerkiksi varhaisessa talonpoikaisyhteisössä kansanusko ja kristinusko elivät rinnakkain satoja vuosia.¹¹²

¹¹⁰ Lukes 1979, s. 52. Siltala 1996b, s. 186-187.

¹¹¹ Lehtonen 1994, s. 17-18.

¹¹² Lehtonen 1994, s. 24. Ehn - Löfgren 1994, s. 66-68. Mentaliteetti muuttuu hitaasti, koska uusi aines tulee aina vanhan päälle. Mentaliteettihistorioitsijoilla huomion keskipisteenä onkin vanhojen ja uusien elementtien samanaikainen esiintyminen historiallisessa muutoksessa.

Lisäksi on huomattava, että vaikka yksilö ymmärtäisikin itsesuhteen olemassaolon, niin vie aikaa ennen kuin tämä tietoisuus siirtyy käytäntöjen tasolle. Syynä tähän ovat vahvat yhteisölliset pidäkkeet, jotka estävät yksilöllisyyden esiintuomista.

Kuten yhteisössä myös yksilössä on samanaikaisesti sekä kollektiivisia että individualistisia piirteitä¹¹³. 1800-luvun ihmisen vaillinaista individuaatiota tarkasteltaessa onkin huomattava, että yksilöllisyys syntyy yhteisöllisyyden pohjalta, ja että yksilöllisyys ja yhteisöllisyys ovat enemmän toistensa edellytyksiä kuin vastakohtia¹¹⁴. Perinteistä poikkeavan nimen lapselleen valinneiden nimenantajien yksilöllisyys oli siis rajallista, eivätkä he välttämättä toimineet kaikissa tilanteissa yksilöllisesti.

Voidakseen toimia kollektiivista vapaana subjektina yksilön täytyy mieltää itsenäisyytensä luvalliseksi¹¹⁵. Nimenvalintatilanteissa tähän luvallisuuteen vaikutti nimettävän lapsen sukupuoli ja se, kuinka monennesta perheen lapsesta oli kysymys. Tyttöjen nimistön laajeneminen poikien nimistöä enemmän osoittaa, että yksilöllisen nimen antaminen tyttärelle oli helpompaa kuin pojalle. Tämä johtui siitä, että pojat nähtiin tyttöjä selvemmin yhteisön perinteen kantajiksi, minkä vuoksi kollektiivin paine traditionaaliseen nimeämiseen oli heidän kohdallaan suurempi¹¹⁶. Vanhempien oli myös sitä helpompi tehdä itsenäisen nimenvalintapäätös, mitä nuoremasta perheen lapsesta oli kysymys. Jos esimerkiksi perheen kolme ensimmäistä poikaa oli nimetty tradition mukaisesti isänisän, äidinisän ja isän kaimoiksi, niin yksilöllisen

Hutton 1981, s. 257-259.

¹¹³ Useampien mentaliteettien samanaikainen olemassaolo samalla yksilöllä on tosiasia, joka mentaliteettihistorian tutkimuksessa on otettava huomioon. LeGoff 1978, s. 256.

¹¹⁴ Juha Siltala pohtii 1800-luvun ihmisen vaillinaista individuaatiota neljän fennomaaninaisen (Alexandra Gripenberg, Hilda Käkikoski, Mandi Granfelt, Hilja Riipinen) elämäkertojen kautta. Siltalan mukaan nämä naiset kantoivat vastuunsa yksilöllisesti ”siveellisyysristiretkeläisen” roolissa, mutta kokivat kuitenkin parhaat hetkensä toimiessaan yhteisen asian hyväksi yhdessä toisten kanssa. Siltala 1996a, s. 44.

¹¹⁵ Siltala 1996b, s. 186-187.

¹¹⁶ Perinteen murtaminen oli jo keskiajalla helpompaa tyttöjen kuin poikien kohdalla, sillä miesten nimet muuttuivat kristillisperäisiksi paljon hitaammin kuin naisten nimet. Kiviniemi 1982, s. 62. Kaikenlaiset nimityylin muutokset ovat myös 1900-luvun Suomessa, ja muuallakin Euroopassa, tulleet ensin tyttöjen nimistöön. Nimenvalinta pojille on ollut perinteisempää ja uusien vaihtoehtojen osalta varovaisempaa. Kiviniemi 1993, s. 17-18.

nimen valitseminen neljännelle pojalle ei kohdannut yhteisön puolelta sellaista painostusta kuin mitä se olisi esikoisen kohdalla tehnyt.¹¹⁷

2.2. Muuttuva ja laajentuva etunimistö

2.2.1. Määrältään vähäinen nimenkantajisto etunimistön rikastuttajana

Vielä 1800-luvun alussa kalajokiset nimenantajat muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta valitsivat lastensa nimet hyvin normisidonnaisesti. Koska nimenvaihtaminen oli säilyttävä käytäntö, annettiin lapsille pääasiassa vain perinteen mukaisia nimiä ja etunimistö pysyi suppeana. 1800-luvun kuluessa etunimistö alkoi muuttua ja laajentua koko Suomessa heijastaen kulttuurista muutosta ja nimenantajien halua tuoda lapsen yksilöllisyys uudella tavalla esiin. Uusia nimiä otettiin käyttöön eri kielistä, mutta merkittävintä nimistön laajentumiselle ja uudistumiselle oli virallisen suomenkielisen nimistön syntyminen vieraskielisten nimien suomentamisen ja omakielisten nimien käyttöönoton kautta.¹¹⁸

Taulukosta 2 näkyy etunimistön määrällinen kehitys 1800-luvun Kalajoella. Taulukossa on annettu ensin tyttöjen ja poikien ensimmäisten nimien määrät ja sen jälkeen tyttöjen ja poikien nimien kokonaismäärät siten, että mukaan on laskettu ensimmäisten nimien lisäksi niistä poikkeavat toiset nimet sekä poikkeustapauksissa esiintyvät kolmannet nimet (7 kpl).

TAULUKKO 2

ETUNIMISTÖN MÄÄRÄLLINEN KEHITYS 1800-LUVUN KALAJOELLA				
Vuodet	Poikien 1. nimiä	Tyttöjen 1. nimiä	Poikien nimiä yht.	Tyttöjen nimiä yht.
1800 - 1805	39	30	45	33
1830 - 1835	51	46	56	51
1860 - 1865	57	70	73	87
1890 - 1895	67	77	106	119

Lähde: Kalajoen emäseurakunnan kastettujen luettelot

¹¹⁷ Vrt. Kiviniemi 1982, s. 131.

¹¹⁸ Blomqvist 1993, s. 50-51. Borg 1995, s. 299-300. Otterbjörk 1981, s. 29-30. Vilkkunen 1996, johdanto, s. 11-13. Kiviniemi 1982, s. 106-114.

nimi Iida. Lisäksi tytöillä oli kymmenen suosituimman nimen listalla kaksi muutakin uutuutta: Sofia ja Johanna. Listalta putosivat pois uusien nimien tieltä vanhat suosikit Elisabet, Kustaava ja Pieta. Näistä Kustaava oli yhä yhdenneksitoista suosituin, mutta Elisabet ja Pieta olivat tulleet harvinaisiksi ensimmäisinä niminä. Iida, Sofia ja Johanna olivat suosikkiminä uusia, vaikkakin ne kaikki esiintyivät kalajokisessa nimistössä jo 1800-luvun alkupuolella. Tuolloin niillä oli kuitenkin vain hyvin harvoja nimenkantajia, esimerkiksi Iidalla vuosina 1830 - 1835 vain yksi. Näiden kolmen nimen suosio oli siis kasvanut merkittävästi kuluneiden vuosien aikana. Sofian ja Johannan suosion taustalla oli Kokkolasta saatu esimerkki, sillä kyseiset nimet olivat olleet Kokkolan kaksi suosituinta tytönnimeä 1820-luvulta lähtien. Iidakin lienee omaksuttu ruotsinkieliseltä rannikolta, sillä vaikka se ei ollut Kokkolan suosituimpien nimien joukossa, niin ainakin Kristiinankaupungissa se oli suosittu 1840-luvulla.¹²⁰

Samannimisyys oli sekä pojilla että tytöillä edelleen yleistä, sillä pojista 72 prosenttia ja tytöistä 64 prosenttia sai ensimmäisen nimensä kymmenen suosituimman nimen joukosta. Pojilla samannimisyys ei ollut vähentynyt lainkaan verrattuna vuosiin 1830 - 1835, kun taas tytöillä kymmenen suosituimman nimen osuus koko nimistöstä oli vähentynyt kymmenellä prosentilla. Pojilla myös kolmen suosituimman nimen osuus nimistöstä oli ennallaan, tytöillä se oli vähentynyt 33 prosenttiin. (Liitteet 11 ja 12) Vaikka tytöillä, toisin kuin pojilla, samannimisyys oli hieman vähentynyt, sai silti joka kolmas tyttö edelleen nimensä kolmen suosituimman nimen joukosta.

Kalajokisen nimistön perinteikkyyttä vuosina 1860 - 1865 voidaan poikien osalta verrata Kuhmon nimistöön vuonna 1850¹²¹. Kuhmon nimistö oli laajentunut, sillä käytössä oli vuonna 1850 ensimmäisiä nimiä 63 kappaletta, kun niitä vuonna

¹²⁰ Borg 1995, s. 65, 107. Valtavuo-Pfeifer 1983, s. 66-67. Kristiinankaupungissa Sofia oli toiseksi suosituin nimi 1820- ja 1830-luvuilla ja Johanna yleistyi 1800-luvun puolivälissä. Valtavuo-Pfeifer 1983, s. 63, 66.

¹²¹ On huomattava, että Antero Heikkinen on käyttänyt lähteenään rippikirjoja, kun taas tämän työn lähteenä ovat kastettujen luettelot. Kyseessä eivät siis ole Kuhmon osalta nimenomaan vuonna 1850 lapsille annetut nimet, vaan tuolloin käytössä olleet nimet.

Taulukko 2 osoittaa, että poikien ja tyttöjen etunimistö laajentui Kalajoella voimakkaasti 1800-luvun jälkipuolella. Poikien ensimmäisten nimien määrä lisääntyi vuosista 1830 - 1835 kuudella nimellä 1860-luvulle tultaessa ja tyttöjen 24 nimellä. Nimien kokonaismäärän osalta nimistö laajeni vielä voimakkaammin, sillä pojille tuli nimiä tänä aikana lisää yhteensä 17 ja tytöille 36. Molempien nimistö laajeni, mutta tytöille nimiä tuli lisää kaksinkertainen määrä poikiin verrattuna. Kun vielä vuosina 1830 - 1835 poikien nimiä oli enemmän kuin tyttöjen nimiä, niin vuosina 1860 - 1865 tilanne oli kääntynyt toisinpäin. Tuolloin tyttöjen nimiä oli käytössä noin 19 prosenttia enemmän kuin poikien nimiä.

Vaikka etunimivarasto laajeni, valtaosa kalajokisista nimenantajista nimesi lapsensa edelleen 1860-luvulla vanhoilla tutuilla nimillä. (Liitteet 5 ja 6) Niinpä kymmenestä suosituimmasta nimestä pojilla kahdeksan ja tytöillä seitsemän oli samoja kuin vuosina 1830 - 1835. (Liitteet 9 ja 10) Molempien nimistössä pyhimysnimillä oli edelleen vahva asema.

Pojilla kolme suosituinta ensimmäistä nimeä olivat edelleen Juho (Johannes), Antti ja Matti (Matias). Muutenkin kymmenen suosituimman nimen lista oli lähes ennallaan, sillä vuosiin 1830 - 1835 verrattuna uusia nimiä listalla olivat vain Tuomas ja Aukusti. Varsinaisesti uusi suosikkinimi oli kuitenkin vain Aukusti, sillä Tuomas on alkuperältään pyhimysnimi ja suosittu jo 1800-luvun alussa. Huomattava on myös, että poikien kymmenen suosituimman nimen joukosta pois pudonneet Emmanuel ja Mikko olivat edelleen suosittuja, sillä ne olivat sijoilla yksitoista ja kaksitoista.

Tytöillä kymmenen suosituimman ensimmäisen nimen listalla kärjessä olivat vanhat suosikit Anna ja Maria¹¹⁹. Suosikkinimien lista oli kuitenkin muuttunut enemmän kuin poikien, sillä kolmanneksi suosituimpana tytönnimenä oli uusi

¹¹⁹ Maria oli jatkuvasti suosituin nimi myös Kokkolassa ja Kristiinankaupungissa. Sen sijaan Anna oli niissä menettänyt suosiotaan. Borg 1995, s. 64-65. Valtavuo-Pfeifer 1983, s. 61.

1772 oli vain 38. Lisäksi käytössä oli kaksinimisillä miehillä viisi sellaista nimeä, jotka eivät esiintyneet ensimmäisinä niminä. Kaiken kaikkiaan nimiä oli vuoden 1850 Kuhmossa käytössä 68.¹²² Kuhmon viisitoista suosituinta nimeä muodostivat 86,2 prosenttia koko nimistöstä, kun luku vuonna 1772 oli 88,8 prosenttia¹²³. Uutena nimenä Kuhmon viidentoista suosituimman nimen joukkoon oli vuoteen 1772 verrattuna tullut vain nimi Kalle. (Liite 13) Nimistön määrällisestä laajentumisesta huolimatta Kuhmon nimistö oli hyvin traditionaalinen, eikä muutosta ollut yleisesti käytettyjen nimien osalta tapahtunut juuri lainkaan. Nimenantoprosessi oli Kuhmossa edelleen hyvin perinteinen ja nimistön laajentuminen selittyi yksittäisillä, poikkeavilla nimenannoilla. Poikien nimeäminen oli vielä 1800-luvun puolivälin paikkeilla sekä Kalajoella että Kuhmossa hyvin konservatiivista. Alkavasta muutoksesta näkyi kuitenkin enemmän merkkejä Kalajoella kuin Kuhmossa.

Etunimivaraston laajentumisen lisäksi nimistössä tapahtui vaihdoksia, sillä käytöstä jäi pois yksittäisten nimenantajien 1830-luvulla valitsemia nimiä, kuten Abel, Absalon, Adam, Joachim, Clara, Henrica, Magdalena ja Lovisa. Yhteistä poisjääneillä nimillä ja käyttöön tulleilla uusilla nimillä oli se, että niillä oli sekä pojissa että tytöissä vain vähän käyttäjiä. Vuosien 1860 - 1865 poikien nimistön uusilla ensimmäisillä nimillä oli nimenkantajia yhteensä vain 33 eli noin seitsemän prosenttia nimetyistä pojista. Nimeämisprosessissa tapahtunut muutos kosketti siis vain marginaalista osaa pojista. Tyttöjen kohdalla muutos kosketti useampia, sillä uuden nimen saaneita tyttöjä oli 73 eli noin 17 prosenttia kaikista kastetuista tytöistä.

Pojille ensimmäisiksi nimiksi annetut uudet nimet olivat lähes kaikki joko almanakassa esiintyviä tai siinä aikaisemmin olleita. Näitä nimiä ei voi katsoa varsinaisesti uusiksi nimiksi, sillä niillä oli tietty tuttuusarvo almanakkanimienä. Tällaisia harvoin käytettyjä, mutta kuitenkin almanakasta vanhastaan tunnettuja, nimiä olivat jo keskiaikaisessa pyhimyskalenterissa esiintyneet Felix,

¹²² Heikkinen 1993, s. 115.

¹²³ Vastaava luku Kalajoen nimistöstä vuosina 1860 - 1865 oli 81 prosenttia.

Leo, Edvard, Frans ja Sigfrid¹²⁴, raamatulliset Rafael ja Sethem sekä apostolinimet Albert ja Nathanael. Muita almanakasta peräisin olleita, uusina esiintyviä nimiä olivat ranskalaisperäinen Emil sekä muinaissaksalaiset nimet Werner, Herman ja Ernst.¹²⁵

Kokkolassa nimistö laajeni voimakkaasti 1800-luvun alkupuolelta lähtien, kun käyttöön otettiin nimiä saksan, latinan, englannin ja ranskan kielistä. 1860-luvulla sekä kokkolalaisten poikien että tyttöjen etunimivarastoon kuului noin sata nimeä, kun 1810-luvulla niitä oli molemmilla noin 60.¹²⁶ Kokkolalaisten poikien etunimivarasto ei kuitenkaan näytä vaikuttaneen kalajokisten poikien nimistöön juuri lainkaan, sillä kokkolalaisten nimenantajien yleisimmin käyttämistä poikien nimistä suosittuja olivat Kalajoella vain vanhat tutut Kaarle, Juho ja Kustaa¹²⁷. Sen sijaan Kalajoella ei vuosina 1860 - 1865 käytetty ensimmäisenä nimenä lainkaan Kokkolassa suosittuja Williamia ja Victoria, Emilin sai nimekseen vain yksi poika, Alfredin ja Alexanderinkin vain muutama.

Almanakan ulkopuolelta pojalle annettiin Kalajoella vuosina 1860 - 1865 nimi vain poikkeustapauksissa. Yksi tällainen nimi oli muinaisskandinaavinen Hjalmar, joka esiintyy ruotsalaisessakin almanakassa vasta vuodesta 1877¹²⁸ ja Kokkolan nimistössä ensimmäisen kerran 1850-luvulla¹²⁹. Nimi saatiin Ruotsista, jossa etunimistö muuttui 1800-luvun jälkipuolella, kun ajan kansallisromanttisen hengen mukaisesti alettiin korostaa pohjoismaista menneisyyttä (skandinaavinen nimirenessanssi). Kansallistunne haluttiin tuoda esiin myös etunimien kautta, ja tämän vuoksi käyttöön otettiin muinaispohjoismaisten sankaritarujen nimistöä.¹³⁰ Hjalmar-nimen esiintyminen Kalajoen etunimistössä jo vuosina 1860 - 1865 selittyy sillä, että nimenantaja oli

¹²⁴ Vilkuna K 1978, s. 44, 45, 49, 53.

¹²⁵ Almanakka 1860, 1864 ja 1865.

¹²⁶ Borg 1995, s. 299.

¹²⁷ Kokkolalaisten poikien yleisimmät nimet 1860-luvulla suosituimmuusjärjestyksessä olivat: Carl, Johan, Gustaf, Emil, Alexander, Alfred, William, Anders, Victor. Borg 1995, s. 55.

¹²⁸ Vilkuna K 1996, s. 80.

¹²⁹ Borg 1995, s. 114.

¹³⁰ Muita tällaisia nimiä ovat esimerkiksi Gunnar, Ingeborg, Harald ja Håkan. Otterbjörk 1981, s. 30, 39-42. Blomqvist 1993, s. 50-51. Borg 1995, s. 113-116. Utterström 1994, s. 292-293.

Kalajoen emäseurakunnan kappalainen Erik August Montin. Montin antoi myös tyttärelleen muinaisskandinaavisen nimen kastaessaan hänet vuonna 1862 Nannyksi.¹³¹ Muita almanakan ulkopuolelta annettuja nimiä olivat maakauppias Bouranderin vuonna 1865 pojalleen nimeksi antama Maximilian ja sotilas Juho Matinpoika Lapin pojalleen vuonna 1863 antama nimi Sanfrid¹³². Maatalousväestön pojilleen almanakan ulkopuolelta antamia uusia nimiä olivat Didrik, Uriel ja Eliel¹³³, joista useamman kuin yhden nimenkantajan saivat Vanhasta Testamentista tunnetut Uriel ja Eliel.

Tyttöjen uusien ensimmäisten nimien joukko koostui hyvin erilaisista nimistä. Almanakasta olivat peräisin esimerkiksi Aleksandra, Edla ja Martta¹³⁴, mutta toisin kuin pojilla suurin osa tyttöjen uusista nimistä oli almanakan ulkopuolelta. Tällaisia olivat muun muassa vanhatestamentillinen Naemi, muinaissaksalainen Bertha, latinalaiset nimet Alma, Werna ja Laura, englantilaiset nimet Edith, Ellen ja Fanny, venäläiset nimet Sandra ja Natalia, sekä muunnokset vanhoista nimistä kuten Hindrica (Henrica) ja Rosina (Rosan hellittelymuoto). Tyttöille annettiin ensimmäisiksi nimiksi myös alkuperältään epäselviä nimiä, jollaisia olivat Saida, Nena, Emina, Wiivi ja Silla. Tällaisen nimen valitsemiseen nimenantajalla oli ehkä jokin henkilökohtainen syy, mutta kyseessä saattoi olla myös jonkin tunnetun nimen väärinymmärtäminen. Esimerkiksi Emina voi olla väärinymmärrys nimestä Jemina, joka taas lienee muotoutunut Vanhan Testamentin Jobin tyttären Jemima-nimestä.

¹³¹ C7, 1840 - 1862. Nanny esiintyi kokkolalaisessa nimistössä ensimmäisen kerran 1860-luvulla. Nimi esiintyy kuitenkin Kaj Borgin luokittelussa englantilaisena nimenä. Borg 1995, s. 112. Borg on ilmeisesti sekoittanut nimet Nanny ja Nancy, sillä Nanny on myös Annan saksankielinen muunnos ja Nancy taas englanninkielinen muunnos samasta nimestä. Vilkuna K 1996, s. 127.

¹³² C8, 1863 - 1867. Maximilianiksi kastetun pojan esikuva saattoi olla Venäjän keisarihuoneessa, sillä keisari Nikolai I:n tyttären Maria Nikolajevnan puoliso oli Leuchtenburgin herttua Maximilian. Finlands stats-calender för året 1845. Sanfrid-nimen alkuosalle ei löydy selitystä, loppuosa on lainattu muista -frid/fred-päätteisistä nimistä, esimerkiksi Valfridista. Vilkuna K 1996.

¹³³ Didrikin taustalla on saksalainen nimi Dietrich, joka esiintyy Kokkolassa 1690-luvulta lähtien muodossa Didrich. Uriel esiintyy Kokkolassa ensimmäisen kerran vasta 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä ja Eliel ei lainkaan Borgin tutkimusaikana. Borg 1995, s. 107, 101.

¹³⁴ Almanakka 1860, 1864, 1865.

Vaikka kalajokisille tytöille annettiin nimiä almanakan ulkopuolelta vuosina 1860 - 1865, nimistö oli kuitenkin perinteistä verrattuna kokkolalaisten tyttöjen nimistöön. Kokkolalaisten suosimat nimet Wilhelmina, Hilma, Christina ja Selma saivat Kalajoella vain muutamia nimenkantajia, Charlotta ei yhtään¹³⁵. Yksittäiset kalajokiset nimenantajat saattoivat kyllä antaa tytölle uudenlaisen nimen, mutta yleistykseen nimi tarvitsi paikallisen arvostetun esikuvan. Tämän vuoksi uusien nimien yleistyminen tapahtui kalajokisilla tytöillä myöhemmin kuin Kokkolassa ja Kristiinankaupungissa, joihin uudet nimet omaksuttiin nopeasti Ruotsista. Hyvä esimerkki nimen yleistymisestä on Ruotsin kuninkaan Oskar I:n puolison Josefinen nimi. Vuosina 1830 - 1835 Josefinen sai nimekseen vain Olli Heikki Helanderin tytär Josefina Amalia, mutta vuosina 1860 - 1865 se annettiin Kalajoella tytölle yleisesti sekä ensimmäiseksi että toiseksi nimeksi. Tuolloin esikuvina nimelle toimivat kyseisen Josefina Amalian¹³⁶ lisäksi esimerkiksi kirkkoherra Inbergin vaimo Josefina Augusta ja nimismies Fredrik von Nandelstadin vaimo Josefina¹³⁷. Sama viive nimen suosituksi tulemisessa verrattuna Kokkolaan näkyy Sofian ja Johannan kohdalla. Paikallisten esikuvien puute oli taustalla myös siinä, että 1800-luvun puolivälin muotiniimiä - Amalia, Fanny, Hilma ja Selma¹³⁸ - mikään ei ollut Kalajoella suosittu vuosina 1860 - 1865. Kirjallinen kulttuuri ei ollut maaseutuyhteisössä riittävä tuomaan nimiä nimenantajien tietoisuuteen¹³⁹.

¹³⁵ Kokkolalaisten tyttöjen yleisimmät nimet 1860-luvulla olivat suosituimmuusjärjestyksessä: Maria, Sophia, Johanna, Wilhelmina, Hilma, Charlotta, Anna, Christina ja Selma. Borg 1995, s. 65.

¹³⁶ Kyseinen Josefina Amalia oli naimisissa kalajokisen maakauppiaan, kauppatalonpojan ja Santaholman sahan perustajan Antti Santaholman kanssa. Tuulasvaara 1960, s. 194, 199, 201.

¹³⁷ Tuulasvaara 1960, s. 445, 206.

¹³⁸ Viikunan mukaan nämä olivat 1800-luvun puolivälin muotiniimiä. Amalian suosion taustalla oli Schillerin runon "Amalia" suomennoksen julkaiseminen lehdissä. Fanny, Hilma ja Selma taas olivat ns. topeliaanisia nimiä. Fanny ja Selma olivat ne "taivaalliset" runottaret, joille Frans Mikael Franzén kirjoitti säkeitä. Hilma taas oli saatu ns. Ossianin lauluista. Viikuna K 1996, s. 33-34, 63, 80, 156. Kyseiset nimet ovat osoituksia yleismaailmallisesta romantiikan aikakaudesta.

¹³⁹ Esimerkiksi säännöllinen lainakirjastotoiminta alkoi Kalajokilaaksossa 1860-luvun alussa. Tätä ennen 1850-luvulla Kalajoella esiintyi hajanaista kirjastotoimintaa. Tuulasvaara 1960, s. 430-431.

Suuri osa nimenantajista halusi antaa lapselleen toiseksi nimeksi ensimmäistä harvinaisemman nimen. Pyrkimystä erikoisuuden tavoitteluun toisten nimien osalta osoittaa pyhimysnimien vähäisyyden lisäksi se, että sekä pojilla että tytöillä lähes puolet toisista nimistä oli käytössä ainoastaan toisina niminä. Ero poikien ja tyttöjen toisten nimien välillä oli siinä, että pojilla harvinaisetkin toiset nimet olivat lähes kaikki almanakassa olevia tai siellä olleita, kuten Benjam, Gideon, Joel, Malachias, Reinhold ja Richard. Poikkeuksia olivat Alfrid, Ebert (muoto Eberhard oli almanakassa 1700-luvulla) ja Sivert (kansanomainen muoto nimestä Sigfrid).¹⁴⁰ Tyttöilläänkin pelkästään toisina (tai kolmansina) niminä käytettävistä nimistä osa oli peräisin almanakasta, kuten Eufemia, Juliana, Regina ja Serafina¹⁴¹, mutta käytössä oli myös almanakan ulkopuolisia nimiä, esimerkiksi Olivia, Rudolfina, Suleima ja Luica.

Erikoisuuden tavoittelusta huolimatta sekä pojilla että tytöillä yleisimmin käytetyt toiset nimet olivat vielä 1860-luvun Kalajoella almanakassa olevia ja sellaisina vanhastaan tunnettuja. Tällaisia nimiä olivat pojilla Kustaa, Leonard, Leanteri, Jaakko, Vilhelmi ja Aukusti ja tytöillä Sofia, Johanna, Josefina, Lusiina, Maria ja Kustaava¹⁴². Kaikki suositut toiset nimet olivat kolmitavuisia, mikä osoittaa, että jo 1860-luvulla nimenantajien korvaa miellytti nimiyhdistelmä, jossa ensimmäinen nimi oli kaksitavuinen ja toinen nimi kolmitavuinen¹⁴³. Näin esimerkiksi talollisenpoika Niilo Mattonen antoi vuonna 1860 tyttärelleen nimeksi lida Susanna ja talollinen Israel Israelinpoika Jaakola vuonna 1864 pojalleen nimeksi Matti Leanteri¹⁴⁴.

Pitkät nimet menettivät sen sijaan suosiotaan ensimmäisinä niminä. Selvintä tämä oli tytöillä, joilla vanhoista suosikeista Elisabetista, Marketasta ja Katarinasta kahta ensimmäistä ei annettu ensimmäiseksi nimeksi lainkaan ja Kata-

¹⁴⁰ Almanakka 1860, 1864 ja 1865. Viikuna 1996.

¹⁴¹ Almanakka 1860, 1864, 1865. Nämä ovat pyhimysnimiä.

¹⁴² Almanakka 1860, 1864, 1865.

¹⁴³ Ns. viskurilain mukaan etunimiyhdistelmien tapaisissa raskaissa sanaliitoissa raskaampi osa on aina jälkimmäisenä. Kiviniemi 1993, s. 11. Myös Kristiinankaupungissa olivat suosittuja pitkät toiset nimet, kuten Kristina, Magdalena ja Lovisa. Valtavuo-Pfeifer 1983, s. 64.

¹⁴⁴ C7, 1840 - 1862. C8, 1863 - 1867.

riinallakin oli vain kaksi nimenkantajaa. Lyhyiden nimien suosion kasvua osoittivat myös nimistössä uusina ja melko suosittuina esiintyvät nimet Hanna ja Sanna, jotka ovat lyhennelmiä Johannasta ja Susannasta. Vastaava havainto pitkien nimien suosion vähenemisestä on tehty Etelä-Pohjanmaalta¹⁴⁵.

Mielenkiintoinen havainto vuosien 1860 - 1865 kastettujen luetteloista on, että viiden pojan kohdalla nimi on kirjoitettu kastettujen luetteloon suomenkielisessä muodossaan. Ensimmäinen tällainen merkintä tutkimusvuosilta on vuodelta 1862, jolloin nimismies Nandelstadin pojan nimeksi laitettiin Matti.¹⁴⁶ Muut suomalaisissa muodoissa esiintyneet nimet olivat Heikki ja Antti, jonka esimerkiksi talollinen Pietari Antinpoika Poukkula antoi vuonna 1864 nimeksi pojalleen¹⁴⁷.

Omakielisiä nimiä pojille ei vielä vuosina 1860-1865 Kalajoella annettu. Sen sijaan tyttöjen nimistössä näitä oli kaksi: Aina ja Ilma. Ainalla oli yksi nimenkantaja, talollinen Antti Anttilan vuonna 1861 syntynyt tytär Aina Sofia ja Ilmalla kaksi, talollinen Niilo Jylkän vuonna 1862 syntynyt tytär Ilma Susanna sekä talollisenvävy Juho Tuuran vuonna 1863 syntynyt tytär Ilma Sofia¹⁴⁸. Lisäksi kapteeni Groundström antoi vuonna 1863 tyttärelleen nimeksi Saida Ilma Eudoxia¹⁴⁹. Tytöt saivat siis nimensä jo ennen kuin Isak Edward Sjöman vuonna 1864 julkaisi kirjasensa ”Siweä. Kauno-annakka 1865”, johon nimet sisältyivät¹⁵⁰. Ainaa ja Ilmaa oli kuitenkin käytetty työttönniminä jo 1840-luvulla¹⁵¹. Nimet saattoivat tulla kalajokisten nimenantajiensa tietoisuuteen lehdistön

¹⁴⁵ Valtavuo-Pfeifer 1980, s. 430-431, 437.

¹⁴⁶ C7, 1840 - 1862.

¹⁴⁷ C8, 1863 - 1867.

¹⁴⁸ C7, 1840 - 1862. C8, 1863 - 1867.

¹⁴⁹ C8, 1863 - 1867. On syytä huomata, että erikoiset nimet saattoivat kasautua yhdelle nimenkantajalle. Tässä nimien erikoisuutta selittää se, että nimenantaja ei kuulunut maatalousväestöön, vaan oli vuoden 1854 ruotujakolaitosuudistuksen yhteydessä muodostetun Kalajoen komppanian päällikkö. Tuulasvaara 1960, s. 279-280.

¹⁵⁰ Siweä. Kauno-annakka 1865. Sjömanin kirjanen sisälsi omaperäisen vuoden 1865 almanakan, josta vierasperäinen nimistö oli poistettu lähes kokonaan korvaamalla ne nimien kansanomaisilla asuilla, käänöksillä tai entistä nimeä muistuttavilla nimiehdotuksilla. Mukana oli suuri määrä uusia suomalaisia nimiä, joista osa jo olemassaolleita ja osa Sjömanin omia ehdotuksia. Suuri osa nimistä on päässyt käyttöön ja almanakkaan. Vilkuna K 1944, s. 367-368. Vilkuna K 1996, johdanto, s. 12. Kiviniemi 1982, s. 106-107.

¹⁵¹ Vilkuna K 1944, s. 366.

kautta, sillä varhaisimmat ehdotukset suomalaisiksi etunimiksi esiintyivät eräissä sanomalehtikirjoituksissa jo 1850-luvulla¹⁵². Vuoden 1865 kalajokiseen nimistöön Sjömanin kalenteri ei ennättänyt vaikuttaa, sillä tuolloin Kalajoella ei annettu yhtään omakielistä nimeä, eikä edes yhtään suomalaista nimimuotoa.

Etunimien suomalaisten muotojen käyttö ja erityisesti uusien suomenkielisten nimien käyttöönotto oli heijastumaa Suomeen 1810-luvulta lähtien levinneestä nationalismista. Johan Vilhelm Snellmanin suomalaiskansallisen ohjelman mukaan yhteinen kieli, suomen kieli, oli kansallisen yhtenäisyyden välttämätön ehto. Suomen kielellä nähtiin olevan keskeinen osa suomalaiskansallisen identiteetin ja kansallisideologisen Suomen kansakunnan luomisessa. Tämän vuoksi sivistyneistön tuli vaihtaa kielensä ruotsista suomeen ja samaan aikaan kansa oli sivistettävä.¹⁵³

Etunimistön suomalaistaminen oli osa tätä kielinationalismia. Kustaa Vilkun mukaan ensimmäinen tunnettu suomalainen ristimänimi on vuosien 1835 ja 1836 taitteesta, jolloin laamanni Georg Adolf Wetterhoffin poika sai kasteessa nimen Onni Kurt Alfred. 1840-luvulla ilmestyivät ensimmäisen kerran käyttöön Ilma, Oiva, Toivo, Väinö ja Aina. 1850-luvulla suomalaiset ristimänimet alkoivat tulla yleisemmiksi suomalaisuutta harrastavan sivistyneistön piirissä.¹⁵⁴ Kalajoella vuosina 1860 - 1865 esiintyvistä suomenkielisestä nimistöstä sivistyneistön suomalaiskansallista henkeä osoittavat nimismies Nandelstadin pojalleen nimeksi laittama Matti ja kapteeni Groundströmin tyttären toisena nimenä oleva Ilma. Muut nimenantajat olivat maatalousväestöä, joten ainakin jo 1860-luvulla omakielistä nimistöä oli käytössä muillakin kuin sivistyneistöllä niinkin kaukana suomalaiskansallisen liikkeen keskuksista kuin Kalajoella¹⁵⁵.

¹⁵² Kiviniemi 1982, s. 106. Aina annettiin yhdelle tytölle nimeksi Kokkolassa vuonna 1857 ja Ilma yhdelle tytölle 1860-luvulla. Borg 1995, s. 118-119.

¹⁵³ Tommila 1989, s. 54, 60-63.

¹⁵⁴ Vilkuna K 1944, s. 366-367. Hyvä esimerkki siitä, miten sivistyneistö harrasti suomalaisten nimien antamista lapsilleen on Jyväskylässä vaikuttanut Wolmar Schildt. Hän oli suomalaisuuden ja suomen kielen edistäjä ja kartutti suomen kielen sanavarastoa 1800-luvun puolivälissä. Lapsilleen hän antoi omaperäiset nimet: Saima Siviä Wilhelmina (1854), Ilma Ihanelma Fredrika (1856), Silmä Hilja Elisabet (1861) ja Jalo Aatos Viini Vilhelm (1864). Vilkuna K 1944, s. 374-375.

¹⁵⁵ Kokkolassa 1850- ja 1860-luvulla annettujen muutamien suomenkielisten nimien antajat

Samoin kuin vuosisadan alkupuolella, vielä vuosina 1860 - 1865 sekä kalajokisten tyttöjen että poikien nimistöstä puuttuivat lähes kokonaan Venäjän keisarihuoneen jäsenten käyttämät nimet. Käytössä oli tytöillä ensimmäisenä nimenä vain kerran nimi Aleksandra (ei kertaakaan toisena nimenä) ja kerran sen lyhennelmä Sandra, vaikka Aleksandra oli sekä Venäjän keisarin Aleksanteri II:n (1855 - 1881) äidin nimi että kahden suuriruhtinattaren nimi. Suuriruhtinattaret Olga, Wera ja Anastasia eivät puolestaan saaneet Kalajoella yhtään kaimaa. Poikien nimistössä keisarinimi Aleksanteri esiintyi viisi kertaa ensimmäisenä nimenä ja neljä kertaa toisena nimenä. Sen sijaan kruununperillinen Nikolai Aleksandrowits ei saanut Kalajoella yhtään kaimaa. Myöskään keisarin nuorempien poikien nimiä (Aleksei, Sergei, Dmitri, Paul, Konstantin ja Wladimir) kalajokisilla pojilla ei esiinny.¹⁵⁶

Venäläisten nimien käyttö oli siis Kalajoella edelleen hyvin harvinaista, eikä väite venäläisten nimien suosiosta pidä vielä 1800-luvun puolivälissäkään Kalajoella paikkaansa. Tyttöjen nimistössä oli kuitenkin kaksi mielenkiintoista poikkeusta, nimittäin vuonna 1862 Juho Juhonpoika Alanauhan tyttarelleen nimeksi antama Natalia ja Mikko Pekanpoika Törnwallin tyttarelleen Fannylle toiseksi nimeksi antama Nadesta¹⁵⁷. Molemmat nimet ovat venäläisiä, ja jälkimmäinen niistä tarkoittaa toivoa. Venäläisten nimien määrä olisi voinut kasvaa vuosisadan tässä vaiheessa, sillä yhteydet Venäjälle lisääntyivät. Kokkolan seudulta tehtyjen Venäjän-matkojen huippukautta olivat juuri vuodet 1851 - 1870¹⁵⁸. Lisäksi kalajokiset talonpojat purjehtivat neljä kertaa vuosien 1855 - 1866 aikana Pietariin käymään kauppaa¹⁵⁹. Venäläisvaikutteita ei kuitenkaan näy sen paremmin Kokkolan¹⁶⁰ kuin Kalajoenkaan etunimistössä.

olivat sivistyneistöä. Borg 1995, s. 119.

¹⁵⁶ Finlands stats-kalender för året 1863.

¹⁵⁷ C7, 1840 - 1862. C8, 1863 - 1867.

¹⁵⁸ Noin puolet näistä matkoista tehtiin työn perässä ja pysyvästi Venäjälle jäi lähteneistä vain neljännes. Jungner 1190, s. ii. Myös Kainuussa kauppa, työssäkäynti ja muuttoliike Venäjälle lisääntyi tuntuvasti 1800-luvulla. Erityisesti Venäjän-matkoja tehtiin nälkävuosina 1810-, 1830- ja 1860-luvuilla. Turpeinen 1985, s. 90-91.

¹⁵⁹ Tuulasvaara 1960, s. 200.

¹⁶⁰ Borg 1995, s. 111.

Vuosina 1860 - 1865 kastettujen kalajokisten lasten etunimivarasto oli selvästä laajentumisestaan huolimatta edelleen hyvin perinteinen. Tämä johtui siitä, että nimenantajat suosivat vanhoja, tuttuja nimiä ja uusilla nimillä oli vain vähän nimenkantajia. Poikien etunimistö oli perinteikkäämpi kuin tyttöjen, sillä heillä oli käytössä vähemmän uusia nimiä kuin tytöillä, ja lisäksi heidän uudet nimensä olivat yleensä vanhoja, harvoin käytettyjä almanakkanimiä. Sen sijaan tyttöjen uudet nimet olivat almanakan ulkopuolelta ja muutamat niistä hyvinkin erikoisia. Lisäksi tytöissä oli enemmän uuden nimen saajia kuin pojissa.

Vaikka käytetty etunimistö olikin yleisluonteeltaan perinteinen, niin etunimistön laajentuminen osoittaa konservatiivisen nimenantoprosessin - varsinkin tytöillä - alkaneen vähitellen hajota 1800-luvun puolivälin paikkeilla. Kun uusia etunimiä otettiin käyttöön, heikkeni etunimen yhteisöllinen luonne, sillä sen tehtäväksi tuli entistä selvemmin lapsen yksilöiminen. Uuden, perinteistä poikkeavan nimen antaminen lapselle osoittaa nimenantajan tiedostaneen oman, ja lapsen, subjektiivisuuden. Sinällään tietoisuus itsesuhteen olemassaolosta, siis yksilön erottaminen yhteisöstä ja ympäröivästä luonnosta, oli syntynyt jo aikaisemmin, viimeistään 1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alussa¹⁶¹. Ennen 1800-luvun puoliväliä yksilöllisestä tietoisuudesta näkyy kuitenkin nimenannossa vain vähän merkkejä. Konservatiivisen nimenantoprosessin murtumisen alkaminen 1800-luvun puolivälissä onkin yksi osoitus yksilöllisyyden ymmärtämisen siirtymisestä käytäntöjen tasolle.

1800-luvun alkupuolelta lähtien kylän yhteisöllisyys alkoi hajota elinolosuhteiden muuttuessa. Yhteisöllisyyden heikentymiseen vaikutti koko yhteiskunnan muutos, kun kansalaistumiskehityksen myötä yksilölliset oikeudet ja vapaudet syrjäyttivät sääty-yhteiskunnan sidonnaisuuksia ja hierarkioita. Yksi keskeinen syy talonpoikaiskylän yhteisöllisyyden murentumiseen oli isojako, joka Kalajoella saatiin suoritetuksi loppuun 1830-lukuun mennessä¹⁶². Isojaon

¹⁶¹ Viikuna K. H. J. 1996b.

¹⁶² Tuulasvaara 1960, s. 57-58.

seurauksena yhteistoiminta talonpoikaiskylässä ei enää ollut yhtä välttämätöntä kuin aikaisemmin. Toinen kylän yhteisöllisyyttä murtava tekijä oli sosiaalisten erojen kasvu, jota Kalajoella osoittaa esimerkiksi itsellisten määrän lisääntyminen 1800-luvun kuluessa. Kun vuonna 1800 yli yhdeksänkymmentä prosenttia Suur-Kalajoen talouksista oli taloja, oli niitä vuonna 1860 enää noin puolet kaikista talouksista¹⁶³. Yhteisöllinen eriytyminen näkyi myös siinä, että palvelusväki alkoi syödä ja nukkua erillään isäntäväestä, kun vielä 1800-luvun alussa talonpoikaisperheen ja palvelusväen välillä ei ollut suurtakaan eroa.¹⁶⁴

Ulkoisen maailman muutos ei kuitenkaan vielä sinällään muuta käytäntöjä, sillä käytäntöjen taustalla on yksilön sisäinen, ei ulkoinen maailma¹⁶⁵. Konservatiivisen nimenantoprosessin murtuminen edellytti yksilön sisäisen maailmankuvan muutosta kollektivistisesta individualistiseksi. Muutos maailmankuvassa tapahtui hitaasti, kun yksilön maailmankuvaan vähitellen tuli yhä enemmän individualistisia piirteitä. Maailmankuvan muuttuminen tapahtui näiden asteittaisten muutosten kasautuessa.¹⁶⁶

Maailmankuvan taustalla ja sitä läpäisevänä on integroituneen ihmisryhmän, kalajokisen maatalousväestön, kollektiivinen mielenlaatu eli mentaliteetti¹⁶⁷, johon kuului vanhastaan yhteisöllisyys ja traditiosidonnaisuus. 1800-luvun alkupuolella yhteisen ajattelun rakenteiden perustana oleva riippuvaisuus luonnosta, tarve yhteisöllisyyteen ja siitä johtuva kylän yhteisöllisyys alkoi hävitä. Kylän yhteisöllisyyden materiaalisen pohjan murentuminen alkoi kuitenkin muuttaa mentaliteettia vasta 1800-luvun puolivälissä. Syynä tähän oli se, että ajattelun perusteiden muuttuminen on hidasta. Tunnettu mentaliteettihistorioitsija Jacques LeGoff onkin sanonut, että ”mentaliteetti on se, joka muuttuu viimeksi”¹⁶⁸.

¹⁶³ Tuulasvaara 1960, s. 77.

¹⁶⁴ Frykman & Löfgren 1984, s. 75-76, 178-179. Heino 1983, s. 41. Haatanen 1968, s. 52-53, 73. Soininen 1974, s. 370-373.

¹⁶⁵ Geertz 1968, erityisesti s. 308-309.

¹⁶⁶ Ks. Manninen 1977, s. 26-27.

¹⁶⁷ Knuutila 1994, s. 56.

¹⁶⁸ LeGoff 1978, s. 249.

Koska ajattelun perusteet muuttuvat hitaasti, hallitsee menneisyys fyysisesti nykyisyydessä elävän henkilön ajattelutapaa ja uskomuksia¹⁶⁹. Suureltaan yhteiskunnalliset muutokset eivät heijastu nopeasti kollektiivisen tietoisuuden totaalisina muutoksina. Kalajoella 1800-luvun alkupuolella alkanut kylän yhteisöllisyyden materiaallinen murentuminen alkoi muuttaa maatalousväestön mentaliteettia vasta 1800-luvun puolivälissä. Tuolloin maailmankuvan muutos yhteisöllisestä yksilölliseksi alkoi vähitellen näkyä käytäntöjen tasolla konservatiivisen nimenantoperinteen alkavana murroksena. Yhteisöllisyys oli kuitenkin edelleen vahvasti ihmisten ajattelun perusteissa, sillä etunimivaraston muutokset olivat varovaisia. Vähitellen yhteisöllisyyden vaatiminen ja sen kontrollointi alkoi kuitenkin heikentyä, jolloin lapsen yksilöimisestä erikoisella nimellä tuli hyväksytympää. Selvimmin tämä tulee esiin tytönnimissä, joiden suhteen yhteisölliset pidäkkeet olivat aina olleetkin poikia löysemmät. Poikienkin osalta maailmankuvan muutos alkoi kuitenkin näkyä. Osa nimenantajista tasapainoili vanhan ja uuden välillä yksilöimällä poikansa almanakasta otetulla, mutta harvinaisella nimellä. Uudet nimet olivat myös yleisempiä perheen nuoremmilla kuin vanhemmilla pojilla. Näin esimerkiksi Erkki Matinpoina Puskala nimesi kolme ensimmäistä poikaansa isänsä, itsensä ja vaimonsa isän mukaan Matiksi, Erkiksi ja Juhoksi, mutta antoi neljännelle pojalleen vuonna 1862 nimeksi Feliks¹⁷⁰.

Kun yksilön maailmankuva vähitellen vaihtui yhteisöllisestä yksilölliseksi, paikallinen identiteetti heikentyi. Oman yhteisön, kylän, yhtenäisyyden ja homogeenisuuden murentuessa yhteisön ulkopuolisten vieraus itselle alkoi vähentyä.¹⁷¹ Tämän seurauksena jako ”meihin” ja ”muihin”, siis oman kyläläisiin ja ulkopaikkakuntalaisiin, heikkeni. Kun oman kylän ulkopuolista maailmaa ei enää nähty toiseuteen kuuluvana, voitiin sieltä ottaa vastaan uusia vaikutteita, nimiä. Kun kollektiivisen maailmankuvan ja vahvan paikallisen identiteetin

¹⁶⁹ Knuutti 1994, s. 154-155. LeGoff 1978, s. 249. LeGoff mainitsee esimerkkinä mentaliteetin muuttumisen hitaudesta, että 1800-luvun tehdastyöläisillä oli heidän talonpoikaisten vanhempiansa ja esivanhempiansa mentaliteetti.

¹⁷⁰ C7, 1840 - 1862. Vilho Kiviojan kortisto.

¹⁷¹ Ks. Hall 1992, s. 303-306.

aikana toiseus ymmärrettiin ”meidän” suhteena ”heihin”, alettiin nyt ymmärtää selvemmin yksilön toiseus suhteessa kaikkeen oman persoonan ulkopuoliseen. ”Me” ja ”muut” asetelman rinnalle tuli ”minä” ja ”muut” asetelma. Tästä syntyi halu yksilöllisyyden osoittamiseen erikoisella nimellä.

2.2.2. Etunimistön suomalaistuminen

Taulukko 2 osoittaa, että 1800-luvun loppua kohden mentäessä sekä poikien että tyttöjen nimistö laajeni Kalajoella edelleen. Vuosiin 1890 - 1895 tultaessa poikien etunimivarasto oli lisääntynyt kymmenellä ensimmäisellä nimellä ja koko etunimivarasto 33 nimellä. Tyttöillä vastaavat luvut olivat seitsemän ja 32. Kalajokisten tyttöjen nimistö oli edelleen poikien nimistöä runsaampi, sillä tytöillä oli käytössään 119 erilaista nimeä ja pojilla 106 nimeä. Tyttöjen nimiä oli siis noin 12 prosenttia enemmän kuin poikien nimiä. Nimistön laajentuminen ja tyttöjen nimien poikia suurempi määrä olivat valtakunnallisia ilmiöitä 1800-luvun lopun Suomessa. Valtakunnallisesti tyttöjen nimiä oli 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä noin 10 - 15 prosenttia enemmän kuin poikien nimiä¹⁷².

Suurin muutos 1800-luvun jälkipuolen etunimistössä oli nimien suomalaistuminen. Vieraskielisten nimien suomennetut muodot tulivat viralliseen käyttöön, kun niitä aikaisemmin oli käytetty vain puhutteluniminä. Lisäksi käyttöön otettiin runsaasti alkuperältään suomalaisia nimiä. Nimistön suomalaistumisen - suomenkielisen nimistön virallistumisen - taustalla oli suomen kielen muuttunut asema yhteiskunnassa. 1800-luvun alkupuolelta lähtien suomenmielisen sivistyneistön parissa oli korostettu suomen kieltä keskeisenä osana suomalaiskansallista identiteettiä ja vaadittu ruotsin kielen vaihtamista suomen kieleen. Vuoden 1863 kielireskripti oli ensimmäinen askel suomen kielen aseman parantamisessa. Sen mukaan suomi oli ruotsin rinnalla virallinen kieli kaikessa, mikä koski välittömästi suomenkielistä väestöä. 1890-

¹⁷² Kiviniemi 1993, s. 10. Nykyään tyttöjen nimiä on Suomessa noin 40 prosenttia enemmän kuin poikien nimiä. Suhde on samansuuntainen myös naapurimaissa. Kiviniemi 1993, s. 10.

luvun alkaessa suomeksi saattoi asioida alemmissa virastoissa ja tuomioistuimissa, mutta ylemmät virkamiehet saivat edelleen valita kielensä ja asiapapereiden kääntäminen oli yleistä.¹⁷³

Nationalismin vahvistumisen ja suomen kielen aseman parantumisen johdosta yleistyi suomalaisten etunimien virallinen käyttö¹⁷⁴. Alkuperältään suomalaisilla nimillä oli ollut muutamia nimenkantajia sivistyneistön parissa jo 1800-luvun puolivälissä, mutta 1880-luvulla uudet suomalaiset nimet yleistyivät¹⁷⁵. Yleistymiseen vaikuttivat Kansanvalistusseuran vuosittain julkaisemat kalenterit, jotka sisälsivät suomenkielisiä nimiä vuodesta 1882 lähtien¹⁷⁶. Vuonna 1874 perustettu Kansanvalistusseura oli osa 1870-luvun suomalaiskansallista liikettä ja sen tavoitteena oli kansallishengen kohottaminen ja kansansivistystyö. Yksi sen työväline oli vuosittain julkaistava kalenteri.¹⁷⁷ Kansanvalistusseuran kalenterin lisäksi suomalaista nimistöä tekivät tunnetuksi sanomalehdet¹⁷⁸.

Viralliseen almanakkaan suomalaisia nimimuotoja tuli ensimmäisen kerran vuoden 1890 almanakkauudistuksen yhteydessä. Tuolloin almanakkaan otettiin noin neljäkymmentä suomalaistettua nimimuotoa. Muutos ei ollut kaikkien nimien osalta suuri, sillä monissa vierasperäisissä nimissä vain vokaali merkittiin ääntämyksen mukaan pitkäksi (esimerkiksi Aliisa ja Eedla). Uusista

¹⁷³ Rommi - Pohls 1989, s. 79-80, 119.

¹⁷⁴ Rinnakkainen ilmiö etunimistön suomalaistumiselle oli sukunimien suomentaminen 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa. Ks. Jutikkala 1989, s. 253-273. Vuonna 1906, J. V. Snellmanin 100-vuotisjuhlavuonna, ilmoitettiin 19 036 sukunimen suomalaistamisesta. Päätös koski useimmiten perheitä, joten sukunimensä suomalaisti tuolloin noin 100 000 henkilöä. Vastaava suomalaistaminen tapahtui vuonna 1935, Kalevalan 100-vuotisjuhlavuonna. Närhi 1996, s. 50-53.

¹⁷⁵ Viikuna K 1944, s. 373.

¹⁷⁶ Kansanvalistusseuran kalenteri julkaistiin ensimmäisen kerran vuonna 1881, mutta tuolloin nimistö oli vielä virallisen almanakan mukainen. Vuoden 1882 kalenteriin otettiin suomalainen nimistö vanhan nimistön rinnalle. Uusia suomalaisia nimiä oli mukana yli 60 ja vierasperäisten nimien kansanomaisia tai suomalaistettuja asuja oli noin 140. Koska jo ensimmäisen Kansanvalistusseuran kalenterin painos oli 6000, levisi suomalainen nimistö sen kautta tehokkaasti. Kiviniemi 1982, s. 111-113.

¹⁷⁷ Kansanvalistusseurasta tarkemmin ks. esimerkiksi Inkilä 1960, Liikanen 1987.

¹⁷⁸ Viikuna K 1944, s. 370-374.

alkuperältään suomalaisista nimistä almanakkaan pääsi tässä vaiheessa vain Aino.¹⁷⁹

Tarkasteltaessa kalajokista poikien ja tyttöjen etunimistöä vuosina 1890 - 1895 huomio kiinnittyy ensimmäisenä juuri nimistön suomalaistumiseen. Tämä on osoitus suomalaisuusliikkeen vaikutuksista, mutta ei sinänsä vielä kerro muutoksista nimenantoperiaatteissa, sillä suurin osa käytetyistä nimistä oli vanhojen, tuttujen vierasperäisten nimien suomalaisia muotoja. Nämähän olivat olleet koko ajan käytössä, nyt ne vain saivat virallisen etunimen aseman.

Suomalaisten nimimuotojen rinnalla kalajokisessa nimistössä esiintyi runsaasti vanhojen nimien vierasperäisiä muotoja. Rinnakkain esiintyivät esimerkiksi nimet Leander - Leanteri, Jakob - Jaakko ja Kristina - Kristiina (ks. liitteet 7 ja 8, liitteissä on mainittu ensin se nimi, jolla on enemmän nimenkantajia). Kysymys ei voinut olla kielestä sinänsä, sillä Kalajoki oli suomenkielistä aluetta ja vierasperäisten nimimuotojen antajat olivat suomenkielistä väestöä. Vierasperäisten ja suomalaistettujen nimimuotojen esiintyminen rinnakkain onkin osoitus siitä, että 1890-luvun alku oli Kalajoella vielä siirtymäkautta, jonka aikana väestö totutteli suomalaisen nimistön virallistumiseen. Kaikki nimenantajat eivät heti hyväksyneet virallisiksi nimiksi nimien suomalaisia muotoja, joita oli totuttu ajattelemaan puhutteluniminä. Vierasperäisten nimien käyttöä tuki se, että virallinen almanakka sisälsi vielä monia vierasperäisiä nimiä. Tottumuksen vahvuus näkyy siinä, että myös sellaisesta nimestä, josta almanakassa oli suomalainen muoto, saattoi suosittumpi olla nimen vierasperäinen muoto. Hyvä esimerkki tästä on nimi Aukusti, joka annettiin tässä muodossa kolmelle pojalle ensimmäiseksi nimeksi, mutta muoto August yhdelletoista pojalle (liite 8).

Vanhojen perinteisten nimien suomalaisen tai vierasperäisen muodon antaminen lapselle oli vielä 1800-luvun lopulla hyvin yleistä, vaikka etunimivarastoon olikin tullut runsaasti uusia nimiä. Päätelmiä nimistön

¹⁷⁹ Kiviniemi 1982, s. 113-114.

perinteisyydestä voidaan tehdä kymmenen suosituimman ensimmäisen nimen kautta, sillä pojista 64 prosenttia ja tytöistä 55 prosenttia sai nimensä tästä joukosta. Vaikka sekä pojilla että tytöillä näiden nimien osuus koko nimistöstä oli vuosiin 1860 - 1865 verrattuna vähentynyt kymmenisen prosenttia, sai edelleen reilut puolet kalajokisista tytöistä ja kaksi kolmesta kalajokisesta pojasta nimensä kymmenen suosituimman nimen joukosta.¹⁸⁰ (Liite 11)

Poikien etunimistön perinteisyyttä osoittaa se, että kymmenestä suosituimmasta pojannimestä edelleen puolet oli vanhastaan suosittuja pyhimysnimiä. Selvimmin perinteisyys tulee esiin tarkasteltaessa kolmea suosituinta pojannimeä. Poikien suosikkeja olivat nimittäin samat nimet kuin koko vuosisadan: Juho (Johannes), Antti ja Matti (Matias). Näiden nimien joukosta sai edelleen nimensä joka kolmas kalajokinen poika (34%). Kolmen suosituimman nimen osuus poikien koko nimistöstä oli kuitenkin hieman pienempi kuin aikaisemmin, sillä vuosina 1860 - 1865 heitä oli 42 prosenttia kaikista kastetuista pojista. (Liite 12) Vaikka muutos on pieni, niin se on kuitenkin osoitus konservatiivisen nimenantoprosessin hajoamisesta, sillä tätä ennen kyseisten nimien suosiossa ei koko vuosisadan aikana ollut tapahtunut vähenemistä. Toinen muutos kolmen suosituimman nimen joukossa oli, että nimien lyhyiden muotojen käyttö yleistyi pitkien kustannuksella. Vielä vuosisadan alussa kastettujen luetteloissa yleisiä olivat muodot Johannes ja Matias (Matthias, Mathias), mutta 1800-luvun puolivälistä ne syrjäytyivät Juhon ja Matin (Johan, Matts) tieltä. (Liitteet 2, 4, 6, 8)

Vaikka poikien kymmenen suosituimman nimen lista osoittaa perinteisyyttä, oli listassa kuitenkin tapahtunut merkittävää muutosta. Vanhojen suosikkien joukkoon olivat nousseet uudet, suomalaista alkuperää olevat nimet Väinö ja Eino sijoille viisi ja kuusi. Lisäksi Joonas oli noussut suomalaistetussa muodossaan sijalle neljä. (Liite 10) Vuoden 1890 almanakkauudistuksesta huolimatta Väinö ja Eino eivät esiintyneet almanakassa vielä vuosina 1890 -

¹⁸⁰ Nykyään nimensä saa kymmenen yleisimmän nimen joukosta Suomessa 25 prosenttia pojista ja 21,3 prosenttia tytöistä. Kiviniemi 1993, s. 12.

1895.¹⁸¹ Tuolloin almanakassa oli uusista suomenkielisistä nimistä vain Aino, vaikka muitakin uusia suomalaisia nimiä oli jo yleisessä käytössä, kuten Kalajoenkin nimistö osoittaa.¹⁸² Väinöä ja Einoa teki tunnetuksi Kansanvalistus-seuran kalenteri, jossa ne olivat mukana vuodesta 1882¹⁸³. Lisäksi Väinö esiintyi jo vuoden 1865 Kauno-annakassa¹⁸⁴. Kolmas uusi suosikkinimi Joonas puolestaan oli pyhimysnimi, joka esiintyi almanakassa 1700-luvulta lähtien ruotsalaisessa muodossa Jonas. Suosituksi se tuli kuitenkin vasta suomalaisessa muodossa, jota teki tunnetuksi Kauno-annakka ja sittemmin Kansanvalistusseuran kalenteri¹⁸⁵.

Tyttöjen nimisuosikit olivat selvästi vähemmän perinteisiä kuin poikien. Kymmenen suosituimman tytön nimen joukossa oli ainoastaan kaksi pyhimysnimeä ja vuosien 1860 - 1865 suosikkinimistä vain Anna, Maria ja Iida olivat edelleen suosittuja. Vielä selvemmin eron poikiin osoittavat kolme suosituinta tytön nimeä. Tyttöjen suosikkeja olivat Hilma ja Hanna sekä 1860-luvun suosikki Iida. Sen sijaan vanhat suosikit Maria ja Anna olivat pudonneet sijoille kahdeksan ja yhdeksän. Tytöilläkin kolmen suosituimman nimen osuus koko nimistöstä oli edelleen suuri, 28 prosenttia, mutta perinteisyys oli saanut väistyä.

Almanakassa olevia tyttöjen suosikkinimistä olivat Anna, Maria, Iida ja Fanny¹⁸⁶. Tyttöjen suosikkinimien joukossa oli kaksi suomalaisuuskauden nimeä, Saima ja Helmi¹⁸⁷. Näistä Saima oli mukana jo vuosien 1882 ja 1883 Kansanvalistusseuran kalentereissa ja Helmi ainakin jo vuonna 1890¹⁸⁸. Muut

¹⁸¹ Almanakat vuosille 1890 - 1895.

¹⁸² Kiviniemi 1982, s. 113-114. Kiviniemen mukaan melko yleisessä käytössä ensimmäisinä niminä olivat jo miehillä Väinö, Toivo, Onni, Sulo, Armas, Urho ja Arvo. Naisilla puolestaan Hilja, Lempi, Saima, Tyyne, Suoma, Impi ja Rauha. 1982, s. 114.

¹⁸³ Kansanvalistusseuran kalenteri 1882, 1883.

¹⁸⁴ Siweä. Kauno-annakka 1865.

¹⁸⁵ Siweä. Kauno-annakka 1865. Kansanvalistusseuran kalenteri 1882. Vilkuna K 1996, s. 93.

¹⁸⁶ Almanakat vuosille 1890 - 1895.

¹⁸⁷ Saima on peräisin Snellmanin vuosina 1844 - 1846 julkaisemasta Saima-lehdestä. Helmi puolestaan on lähtöisin ajalle tyypillisistä romanttisista ilmauksista, esimerkiksi "täydellinen kuin helmi simpukassa". Vilkuna K 1996, s. 75, 151.

¹⁸⁸ Kansanvalistusseuran kalenteri 1882, 1883, 1890. Lisäksi Helmi oli mukana vuonna 1879 Uudessa Suomettaressa julkaistussa H. A. Reinholmin laatimassa nimiehdotuslistassa "Kandidati-lista tulevain vuotten kalenteriin". Vilkuna K 1944, s. 369-370. Kiviniemi 1982,

tyttöjen suosikkinimet olivat vanhoista nimistä lyhennetyt Hanna ja Hilma (Johanna ja Vilhelmiina), englantilaisperäinen Jenny ja alkuperältään muinaisskandinaavinen Hilda. Nämä olivat Kansanvalistusseuran kalenterista tuttuja, sillä Hanna ja Hilda olivat olleet siinä mukana vuodesta 1882 ja Jenny vuodesta 1883¹⁸⁹. Fannyn ja Hilman suosio 1800-luvun lopun Kalajoella on mielenkiintoista, sillä Kustaa Viikunan mukaan ne olivat 1800-luvun puolivälin suosikkinimiä. Nimien suosio 1800-luvun lopun Kalajoella on jälleen osoitus siitä, että 1800-luvun Kalajoella uusien nimien yleistymisen edellytti paikallisia esikuvia, mikä viivästytti nimien suosituksi tulemistä.

Kalajokisia suosikkinimiä voi 1800-luvun lopulla verrata valtakunnallisiin nimi-suosikkeihin¹⁹⁰. Poikien nimistö oli valtakunnallisesti yhtä perinteinen kuin Kalajoenkin. Suosikkeja olivat Juho, Kalle, Väinö, Matti ja Antti. Alkuperältään suomalaisista nimistä mukana oli kymmenen suosituimman ensimmäisen nimen joukossa vain Väinö. Tyttöjen valtakunnallisessa kärjessä olivat Anna, Hilma, Hilja, Maria ja Hilda. Kymmenen suosituimman nimen joukossa olivat myös alkuperältään suomalaiset nimet Aino ja Lempi. Tyttöjen suosikkinimet olivat siis valtakunnallisesti, kuten Kalajoellakin, 1800-luvun lopulla selvästi vähemmän perinteisiä kuin poikien nimet. Tyttöjen nimistössä huomiota kiinnittää lisäksi Annan ja Marian sijoittuminen valtakunnallisen suosikkilistan kärkeen. Niiden suosio näyttää siis vähentyneen kalajokisten nimenantajien parissa valtakunnallisesti varhaisessa vaiheessa.

Vaikka kymmenen suosituinta nimeä kertovat perinteisyyden säilymisestä vahvana varsinkin pojilla, oli kalajokisilla nimenantajilla käytössään paljon enemmän uusia nimiä kuin aikaisemmin. Käyttöön otetuilla uusilla nimillä oli lisäksi aikaisempaa enemmän nimenkantajia. Uuden ensimmäisen nimen sai kaikista kastetuista pojista noin 23 prosenttia eli lähes joka neljäs poika¹⁹¹.

s. 111.

¹⁸⁹ Kansanvalistusseuran kalenteri 1882, 1883.

¹⁹⁰ Kiviniemi 1982, s. 204, 208. Vertaamisen suhteen on kuitenkin oltava varovainen, sillä Kiviniemi on laskenut kaikki nimen erilaiset kirjoitusasut eri nimiksi (kuten Ida - lida), kun taas tässä työssä nämä on katsottu yhdeksi nimeksi.

¹⁹¹ Muistutettakoon, että vanhoiksi nimiksi olen tässä laskenut myös vanhastaan käytettyjen

Uuden nimen saavien poikien määrä oli lisääntynyt selvästi, sillä vielä vuosina 1860 - 1865 heitä oli vain seitsemän prosenttia. Tytöistä uuden nimen saavia oli vuosisadan lopulla 38 prosenttia, kun heitä vuosina 1860 - 1865 oli 17 prosenttia.

Käyttöön otetuista uusista ensimmäisistä nimistä lähes kaikki olivat sekä pojilla että tytöillä almanakan ulkopuolelta. Tämä näkyy almanakan ulkopuolisten nimien lisääntymisenä nimenkantajien parissa. Kaikista vuosina 1890 - 1895 syntyneistä pojista noin joka neljäs (24 %) sai nimen, jota ei ollut almanakassa. Tämä on uutta, sillä vielä vuosina 1860 - 1865 lähes kaikki pojat saivat nimensä almanakasta. Tytöistä almanakan ulkopuolisen nimen sai 1800-luvun lopussa noin kaksi kolmesta (63 %). Tyttöjen ja poikien välillä oli siis tässä suhteessa ero, josta näkyy selvästi poikien etunimistön suurempi traditiosidonnaisuus. Nimistöntutkimuksessa esitetty väite, jonka mukaan almanakan nimet olivat 1800-luvun jälkipuolella vanhentuneita ja harvoin käytössä pitää paikkansa 1800-luvun lopun Kalajoella tyttöjen, mutta ei poikien kohdalla¹⁹².

Kalajokisten poikien ja tyttöjen ensimmäiset nimet olivat 1800-luvun lopulla samantyyppisiä. Käytössä oli perinteisten nimien lisäksi uusia suomalaisia tai suomalaistettuja nimiä, kuten Armas, Eino, Heino, Leino, Sulo, Toivo, Urho, Viljo, Väinö, Aili, Aina, Aino, Hellin, Helmi, Hilja, Impi, Kaino, Lempi, Suoma, Tyyne ja Vieno. Osa nimistä oli alkuperältään suomalaisia ja osa, kuten Hilja ja Sulo¹⁹³, käännoiksi latinasta. Suurin osa nimistä oli tullut kalajokisille nimenantajille tutuiksi Kansanvalistusseuran kalenterin kautta¹⁹⁴. Lisäksi käytössä oli lyhennelmiä ja puhuttelunimiä vanhoista nimistä, kuten pojilla Kalle, Niku ja Kosti (Kaarle, Nikolai, Konstantin) ja tytöillä Henna, Miina ja Anni (Henriika, Wilhelmiina, Anna). Suomalaiset nimimuodot olivat käytössä koko väestöllä, sillä esimerkiksi mäkitupalainen Eiel Tanhuala antoi vuonna 1890 pojalleen nimeksi Eino Armas ja talollinen Juho Vähäjylkkä vuonna 1891 tyttärelleen

vierasperäisten nimien suomalaistetut muodot. Esimerkiksi Felix - Feeliks.

¹⁹² Vrt. Blomqvist 1993, s. 112-114.

¹⁹³ Hiljan lähtökohtana on latinan Placidus "tasainen, hiljainen" ja Sulon latinan Agapios "armas, rakastettu". Viikuna K 1996, s. 79, 164.

¹⁹⁴ Kansanvalistusseuran kalenterit vuosille 1882, 1883, 1890 - 1895.

nimeksi Aina Maria¹⁹⁵. Kalajoen harvalukuinen sivistyneistö näyttää myös käyttäneen ahkerasti uusia suomalaisia nimiä. Niinpä esimerkiksi mestari Juhani Friis antoi vuonna 1891 tyttärelleen nimeksi Tyyni Hellin ja vuonna 1893 Kaino Sylvi¹⁹⁶.

Uusien suomalaisten nimien lisäksi käyttöön oli tullut myös uusia vierasperäisiä nimiä. Muinaispohjoismaisia nimiä taustaltaan olivat ainakin Hulda, Sigrid, Hilda, Hjalmar, Odist (Odin) ja Torsten. Skandinaavisella nimirenessanssilla oli siis jonkin verran vaikutusta kalajokiseen nimistöön. Muinaispohjoismaisen nimen lapselleen saattoi antaa sekä maatalousväestöön että sivistyneistöön kuuluva nimenantaja. Niinpä esimerkiksi talollinen Kaarlo Apulin poika sai vuonna 1890 nimekseen Odist Hjalmar ja apteekkari Julius Ossian Hedmanin poika vuonna 1893 nimekseen Torsten Sanfrid¹⁹⁷.

Vaikutteita nimien käyttöön saatiin Kokkolasta, jossa muinaispohjoismaisia nimiä tuli käyttöön erityisesti 1800-luvun jälkipuolella. Hjalmaria ja Hildaa lukuun ottamatta muinaispohjoismaisilla nimillä oli kuitenkin vain harvoja nimenkantajia. Muut nimet kuin Hjalmar eivät olleet Kokkolassakaan suosikkien joukossa¹⁹⁸. Suomenkielisen väestön joukossa Hjalmaria ja Hildaa teki tunnetuksi Kansanvalistusseuran kalenteri, jossa ne olivat mukana vuodesta 1882. Ainakin vuodesta 1890 Hjalmar esiintyi Kansanvalistusseuran kalenterissa ja almanakassa muodossa Jalmar.¹⁹⁹ Tässä muodossa nimi annettiin Kalajoella yhdelle pojalle ensimmäiseksi ja kolmelle pojalle toiseksi nimeksi. Hjalmarin suosioon vaikutti lisäksi suosittu arkkiveisu ”Hjalmar ja Hulda”, joka käännettiin suomeksi vuonna 1877²⁰⁰.

¹⁹⁵ C9, 1888, C9, 1890.

¹⁹⁶ C9, 1890, C9, 1892. Juhani Friis oli Kalajoelle vuonna 1885 perustetun metalliverstaan, Friisien konepajan, toinen omistaja. Kyllönen 1980, s. 91-93.

¹⁹⁷ C9, 1888, C9, 1890, C9, 1892.

¹⁹⁸ Borg 1995, s. 57, 67. Sinänsä kalajokisia ja kokkolalaisia suosikkinimiä ei enää 1800-luvun lopulla voi verrata toisiinsa, sillä Kalajoella keskeistä oli tuolloin nimistön suomalaistuminen. Enemmistöltään ruotsinkielisen Kokkolan (vuonna 1910 ruotsinkielisiä oli noin 60 %) suosikkinimissä suomalaistumista ei sen sijaan näy.

¹⁹⁹ Kansanvalistusseuran kalenteri 1882, 1883, 1890. Almanakka vuodelle 1890.

²⁰⁰ Viikuna K 1996, s. 81.

Nimen antaminen lapselle Venäjän keisarillisen perheen jäsenen mukaan oli Kalajoella vuosisadan lopulla hyvin harvinaista. Pojilla oli kyllä käytössä useampia nimiä kuin aikaisemmin, nimittäin Aleksanteri, Nikolai, sen lyhennelmä Niku ja Konstantinin lyhennelmä Kosti, mutta näillä nimillä oli vain hyvin harvoja nimenkantajia. Ensimmäiseksi nimekseen jonkin näistä nimistä sai vuosina 1890 - 1895 vain kuusitoista poikaa eli vajaa neljä prosenttia. Tyttöjen nimistöstä esikuvat keisariperheessä olivat nimillä Olga, Senja (Xenia) ja Vera²⁰¹, sen sijaan Alexandraa ei enää käytetty. Tyttöissä venäläisen ensimmäisen nimen saaneita nimenkantajia oli seitsemän eli alle kaksi prosenttia. Valtakunnallisesti Olga oli vuosina 1890 - 1899 kahdeksanneksi suosituin ensimmäinen nimi. Muita venäläisiä nimiä tyttöjen neljäkymmenen nimisuosikin joukossa ei esiintynyt. Poikien vastaavassa suosikkinimilistassa venäläisiä nimiä ei esiintynyt yhtään.²⁰²

1800-luvun lopulla Suomi oli ollut osa Venäjän keisarikuntaa jo noin kahdeksankymmentä vuotta. Koko vuosisadan Suomessa oli Osmo Jussilan mukaan vallinnut lojaalius keisaria kohtaan. Suomalaiset olivat keisarille "tosialamaisen uskollisia". Tässä tapahtui muutos vasta sortokausien seurauksena (vuodesta 1899 lähtien).²⁰³ Kaikesta huolimatta Venäjän keisariperheen nimiä ei vielä vuosisadan lopullakaan ollut Kalajoella käytössä juuri lainkaan. Etunimen avulla ei siis haluttu osoittaa lojaaliutta keisaria kohtaan, kuten voisi olettaa. Sitoutuminen perinteiseen nimistöön ei enää 1800-luvun lopulla riitä syyksi venäläisten nimien käytön vähäisyyteen, sillä muita uusia nimiä oli jo yleisessä käytössä. Syy lienee siinä, että venäläiset nimet pysyivät kansalle vieraina, koska paikallisen sivistyneistön piirissä ei ollut niiden kantajia. Venäjän keisariperhe sinänsä oli liian etäinen kalajokisille nimenantajille ollakseen nimenannon esikuvana.

Venäläisten nimien vähäisyyden lisäksi kalajokisten poikien ja tyttöjen etunimistössä herättää huomiota englantilaisperäisten nimien vähäisyys.

²⁰¹ Finlands stats-kalender för året 1895.

²⁰² Kiviniemi 1982, s. 204, 208.

²⁰³ Jussila 1979, s. 28-30.

Kokkolassa englantilaisia nimiä, esimerkiksi Alfred, Jenny ja Fanny, oli käytössä 1800-luvun alusta alkaen. Kalajoen nimistössä esiintyi vuosina 1860 - 1865 muutamia englantilaisia nimiä, kuten Fanny, Edith, Ellen ja Alfrid. Kyseiset nimet olivat todennäköisesti Kokkolan väestöltä omaksuttuja. Sittemmin Fanny yleistyi, kun se vuonna 1872 pääsi almanakkaan²⁰⁴.

1880-luvulla englantilaisten nimien määrä Kokkolassa lisääntyi, käyttöön otettiin muun muassa Charles, Harry ja Lilly²⁰⁵. 1890-luvun Kokkolassa tyttöjen kolmen suosikkinimen joukossa olivat englantilaiset Alice ja Ellen ja pojillakin kymmenen suosituimman nimen joukosta löytyivät Arthur, Walter ja William²⁰⁶. Englantilaisten nimien suosio oli seurausta siirtolaisuudesta Amerikkaan, sillä ensimmäinen suuri muuttoaalto Kokkolan seudulta Amerikkaan tapahtui vuonna 1872, toinen vuosina 1878 - 1883 ja kolmas alkoi vuonna 1886. Kokkolan seudulta lähteneistä siirtolaisista noin kolmasosa palasi takaisin kotiseudulleen.²⁰⁷

Kalajoki, kuten Kokkolan seutukin, kuului niin sanottuun siirtolais-Suomeen, josta siirtolaisuus vuosina 1870 - 1914 oli suurta. Kalajoelta lähti siirtolaisia runsaasti 1870-luvun alusta alkaen.²⁰⁸ Muuttoliike Kalajoelta oli suurimmillaan vuosina 1878 - 1883²⁰⁹, eli samaan aikaan kun Kokkolan seudulta lähti muuttoaalto Amerikkaan. Siirtolaisuus ei kuitenkaan näy Kalajoen nimistössä, kuten Kokkolassa, vaikka englantilaisia nimiä varmasti tunnettiin esimerkiksi paluumuuttajien kautta. Syynä siihen, ettei englantilaisia nimiä otettu Kalajoella käyttöön, oli kalajokisten nimenantajien vanhastaan kokkolalaisia nimenantajia suurempi mieltymys perinteisiin nimiin. Kokkolassa oli otettu yleiseen käyttöön 1820-luvulla saksalaisia nimiä, 1830 - 1840 -luvuilla latinalaisia nimiä ja 1860-luvulla ranskalaisia nimiä²¹⁰. Englantilaisten nimien yleistyminen 1800-luvun

²⁰⁴ Vilkuna K 1996, s. 63.

²⁰⁵ Borg 1995, s. 111-112.

²⁰⁶ Borg 1995, s. 57, 67.

²⁰⁷ Jungner 1990, tiivistelmä, s. iii.

²⁰⁸ Kero 1986, s. 17, 31-32.

²⁰⁹ Kyllönen 1980, s. 565. Kyllösen luvut sisältävät kaiken Kalajoelta tapahtuneen poismuuton, joten varsinaisen siirtolaisuuden määrää ei voi tarkasti sanoa.

²¹⁰ Borg 1995, s. 299.

jälkipuoolella oli luonnollista jatkoa tälle. Sen sijaan Kalajoella muita kuin ruotsinkielisiä nimiä oli vanhastaan käytetty vain vähän. Perinteisiin sitoutumisen lisäksi syynä tähän olivat yksinkertaisesti vierasperäisten nimien ääntämisvaikeudet.

Vaikka nimistössä ei yleisellä tasolla näykään merkkejä siirtolaisuuden vaikutuksista, niin yksilöiden kohdalla siirtolaisuudella oli vaikutusta nimenantoon. Esimerkiksi Kalajoella kahdelle tytölle toiseksi nimeksi annettu Selina on Kustaa Vilkunan mukaan merkki Pohjanmaan siirtolaisuudesta²¹¹. Siirtolaisuuden vaikutuksia yksilötason nimenantoon on vaikea selvittää, mutta esimerkkinä voi mainita kalajokisessa nimistössä esiintyvän nimen Mini, jonka Heikki Jaakonpoika Simi antoi vuonna 1893 tyttärelleen nimeksi²¹². Ennen tyttären syntymää Heikki Simi oli ollut perheineen siirtolaisena Amerikassa ja Australiassa ja tytär nimettiin Miniksi perheellä Australiassa olleen palvelijan mukaan.²¹³ Samankaltainen tarina voisi löytyä monen erikoisen nimen taustalta.

Toisina niminä käytetyt nimet olivat samantyyppisiä kuin ensimmäisetkin nimet. Toiseksi nimiksi annettiin perinteisiä nimiä suomalaisissa ja vierasperäisissä muodoissa sekä uusia suomalaisia nimiä ja muutamia uusia vierasperäisiä nimiä. Nimien käytössä oli kuitenkin eroa poikien ja tyttöjen välillä. Pojille annettiin toiseksi nimiksi hyvin vähän vanhoja suosittuja pyhimysnimiä. Esimerkiksi Matiaksen sai toiseksi nimekseen vain kolme poikaa vuosina 1890 - 1895. Suosittuja poikien toisia nimiä olivat Arvi, Eemeli, Heikki, Jalmari, Viljami ja Sanfrid. Kyseiset nimet eivät olleet olleet suosittuja vuosina 1860 - 1865 ensimmäisinä (poikkeuksena Heikki) eivätkä toisina niminä.

Poikien kohdalla nimenantajat pyrkivät toisilla nimillä nimenomaan erikoisuuteen. Osa käytetyistä nimistä oli almanakasta otettuja, kuten Anselm, Julius, Rudolf ja Sylvester. Käyttöön otettiin kuitenkin entistä enemmän nimiä almanakan ulkopuolelta. Nämä nimet olivat osittain samoja kuin ensimmäiset

²¹¹ Vilkuna K 1996, s. 156.

²¹² C9, 1892.

²¹³ Paula Röyttän tiedonanto 1996.

nimet, mutta mukana oli myös muutamia niistä poikkeavia nimiä. Tällainen oli esimerkiksi Kalevalan yhden pääsankarin nimi Ilmari, jota ei ensimmäisenä nimenä käytetty, sekä muinaispohjoismaiset Einari ja livari. Toisten nimien joukossa oli myös muita harvinaisia nimiä, kuten Allan, Walter, Alfred, sekä todella erikoisia nimiä, kuten talollinen Kustaa Simonpoika Saaren pojalleen Simolle toiseksi nimeksi antama Walmo ja kauppias Jaakko Friisin pojan Toivo Ilmarin kolmas nimi Mattsfrid. Poikkeustapauksessa koko nimikin saattoi olla hyvin erikoinen. Tällainen oli aliupseeri Heikki Ojalan/Koiviston pojan nimi Vento Hans Mainen.²¹⁴

Tyttöjen toiset nimet olivat 1800-luvun lopussa perinteisempiä kuin poikien. Tyttöillä suosittuja toisia nimiä olivat nimittäin vanhat almanakkanimet Sofia, Maria, Johanna, Katariina, Kristiina, Kustaava ja Elisabet. Tyttöjen toisten nimien perinteisyydelle löytyy selitys kun katsoo vuosien 1860 - 1865 tyttöjen nimistöä. Vuosisadan lopulla toisina niminä esiintyvistä nimistä suurin osa oli 1860-luvulla käytössä ensimmäisinä niminä. Monilla tyttöillä perinteinen toinen nimi oli siis äidiltä peritty. Tämä johtui siitä, että useat nimenantajat halusivat antaa työlle jo ensimmäiseksi nimeksi erikoisen nimen ja tällöin toiseksi nimeksi laitettiin perinnenimi²¹⁵. Esimerkiksi renki Matti Aaponpoika Aholan vuonna 1895 syntynyt tytär kastettiin Yyra Katriinaksi²¹⁶. Tietenkään kaikki eivät tehneet näin, vaan toisina niminä oli myös erikoisia nimiä, kuten pojillakin. Tällaisia olivat muun muassa uusi suomalainen nimi Siiri ja muinaispohjoismainen Signe. Lisäksi käytössä olivat muun muassa erikoiset Mellida, Eeliilia, Selina ja Gunigunda.

Nimistö kokonaisuutena oli muuttunut merkittävästi vuosisadan alkuun verrattuna. 1800-luvun alussa nimistö oli suppea ja käytössä oli lähes yksinomaan pyhimysnimiä ja raamatullisia nimiä. Tämä oli heijastumaa vielä

²¹⁴ C9, 1888, C9, 1890, C9, 1892.

²¹⁵ Asiasta tarkemmin kappaleessa 3.2.2.

²¹⁶ C10, 1894.

1800-luvun alkupuolen Suomessa vallalla olleesta luterilaisesta yhtenäiskulttuurista ja kunnioituksesta kristillistä uskoa ja kirkkoa kohtaan²¹⁷.

1800-luvun puolivälissä luterilaista yhtenäiskulttuuria alkoi hajottaa toisaalta herännäisyys²¹⁸ ja toisaalta sivistyneistön liberalistinen kritiikki kirkon vanhoillisuutta ja individualismin puutetta vastaan²¹⁹. Vanhaluterilainen kirkollisuus alkoi hitaasti heikentyä yhteiskunnan muutosten ja ihmisten elämän piirin laajentumisen seurauksena. Ainakin Pohjois-Karjalassa sekularisoituminen näkyi kirkossa ja ehtoollisella käynnin lievänä vähentymisenä 1800-luvun aikana²²⁰. Etunimistöissä yhteiskunnan hidas sekularisoituminen näkyi käyttöön otettuina uusina, alkuperältään maallisina niminä, jotka vähitellen syrjäyttivät käytöstä raamatulliset nimet. Muutos näkyi selvästi pojilla, joilla vanhatestamentillisiä nimiä oli melko runsaasti käytössä vielä 1860-luvulla. 1800-luvun lopulla poikien nimistöistä olivat jääneet käytöstä pois muun muassa Elias, Emmanuel, Iisakki ja Jahvetti. Hyvän esimerkin muutoksesta antaa nimi Emmanuel. Se oli kymmenen suosituimman nimen joukossa 1800-luvun alkupuolella, ja vielä vuosina 1860 - 1865 se oli yhdenneksitoista suosituin nimi. Vuosina 1890 - 1895 sitä ei kuitenkaan käytetty enää lainkaan.

1800-luvun lopulla konservatiivinen nimenantoprosessi oli Kalajoella hajoamassa sekä tytöillä että pojilla. Tytöillä hajoaminen oli pitemmällä kuin pojilla, sillä heillä murros oli alkanut jo 1800-luvun puolivälissä. Vaikka poikienkin kohdalla nimenantoperiaatteissa näkyi muutosta jo vuosina 1860 - 1865, niin toden teolla murros alkoi vasta 1800-luvun lopulla. Tästä on osoituksena muun

²¹⁷ Ks. Juva 1950, s. 75.

²¹⁸ Pitkällä aikajaksolla herätysliikkeet voivat aiheuttaa maallistumista, sillä mitä henkilökohtaisemmaksi usko koetaan, sitä enemmän yksilöt suuntautuvat pois Raamatun sanasta ja kristillisistä traditioista. Omakohtaisen uskon tavoittelu voi lopulta johtaa jumalakuvan köyhtymiseen sisällöltään konkreettiseksi ja maallistumiseen. Jarrick 1985, s. 79-80.

²¹⁹ Juva 1950.

²²⁰ Laasonen 1971, s. 68, 106. Englannissa rahvaan maallistuminen tapahtui 1700-luvulla. Konkreettisenä osoituksena tästä on se, että 1700-luvulla kirkolliset juhlat siirtyivät vanhoilta pyhimysten päiviltä maatalousvuoden kiertoon paremmin sopiviin ajankohtiin. Vuodenkierron sekularisaation myötä myös kansanjuhlien tyyli ja tehtävä sekularisoitui. Thompson 1996, s. 51-58.

muassa se, että 1800-luvun lopulla poikien nimistö laajeni yhtä paljon kuin tyttöjen. Tyttöjen etunimivarasto oli kuitenkin 1800-luvun lopulla, päinvastoin kuin vuosisadan alussa, laajempi kuin poikien, sillä 1800-luvun kuluessa poikien nimistö laajeni noin 1,4-kertaiseksi ja tyttöjen noin 2,6-kertaiseksi.

Etunimivaraston laajentumisen lisäksi konservatiivisen nimenantoprosessin hajoamista osoittaa se, että 1800-luvun lopulla uusien nimien nimenkantajien määrä lisääntyi ja yhä suurempi osa nimistä oli almanakan ulkopuolelta. Vuosina 1890 - 1895 kalajokiset nimenantajat antoivat uuden ja almanakan ulkopuolisen nimen edelleen useammin tytölle kuin pojalle. Pojistakin kuitenkin yhä useampi sai tällaisen ei-perinteisen nimen. Tämä osoittaa nimenantoperiaatteiden muutosta, sillä aikaisemmin vain marginaalinen osa pojista sai nimen perinteen ja almanakan ulkopuolelta.

1800-luvun kuluessa tapahtuva maailmankuvan muutos kollektivistisestä individualistiseksi jatkui 1800-luvun lopulla edelleen. Etunimen yhteisöllinen luonne oli heikentynyt, ja nimenantajien individualistisuus lisääntynyt, mutta vanhat nimenantoperiaatteet eivät olleet kokonaan hävinneet. Etunimivarasto osoittaa muutosta, mutta samalla myös perinteisten arvojen vahvuutta. Perinteen vahvuus näkyy siinä, että enemmistö kastetuista lapsista sai edelleen ensimmäisen nimensä perinteisten nimien joukosta. Etunimivarasto laajeni sekä pojilla että tytöillä erityisesti toisten (ja kolmansien) nimien kautta, kun taas ensimmäisiin nimiin suhtauduttiin huomattavasti perinteisemmin.

Kalajokisten nimenantajien tuntemien nimien määrä lisääntyi 1800-luvun lopulla, kun liikenneyhteydet paranivat ja suomenkielinen kirjallisuus alkoi levitä. Tärkeämpää kuin vaikutteiden lisääntyminen sinänsä oli kuitenkin se arvojen ja asenteiden muutos, jonka seurauksena uudet nimet oltiin valmiita hyväksymään ja ottamaan käyttöön oman lapsen nimenä. Nimivaraston laajentuminen osoittaaakin kalajokisessa talonpoikaisyhteisössä uudenlaista kulttuurista avoimuutta.

Samalla kun kalajokisen maatalousväestön maailmankuva muuttui 1800-luvun kuluessa vähitellen individualisemmaksi, heikkeni yhteisön traditiosidonnaisuus. Vielä 1800-luvun alkupuolella riippuvaisuus luonnosta teki maatalousyhteisöstä menneiden sukupolvien kokemuksiin nojautuvan, mikä heijastui koko kulttuuriin traditiosidonnaisuutena. 1800-luvun kuluessa riippuvaisuus luonnosta väheni maatalouden muutoksen ja koneellistumisen seurauksena²²¹, ja samalla maatalousyhteisö alkoi katsoa entistä enemmän tulevaisuuteen.

1800-luvun lopun Kalajoella konservatiivinen nimenantoprosessi oli hajoamassa sekä tytöillä että pojilla. Konservatiivisuus oli alkanut tyttöjen kohdalla murtua jo 1800-luvun puolivälissä ja 1800-luvun lopulla prosessi jatkui edelleen. Sen sijaan poikien kohdalla konservatiivisuus alkoi varsinaisesti murtua vasta 1800-luvun lopulla, jolloin pojat alkoivat saavuttaa tyttöjä nimenantoperiaatteiden muutoksen suhteen. Vuosisadan vaihteeseen tultaessa yksilöllisyys nimenannossa oli lisääntynyt, ja etunimestä oli tullut yksilön ainutlaatuisuuden symboli. Perinteisten nimien yleinen käyttö osoittaa kuitenkin yhteisöllisyyden ja traditiosidonnaisuuden olleen edelleen vahvasti mukana ajattelun perusteissa. Mentaliteetin hidas muutos jatkui 1900-luvun puolella, ja samalla jatkui konservatiivisen nimenantoprosessin hajoaminen.

²²¹ Karja- ja maatalouden murros tapahtui Kalajoella 1800-luvun lopulla ja samanaikaisesti käyttöön otettiin uusia viljelymenetelmiä ja työkaluja. Kyllönen 1980, s. 62-63, 71-72.

2. 3. Kaksinimisyys - konservatiivisen nimenantoprosessin hajoamisen osoitus ja väline

2. 3. 1. Kaksinimisyyden yleistyminen Kalajoella

Ruotsin kuninkaalliset ja ruotsalainen aateli omaksuivat kaksinimisyyden saksalaiselta aateliilta 1600-luvun alussa. Ruotsista kaksinimisyys levisi Suomeen niin, että 1600-luvun lopulla se oli jo yleistä aatelin lapsilla. Useamman kuin yhden nimen antaminen lapselle säilyi pitkään ylhäisöpiirien tapana. Useampinimisyyden nähtiin tuovan kantajalleen statusta.²²²

Uusi muoti saavutti maalaisväestön 1800-luvun alussa. Pisimpään yksinimisyyden säilyttivät talonpojat, kun taas käsityöläiset, sotilaat, piiat, rengit ja työläiset ottivat herkemmin mallia herrasväestä.²²³ Uutta nimeämistapaa ei levitetty rahvaan keskuuteen ylhäältä, vaan kyse oli innovaatioiden omaksumisesta ylempien säätyjen elämästä. Papisto, ainakin Länsi-Ruotsissa, vastusti kaksinimisyyden leviämistä rahvaan keskuuteen, sillä kahden nimen antaminen nähtiin yrityksenä rikkoa sosiaalisia rajoja, pyrkimyksenä olla ”herra”.²²⁴

Käytän tässä koko ajan käsitettä kaksinimisyys, koska useampinimisyys alkoi yleistyä vasta kaksinimisyyden vakiinnutettua asemansa 1800-luvun lopulla. Vielä vuosina 1890 - 1895 Kalajoella annettiin kolme nimeä vain kuudelle pojalle ja kahdelle tytölle²²⁵.

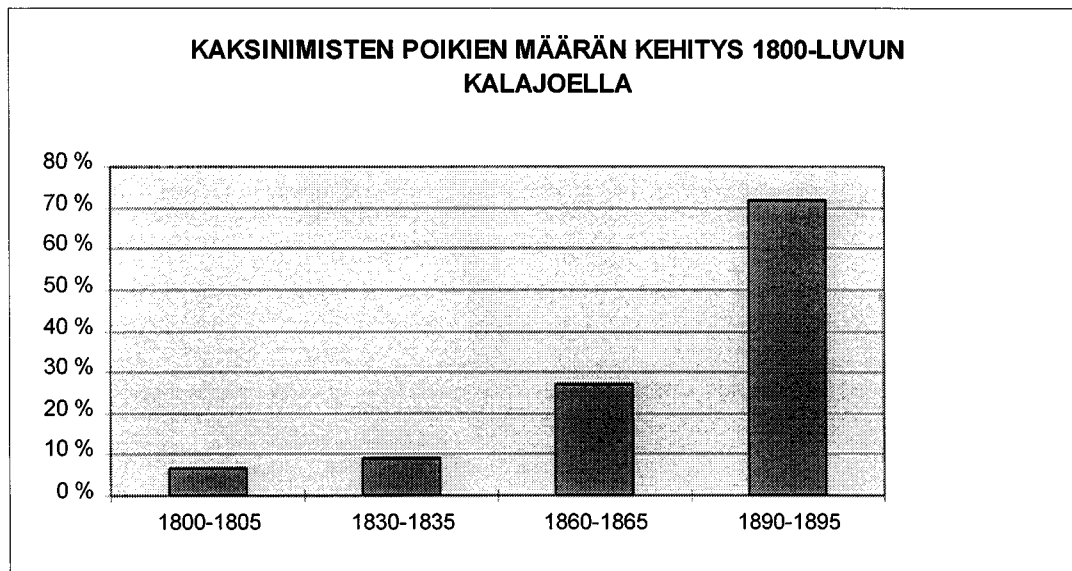
²²² Blomqvist 1993, s. 55. Kiviniemi 1982, s. 179-180. Kartano 1980, s. 100-102.

²²³ Blomqvist 1993, s. 56. Sama tulos on saatu useilta ruotsinkielisiltä paikkakunnilta: Myrskylästä, Oravaisista sekä Länsi-Götanmaalla sijaitsevasta Tengenestä. Ks. Kartano 1983, s. 144-146. Thors 1982, s. 67, 71-73. Fredriksson 1982, s. 138-140.

²²⁴ Jarrick & Söderberg 1994, s. 116-117, 124. Vihjeen vastaavanlaisesta suhtautumisesta rahvaan nimenantoon myös Suomen papiston piirissä antaa Eero Kiviniemen muistiin kirjaama kommentti vuonna 1907 syntyneeltä henkilöltä. Tämän mukaan papin mielestä rahvaan lapsille oli annettava yksi hyvin vaatimaton, yksinkertainen nimi. Papit eivät pitäneet siitä, että lapsille annettiin useampia ajanmukaisia nimiä. Eräs kirkkoherra oli sanonut kummeille kuullessaan lapselle aiotun nimen, että ”kaikki ojaäjät ne koreilee lastensa nimillä”. Kiviniemi 1982, s. 24.

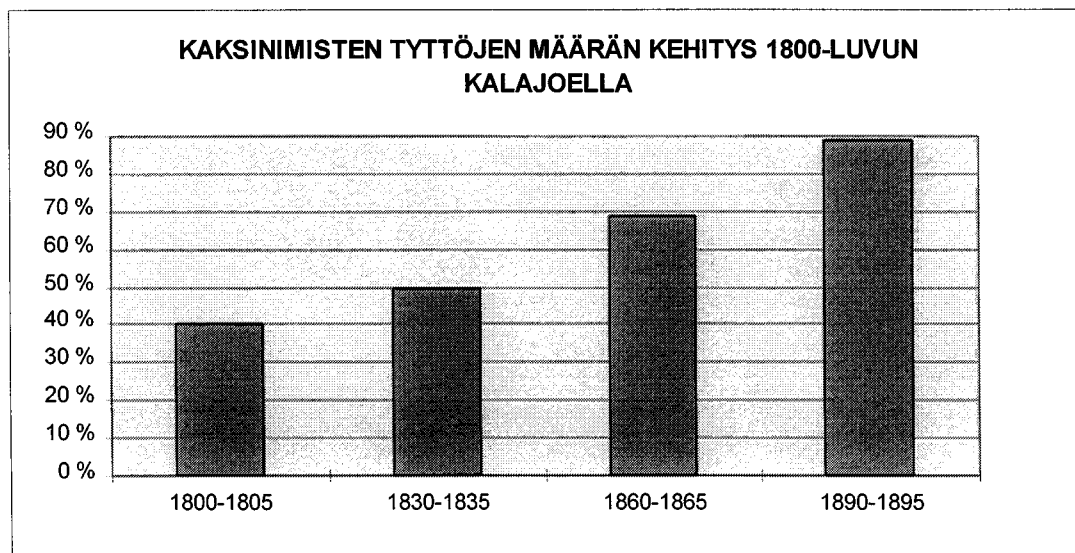
²²⁵ C9, 1888; C9, 1890; C9, 1892; C10, 1894. Myös Myrskylässä kolminimisyys oli harvinaista vielä 1800-luvun lopussakin: vuosina 1890 - 1899 vain 2,8 prosenttia lapsista sai kolme nimeä. Kartano 1983, s. 148.

Kuviot 1 ja 2 kuvaavat kaksinimisisyyden kehitystä kalajokisilla pojilla ja tytöillä 1800-luvulla.

KUVIO 1

Lähde: Kalajoen emäseurakunnan kastettujen luettelot

KUVIO 2

Lähde: Kalajoen emäseurakunnan kastettujen luettelot

Kuvio 1 osoittaa kaksinimisyiden olleen vähäistä kalajokisilla pojilla 1800-luvun alussa. Vuosina 1800 - 1805 vain seitsemän prosenttia ja vuosina 1830 - 1835 yhdeksän prosenttia pojista sai kaksi nimeä. Kalajokisten tyttöjen kohdalla tilanne kaksinimisyiden suhteen oli aivan toinen. Kuvion 2 mukaan 40 prosenttia tytöistä sai kaksi nimeä vuosina 1800 - 1805 ja vuosina 1830 - 1835 heitä oli 50 prosenttia kaikista kastetuista tytöistä.

Varsinainen murros poikien kaksinimisyudessa tapahtui Kalajoella 1800-luvun jälkipuoliskolla. Vuosina 1860 - 1865 kastetuista pojista 27 prosenttia sai kaksi nimeä, ja tämän jälkeen kaksinimisyys yleistyi rajusti niin, että vuosina 1890 - 1895 jo 72 prosenttia kaikista kastetuista pojista sai kaksi nimeä. Tyttöjen kohdalla kaksinimisyys lisääntyi tasaisesti koko 1800-luvun niin, että 69 prosenttia tytöistä sai kaksi nimeä 1860-luvulla ja 1890-luvulla heitä oli jo 89 prosenttia kaikista kastetuista tytöistä.

Sukupuolten väliset erot kaksinimisyiden yleistymisessä olivat 1800-luvun Kalajoella erittäin merkittäviä. Vuosina 1830 - 1835 joka toiselle kalajokiselle tytölle, mutta harvemmalle kuin joka kymmenennelle pojalle annettiin kaksi nimeä. Ero oli huomattava edelleen vuosina 1860 - 1865, sillä tuolloin kastetuista tytöistä lähes kolme neljästä sai kaksi nimeä, kun taas pojista vain yksi neljästä oli kaksiniminen. Vielä vuosisadan lopullakin kaksinimisyys oli tytöillä selvästi yleisempää kuin pojilla, vaikka pojistakin jo kolme neljästä sai kaksi nimeä.

Ero kaksinimisyiden yleistymisessä sukupuolten välillä ei ollut kalajokinen ilmiö, vaan vastaavia tutkimustuloksia on saatu sekä muualta Suomesta että ulkomailta. Kuhmolainen rippikirja vuosilta 1830 - 1834 osoittaa, että kuhmolaisista tytöistä 39,3 prosenttia oli tuolloin kaksinimisiä, mutta pojista vain 2,0 prosenttia²²⁶. Kokkolassa 1800-luvun alussa kastetuista pojista noin 60 prosenttia pojista sai useamman kuin yhden nimen, kun taas kokkolalaisista

²²⁶ Heikkinen 1993, s. 118-119.

tytöistä yli puolet sai kaksi nimeä jo 1760-luvulla.²²⁷ Tilanne oli vastaava toisessa ruotsinkielisessä rannikkokaupungissa, Kristiinankaupungissa²²⁸. Tukholmassa kaksinimisyys yleistyi aikaisemmin kuin Kokkolassa tai Kristiinankaupungissa, mutta sielläkin kaksinimisyys alkoi tytöistä. 1700-luvun puolivälissä jo neljä viidestä tukholmalaisytyöstä sai kaksi nimeä, mutta pojista vähemmän kuin puolet.²²⁹ Myös Tanskassa ja Saksassa kaksinimisyys yleistyi tytöillä ennen poikia²³⁰.

Kalajokiset talonpojat alkoivat antaa kaksi nimeä tytölle huomattavasti aikaisemmin kuin pojalle. Maatalousväestön vanhoillisuutta osoittaa se, että vuosina 1800 - 1805 kaksi nimeä pojalleen antaneista harvoista nimenantajista lähes kaikki olivat muista sosiaaliluokista kuin talonpoikaisväestöstä. Esimerkiksi suutari Juuso Wahlgwif antoi pojalleen nimeksi Kustaa Adrian ja nimismies Kustaa Fredrik Lindström puolestaan Juho Fredrik²³¹. Käsitystä maatalousväestön vanhoillisuudesta nimenannossa tukee Kaj Borgin Dragsfjärdiä koskeva tutkimus, jonka mukaan koko maataloudesta elänyt väestö oli pitkään kaksinimisyttä vastaan, ja talolliset ja tilattomat omaksuivat viimeisinä tavan antaa lapselle kaksi nimeä²³². Talonpoikien haluttomuus ryhtyä kokeilemaan uutuuksia poikiensa nimeämisessä johtui siitä, että poikien nähtiin jatkavan suvun ja koko yhteisön perinteitä. Antero Heikkinen kuvaa eroa tyttöjen ja poikien nimeämisessä esimerkkitapauksella 1700-luvun jälkipuolen Kuhmosta, jossa aviopari Simo Ohtonen ja Reeta Ruokolainen antoi kolmelle

²²⁷ Borg 1995, s. 205-206. Borg puhuu moninimisydestä, sillä hän on huomoinut laskelmissaan sekä kaksi, kolme että neljä nimeä saaneet lapset. Käytännössä kyse on kuitenkin pitkälti kaksinimisydestä, sillä kolminimisyys oli Kokkolassa suosituimmillaan vasta 1910-luvulla ja tuolloinkin vain 17,7 prosenttia pojista ja 19 prosenttia tytöistä oli kolminimisiä. Nelinimisyys säilyi kuriositeettinä. Borg 1995, s. 207.

²²⁸ Valtavuo-Pfeifer 1983, s. 63-64. Myös muilla Suomen ruotsinkielisillä alueilla kaksinimisyys yleistyi tytöillä ennen poikia. Dragsfjärdissä pojista sai 1800-luvun taitteessa kaksi nimeä noin joka kymmenes, mutta tytöistä noin 40 prosenttia. Ero tasoittui tämän jälkeen niin, että 1830-luvulla noin 80 prosenttia sekä tytöistä että pojista sai Dragsfjärdissä kaksi nimeä. Borg 1989, s. 12-13. Myrskylässä pojista sai vuonna 1800 kaksi nimeä 12,8 prosenttia pojista ja tytöistä 41,2 prosenttia. Kartano 1983, s. 144-146. Kartano 1980, s. 101.

²²⁹ Jarrick & Söderberg 1994, s. 119-120. Utterström 1995, s. 29.

²³⁰ Borg 1995, s. 208-209.

²³¹ C4, 1802 - 1818.

²³² Borg 1989, s. 59-61.

pojalleen nimet perinteen mukaisesti isän, isänsän ja äidinsän mukaan, mutta ensimmäiselle tytölle annettiin kaksi nimeä²³³.

Agraariväestö oli selvästi halukkaampaa ottamaan vastaan innovaatioita tyttöjen kuin poikien nimeämisessä. Kaksinimisyys voitiin omaksua esimerkiksi yleimmästä säädystä olevalta kummilta: vuonna 1801 renki Kalle Nyberg antoi tyttärelleen nimeksi Anna Priita kummina olleen Kalajoen emäseurakunnan kappalaisen tyttären Anna Priita Meurlingin mukaan²³⁴. Kaksinimisiä tyttöjä olikin Kalajoella runsaasti myös maatalousväestön tyttöjen piirissä jo 1800-luvun alussa.

Kaksinimisyyden yleistymisessä on havaittavissa myös suuria alueellisia eroja. Kun Kalajoella vielä 1830-luvulla alle 10 prosenttia pojista sai kaksi nimeä, ja kun Kokkolassa heitä oli samaan aikaan noin 70 prosenttia, on syytä kysyä, mistä tämä huomattava ero johtui. Sama ero ilmeni myös tyttöjen kohdalla, sillä Kokkolassa yli puolet tytöistä sai kaksi nimeä jo 1760-luvulla, mutta Kalajoella vasta 1830-luvun jälkeen. Kaksinimisyyden varhainen yleistyminen Kokkolassa selittyy sillä, että kaksinimisyys ja yleensä uudet vaikutteet tulivat Ruotsista nopeimmin rannikon ruotsinkielisille alueille. Tätä osoittaa myös se, että Kristiinankaupungissa kaksinimisyys yleistyi samanaikaisesti kuin Kokkolassa. Turkuun kaksinimisyys tuli hieman myöhemmin: puolet tytöistä sai kaksi nimeä 1780-luvulla ja puolet pojista 1800-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä²³⁵.

Ruotsinkielisellä maaseudulla, Dragsfjärdissä, puolet tytöistä sai kaksi nimeä 1800-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä, mutta puolet pojista vasta 1820-luvulla²³⁶. Myrskylässä vain 42,3 prosenttia kastetuista pojista sai kaksi nimeä vuonna 1815²³⁷. Ainakin Suomen ruotsinkielisillä alueilla kaksinimisyys alkoi kaupungeista ja levisi maaseutualueille muutamaa vuosikymmentä myöhemmin. Kehitys oli samansuuntaista kuin Ruotsissa, sillä tukholmalaisista

²³³ Heikkinen 1993, s. 118.

²³⁴ C3, 1789 - 1802.

²³⁵ Borg 1995, s. 208.

²³⁶ Borg 1995, s. 208.

²³⁷ Kartano 1983, s. 144-146.

tytöistä neljä viidestä sai kaksi nimeä jo 1700-luvun puolivälissä, mutta Ruotsin maaseudulla kaksinimisyys yleistyi vasta 1800-luvulla.²³⁸

Suomenkieliselle maaseudulle kaksinimisyys levisi vielä myöhemmin, mistä osoituksena on kaksinimisyiden harvinaisuus kalajokisilla pojilla 1800-luvun alkupuolella. Vielä hitaammin kaksinimisyys yleistyi Kuhmossa, jossa 1800-luvun alussa ei rippikirjojen mukaan ollut yhtään kaksinimistä miestä ja 1830-luvullakin heitä oli vain kaksi prosenttia. Myös tyttöjen osalta kaksinimisyiden yleistyminen oli Kuhmossa hidasta, sillä enemmistö rippikirjan tytöistä oli yksinimisiä vielä vuonna 1850.²³⁹ Sekä Kalajoki että Kuhmo olivat vielä 1800-luvun alkupuolella hyvin homogeenisiä maatalousyhteisöjä, mutta koska Kalajoki sijaitsee Pohjanlahden rannikolla ja lähellä Kokkolaa, Ruotsista tulleet uudet vaikutteet tulivat sinne aikaisemmin kuin Itä-Suomessa sijaitsevaan Kuhmoon. Tämän vuoksi kaksinimisyys yleistyi kalajokisilla tytöillä jo 1800-luvun alkupuolella ja muutamat talonpojat alkoivat antaa pojilleenkin kaksi nimeä. Niinpä esimerkiksi Juuso Niilonpoika Passi antoi jo vuonna 1805 pojalleen nimeksi Juho Juuso²⁴⁰.

Kaksinimisyiden yleistyminen 1800-luvulla oli osoitus konservatiivisen nimenantoprosessin hajoamisesta, sillä traditionaalisessa talonpoikaisyhteisössä lapselle oli tapana antaa vain yksi nimi. Samalla kaksinimisyys oli osoitus nimenantajien maailmankuvan individualisoitumisesta. Kahden nimen avulla lapsi haluttiin yksilöidä entistä paremmin. Siirtyminen yksinimisydestä kaksinimisyteen tapahtui ensin tytöillä, koska heidän kohdallaan nimenantajien oli helpompaa tuoda esiin maailmankuvansa uudet, yksilölliset piirteet ja rikkoa perinteitä kuin poikien kohdalla. Tämä johtui siitä, että pojat nähtiin tyttöjä selvemmin yhteisön perinteen kantajiksi.

²³⁸ Jarrick & Söderberg 1994, s. 116-117.

²³⁹ Heikkinen 1993, s. 118-119. Itä-Suomessa valtaosa lapsista sai vain yhden nimen vielä 1800-luvun lopulla. Kiviniemi 1993, s. 15.

²⁴⁰ C4, 1802 - 1818.

Kaksinimisyyden yleistymiseen 1800-luvun Kalajoella oli olemassa myös käytännöllinen syy, väestönkasvu. Väestön määrä Kalajoella kasvoi voimakkaasti 1800-luvun kuluessa, sillä vuonna 1805 asukkaita oli 3137, mutta vuonna 1895 Kalajoella oli jo 5101 asukasta²⁴¹. Väestönkasvun seurauksena tarve suurempaan yksilöllisyyteen nimenannossa kasvoi, koska yksinimisyys ja käytetty suppea nimivalikoima vaikeuttivat yksilöiden identifioimista. Kaksinimisyys vähensi samannimisyyttä ja mahdollisti samalla myös väestön paremman kontrolloinnin.²⁴²

Tästä näkökulmasta on vaikea ymmärtää, miksi kaksinimisyys yleistyi työillä ennen poikia. Naisillahan oli traditionaalisessa yhteiskunnassa paljon vähemmän sosiaalisia ja virallisia kontakteja kuin miehillä eli heillä identifioimisen olisi luullut olevan vähemmän tärkeää. Arne Jarrick ja Johan Söderberg ovat pohtineet mahdollisia syitä asiaan 1700-luvun Tukholmassa ja päätelleet, että kaksinimisyys ja sukunimen käyttöönotto olivat toisilleen rinnasteisia ilmiöitä yksilöiden tunnistamiskeinoina. Miehillä yksilöiden erottaminen toisistaan tapahtui periytyvän sukunimen avulla, joka otettiin Tukholmassa laajemmin käyttöön 1700-luvulla. Naisille sukunimellä ei ollut samaa merkitystä kuin miehille, ja heillä identifioiminen tapahtuikin sukunimen sijasta useammalla etunimellä. Tämä oli mahdollista, koska naisen elämä keskittyi privaatille sektorille, jossa useampinimisyys oli riittävä identifioimiskeino.²⁴³ Saman teorian voi ajatella soveltuvan Kalajoelle, jossa talojen nimet olivat länsisuomalaiseen tapaan käytössä sukuniminä²⁴⁴.

Paitsi osoitus konservatiivisen nimenantoprosessin hajoamisesta, kaksinimisyys oli myös väline siirtymiseen pois tiukasta norminmukaisesta nimeämisestä. Kaksinimisyyden ansiosta vanhemmat voivat antaa lapselle toisen nimen

²⁴¹ Tuulasvaara 1960, s. 74. Kyllönen 1980, s. 39.

²⁴² Ks. Jarrick & Söderberg 1994, s. 114-115.

²⁴³ Jarrick & Söderberg 1994, s. 121, 135-137.

²⁴⁴ Ks. sukunimistä tarkemmin Mikkonen - Paikkala 1984, s. 236-251. Talojen nimiä käytettiin miesten kohdalla yleisesti myös etunimenomaisina määritteinä (esimerkiksi Kivelän Aarne) yksilöiden erottamiseksi toisistaan. Tavallaan miehet siis olivat kaksinimisiä jo aikaisemmin kuin naiset. Kun tilattoman väestön määrä 1800-luvulla kasvoi, yksilöiden erottaminen toisistaan talon nimen avulla ei enää ollut mahdollista.

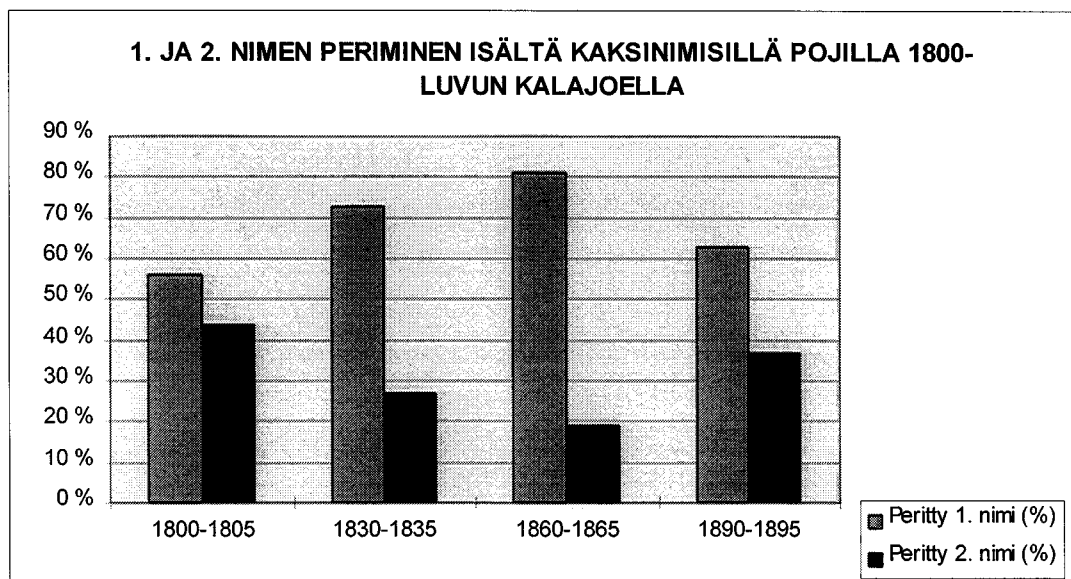
normien mukaan ja toisen omien mieltymystensä mukaan. Näin kaksinimisyys helpotti irtautumista perinteisestä nimenantomallista ja antoi mahdollisuuden vapaampaan nimenvalkintaan. Kaksinimisyiden yleistymisen työillä huomattavasti aikaisemmin kuin pojilla mahdollisti tyttöjen etunimistöön poikien nimistöä voimakkaamman laajentumisen ja tätä kautta osaltaan nimenantoperinteiden murtumisen. Kaksinimisyiden yleistymisen oli siis sinänsä osoitus konservatiivisen nimenantoperinteiden murtumisesta, mutta samalla myös väline nimenantoperinteiden murtamiseen. Kaksinimisyiden kautta nimivalikoima laajeni ja etunimistö differentioitui. Hyvä esimerkki tästä on Matti Matinpöika Ojala, joka antoi vuonna 1863 pojalleen nimeksi Matti Alfred²⁴⁵.

2.3.2. Juho Väinö vai Eino Antti?

Etunimeä koskevassa tutkimuksessa on väitetty keskeisen syyn kaksinimisyiden yleistymiseen olleen se, että kaksinimisyys mahdollisti perinteiden siirtämisen toiselle nimelle, jolloin ensimmäinen nimi voitiin valita vapaasti²⁴⁶. Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, oliko asia näin 1800-luvun Kalajoella. Oliko isältä tai äidiltä peritty nimi 1800-luvun kalajokisella kaksinimisellä lapsella ensimmäisenä vai toisena nimenä ja tapahtuiko nimeämisperiaatteissa tässä suhteessa muutosta 1800-luvun kuluessa? Kuvioiden 3 ja 4 avulla tarkastelen asiaa niiden kalajokisten kaksinimisten lasten osalta, joilla jompikumpi kahdesta nimestä oli peritty vanhemmalta. Tarkastelun kohteena ovat vain jommankumman nimensä vanhemmilta perineet kaksinimiset lapset, koska tällä tavoin tutkimukseen saadaan mukaan kaikki tutkimusvuosina syntyneet kaksinimiset lapset aviottomia lukuunottamatta.

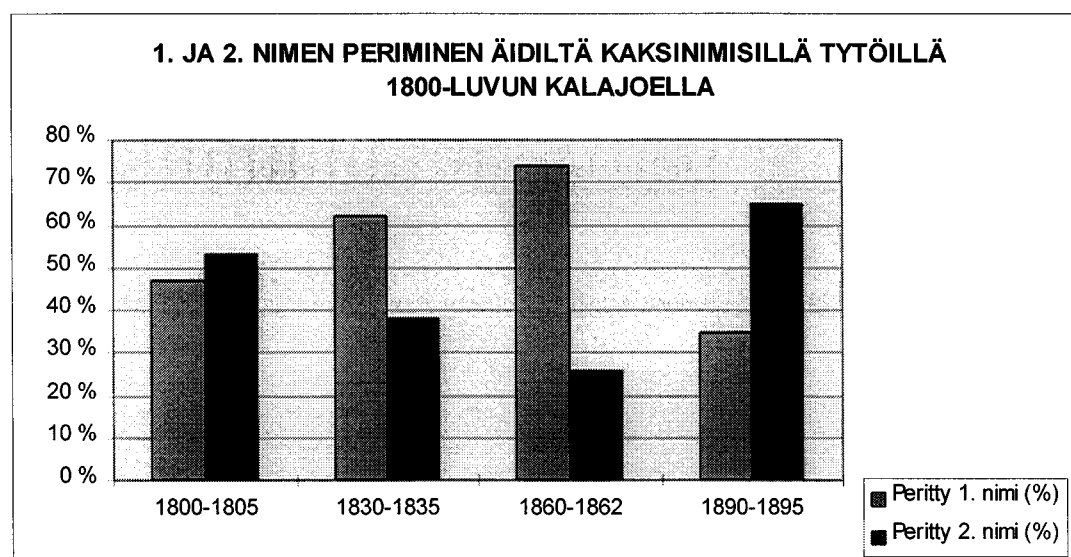
²⁴⁵ C8, 1863 - 1867.

²⁴⁶ Kiviniemi 1982, s. 180-181.

KUVIO 3

Lähde: Kalajoen emäseurakunnan kastettujen luettelot

KUVIO 4

Lähde: Kalajoen emäseurakunnan kastettujen luettelot

Kuvion 3 mukaan 1800-luvun alussa noin puolet kaksinimisistä pojista sai isältä perityn nimen ensimmäiseksi nimekseen ja noin puolet toiseksi nimekseen. Kuvio 4 osoittaa tilanteen olleen tyttöjen kohdalla samanlainen, eli puolet peri äidiltä ensimmäisen ja puolet toisen nimensä. Tämän jälkeen yleistyi tapa antaa isän tai äidin nimi lapselle ensimmäiseksi nimeksi. 1830-luvulla kolmella

neljästä jommankumman etunimensä isältään perineestä kaksinimisestä pojasta peritty nimi oli ensimmäisenä nimenä. Samaan aikaan kaksi kolmesta tytöstä sai perityn nimen ensimmäiseksi nimekseen. Vuosina 1860 - 1865 ensimmäisen nimen periytyminen oli vieläkin yleisempää: 81 prosenttia pojista ja 74 prosenttia tytöistä peri vanhemmiltaan ensimmäisen nimensä. 1800-luvun lopulla tyttöjen ensimmäisen nimen periminen väheni, sillä enää 33 prosenttia tytöistä peri ensimmäisen nimensä äidiltä. Samalla toisen nimen periminen äidiltä yleistyi. Pojillakin paino nimen periytymisessä siirtyi hieman ensimmäiseltä nimeltä toiselle, mutta vuosina 1890 - 1895 edelleen 63 prosenttia kaksinimisistä pojista sai perityn nimen nimenomaan ensimmäiseksi nimekseen.

1800-luvun loppupuolelle saakka vanhemmilta peritty nimi oli sekä pojilla että tytöillä yleisimmin ensimmäisenä nimenä. Poikkeuksena oli 1800-luvun alku, jolloin ei ollut juurikaan eroa siinä, oliko isältä tai äidiltä peritty nimi ensimmäisenä vai toisena nimenä. Tähän oli syynä se, että 1800-luvun alussa kaksi nimeä lapselleen antaneet vanhemmat usein antoivat molemmat nimet jonkun lähisukulaisen mukaan, koska tällä tavalla uusi nimeämistapa tuli sosiaalisesti hyväksyttävämmäksi. Tällöin kaksinimisyys oli lähinnä keino useamman kuin yhden nimen perimiseen. Näin esimerkiksi vuonna 1800 Heikki Juhonpoika Passin poika sai nimekseen Juho Heikki²⁴⁷. Tyttöjen kohdalla ensimmäinen nimi näyttää usein periytyneen paitsi isoäideiltä myös kummilta²⁴⁸. Tätä on kuitenkin vaikea sanoa varmasti, koska etunimistön suppeudesta johtuen kyse saattoi olla sattumastakin. Varmaa on kuitenkin se, että sekä ensimmäisenä että toisena nimenä käytettiin 1800-luvun alussa sekä tytöillä että pojilla almanakkanimiä eikä uutuusnimiä juurikaan esiintynyt²⁴⁹.

Kaksinimisyuden yleistyessä molemmat nimet olivat enää harvoin perittyjä. Sekä pojilla että tytöillä periytyvä nimi oli vuosina 1860 - 1865 yleisimmin

²⁴⁷ C3, 1789 - 1802.

²⁴⁸ Käsitystä tukee Kaj Borgin tutkimustulos, jonka mukaan noin 31 prosenttia kokkolalaisista tytöistä peri nimensä kummilta vuosina 1800 - 1804. Borg 1995, s. 285.

²⁴⁹ Ks. kappale 2.1.1.

ensimmäisenä nimenä, kun taas toisen nimen vanhemmat valitsivat omien mieltymystensä mukaan. Tämän vuoksi sekä poikien että tyttöjen nimistö laajeni nimenomaan toisten nimien kautta. Oman mieltymyksen mukaisen nimen antaminen ensimmäiseksi ja perinteisen nimen antaminen toiseksi nimeksi oli tuolloin vielä harvinaista. 1860-luvulle tultaessa nimenomaan tyttöjen etunimistö oli laajentunut kaksinimisyiden kautta, sillä tuolloin tytöistä 69 prosenttia, mutta pojista vain 27 prosenttia sai kaksi nimeä. Hyvän esimerkin ajan nimenantoperiaatteista antaa mäkitupalainen Juho Simi, joka vaimonsa Marian kanssa nimesi vuonna 1860 tyttärensä Maria Amandaksi²⁵⁰.

Vielä 1860-luvulla ensimmäisen etunimen periytyminen oli sääntö sekä tytöillä että pojilla. 1800-luvun lopulla tilanne oli toinen. Vuosina 1890 - 1895 äidiltä nimensä perineistä kaksinimisistä tytöistä enemmistö, kaksi kolmesta, perii toisen nimensä ja vain yksi kolmesta ensimmäisen nimensä. 1800-luvun lopulla sukuperinne oli siis tytöillä siirtynyt toiselle nimelle ja ensimmäinen nimi oli yhä useammin vanhempien oman vapaan valinnan mukainen. Niinpä esimerkiksi Efraim ja Sofia Kilpinen antoivat vuonna 1890 tyttärelleen nimeksi Aino Sofia²⁵¹.

Pojilla etunimen periytyminen isältä siirtyi 1800-luvun lopulla hieman ensimmäiseltä nimeltä toiselle, mutta isältä peritty nimi oli edelleen ensimmäisenä nimenä kahdella kolmesta nimensä perineestä kaksinimisestä pojasta. Pojilla sukuperinne oli siis yhä vahvasti ensimmäisellä nimellä ja uutuusnimiä käytettiin lähinnä toisina niminä. Näin teki Juho Juhonpoika Santapakka antaessaan vuonna 1895 pojalleen nimeksi Juho Väinö²⁵². Huomattavasti harvinaisempaa oli antaa pojalle nimi siihen tapaan kuin Antti Antinpoika Alasuvanto, joka vuonna 1894 nimesi poikansa Eino Antiksi²⁵³ ja siirsi sukutradition toiselle nimelle.

²⁵⁰ C7, 1840 - 1862.

²⁵¹ C9, 1888.

²⁵² C10, 1894.

²⁵³ C10, 1894.

Kokkolassa enemmistö pojista sai isältä perityn nimen muuksi kuin ensimmäiseksi nimekseen vasta 1910-luvulla. Kokkolalaisilla tytöillä enemmistö perityistä nimistä oli ensimmäisinä niminä 1840-luvun loppuun saakka, mutta 1850-luvulta lähtien peritty nimi oli yleisemmin muuna kuin ensimmäisenä nimenä.²⁵⁴ Tämän perusteella nimenantajat näyttävät myös Kokkolassa olleen konservatiivisempia poikien kuin tyttöjen nimeämisen suhteen.

Kalajoella perinne siirtyi ensimmäiseltä nimeltä toiselle ainakin tyttöjen kohdalla huomattavasti myöhemmin kuin Kokkolassa. Asia ollenee näin myös poikien kohdalla, mutta varmuudella sitä ei voi sanoa, koska perinne ei murru Kalajoella tutkimusaikana. Muutokset nimeämisperiaatteissa tapahtuivat siis Kalajoella myöhemmin kuin Kokkolassa, mikä osoittaa sukuperinteen sitovuuden jatkuneen pitempään maatalousyhteisössä kuin kaupungissa.

1800-luvun lopun Kalajoella kaksinimisyys oli jo hyvin yleistä sekä tytöillä että pojilla. Tytöistä puolet sai kaksi nimeä jo 1800-luvun alkupuolella ja sen jälkeen kaksinimisyys yleistyi tasaisesti. Sen sijaan pojilla murros kaksinimisyudessa tapahtui - ja kaksinimisyys yleistyi - vasta 1800-luvun lopulla. Vuosina 1890 - 1895 ero kaksinimisten tyttöjen ja poikien nimeämisessä oli siinä, että tytöillä yleistyi peritty nimi toisena nimenä, kun taas pojilla peritty nimi oli yleisimmin ensimmäisenä nimenä. Poikienkin kohdalla perityn nimen saaminen toiseksi nimeksi kyllä yleistyi aikaisempaan verrattuna, mutta ei yhtä selvästi kuin tytöillä. Tämä, samoin kuin kaksinimisyyden yleistyminen pojilla huomattavasti tyttöjä myöhemmin, osoittaa konservatiivisen nimenantoprosessin hajoaneen pojilla tyttöjä hitaammin²⁵⁵. Se, että etunimen periytymisperinne - varsinkin pojilla - näin hitaasti siirtyi pois ensimmäiseltä nimeltä, osoittaa perinteisen nimenantomallin ja perinteisten arvojen vahvuutta vielä 1800-luvun lopussakin. Vaikka lapsen yksilöllisyys haluttiin osoittaa nimenannossa, niin

²⁵⁴ Borg 1995, s. 279-280. Myös Dragsfjärdissä kaksinimisillä pojilla nimen periytyminen ensimmäisenä nimenä oli yleisempää kuin muina niminä aikajaksolla 1728 - 1855. Borg 1989, s. 44.

²⁵⁵ Samaa osoittaa myös se, että vuosina 1890 - 1895 neljä poikaa peri sekä ensimmäisen että toisen nimensä isältään, kun taas tytöistä kukaan ei perinyt molempia nimiään äidiltään. C9, 1888; C9, 1890; C9, 1892; C10, 1894.

traditiosidonnaisuus velvoitti monet nimenantajat antamaan perinteisen nimen lapselleen ensimmäiseksi nimeksi. Oma mieltymys tuotiin esiin vasta toisen nimen kautta.

Kaksinimisyyden yleistyminen Kalajoella oli osoitus konservatiivisen nimenantoprosessin hajoamisesta. Sen avulla nimenantajat voivat noudattaa sekä vanhoja nimenantoperiaatteita että omia mieltymyksiään. Väite siitä, että kaksinimisyys yleistyi, koska sillä tavalla perinne voitiin siirtää toiselle nimelle ja ensimmäinen valita vanhempien omien mieltymysten mukaan, ei kuitenkaan pidä Kalajoella paikkaansa²⁵⁶. Sukuperinne oli Kalajoella niin vahva, että periytyvä nimi annettiin hyvin pitkään ensimmäiseksi nimeksi ja lapsen yksilöiminen ja uusien nimien käyttöönotto tapahtui vasta toisten nimien kautta²⁵⁷. Kaksinimisyyden yleistyminen Kalajoella kertoo siis individualistisen maailmankuvan kehittämisestä, mutta osoittaa samalla myös sukuperinteen vahvuuden.

²⁵⁶ Gudrun Utterström (1995, s. 43-44) on päätenyt vastaavanlaiseen tulokseen tutkiessaan Tukholman etunimistöä vuosina 1621 - 1810. Hänen tutkimustuloksensa osoittavat, ettei nimeämisperinne Tukholmassa siirtynyt toiselle nimelle heti kaksinimisyyden yleistyessä, sillä vuonna 1810 pojista peri ensimmäisen nimensä isältä 23,3 prosenttia ja toisen nimensä 14,4 prosenttia. Tytöillä vastaavat luvut olivat 23,1 prosenttia ja 13,1 prosenttia.

²⁵⁷ On huomattava, että nimien järjestys kastettujen luettelossa ei välttämättä kerro sitä, kumpaa nimeä käytettiin puhuttelunimenä. Tätä ei kuitenkaan ole mahdollista tutkia tällä lähdeaineistolla.

3. POJASTA KAIMA ISÄLLE, ISOISÄLLE VAI EI KENELLEKÄÄN?

3.1. Kollektivismiin ja vanhan perhemallin aika

Suomessa oli 1870 - 1880-luvuille saakka nimeämisperiaatteena se, että ensimmäinen poika peri nimensä isänisän mukaan, toinen äidinisän mukaan ja kolmas isän mukaan²⁵⁸. Suvussa kulkivat siis samat nimet pieniä poikkeuksia lukuunottamatta. Suvun mukaan nimeämiselle on tyypillistä, että se on yleisempää pojilla kuin tytöillä ja tavallisempaa vanhemmilla lapsilla kuin nuoremmilla. Lisäksi se on sitä suositumpaa, mitä korkeampi on nimenantajan sosiaalinen status.²⁵⁹

Seuraava taulukko osoittaa, miten nimi periytyi kalajokisille pojille isiltä ja isoisiltä 1800-luvun alussa.

TAULUKKO 3

ETUNIMEN PERIYTYMINEN KALAJOKISILLA POJILLA VUOSINA 1800 - 1805									
Vuosi	Nimiä N	Peritty isältä	Pros.	Peritty ii / äi *	Pros.	Peritty i ja ii**	Pros.	Ei peritty	Pros.
1800	51	11	22 %	12	24 %	6	12 %	22	43 %
1801	59	9	15 %	25	42 %	6	10 %	19	32 %
1802	63	13	21 %	18	29 %	8	13 %	24	38 %
1803	55	5	9 %	27	49 %	3	5 %	20	36 %
1804	60	11	18 %	24	40 %	4	7 %	21	35 %
1805	61	13	21 %	20	33 %	3	5 %	25	41 %
Yht.	349	62	18 %	126	36 %	30	9 %	131	38 %

* Peritty nimi isänisältä tai äidinisältä.

** Peritty nimi isältä ja isänisältä.

Lähde: Kalajoen emäseurakunnan kastettujen luettelot: C3, vuodet 1789 - 1802 ja C4, vuodet 1802 - 1818. Vilho Kiviojan kortisto.

Vuosina 1800 - 1805 syntyneillä kalajokisilla pojilla etunimen periminen isältä tai isoisältä oli erittäin yleistä. Joka viides pojista peri nimensä isältä ja yli

²⁵⁸ Sama periaate tunnetaan Skandinaviasta ja muualtakin maailmasta. Viikuna A 1989, s. 118-120.

²⁵⁹ Viikuna A 1989, s. 118-119. Otterbjörk 1981, s. 5. Kiviniemi 1982, s. 131.

kolmasosa isänisältä tai äidinisältä. Näiden lisäksi yhdeksän prosenttia pojista peri nimensä sekä isältä että isoisältä. Tällöin oli kyseessä tilanne, jossa Matti Matinpöika antoi pojalleen nimeksi Matti. Heidät on laskettu omaksi ryhmäkseen, koska ei voida päätellä, onko nimeä annettaessa ajateltu isää, isänisää vai kumpaaakin. Eri vuosina periytymisen prosenttiosuudet vaihtelevat suurestikin, esimerkiksi isältä nimen periminen oli alimmillaan vuonna 1803 vain 9 prosenttia ja ylimmillään 22 prosenttia vuonna 1800. Erot johtuvat siitä, että kaikki kastettujen luetteloon merkityt pojat on laskettu mukaan kiinnittämättä huomiota siihen, kuinka mones syntynyt poika oli perheessä. Lapsella oli sitä suurempi todennäköisyys periä nimi, mitä vanhempi lapsi hän oli perheessä. Tällöin vuoden 1803 korkeasta periytymisprosentista voi päätellä, että kyseisenä vuonna syntyneistä pojista merkittävä osa kuului perheen kolmen vanhimman pojan joukkoon. Tutkittu kuuden vuoden otos antaa yleiskuvan lähisuvun nimen perineiden suhteellisesta osuudesta kaikista syntyneistä pojista. Tuloksena on, että ajanjaksolla 1800 - 1805 lähes kaksi kolmesta pojasta (62%) peri nimensä isältä tai jommaltakummalta isoisältä. Jokaisena tutkimusvuonna yli puolet syntyneistä pojista peri nimensä tästä lähipiiristä.

Etunimien ja niiden periytymisen tutkiminen on yksi keino selvittää lapsen ainutlaatuisuuden ja yksilöllisyyden ymmärtämisen muutosta sekä perheen modernisaation eli ydinperheellistymisen kehitystä. Jos lapsi perii nimensä suvusta, niin se voidaan nähdä osoituksena vanhempien halusta korostaa sukulinjaa, kun taas nimi, jota ei ole peritty, osoittaa lapsen yksilöllisyyden ymmärtämistä. Selvittämällä, keillä perheessä on yhteinen etunimi, saadaan selville sukusiteitä ja tutkimalla, keneltä lapsi perii nimensä, voidaan vetää johtopäätöksiä perheen rakenteesta ja perhesuhteista.²⁶⁰

²⁶⁰ Smith 1985, s. 541-542, 546. Daniel Scott Smith on tutkinut etunimiä ja niiden periytymistä Massachusettissa, Yhdysvalloissa. Smithin ajatukset lapsen ainutlaatuisuuden ja yksilöllisyyden sekä ydinperheellistymisen tutkimisesta nimistön kautta ovat saavuttaneet laajaa hyväksyntää. Vrt. Tebbenhoff 1985, Dupaquier 1981, Vernier 1984, Sabean 1992. Sabean on kuitenkin osittain eri mieltä Smithin kanssa nimeämisen merkityksistä. Kun Smithin mielestä nimen periytyminen isältä pojalle osoittaa suvun jatkuvuutta, Sabeanin mielestä kysymys on pikemminkin sukupolvien välisestä kamppailusta, jossa poika ajan myötä korvasi isän. Sabeanista tällaisessa nimenannossa ei ole kysymys pojan yksilöllisyyden ja ainutlaatuisuuden kieltämisestä, vaan nimeäminen isän mukaan on osoitus isän sosiaalisesta kentästä ja yksi askel sukupolvien välisessä kiertokulussa. Mieli-

Etunimen periytyminen perusteella sukusidonnaisuus oli Kalajoella erittäin voimakasta 1800-luvun alussa. Perheeseen syntyvä poika nähtiin osana sukulinjaa, jossa olivat mukana hänen vanhempansa ja isovanhempansa. Erityisen tiukkana sukusidonnaisuus näkyy tapauksissa, joissa sama nimi annettiin joka sukupolvessa. Tämän kollektiivisen ajattelun taustalla oli traditionaalinen maalaisyhteisö, jonka aikakäsitys oli syklinen ja sidottu luonnon kiertokulkuun ja työvuoteen. Vuodenajat seurasivat toisiaan ja elämä kiersi kehää. Samalla tavoin sukupolvi seurasi toistaan ja elämä jatkui. Tärkeintä oli tuottaa sukuun lapsia, jotka puolestaan tuottivat myöhemmin lisää lapsia.²⁶¹

1800-luvun alun Kalajoella pääelinkeinona oli viljanviljelyvaltainen maatalous ja tervanpoltto muodosti merkittävän sivuelinkeinon. Yhteyden muuhun maailmaan muodostivat Kalajoen markkinat, jotka pidettiin vuosittain emäseurakunnan alueella sijaitsevalla Santaniemen markkinapaikalla. Elettiin perinteisessä maatalousyhteisössä pitkälti samalla tavalla kuin edellisetkin sukupolvet olivat eläneet. Jonas Frykmanin ja Orvar Löfgrenin mukaan perinteiselle maatalousyhteisölle oli ominaista katsominen pikemminkin menneisyyteen kuin tulevaisuuteen. Talonpojiston traditiosidonnaisuus pohjasi pragmaattisuuteen. Kun elettiin usein toimeentulon rajamailla, niin menneiden sukupolvien kokemuksille annettiin suurta painoa ja luotettiin mieluummin vanhoihin koeteltuihin toimintamalleihin kuin kokeiltiin uusia. Tämä ajattelutapa heijastui koko kulttuuriin.²⁶²

Nimen periytyminen sukupolvelta toiselle traditionaalisessa maaseutuyhteisössä oli yksi osoitus yhteisön perinnesidonnaisuudesta ja konservatiivisuudesta. Menneisyyteen ja perinteisiin sitoutuminen osoittaa yhteisön ajantajua, mikä on vastakkaista saksalaisen käsitehistorioitsija Reinhart Koselleckin väitteelle tuon ajan elämän historiattomuudesta. Koselleckin mukaan traditionaalisessa yhteiskunnassa ajallista eroavuutta ei ymmärretty,

eroistaan huolimatta molemmat ovat samaa mieltä siitä, että nimet heijastavat ihmisten jokapäiväisten suhteiden rakennetta ja ovat aina sidottuja kontekstiin. Sabean 1992, s. 204-213.

²⁶¹ Smith 1985, s. 546. Gélis 1986, s. 689-691. Frykman & Löfgren 1984, s. 21-23.

²⁶² Frykman & Löfgren 1984, s. 26.

vaan menneisyys ja tulevaisuus nähtiin samanlaisina kuin oma aika.²⁶³ Näin ei kuitenkaan maaseutuyhteisössä ollut, vaan traditiosidonnaisuus, kuten juuri nimen periytyminen, osoittaa sitoutumista menneisyyteen ja halua sen uusintamiseen tulevaisuudessa.

Maatalousyhteisön traditiosidonnaisuuden pohjalta on ymmärrettävää, että 1800-luvun alun Kalajoella oli vallitsevana kollektiivinen maailmankuva, jossa lapsi nähtiin osana perhettä ja sukua eikä niinkään ainutlaatuisena yksilönä.²⁶⁴ Yhtenä osoituksena tästä voi nähdä Kalajoella yleisen tavan antaa kuolleen lapsen nimi seuraavaksi syntyvälle lapselle²⁶⁵, jolloin kuollut lapsi tuli ikäänkuin korvatuksi uudella. Esimerkiksi Antti Ollinpoika Juola vaimoineen antoi vuonna 1792 syntyneelle pojalleen nimeksi Antti, ja tämän kuoltua vuonna 1794 annettiin seuraavana vuonna syntyneelle pojalle sama nimi²⁶⁶. Kollektiivisen maailmankuvan mukaan ihmisiä ei ymmärretty yksilöiksi vaan kuuluviksi yhteen kokonaisuuteen, esimerkiksi perheeseen, jonka yhden osan voi korvata toisella. Tällaisen ajattelumallin omaavassa traditionaalisessa yhteiskunnassa keskeistä oli perheen ja muiden yhteisöjen merkityksen korostaminen, ihminen oli ihminen vain yhteisön jäsenenä. Ihmiskäsitys oli holistinen: ihmisen sisäinen ja ulkoinen, siis hänen persoonansa ja sosiaalinen asemansa, muodostivat ykseyden.²⁶⁷

Keskiajan yhteiskunnassa lapsuuden käsitettä ei ollut, eikä lapsen ja aikuisen välistä eroa ymmärretty, vaan kollektiivinen elämä vei kaikkia mukanaan jättämättä sijaa yksityisyydelle²⁶⁸. Vanhemmissa ruotsalaisissa henkikirjoissa kollektiivinen ajattelutapa näkyy nuorempien lasten nimien puuttumisena, heistä

²⁶³ Koselleck 1985, s. 3-20.

²⁶⁴ Kollektiivinen maailmankuva oli vallitseva myös porvarisperheissä 1800-luvun alkupuolella. Tähän tulokseen on tullut Kai Häggman tutkiessaan säilyneen kirjeenvaihdon ja päiväkirjojen kautta Waseniusten kauppiassuvun perhe-elämää 1800-luvulla. Esimerkiksi Gustaf Otto Waseniuksen päiväkirjoissa ja kirjeissä perhe esiintyi hierarkkisen kokonaisuutena, jossa ”vaimolla”, ”pojalla” tai ”tyttärellä” vain harvoin oli etunimeä. Häggman 1994, s. 125.

²⁶⁵ Tapa oli yleinen Länsi-Suomessa, mutta ei Itä-Suomessa. Itä-Suomessa uskottiin, että kuolleen sisaruksen nimen saaneesta lapsesta ei tulisi onnekasta tai että hän kuolisi pian. Vilkuna A 1989, s. 120.

²⁶⁶ Vilho Kiviojan kortisto.

²⁶⁷ Lehtonen 1994, s. 48, 60-65.

²⁶⁸ Ariès 1962, s. 128, 411.

on annettu vain syntymävuosi²⁶⁹. Perhehistorian tutkijat ovat yksimielisiä siitä, että suhtautuminen lapseen muuttui 1500-luvulta 1800-luvun loppuun. Tämä on osa laajempaa kulttuurimuutosta, siirtymistä kohti individualismia. Samalla, kun yksilö alkoi erottautua ryhmästä ja aviopari sukupiiristä, alettiin lapsikin ymmärtää omaksi yksilökseen eikä enää vain suvun jatkeeksi. Tutkijat ovat kuitenkin eri mieltä siitä, milloin tämä ajattelutavan muutos tapahtui. Lawrence Stonen mielestä individualismi alkoi kehittyä yläluokan osalta jo 1600-luvulla ja 1700-luvulla lapsi käsitettiin yksilöksi ja tunnesuhteet vanhempiin kehittyivät. Yhtenä osoituksena tästä hän näkee sen, että tapa antaa vastasyntyneelle kuolleen lapsen nimi loppui 1700-luvun lopulla. Tällöin ymmärrettiin, että nimi on persoonallinen, eikä sitä voi siirtää lapselta toiselle samoin kuin ei lasta voi korvata toisella lapsella. Shorterin mukaan muutos voi tapahtua yläluokan ja ylempien porvariston osalta 1600 - 1700-luvuilla, mutta alempien kansanluokkien suhtautuminen lapseen alkoi muuttua vasta 1800-luvulle tultaessa ja joillakin alueilla vieläkin myöhemmin.²⁷⁰

Käsityksiä siitä, että lasta ei alemmissa yhteiskuntaluokissa nähty yksilönä eikä häntä rakastettu ennen 1800-lukua, on kritisoinut Beatrice Moring, jonka mielestä kuvaukset rahvaan lapsista on tehnyt yläluokka, eli asiat nähdään heidän silmiensä kautta. Kun esimerkiksi Shorterin mielestä kuolleen lapsen nimen antaminen seuraavalle lapselle osoittaa rakkaudettomuutta ja kuoleman passiivista hyväksymistä, niin sama asia voidaan nähdä myös yrityksenä pelastaa itselle rakastettu henkilö.²⁷¹ Väite, jonka mukaan ennen 1800-lukua vanhemmat eivät surreet lastensa kuolemaa, on suuresti liioiteltu. Lapsen kuoleman aiheuttamaa surua kuitenkin helpotti usko taivaaseen ja siihen, että kuolema on vapautus maallisista kärsimyksistä.²⁷² Se, että kuolleen lapsen nimen antaminen seuraavalle väheni 1800-luvulla, on myös nähty pikemminkin

²⁶⁹ Ambjörnsson 1979, s. 71.

²⁷⁰ Gélis 1986, s. 689-692, 696-697. Stone 1979, s. 258. Shorter 1977, s. 170.

²⁷¹ Moring 1993, s. 16-23. Shorter 1975 s. 169-190.

²⁷² Gaunt 1983, s. 109. Väite on peräisin Philippe Ariès'ltä, jonka mukaan äidin välinpitämättömyys vastasyntyntä kohtaan luonnehtii traditionaalista yhteiskuntaa. Välinpitämättömyyden taustalla Ariès näkee sen, että vastasyntyneitä kuoli niin paljon, ettei heihin uskallettu kiintyä. Lapsen ei ymmärretty olevan oma persoonansa. Ariès 1962, s. 38-40.

muutoksena suhtautumisessa kuolemaan kuin osoituksena individualismin kehittymisestä. Kuolema nähtiin lopullisena ennen sen romantisoimista 1700-luvun lopulla ja 1800-luvulla, ja vanhempien mielestä oli täysin soveliaista antaa vastasyntyneelle kuolleen lapsen nimi.²⁷³

Oman käsitykseni mukaan vastasyntyneen nimeämisessä kuolleen lapsen mukaan oli kysymys halusta säilyttää suvussa kulkeva nimi, jos nimen saanut lapsi kuoli. Koska lapsikuolleisuus oli 1800-luvun alussa hyvin korkeaa, niin Kalajoella kuin muuallakin Suomessa (alle 1-vuotiaista noin 20 prosenttia kuoli²⁷⁴), saman nimen toistuminen useilla lapsilla perheessä on ymmärrettävää. Toisaalta olen Beatrice Moringin kanssa samaa mieltä siinä, että kyseessä oli varmaankin yritys korvata menetetty lapsi uudella ja vähentää näin menetyksen aiheuttamaa surua. Tämän suuntainen on myös Smithin tutkimustulos: mitä vanhempana lapsi kuoli, sitä todennäköisemmin hänen nimensä annettiin seuraavalle lapselle²⁷⁵. Kuolleen lapsen nimen antaminen vastasyntyneelle on osoitus siitä, että lapsi nähtiin korvattavana olentona. Tämä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, etteikö lasta olisi rakastettu.

Muutos kollektiivisesta ihmiskäsityksestä individualistiseen ei tapahdu hetkessä sen jälkeen, kun yksilöllinen tietoisuus on syntynyt, eikä mitään taitekohtaa ole olemassakaan, vaan erilaiset käsitykset elävät rinnakkain samassa yhteiskunnassa pitkänkin aikaa. Kulttuurisessa muutoksessa hylätään vanhoja ajatusmalleja ja asenteita, samalla kun muodostetaan uusia toisten premissien ja teemojen pohjalta kuin aikaisemmin. Koska uusi kulttuuri, ajatustapa, syntyy vanhan pohjalta, niin muutos ei merkitse katkosta verrattuna vanhaan, vaan muutoksessa on mukana myös vanhoja aineksia.²⁷⁶

Muutoksen tutkiminen on vaikeaa, koska asenteet ja käsitykset vaihtelevat

²⁷³ Smith 1985, s. 546.

²⁷⁴ Suomen väestö 1994, s. 44.

²⁷⁵ Smith 1985, s. 546.

²⁷⁶ Lehtonen 1994, s. 24.

alueellisten ja sosioekonomisten erojen mukaan samana aikanaakin. Lisäksi samassa sosiaaliryhmässä voi olla samanaikaisesti erilaisia asenteita ja uudet ja vanhat asenteet voivat elää rinnakkain sata vuotta ja enemmänkin. Individualisoituminen alkoi uudella ajalla suurissa kaupungeissa, mutta monilla maaseutualueilla, kuten Kalajoella, ihmiset jatkoivat vanhaa elämäntapaa läpi 1800-luvun.²⁷⁷

Koska muutos kollektivismista individualismiin kesti sukupolvia, historioitsijan on huomattava muutoksen ”maamerkit”. Vanhan käsityksen mukaan esi-isät syntyivät uudelleen suvun lapsissa, eli suvun vanhojen ja vastasyntyneiden kohtalot olivat lähellä toisiaan. Pitkään jatkunut eurooppalainen tapa nimetä lapsi isovanhemman mukaan oli heijastusta tästä ja ilmausta halusta varmistaa jatkuvuus suvun kuolleiden ja syntyneiden välillä.²⁷⁸ Lapsi oli ikäänkuin uusi rengas sukuketjussa. Yksi väline muutoksen seuraamiseen ovat etunimet ja niiden periytyminen suvussa. Nimien kautta voidaan seurata, miten käsitys lapsen yksilöllisyydestä muuttuu. Jos puhutaan Gélin tapaan maamerkeistä, joita historioitsijan on huomioitava, niin etunimet ovat juuri niitä. Samasta asiasta on kyse, kun Antero Heikkinen puhuu etunimistä ”perinteen murtumien” heijastajina. Yhtäältä poikkeamat nimenantoperiaatteissa voitiin kokea yhteisön taholta loukkaavina, ja toisaalta poikkeaminen sinällään saattoi olla osoitus jostain²⁷⁹.

Vielä 1800-luvun alkupuolella perhe käsitettiin katekismuksen huoneentaulujen²⁸⁰ ja vanhaluterilaisen kolmisäätyopin mukaisesti, ja näille pohjautuivat perheen olemus ja tehtävät. Käsitettä perhe ei käytetty vielä 1800-

²⁷⁷ Anderson 1980, s. 40. Gélin 1986, s. 697. Ambjörnsson 1979, s. 77, 84.

²⁷⁸ Gélin 1986, s. 689-692, 696-697.

²⁷⁹ Esimerkki poikkeavan nimenannon mahdollisista syistä löytyy Asko Viikunalta (1989, s. 119). Hän kertoo torpparista, joka vei kevytkenkäisen vaimonsa synnyttämän tyttären kasteelle ja antoi tälle perinteen vastaisesti äidinäidin nimen, eikä oman äitinsä nimeä kuten tapana oli. Tällä tavalla torppari vihjaisi vaimolleen epäilevänsä isyyttään.

²⁸⁰ Huoneentauluilla tarkoitetaan Uudessa Testamentissa olevia kristillisiä ohjeita perheelle. Näitä ohjeita esitetään ennen kaikkea Paavalin kirjeissä kolossalaisille ja efesolaisille sekä Pietarin ensimmäisessä kirjeessä. Ohjeiden tavoitteena on osoittaa seurakunnan jäsenille heidän asemansa ja paikkansa perheessä. Perheen katsotaan muodostuvan kolmenlaisista suhteista: miehen ja vaimon, vanhempien ja lasten sekä isännän ja palvelusväen väliset suhteet. Aalto 1991, s. 137.

luvun alkupuolella, vaan puhuttiin talosta, ruokakunnasta, huonekunnasta tai perhekunnasta. Nämä käsitteet pitivät sisällään kaikki talossa asuvat henkilöt, varsinaisen perheen lisäksi myös palvelusväen. Tällöin perheen mies oli ensisijaisesti isäntä, jota kaikkien - niin vaimon, lasten kuin palvelijoidenkin - tuli totella, eikä niinkään isä tai puoliso. Kolmisäätyopin mukaan isännän johtama perhekunta oli maallisen ja hengellisen esivallan vallankäytön väline, jonka keskeinen tehtävä oli toimia syntiä ja maallista epäjärjestystä vastaan. Tehtävän täyttämiseksi isännällä oli oltava talossaan yhtä ehdoton valta kuin maallisella esivallalla valtakunnassa. Perhesuhteet, jossa vaimo, lapset ja palvelijat olivat alamaisia talon herralle, toimivat mallina sosiaalisille ja poliittisille suhteille. Samoin kuin talon herra oli perheen pää, oli hallitsija valtakunnan pää, ja molempien auktoriteetti oli Jumalalta saatua.²⁸¹

Vanhassa yhteisöllisessä perhemallissa, jossa palvelijat olivat mukana, perhe nähtiin yhtenä kokonaisuutena. Näkemys oli kollektiivinen, perheen jäsenille yksilöinä ei ollut tilaa. Sen, että palvelijat olivat jatkuvasti läsnä saman katon alla varsinaisen perheen kanssa eikä perheellä ollut yksityisyyttä, on nähty sotivan sitä mahdollisuutta vastaan, että modernit perhetunteet olisivat päässeet kehittymään.²⁸² Tästä väitteestä herää kysymys, että kehittyivätkö modernit perhetunteet vasta, kun perhe erkaantui palvelijoista? Alkoiko tällöin ydinperheellistyminen?

Ennen 1900-lukua avioliitto oli taloudellinen liitto, jonka tarkoituksena oli siirtää omaisuus ja asema sukupolvelta toiselle ja tuottaa lapsia. Avioliitot eivät pohjautuneet puolisoitten välisiin tunteisiin, sillä niiden pelättiin johtavan epäjärjestykseen. Talonpoika ei hakenut vain vaimoa itselleen, vaan emäntää taloonsa ja tämän vuoksi avioituessa oli huomioitava suvun ja talon etu²⁸³. Suvun jatkuvuuden korostaminen tulee ymmärrettäväksi kun muistaa, että perinteisessä maatalousyhteiskunnassa avioliitto ja perhe olivat välttämättömiä tuotannon kannalta. Miehellä, naisella ja lapsilla olivat omat työnsä. Työn lisäksi

²⁸¹ Häggman 1994, s. 119-126, 135-136. Flandrin 1979, s. 118-119.

²⁸² Anderson 1980, s. 42.

²⁸³ Ylikangas 1968, s. 27-28.

toinen avioliittoa vaativa tekijä oli maan omistaminen. Avioliitto ja perhe olivat keskeisiä välineitä siirrettäessä maata omistajalta toiselle (myötäjäiset, periminen). Lisäksi perhe oli keskeinen vanhusten elatuksen kannalta. Koko Pohjolassa oli vallalla syytinkijärjestelmä, jossa yleensä talon vanhin poika jäi asumaan tilaa ja turvasi vanhempiensa elatuksen sekä maksoi kanssaperillisille lunastussumman tilasta.²⁸⁴

Perhe oli talonpojalle tuotantoyksikkö ja sellaisenaan välttämätön, minkä johdosta sukupolvien väliset siteet olivat tiukat. Etunimistön periytymisessä onkin mielenkiintoista huomata, miten suuri osa nimistä oli isoisiltä perittyjä. Noin joka kolmas poika peri nimensä isoisältä (36%). Tämän mukaan isoisien rooli perheessä näyttää olleen merkittävä. Yhteinen etunimi isoisällä ja pojanpojalla kertoo kiinteästä suhteesta heidän välillään ja sukulinjan jatkuvuudesta. Aviopari ja lapset nähtiin osana sukua, eikä ydinperhe nykyaikaisessa mielessä ollut vielä kehittynyt. Pietari Päivärinta antaa yhdessä romaanissaan kuvan nimenannon periaatteista. Vastoin isänsä tahtoa naimisiin mennyt tytär saa niskoilleen isänsä Maunon vihan ja tämä kieltää hänet. Kuitenkin nuoripari heti pojan saatuaan antaa tälle nimeksi Mauno isoisän mukaan ”sillä he tahtoivat rakentaa pysyvän muiston Marin isälle...”²⁸⁵

Taulukosta 4, joka osoittaa etunimen periytyksen kalajokisilla pojilla 1830-luvulla, näkyy, miten hämmästyttävän samanlaisena periytyminen oli pysynyt kuluneiden kahdenkymmenenviiden vuoden aikana. Edelleen joka viides poika peri nimensä isältä ja lähes joka kolmas jommaltakummalta isoisältä. Myös sekä isältä että isänisältä nimensä perineiden osuus oli käytännössä ennallaan. Isän ja isoisien muodostaman lähisuvun piiristä peri edelleen nimensä lähes kolme poikaa viidestä.

²⁸⁴ Kälvemärk 1983, s. 17-18. Eriksson - Rogers 1978, s. 102. Gaunt 1983, s. 89, 290-291. Jutikkala 1958, s. 320-321.

²⁸⁵ Pietari Päivärinta syntyi Ylivieskassa vuonna 1827, ja kirjailijana häntä pidettiin suomenkielisen maaseudun rahvaan elämän arvostusten ja ajatusten tulkkina. Teperi 1986, s. 35, 59, 63.

TAULUKKO 4

ETUNIMEN PERIITYMINEN KALAJOKISILLA POJILLA VUOSINA 1830 - 1835									
Vuosi	Nimiä N	Peritty isältä	Pros.	Peritty ii / äi*	Pros.	Peritty i ja ii**	Pros.	Ei peritty	Pros.
1830	51	13	25 %	16	31 %	2	4 %	20	39 %
1831	61	16	26 %	19	31 %	4	7 %	22	36 %
1832	57	11	19 %	18	32 %	6	11 %	22	39 %
1833	30	9	30 %	8	27 %	1	3 %	12	40 %
1834	49	5	10 %	14	29 %	4	8 %	26	53 %
1835	59	13	22 %	18	31 %	2	3 %	26	44 %
Yht.	307	67	22 %	93	30 %	19	6 %	128	42 %

*Peritty nimi isäisältä tai äidinisältä.

**Peritty nimi isältä ja isäisältä.

Lähde: Kalajoen emäseurakunnan kastettujen luettelot:

C6, vuodet 1830 - 1839. Vilho Kiviojan kortisto.

Verrattuna vuosisadan vaihteeseen Kalajoen emäseurakunnassa ei ollut tapahtunut mitään mullistavaa. Väkiluku oli kasvanut voimakkaasti ja samalla oli kasvanut myös itsellisten määrä, mutta pitäjän väestö oli säilynyt edelleen vahvasti talollisvaltaisena. Kuolleisuus oli suurimmillaan 1800-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä, mutta se oli korkeaa myös 1830-luvulla. Vuosi 1833 oli Suur-Kalajoella suuri kuolonvuosi, mikä näkyy myös taulukossa 4 syntyneiden määrän laskuna kyseisenä vuonna. Kuolleisuuden syynä olivat puna- ja lavantautiepidemiat sekä kato. Maatalous oli entistä viljanviljelyvaltaisempaa, kun karjatalouden merkitys oli vähentynyt Venäjän vallan alaisuudessa viennin Tukholmaan vaikeutuessa. Tervanpolttoliikenne oli huipussaan ja alkoi vähentyä vasta 1840-luvulla voimistuneen maatalouden ja loppuunsaatetun isonjaon tuloksena. Kalajoki oli edelleen alueen kaupanteon keskus markkinoidensa ansiosta.²⁸⁶

Elämä Kalajoella jatkui ennallaan, eikä nimeämisperiaatteissa tapahtunut muutoksia. Suhtautuminen lapseen säilyi entisellään, sillä lapselle annettiin

²⁸⁶ Tuulasvaara 1960, s. 70, 77, 140-142, 154, 180-186. Soininen 1974, s. 400-401. Myös Kainuu kärsi vuonna 1833 kulkutaudeista ja kadosta, kuolleisuus oli peräti 14 prosenttia. Heikkinen 1995, s. 107-110.

edelleen mielellään nimi joko isän tai isoisien mukaan. Myös perhesuhteet säilyivät ennallaan, sillä isoisien rooli pysyi nimeämisessä merkittävänä. Koska se, miten vanhemmat suhtautuvat lapseen heijastaa heidän maailmankuvaansa ja elämänkäsitystään, voi tästä päätellä, ettei kalajokisen maatalousväestön maailmankuvassa tapahtunut muutosta vielä 1800-luvun alkupuolella. Keskeistä oli edelleen kollektiivisuus ja traditiosidonnaisuus. Ei-perittyjen nimien määrän pieni kasvu osoittaa kuitenkin joidenkin nimenantajien tuovan esiin lapsen yksilöllisyyden nimenannossa. Perinne on kuitenkin niin vahva, että individualismi näkyy poikkeamina nimenantoperiaatteista vain harvoissa tapauksissa.

Käsitystä siitä, että perheen ja suvun jatkuvuuden korostaminen oli tärkeää nimenomaan talonpojille tukee Antero Heikkisen tekemä tutkimus etunimien periytymisestä Kuhmossa. Vuosina 1735 - 1739 naimisiin menneiden naisten ensimmäisistä pojista peri neljä viidestä pojasta nimensä isoisän mukaan. Toisten poikien osalta vielä seitsemän kymmenestä ja kolmansien poikien osalta puolet peri nimensä joko isältä tai isoisältä. Etunimen periytyminen isältä tai isoisiltä oli siis 1700-luvun loppupuolella erittäin yleistä.²⁸⁷ Merkittävää on erityisesti se, miten voimakkaasti nimi periytyi isoisiltä.²⁸⁸ Kuhmossa on selvästi havaittavissa sama linja kuin Kalajoellakin. Koska talonpojalle maan perimisen ja tuotannon kannalta perhe oli välttämätön, sidos edelliseen sukupolveen oli tiukka. Kuhmo oli perinteinen maatalousyhteisö kuten Kalajokikin, erona oli vain se, että Kuhmossa oli vallalla kaskiviljely ja suurperhelaitos. Käsitys maailmasta näyttäisi olleen pääpiirteissään sama: kollektiivinen maailmankuva oli hallitseva, ja suvun jatkuvuutta korostettiin.

²⁸⁷ Heikkinen 1993, s. 117. Heikkinen antaa esimerkin kuhmolaisen sukupiirin vahvuudesta kertoessaan Esko Piiraisesta ja Siiri Kähkösestä, joilla oli neljä poikaa. Yhden pojan nimi oli Esko. Jokainen poika antoi sitten esikoiselleen nimen joko äitinsä tai isänsä mukaan. Poikien lapsissa oli siten kaiken kaikkiaan kolme Siiriä ja kaksi Eskoa. Heikkinen 1988, s. 56-57.

²⁸⁸ Airi Kartano on tutkinut otosvuosien avulla nimen periytymistä Myrskylässä 1500-luvulta 1900-luvulle. Hänen mukaansa nimen periytyminen suvussa on yleistä 1800-luvun alussa: isältä, samoin kuin isoisältä, peri nimensä noin joka viides poika. Tämä tukee käsitystä nimen periytyksen yleisyydestä nimenomaan isoisiltä talonpojilla, sillä Myrskylä oli perinteinen maatalousyhteisö, jonka elämänmeno keskittyi Myrskylän kartanon ympärille. Kartanon tutkimukseen on kuitenkin syytä suhtautua varauksella nimen periytyksen osalta, sillä hän on tutkinut vain yhtä otosvuotta viidenkymmenen vuoden välein ja tämä voi vääristää tulosta. Kartano 1983, s. 138-139.

Kaj Borgin tutkimus Dragsfjärdistä vuosilta 1728 - 1855 osoittaa, että siellä etunimen peri isältä 18 prosenttia pojista, isänisältä noin 8 prosenttia ja äidinisältä noin 6 prosenttia²⁸⁹. Isältä perimisen suhteen tulos on suurin piirtein sama kuin Kalajoellakin, eli joka viides poika peri nimensä isältä. Isoisiltä periminen oli sen sijaan selvästi vähäisempää kuin Kalajoella, jossa ainakin vielä 1830-luvulla joka kolmas poika peri nimensä isoisältä. Tämä ero on nähtävä yhteiskunnallista taustaa vasten, sillä Dragsfjärdissä oli jo 1800-luvulla maatalouden ohella merkittävää teollisuutta: Taalintehtas ja Björkbodan metallitehtas²⁹⁰. Dragsfjärd ei ollut maatalousyhteisö, vaan väestöön kuului talollisten, tilattomien, virkamiesten ja säätyläisten ohella käsityöläisiä, työläisiä, sotilaita ja merimiehiä. Kun talonpojille perhe oli sekä tuotanto- että kulutusyksikkö ja sukupolvien välinen sidos oli tiukka maan periytyksen vuoksi, niin tilattomille ja työläisille perhe oli vain kulutusyksikkö, josta työhön lähdettiin kodin ulkopuolelle²⁹¹. Tällöin sidos edelliseen sukupolveen, isovanhempiin, oli heikompi, ja tämä näkyi nimen periytyksessä. Koska teollisuusyhteisössä traditiosidonnaisuus oli heikompa kuin maatalousyhteisössä saattoi individualisoituminen näkyä nimenannossa Dragsfjärdissä aikaisemmin kuin Kalajoella.

Kokkolan osalta Borgin tutkimukset osoittavat isältä periytyksen olleen samaa luokkaa kuin Kalajoellakin eli vuonna 1800 noin 25 prosenttia ja vuonna 1830 noin 22 prosenttia. Myös koko tutkimusjaksolla 1657 - 1928 nimensä peri isältä keskimäärin joka viides poika.²⁹² Valitettavasti Borg ei tutki isoisien osuutta nimenannossa 1800-luvulla, sillä patronyymit jätettiin Kokkolassa pois kastettujen luettelosta jo 1700-luvun puolivälissä. Nimen periytyksen selvittäminen isoisilta Kokkolassa olisi mielenkiintoista, sillä Kokkolassa pääelinkeinona oli kauppa ja porvaristolla oli väestössä keskeinen osuus. Koska perhekäsitteen muuttuminen alkoi juuri porvariston piirissä, olisi

²⁸⁹ Borg 1989, s.44, 47-49. Äidinisältä periytyksen määräksi Borg antaa toisaalla 8 prosenttia. Tämä ei kuitenkaan ole vertaamisen kannalta olennainen ero.

²⁹⁰ Myös Mustion rautaruukissa pojan nimeäminen isänisän mukaan oli verraten harvinaista. Viikuna K. H. J. 1996a, s. 79-80.

²⁹¹ Anderson 1980, s. 75-76. Eriksson - Rogers 1978, s. 102-104.

²⁹² Borg 1995, s. 269-270.

mielenkiintoista tietää, miten nimen periytyminen isoisiltä kehittyi Kokkolassa 1800-luvulla. Tältä pohjalta voisi verrata ydinperheellistymisen kehitystä Kalajoella ja Kokkolassa eli maatalousväestön ja porvariston välillä.

3.2. Kohti individualismia ja ydinperhettä

Se, ymmärretäänkö lapsi yksilöksi vai ei, riippuu pitkälti siitä, miten aikuinen suhtautuu omaan persoonaansa. Niin kauan kuin ihminen kokee olevansa osa kollektiivia, ei lastakaan ymmärretä yksilöksi.²⁹³ Vanhassa talonpoikaisyhteisössä yksilön identiteetti oli sidottu kylään, paikallisyhteisöön. Vielä 1800-luvun alkupuolella kyläläisten elämänpiiri oli yhtenäinen, koska lähes kaikki saivat elantonsa maataloudesta. Kylä eli ja toimi yhtenäisesti, työt tehtiin samanaikaisesti. 1800-luvun kuluessa kyläyhteisöön tuli uusia vaikutteita: elinkeinoelämä monipuolistui ja liikenneyhteydet paranivat. Kun lisäksi sosiaaliset erot kasvoivat voimakkaasti 1800-luvulla, paikallinen identiteetti alkoi hävitä. Vielä 1800-luvun alkupuolella oman kylän asukkaat nähtiin yhtenä ryhmänä, joka erotettiin ulkopaikkakuntalaisista, mutta 1800-luvun jälkipuoliskolla alettiin tämän vanhan jaottelun sijaan erottaa koti ulkomaailmasta.²⁹⁴ 1800-luvun jälkipuoliskolla kollektiivinen kyläyhteisö alkoi hajota: ihmiset alkoivat kokea itsensä enemmän yksilöiksi ja samalla käännyttiin perhepiiriin puoleen.

1800-luvun Suomessa tapahtui muutos sääty-yhteiskunnasta kohti hahmottuvaa kansalaisyhteiskuntaa, ja samalla käsitys perheestä muuttui. Perheen ihanteita uudelleenarvioidessaan nouseva sivistyneistö, keskiluokka, arvosteli myös sääty-yhteiskunnan paikallaan pysyvää jäähmyyttä. Perheen kautta saatettiin esittää laajempaa yhteiskuntakritiikkiä. Sekä Suomessa että Ruotsissa nousi 1840-luvulla julkisuuteen vastakkainasettelu vanhan yhteisöllisen perhekunnan ja yksilön oikeuksien välillä. Suomessa puhuttiin kuitenkin huomattavasti enemmän yhteiskunnan, valtion tai kansakunnan

²⁹³ Hämäläinen-Forslund 1987, s. 271.

²⁹⁴ Heino 1983, s. 41. Frykman & Löfgren 1984, s. 75-76.

onnesta. Perhe esitettiin keskeiseksi instituutioksi isänmaallisten ja kansallisten päämäärien toteuttamisessa. Kansalaistumiskehitykseen liittyi koko kollektiivisen ihmiskuvan murtuminen. Samanaikaisesti talo väljärajaisena tuotantoyksikkönä väistyi selvärajaisemman perheen tieltä. Tämä merkitsi myös sitä, että yksityinen ja julkinen rajoutuivat entistä selvemmin erilleen.²⁹⁵ Ydinperheen nousu on ollut kansainvälisestikin yhteydessä kansakunnan ja valtion nousuun²⁹⁶.

1840-1860-lukujen merkittävimpien suomalaisten perheen tutkijoiden J. V. Snellmanin ja Wilhelm Bolinin mielestä perhe ei enää ollut ”koko talo” palvelijoiheen ja sukulaisineen, vaan ennen kaikkea vanhempien ja lasten muodostama kasvatusyhteisö. Kumpikin piti vanhentuneena yhteisöllisyyttä, joka ilmeni palvelusväen lukemisena osaksi tiukan isäntävaltaista perhettä. Snellmanin ja Bolinin mukaan kansallistunteen voimistuminen ja perheen merkityksen ymmärtäminen olivat sidoksissa toisiinsa. Tässä tilanteessa vanhakantaisen yhteisöllisyyden oli väistyttävä.²⁹⁷

Käsitys perheestä muuttui 1800-luvulla. Vanhan käsityksen mukaan perhe, ruokakunta, piti sisällään kaikki kotitaloudessa asuvat henkilöt ja oli luonteeltaan keskeisesti talousyksikkö. Suuri muutos perheen käsitteessä tapahtui, kun palvelusväki suljettiin perheen ulkopuolelle. Vaikka talo säilyi myös työyhteisönä, alkoi perhe talon sisällä tehdä selvää eroa ympäristöönsä. Porvarillisen perheideologian mukaisesti perhe alettiin käsittää ensisijaisesti vanhempien ja lasten muodostamaksi kasvatusyhteisöksi. Perhe talousyksikkönä hylättiin ja rakkauteen perustuvaa avioliittoa ja vanhemmuutta alettiin korostaa perheen tukipylväinä. Uusi perheideologia toi tunteet mukaan perheeseen ja korosti ydinperhettä.²⁹⁸

²⁹⁵ Häggman 1994, s. 27, 162-163.

²⁹⁶ Smith 1985, s. 554.

²⁹⁷ Häggman 1994, s. 27, 144, 177.

²⁹⁸ Ambjörnsson 1979, s. 27-29. Johannesson 1983, s. 30. Frykman & Löfgren 1984, s. 87-91. Perheen kollektiivisuus väistyi yksilöitymisen tieltä 1800-luvun jälkipuolella sivistyneistön piirissä. Näin tapahtui myös Waseniusten perheessä, mitä osoittaa muun muassa Gustaf Otto Waseniuksen nuorimman pojan Valfrid Vaseniuksen vaimon kanssa käymä kirjeenvaihto. Häggman 1994, s. 126-133.

Käytetyt käsitteet alkoivat muuttua samanaikaisesti porvarillisen perheideologian kehityksen kanssa. Sanan "hus" ja sen johdannaisten sijasta alettiin käyttää käsitettä "familj", joka tarkoitti nimenomaan lasten ja vanhempien muodostamaa kasvatusyhteisöä. Suomen kielen käsite "perhe" sai nykymerkityksensä vasta 1800-luvun jälkipuoliskolla. Myös Ruotsissa on havaittu porvarillisen perheideologian läpimurron ja käsitteen "familj" modernin merkityksen synnyn samanaikaisuus. Käsite "familj" oli Ruotsissa pitkään vain herrasväen käytössä, eikä tiedetä, milloin käsitettä alettiin käyttää alemmissa luokissa. Joidenkin ruotsalaisten tutkimusten mukaan sitä tuskin käytettiin spontaanisti talonpojiston piirissä ennen vuosisadan vaihdetta.²⁹⁹ Vastaava muutos käsitteissä tapahtui myös muissa kielissä. Käsitettä perhe on tutkittu ranskan ja englannin kielissä sanakirjojen avulla ja havaittu, että vasta 1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alussa alettiin kiinnittää enemmän huomiota aviopariin ja heidän lapsiinsa, kun aikaisemmin käsite sisälsi koko talouden palvelijoihin. Perhe nykyisessä mielessä on siis suhteellisen uusi ilmiö myös eurooppalaisesta näkökulmasta.³⁰⁰

Tarvetta rajata perheen käsitettä ei ollut niin kauan kuin perhe ja palkolliset asuivat, söivät ja nukkuivat yhdessä. Jonas Frykmanin ja Orvar Löfgrenin mukaan ruotsalainen talonpoikaisperhe alkoi erottautua palvelusväestä 1800-luvun lopulla, kun kulu maanomistajien ja köyhälistön välillä muutenkin kasvoi. Vanhassa maatalousyhteisössä yksilön identiteetti oli sidottu kylään, paikallisyhteisöön, jokainen tiesi paikkansa patriarkaalisessa yhteisössä, eikä sosiaalisia rajoja tarvinnut korostaa. Kun talollisten vauraus kasvoi, vanha yhteisöllisyys alkoi hajota. Luokkaerojen kasvaessa perhe eriytyi palvelusväestä, joka alkoi syödä ja nukkua erillään isäntäväestä. David Gauntin mielestä talonpojan perheellä ja palvelusväellä ei ollut suurtakaan eroa ennen 1800-luvun puoliväliä. Vasta tuolloin alettiin rakentaa erillisiä nukkumaitiloja ja syödä erikseen. Myös Tanskassa talonpojat erottautuivat palvelijoistaan ja

²⁹⁹ Häggman 1994, s. 24, 178. Häggman 1992, s. 6. Johannesson 1983, s. 30. Gaunt 1983, s. 36.

³⁰⁰ Flandrin 1979, s. 4-9. Anderson 1980, s. 41-42.

samalla tilattomista 1800-luvun kuluessa. Gauntin mielestä privatisoituneen perheen ihanteesta tuli 1800-luvun loppuun mennessä massailmiö.³⁰¹ Pohjoismaisen tutkimuksen mukaan käsite perhe otettiin talonpoikaisyhteisöissä käyttöön nykyaikaisessa mielessä joskus 1800-luvun jälkipuoliskolla. Tämä tapahtui samanaikaisesti perheen privatisoitumisen kanssa, mikä loi uudet mahdollisuudet perheen sisäisten tunnesuhteiden kehittämiseen. Aikaisemmin vallinnutta perheen yksityisyyden puutettahan on pidetty esteenä perhetunteiden kehitykselle.

Niin sanotun kapitalismiselityksen mukaan perhekäsityksen muuttumisen taustalla koko Länsi-Euroopassa oli teollistuminen. Teorian mukaan perheen käsite muuttui kun perhe irtautui tuotannosta, maataloudesta. Kun perhettä eivät enää pitäneet koossa työnjako ja taloudelliset siteet, oli niiden tilalle tultava jotain muuta, ja sidokseksi tuli ydinperheen jäsenten välinen rakkaus. Ydinperheellistymisen edellytykseksi nähdään siis teollistuminen ja irtautuminen maataloudesta.³⁰² Tällöin kuitenkin unohdetaan alueelliset erot kehityksessä. Kuva, joka saadaan perheen privatisoitumisesta jo maatalousyhteisössä, on vastakkainen käsitykselle teollistumisesta vedenjakajana perheen kehityksessä. Uudenlaisia perheihanteita julistettiin Suomessa jo 1800-luvun alussa, kun taas teollistuminen, palkkatyöläistyminen ja perheen koon pieneneminen tapahtuivat todella vasta 1900-luvulla. Perheihanteiden muutos ei siis ollut suoraan kytketty taloudellisiin ja yhteiskunnallisiin rakennemuutoksiin, vaan kyse oli myös ajankohdan yleiseurooppalaisten aatteiden ja ihanteiden omaksumisesta sekä kansallisvaltion ohjelmallisesta rakentamisesta. Lisäksi kysymys oli keskiluokan identiteetin luomisesta, sillä porvarillisen perheideologian kautta keskiluokka pyrki erottautumaan sosiaalisesti sekä ylös- että alaspäin.³⁰³

³⁰¹ Frykman & Löfgren 1984, s. 75-76, 178-179. Gaunt 1983, s.101, 239. Christiansen 1978, s. 56-58, 239. Vastaavia havaintoja Suomesta ovat tehneet Haatanen ja Soininen. Ks. Haatanen 1968, s.48, 52-53, 73. Soininen 1974, s. 370-372.

³⁰² Ambjörnsson 1979, s. 14, 20-21, 51, 65-71. Frykman & Löfgren 1984, s. 76-77. Shorter 1977, s. 227-228.

³⁰³ Häggman 1992, s. 3-4. Perhehistorian 1990-luvun yleinen käsitys on, että ydinperheellistyminen ei ole suoraa seurausta teollistumisesta. Hareven 1991, s. 96.

Mikä sitten oli tilanne Kalajoella 1800-luvun jälkipuoliskolla? Oliko individualismi lisääntynyt ja millaiset olivat perheen sisäiset suhteet? Kun tässä puhutaan ydinperheestä, niin kyse on pikemminkin ajatusrakennelmasta kuin siitä, ketkä asuvat yhdessä. Kyse on isän, äidin ja lasten välisestä solidaarisuudesta, joka erottaa heidät muusta yhteisöstä. Merkittävää ei ole sinänsä se, asuuko mummo tai vaari ydinperheen kanssa.³⁰⁴ Taulukosta 5 voi päätellä tilannetta 1860-luvulla poikien etunimen perimisen valossa.

TAULUKKO 5

ETUNIMEN PERIITYMINEN KALAJOKISILLA POJILLA VUOSINA 1860 - 1865									
Vuosi	Nimiä N	Peritty isältä	Pros.	Peritty ii / äi*	Pros.	Peritty i ja ii**	Pros.	Ei peritty	Pros.
1860	57	14	25 %	13	23 %	3	5 %	27	47 %
1861	48	10	21 %	13	27 %	1	2 %	24	50 %
1862	60	13	22 %	14	23 %	6	10 %	27	45 %
1863	53	10	19 %	13	25 %	3	6 %	27	51 %
1864	56	9	16 %	13	23 %		0 %	34	61 %
1865	56	6	11 %	13	23 %	5	9 %	32	57 %
Yht.	330	62	19 %	79	24 %	18	5 %	171	52 %

*Peritty nimi isäisältä tai äidinisältä.

**Peritty nimi isältä ja isäisältä.

Lähde: Kalajoen emäseurakunnan kastettujen luettelot: C7, vuodet 1840 - 1862 ja C8, vuodet 1863 - 1867. Vilho Kiviojan kortisto.

Taulukon 5 mukaan vuosina 1860 - 1865 noin joka viides kalajokinen poika perinimensä isältä. Isoisiltä nimensä peri 24 prosenttia pojista eli noin joka neljäs poika. Sekä isältä että isäisältä nimensä perineiden määrä oli säilynyt ennallaan. Kaikenkaikkiaan nimensä peri isän ja isoisien muodostaman lähisuvun piiristä noin puolet pojista (48%); määrä oli laskenut kymmenellä prosentilla edellisestä aikajaksosta. Muutosta oli tapahtunut nimenomaan isoisiltä periytyksen osalta, sillä aikajaksoilla 1800 - 1805 ja 1830 - 1835 isoisiltä peri nimensä joka kolmas poika ja nyt joka neljäs poika. Sen sijaan nimen periminen isältä oli pysynyt suurin piirtein ennallaan, jatkuvasti noin joka

³⁰⁴ Tällaiseksi ajatusrakennelmaksi ymmärtää ydinperheen mm. Edward Shorter. Ks. Shorter 1979, s. 205-206, 228, 231-232.

viides poika peri nimensä isältä. Muutos nimeämisperiaatteissa ei ollut suuri, mutta osoittaa kuitenkin nimen periytymisen hieman vähentyneen, ja että nimenomaan nimen periminen isoisiltä oli vähentynyt. Tämän perusteella individualistinen maailmankuva näyttää hieman voimistuneen Kalajoella ja isoisien rooli hieman heikenneen perheyhteisössä. Halu suvun jatkuvuuden korostamiseen ja perinteiden noudattamiseen oli kuitenkin edelleen voimakasta, sillä isältä tai isoisiltä nimensä peri noin puolet pojista.

Heikkisen nimistötutkimuksen mukaan Kuhmossa vuonna 1850 sai nimensä isänisän tai äidinisän mukaan kaksi kolmesta esikoispojasta. Perinteellä oli edelleen vankka ote. Tästä huolimatta joka neljäs esikoispoika sai nimensä muualta kuin isältä tai isoisältä, mikä näyttäisi osoittavan perinteen heikkenemistä. Heikkisen mukaan perinteen heikkeneminen näkyy myös toisten ja kolmansien poikien kohdalla.³⁰⁵ Suunta näyttää olleen samanlainen kuin Kalajoella. Perinne alkoi heiketä, mutta hyvin hitaasti. Samankaltaisuus on ymmärrettävää, koska sekä Kalajoki että Kuhmo olivat maatalousyhteisöjä viljelymenetelmien eroista huolimatta³⁰⁶. Sekä Kalajoella että Kuhmossa kyläyhteisön homogeenisuus alkoi hajota 1800-luvun puoliväliin mennessä. Molempien väestö oli 1800-luvun alussa talonpoikaista ja tilattomia oli vähän. 1800-luvun puolivälin Kuhmossa torppien ja mäkitupien määrä kasvoi uudisasutuksen loppumisen ja voimakkaan väestönkasvun vuoksi³⁰⁷. Kalajoella itsellisten määrä kasvoi voimakkaasti 1800-luvun puoliväliin mentäessä, torppien ja mäkitupien osuus oli edelleen pieni³⁰⁸. Kylän yhteisöllisyys alkoi sosiaalisten erojen kasvaessa hajota, ja samalla tiukka sitoutuneisuus perinteisiin löystyi. Sekä Kalajoella että Kuhmossa individualistinen maailmankuva kehittyi hitaasti ja alkoi näkyä nimenantoperiaatteiden muuttumisena. Muutos oli hidas, koska yhteisöllisyys ja traditiosidonnaisuus olivat edelleen vahvasti mukana ajattelun perusteissa. Vaikka individualistinen maailmankuva kehittyi, niin ydinperheelistymisestä tuskin voidaan vielä tässä vaiheessa puhua.

³⁰⁵ Heikkinen 1993, s. 117.

³⁰⁶ Kalajoki kuului Pohjanmaan peltoviljelyalueeseen, Kuhmo Kainuun kaskiviljely- ja tervanpolttoalueeseen. Soininen 1975, kartta s. 19.

³⁰⁷ Heikkinen 1993, s. 85-86.

³⁰⁸ Tuulasvaara 1960, s. 77.

Syitä individualismin lisääntymiseen on etsittävä muualtakin kuin kyläyhteisön vähittäisestä hajoamisesta. Kalajoella pääelinkeinona 1860-luvulla oli edelleen viljanviljelyvaltainen maatalous. Karja- ja metsätalous, jotka Pohjanmaalla olivat olleet tärkeämpiä kuin etelässä, olivat heikentyneet Venäjän vallan alaisuudessa viennin Tukholmaan vaikeutuessa. Vientiä Pietariin taas haittasi sen kaukainen sijainti. Seurauksena edellisestä Kalajoella turvauduttiin entistä enemmän viljanviljelyyn. Isojako oli saatu lopullisesti suoritettua Kalajoella 1830-lukuun mennessä. Tervanpolto Suur-Kalajoella oli huipussaan Venäjän vallan ensimmäisinä vuosikymmeninä, 1820-luvulla tervaa tuotettiin 16 000 - 18 000 tynnyriä vuodessa. Tervantuotanto väheni, kun isojako saatiin suoritettua loppuun, maatalous voimistui, asutus tiheni ja sopivat metsät vähenivät. Niinpä 1840-luvulla tervaa tuotettiin enää 2 000 - 4 000 tynnyriä vuodessa. Kalajoen markkinat elivät kukoistuskauttaan 1860-luvulla maakaupan vapautumisen johdosta, ja vuonna 1865 Kalajoki jopa anoi kaupunkioikeuksia³⁰⁹. Yhteydet Kokkolan ja Raahen porvaristoon olivat vilkkaat. Kirjallinen kulttuuri ei sen sijaan alueella vielä kukoistanut. Kalajoelle tuli vuonna 1861 vain yksi lehti, johon oli osuus kolmella talolla.³¹⁰

Loppuunsaatettu isojako lisäsi talonpoikien tarvetta yksilölliseen maanviljelyyn ja sitä kautta yhteisöllisyys alkoi vähitellen murentua. Toinen merkittävä muutos oli tervanpolton väheneminen 1840-luvulla. Vaikka Kalajoki kuuluu laslettiläisessä kotitaloustyyppien jaottelussa läntiseen kotitaloustyyppiin³¹¹, kuten koko Pohjola Itä-Suomea lukuunottamatta, niin jako läntiseen ja itäiseen kotitaloustyyppiin ei ole ehdoton vaan riippuvainen elinkeinorakenteesta.

³⁰⁹ Tuulasvaara 1960, s. 140-142, 154, 186-187. Soininen 1974, s. 394, 400-402. Oulun läänin kuvernööri huomautti kertomuksessaan vuosilta 1861-1865, että Oulun läänin merkittävimmät markkinat pidettiin Kalajoella, jossa tavaravaihto oli niin suuri, ettei sille löytynyt vertaa Etelä-Suomessa, jossa kauppa keskittyi pääasiassa kaupunkeihin.

³¹⁰ Tuulasvaara 1960, s. 433-434. Pietari Päivärinnan mukaan vielä vuonna 1869 Ylivieskassa ei harrastettu paljontaan sanomalehtiä, sillä ”niitten oikiaa tarkoitusta” väestön enemmistö ei vielä tuntenut. Teperi 1986, s. 202.

³¹¹ Peter Laslett on perherakenteiden analyysimenetelmää käyttäen jakanut Euroopan kahteen alueeseen, jotka on erotettu toisistaan niille ominaisen perhetyypin mukaan. Läntiselle kotitaloudelle oli ominaista pieni perhekoko, kotitalouden muodosti vain yksi aviopari. Itäinen kotitalous oli laajentunut johonkin suuntaan, kotitalouteen kuului kaksi tai useampia aviopareja. Ks. esim. Gaunt 1991, s. 38-39.

Suurperheitä esiintyi myös Länsi-Suomessa niillä alueilla, joilla elinkeinorakenne mahdollisti sen. Tällainen paljon työvoimaa vaativa elinkeino oli tervanpoltto, joka oli merkittävä sivuelinkeino Kalajoella. Kalajoella oli vuonna 1695 sataa taloa kohden 37 suurperhettä³¹². Koska tervanpoltto jatkui Kalajoella vilkkaana 1840-luvulle asti, esiintyneen siellä vielä 1800-luvun alkupuolella myös suurperheitä. Suurperheessä sukupolvien väliset suhteet ja suvun sisäiset suhteet yleensä olivat tiukat. Ann-Sofie Kälvemarkin mielestä suurperheessä jäi tunteille vähemmän sijaa, ja tunteet voitiin jopa nähdä uhkana vahvaa sosiaalista rakennetta vastaan³¹³. Suurperheessä yhteisöllisyys oli tärkeintä ja yksilölle jäi vähemmän tilaa. Kun tervanpoltto väheni Kalajoella merkittävästi, myös suurperheiden määrä väheni ja individualismille jäi enemmän sijaa.

Heikkisen tutkimuksen mukaan individualismi lisääntyi Kuhmossa vuoteen 1850 mennessä, vaikka yleisen käsityksen mukaan suurperhe säilyi Itä-Suomessa vallitsevana perhemuotona 1900-luvun alkuun saakka. Heikkisen mielestä tämä käsitys ei pidä täysin paikkaansa. Yksittäistapauksissa näin oli, mutta poikkileikkaus Kuhmon kappeliseurakunnasta vuodelta 1814 osoittaa, että vaikka taloissa asui runsaasti ihmisiä (7 - 10 henkilöä), ei keskimääräinen väkimäärä ollut niin suuri kuin yleisesti luullaan. Vaikka Itä-Suomessa oli todellisia suurperheitäkin, niiden vastapainona oli myös todella pieniä perheitä. Talouden koko oli riippuvainen varallisuudesta. Ellei taloudellisia edellytyksiä suurperheen ylläpitämiseen ollut, ainakin osan lapsista oli hakeuduttava muualle.³¹⁴ Kun Kuhmossa nimeämisestä isän ja isoisien mukaan luopuivat ensin tilattomat³¹⁵, joilla suurperhe oli epätodennäköisempi vaihtoehto, tukee tämä olettamusta suurperheen vaikutuksesta yksilöllisyyden ymmärtämiseen.

³¹² Virrankoski 1973, s. 131-132. Virrankoski määrittelee suurperheeksi talouden, jossa on isäntäparin lisäksi ainakin kaksi perheellistä lasta tai sitten isännän naimisissa oleva veli tai sisar.

³¹³ Kälvemark 1983, s. 21.

³¹⁴ Heikkinen 1988, s. 54-55, 59-60.

³¹⁵ Heikkinen 1993, s. 117.

Yksilöllisyyden ymmärtämiseen Kalajoella vaikutti varmasti myös 1830-luvulla Kalajokilaaksossa voimakkaana esiintynyt Pohjanmaan herännäisyys ja 1860-luvulla alueelle levinnyt lestadiolaisuus, jotka muiden uskonnollisten herätysliikkeiden tapaan korostivat ihmisen henkilökohtaista suhdetta Jumalaan.³¹⁶ Herätysliikkeiden lähtökohtana on yksilön henkilökohtainen uskonkokemus, ”herätys”, jonka kautta syntyy henkilökohtainen suhde Jumalaan. Tämän uskonnollisen individualismin mukaan uskova ei tarvitse välittäjiä, vaan hänellä itsellään on vastuu omasta moraalistaan ja hengellisestä kohtalostaan.³¹⁷

Uskonnollinen individualismi, joka toi yksilöllisyyden ihmisen ja Jumalan välisiin suhteisiin, vaikutti myös maallisella puolella yksilöllisyyden ymmärtämiseen. Kun yksilö erkani seurakunnasta suhteessaan Jumalaan, hän alkoi ymmärtää itsensä yksilönä myös suhteessa seurakunnan muihin jäseniin.³¹⁸ Tämä vaikutussuhde ei tietystikään ollut yksisuuntainen, sillä ”herätys” sinänsä ei ole mahdollinen niin kauan, kun individualistista subjektia ei ole olemassa. 1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alussa oli saavutettu tila, jossa tietoista minä-suhdetta alettiin toteuttaa keskeisillä elämän osa-alueilla. Yhteiskunta alkoi muuttua ja vaatia jäseniltään suurempaa yksilöllisyyttä.³¹⁹ 1800-luvun herätysliikkeet olivatkin yksi osoitus tietoisesta itsesuhteen olemassaolosta ja yksilöllisyyden siirtymisestä käytäntöjen tasolle.³²⁰

³¹⁶ Tuulasvaara 1960, s. 383-387. Kyllönen 1980, s. 255-257. Individualisoituminen ja lapsuuden selkiytyminen alkoivat uskonpuhdistuksen kaudella, jolloin alettiin vaatia henkilökohtaista jumalasuhdetta. Herätysliikkeet veivät tätä eteenpäin. Hämäläinen-Forslund 1987, s. 271.

³¹⁷ Jarrick 1985, s. 98-100.

³¹⁸ Siltala 1992, s. 39. Sulkunen 1991, s. 60-64.

³¹⁹ Siltalan mukaan (1992, s. 11, 35, 129-132) yhteiskunnan muutokset 1800-luvun alussa antoivat yksilölle enemmän vapautta ja ”pakkoa” valita sosiaalisissa tilanteissa. Tässä tilanteessa yhteisölliset siteensä menettäneille ihmisille tuli tarve uskonnolliseen yhteisöön, joka täytti yhteisöllisyyden kaipuuta. Pohja uskonnolliselle herätykselle syntyi, kun yhteiskunta alkoi edellyttää jäseniltään suurempaa yksilöllisyyttä. Vaikka herätysliikkeet siis htäältä olivat osoitus individualismista, niin toisaalta ne olivat paluuta kollektiivisubjektiin.

³²⁰ Ks. Viikuna K. H. J. 1996b.

Taulukko 6 osoittaa, miten kollektivismiin ja traditiosidonnaisuuden murtuminen sekä keskiluokan piirissä syntyneet uudet käsitykset perheestä näkyivät Kalajoella vuosisadan lopulla.

TAULUKKO 6

ETUNIMEN PERIITYMINEN KALAJOKISILLA POJILLA VUOSINA 1890 - 1895									
Vuosi	Nimiä N	Peritty isältä	Pros.	Peritty ii / äi*	Pros.	Peritty i ja ii**	Pros.	Ei peritty	Pros.
1890	58	12	21 %	9	16 %	4	7 %	33	57 %
1891	48	10	21 %	8	17 %	3	6 %	27	56 %
1892	55	16	29 %	6	11 %	1	2 %	32	58 %
1893	54	16	30 %	3	6 %	2	4 %	33	61 %
1894	55	9	16 %	8	15 %	6	11 %	32	58 %
1895	60	13	22 %	5	8 %	3	5 %	39	65 %
Yht.	330	76	23 %	39	12 %	19	6 %	196	59 %

*Peritty nimi isäisältä tai äidinisältä.

**Peritty nimi isältä ja isäisältä.

Lähde: Kalajoen emäseurakunnan kastettujen luettelot: C9, vuodet 1888, 1890, 1892, C 10, vuosi 1894. Vilho Kiviojan kortisto.

Taulukon 6 mukaan edelleen noin viideosa kalajokisista pojista peri nimensä isältä. Myös nimen periminen sekä isältä että isäisältä oli säilynyt ennallaan. Merkittävää oli isoisiltä periytymisen väheneminen. 1800-luvun lopussa nimensä peri jommankumman isoisän mukaan enää 12 prosenttia pojista eli suunnilleen joka kymmenes, kun vuosisadan alkupuolella nimensä peri isän- tai äidinisän mukaan noin joka kolmas poika. Tämän mukaan sukupolvien välinen suhde ei enää ollut niin tiivis kuin vuosisadan alussa. Porvarillisen perheideologian mukainen vanhempien ja lasten välistä suhdetta korostava perhemalli näyttää levinneen Kalajoelle, ja tällöin suhde isovanhempiin jäi taka-alalle. Sosiaalisten erojen lisääntyessä³²¹ perhe privatisoitui ja sulki palvelusväen isäntäperheen ulkopuolelle, jolloin ydinperheen sisäisille suhteille jäi enemmän tilaa. Uusia ajatuksia perheestä saatiin Kokkolan porvareilta, joiden kanssa kalajokisilla talonpojilla oli jatkuvasti kauppayhteyksiä.

³²¹ Vuonna 1895 Kalajoen ruokakunnista oli talollisia 44,4 prosenttia ja itsellisiä lähes 52 prosenttia. Kyllönen 1980, s. 53.

Nimensä lähisuvusta, isältä tai isoisältä, perineitä oli 1800-luvun lopulla 41 prosenttia pojista eli perinne oli edelleen vahva, vaikka konservatiivinen nimenantoprosessi olikin hajoamassa verrattuna vuosisadan alkuun, jolloin nimensä perineitä oli 62 prosenttia. Maailmankuvan individualistisuus oli vahvistunut, mutta sitoutuminen perinteisiin oli edelleen vahvaa. Vielä 1800-luvun lopullakin Kalajoki oli vahvasti maa- ja karjatalousvaltainen, yhdeksän kymmenestä sai niistä elantonsa. Maa- ja karjatalouden ohelle oli kuitenkin kehittynyt sivuelinkeinoja: saha-, metalli- ja kotiteollisuutta. Vesi- ja maantieliikenne olivat kehittyneet parantaen yhteyksiä muuhun maailmaan.³²²

Kuva maailmasta oli monipuolistunut, elämä ei enää ollut niin paikallaan pysyvää kuin vuosisadan alussa. Samalla ihmiset olivat alkaneet nähdä itsensä enemmän yksilöinä eikä vain kylän tai kotitalouden muodostaman kollektiivin osina. On kuitenkin muistettava, että kulttuurisessa muutoksessa on ajallisten ja paikallisten erojen lisäksi myös sosiaaliluokan sisäisiä eroavaisuuksia. Jos yksi talonpoikaisperhe oli sisäistänyt uudet ajatukset yksilöstä ja perheestä, niin se ei tarkoittanut, että kaikki olivat. Esimerkiksi Jaako Jaakonpoika Haanpään kuudesta pojasta kukaan ei perinyt nimeään lähisuvusta 1800-luvun lopulla, kun taas Nikodemus Matinpoika Kiimamaan kahdeksasta pojasta puolet sai nimensä perinteen mukaisesti³²³. Muutos oli hidas ja jatkui varmasti vielä 1900-luvun puolellakin.³²⁴

³²² Kyllönen 1980, s. 46, 53, 83, 89-92, 94-95, 125.

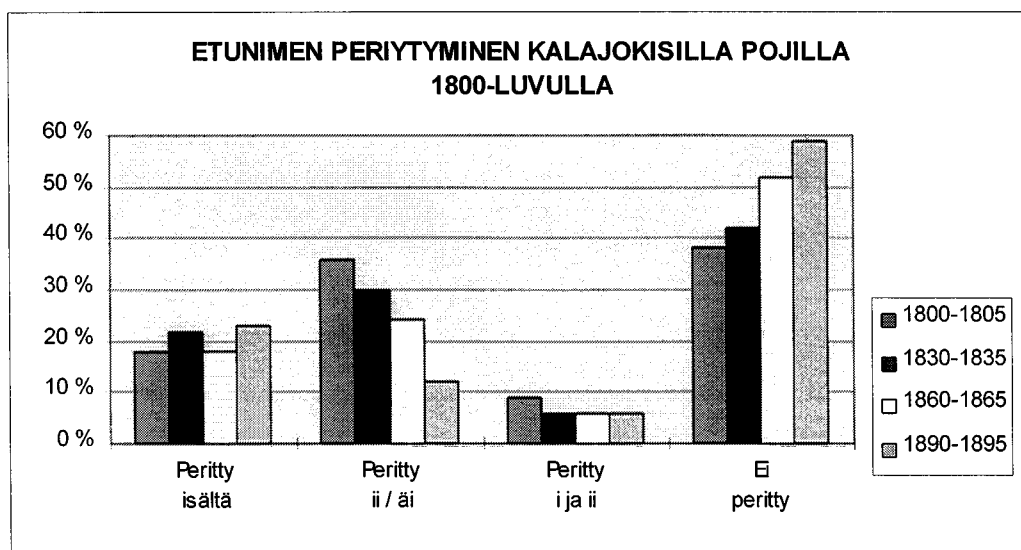
³²³ Vilho Kiviojan kortisto

³²⁴ Vielä 1800-luvun loppupuolella nimeäminen suvun mukaan oli yleistä muillakin kuin agraariväestöllä. Kai Häggman on tutkiessaan porvarillista Waseniusten sukua todennut, että valtaosa Waseniuksista sai nimensä isän puoleisten sukulaisten mukaan 1800-luvun loppupuolelle asti. Esimerkiksi Adolf-nimisiä Waseniuksia kastettiin viidessä peräkkäisessä sukupolvessa 1750-luvulta 1890-luvulle saakka. Tämä näyttää osoittavan sukuperinteen jatkuvuutta 1800-luvun lopulle saakka. Kuitenkin 1800-luvun lopulla on havaittavissa nimeämisessä individualistisia piirteitä. Osa lapsista sai puhuttelunimensä vanhempien mieltymysten mukaan ja yhteys sukutraditioon säilytettiin vain toisissa etunimissä. Toisaalta suvun sisällä jotkut korostivat yksilöllisyyttään muuttamalla nimeään. Esimerkiksi Maria Lovisa vaihtoi perinteitä kantavan etunimensä Marie Louiseksi. Häggman 1994, s. 39.

3.3. Muutos nimenantoperiaatteissa - heijastus individualisoitumisesta ja ydinperheellistymisestä

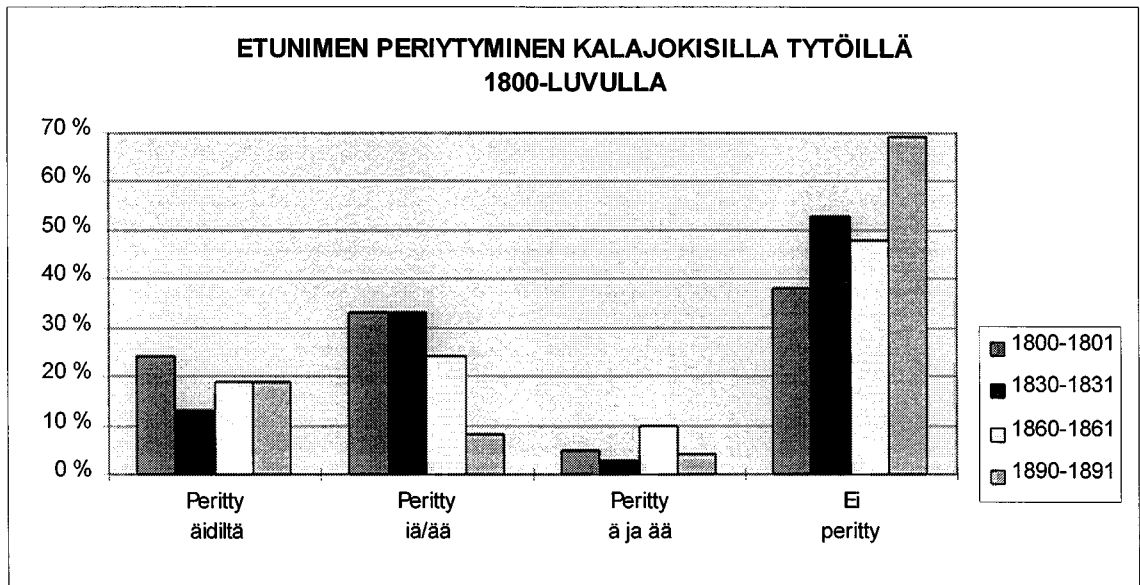
Tutkimalla nimenantoperiaatteita 1800-luvun Kalajoella olen pyrkinyt selvittämään, missä vaiheessa vanha kollektiivinen maailmankuva, joka näki ihmiset, sekä aikuiset että lapset enemmän suvun ja kyläyhteisön osina kuin itsenäisinä yksilöinä, alkoi murtua. Tavoitteena on ollut löytää ajattelutavan muutoksia, ”perinteen murtumia” sekä selvittää perhekäsityksen kehitystä 1800-luvulla. Etunimien periytymistä on käytetty Daniel Scott Smithin teorian mukaisesti mittaamaan individualismin ja ydinperheellistymisen kehitystä.

Kuvio 5 osoittaa poikien etunimen perimisessä tapahtuneen kehityksen 1800-luvulla ja kuvio 6 vastaavan kehityksen tytöillä. Kuviossa 6 ovat mukana tiedot tyttöjen nimen periytymisestä vuosina 1800 - 1801, 1830 - 1831, 1860 - 1861 ja 1890 - 1891. Koska tyttöjen nimen periytymistä koskeva aineisto on suppea, vain noin 30 prosenttia kyseisinä vuosina syntyneistä tytöistä, käytän saatuja tuloksia vertailumateriaalina poikien etunimen periytymisessä tapahtuvaan kehitykseen.

KUVIO 5

Lähde: Kalajoen emäseurakunnan kastettujen luettelot, Vilho Kiviojan kortisto.

KUVIO 6

Lähde: Kalajoen emäseurakunnan kastettujen luettelot, Vilho Kiviojan kortisto.

Kuvio 5 osoittaa, että 1800-luvun alussa kaksi kolmesta kalajokisesta pojasta sai nimensä lähisuvun piiristä eli vanhojen nimenantoperiaatteiden mukaan. Ei-perittyjen nimien osuus lisääntyi tasaisesti koko 1800-luvun, mitään varsinaista murroskohtaa ei ole havaittavissa. Varsinaista muutosta näkyy, kun verrataan vuosisadan alun tilannetta vuosisadan lopun tilanteeseen, jolloin muutos on noin 20 prosenttia. Tytöillä muutos nimenantoperiaatteissa oli samansuuntainen. 1800-luvun alun tytöistä, samoin kuin pojistakin, vain noin joka kolmannella nimi ei ollut peritty vanhempien ja isovanhempien muodostamasta lähisuvusta. Tämän jälkeen periytymättömien nimien määrä nousi tytöillä niin, että vuosina 1890 - 1891 kahdella kolmesta tytöstä etunimi ei ollut peritty äidiltä eikä isoäidiltä. Kun verrataan vuosisadan alun ja lopun tilannetta, niin ei-perityt nimet olivat tytöillä lisääntyneet 30 prosenttia. Sekä pojilla että tytöillä ei-perittyjen nimien määrä siis nousi selvästi 1800-luvun kuluessa, mutta nimen periytymättömyys oli vuosisadan lopun tytöillä yleisempää kuin pojilla. Tämä osoittaa agraariväestön suurempaa konservatiivisuutta poikien kuin tyttöjen nimeämisessä.

Mitään varsinaista murroskohtaa nimeämisperiaatteissa ei 1800-luvulla ole tyttöjenkään osalta havaittavissa, vaan muutos tapahtui hitaasti vuosisadan

kuluessa. Muutosta nimeämisperiaatteissa alkoi myös tytöillä näkyä jo 1800-luvun alkupuolella, kun ei-perittyjen nimien määrä vähitellen kasvoi. Pieni notkahdus 1830- ja 1860-lukujen välillä alaspäin ei-perityissä nimissä johtuu siitä, että vuosina 1830 - 1831 äidiltä peri nimensä kuvion 6 mukaan vain 13 prosenttia tytöistä, mikä nosti ei-perittyjen nimien määrää kyseisinä vuosina. Nimen perimisen väheneminen äidiltä ei kuitenkaan voi pitää paikkaansa, sillä kaikista tytöistä laskettuna nimensä peri äidiltä 20 prosenttia tytöistä vuonna 1830 ja seuraavana vuonna 22 prosenttia tytöistä (Liite 14). Kyseessä on siis tutkimusotoksen kapeudesta johtuva tilastollinen vääristymä. Kun tämä vääristymä huomioidaan, niin ei-perittyjen nimien määrä kasvoi tasaisesti myös tytöillä jo 1800-luvun alkupuolella.

Tutkimustulokseni tukevat Antero Heikkisen käsitystä siitä, että muutosta periytyemisessä näkyi jo 1800-luvun alkupuolella. Muutos oli kuitenkin hyvin hidasta, eikä mistään varsinaisesta ”perinteen murtumasta” voi puhua vielä 1800-luvun alkupuolella. Vuosisadan lopulla ei-perittyjen nimien määrä oli noussut pojilla noin 60 prosenttiin ja tytöillä noin 70 prosenttiin, mikä tukee Asko Vilkun ja Roland Otterbjörkin käsitystä nimenantoperiaatteiden muuttumisesta 1870 - 1880-luvuilla. 1800-luvun lopulla konservatiivinen nimenantoprosessi oli hajoamassa, mutta monet nimenantajat noudattivat edelleen vanhoja nimenantoperiaatteita.

Konservatiivinen nimenantoprosessin hajoaminen osoittaa individualismin lisääntyvän hitaasti koko 1800-luvun ajan. Yksilöitymisen taustalla olivat yhteiskunnalliset muutokset. Sosiaalisen eriarvoisuuden kasvaessa kylän vanha yhteisöllisyys hajosi, koska syntyi kuilu talollisten ja tilattomien välille. Elämisen ehdot muuttuivat isonjaon ja alkavan elinkeinorakenteen muutoksen johdosta. Lisäksi yhteydet muuhun maailmaan paranivat liikenneyhteyksien kehittyessä ja uusien vaikutteiden määrä kasvoi. Kun yhteisöllisyys ei ollut enää elämästä selviytymisen kannalta välttämätöntä, alettiin yksilöllisyyttä tuoda yhä enemmän esiin. Maailmankuvan muutos tapahtui kuitenkin hyvin hitaasti, ja

kollektiivisuus ja traditiosidonnaisuus säilyivät ajattelun perusteissa vahvoina vielä 1800-luvun lopullakin.

Kuvio 5 osoittaa, että nimen perimisessä isältä ei tapahtunut suuria muutoksia 1800-luvulla, vaan koko vuosisadan noin joka viides poika peri nimensä isältä. Kuvion 6 mukaan myös tytöistä noin joka viides peri koko vuosisadan nimensä äidiltään. (Vrt. liite 14) Isän ja äidin asema perheessä näyttää siis pysyneen koko ajan samanlaisena. Vertaaminen 1800-luvun alkupuolen Kokkolaan, Dragsfjärdiin ja Myrskylään osoittaa, että myös näillä paikkakunnilla noin joka viides poika peri nimensä isältään. Tämä näyttää olleen yleinen linja yhteisön väestörakenteesta riippumatta. Sekä isältä että isänisältä nimensä perineiden poikien määrä oli pieni, mutta pysyi vakiona 1830-luvulta lähtien. Samoin tytöillä nimen periminen sekä äidiltä että äidinäidiltä oli vähäistä. Näissä tapauksissa kyse voi olla kollektiivisen ajattelumallin säilymisestä vahvana.

Varsinainen muutos tapahtui nimen periytymisessä isovanhemmilta: kun vuosisadan alussa noin joka kolmas poika peri nimensä jommaltakummalta isoisältä ja joka kolmas tyttö jommaltakummalta isoäidiltä, peri isovanhemmilta nimensä 1800-luvun lopulla enää noin joka kymmenes lapsi. Tämä osoittaa sukupolvien välisten siteiden heikkenemistä, johon oli syynä perhekäsityksen muuttuminen. Perheen privatisoituessa perheen sisäiset tunnesuhteet kehittivät. Isä, äiti ja lapset alettiin nähdä omana ryhmänään, ydinperheenä. Tällöin isovanhempia ei enää nähty yhtä tiukasti osana perhettä kuin aikaisemmin. Kun samanaikaisesti lapsi alettiin nähdä entistä enemmän yksilönä ja vanhemmat halusivat antaa lapselleen oman mielensä mukaisen, yksilöivän nimen, nimeämisestä isovanhempien mukaan alettiin luopua. On huomattava, ettei tällainen kulttuurinen muutos tapahdu koko yhteisössä samanaikaisesti vaan asteittain. Jossain perheessä nimeämisperiaatteista oli voitu luopua kokonaan silloin, kun niitä toisessa perheessä seurattiin vielä tarkasti. Kalajoella 1800-luvun kuluessa tapahtuva ydinperheellistyminen ja sukupolvien välisen sidoksen löystyminen tukee perhehistorian 1990-luvun yleistä tutkimusta, jonka mukaan ydinperheellistyminen ei ollut suoraa seurausta teollistumisesta.

4. MISSÄ PERINNE MURTUU? - ETUNIMEN PERIYTYMINEN TALOLLISILLA JA TILATTOMILLA 1800-LUVUN KALAJOELLA

4.1. 1800-luvun alkupuolen kollektiivinen ja homogeeninen talonpoikaisto

Vanhastaan talonpoikaiston on määritelty olleen homogeeninen ryhmä koko 1800-luvun ajan. On kuitenkin muistettava, että talonpoika käsitteenä tarkoittaa vain maataomistavaa talollista ja kun maatalousväestöstä puhutaan homogeenisena talonpoikaistona, niin keskustelun ulkopuolelle suljetaan maaseudun tilaton väestö.³²⁵ 1800-luvun alun Kalajoen väestöstä voi kuitenkin puhua talonpoikaistona, sillä lähes koko väestö muodostui talollisista³²⁶. Tuolloin syntyneistä kalajokisista pojista vain viidenkymmenen kahden isä oli kastettujen luetteloiden mukaan jokin muu kuin talollinen, kun syntyneitä kaikkiaan oli 399. Ei-talollisiin isiin kuului palkollisia, käsityöläisiä, sotilaita sekä tervainspehtori ja tervantarkastaja.³²⁷ Vuosilta 1800 - 1805 ei näin ollen voi tehdä vertailua talollisten ja tilattomien välillä.

Etunimen periytyminen 1800-luvun alun Kalajoella oli hyvin yleistä: vuosina 1800 - 1805 pojista lähes kaksi kolmesta peri nimensä joko isältä tai jommaltakummalta isoisältä. Periytyvä etunimi osoittaa, miten lapsi sidotaan osaksi sukupolvien jatkumoa, ja miten hänet nähdään osana perhettä, sukua, eikä niinkään omana yksilönään. Tämä heijastaa kalajokisen talonpoikaiston vahvaa sukusidonnaisuutta ja kollektiivista maailmankuvaa 1800-luvun alussa.

1800-luvun kuluessa maatalousväestö alkoi eriytyä, ja 1830-luvulta lähtien on mahdollista verrata toisiinsa etunimen periytymistä kalajokisten talollisten ja tilattomien pojilla. Tyttöjen osalta en tutki sosiaaliluokkien välisiä eroja, koska tyttöjen etunimen periytymistä koskeva tutkimusotokseni ei suppeutensa vuoksi ole tässä yhteydessä luotettava. En näe laajemman tyttöjä koskevan

³²⁵ Peltonen 1992b, s. 27.

³²⁶ Suur-Kalajoella oli vuonna 1800 savuista 94 prosenttia talon savuja ja 3 prosenttia tilattomien savuja. Tuulasvaara 1960, s. 77.

³²⁷ C3, 1789 - 1802, C4, 1802 - 1818.

tutkimuksen olevan tässä tarpeellinen, koska koko Kalajoen väestöstä laskettuna periytyminen on samanlaista sekä pojilla että tytöillä, kuten aikaisemmin on todettu.

Oheisissa taulukoissa (taulukot 7 - 12) talollisiin on laskettu ne pojat, joiden isät on kastettujen luetteloissa ilmoitettu talollisiksi, talollisten pojiksi tai talollisten vävyiksi. Tilattomiin on laskettu mäkitupalaisten, torpparien, itsellisten, renkien ja lampuotien pojat.

TAULUKKO 7

ETUNIMEN PERIYTYMINEN TALOLLISTEN POJILLA KALAJOELLA VUOSINA 1830 - 1835									
Vuosi	Nimiä N	Peritty isältä	Pros.	Peritty ii / äi*	Pros.	Peritty i ja ii**	Pros.	Ei peritty	Pros.
1830	33	10	30 %	10	30 %	1	3 %	12	36 %
1831	49	13	27 %	14	29 %	2	4 %	20	41 %
1832	44	8	18 %	14	32 %	6	14 %	16	36 %
1833	24	6	25 %	7	29 %		0 %	11	46 %
1834	35	4	11 %	9	26 %	4	11 %	18	51 %
1835	43	11	26 %	14	33 %	2	5 %	16	37 %
Yht.	228	52	23 %	68	30 %	15	7 %	93	41 %

* Peritty nimi isänsältä tai äidinsältä.

** Peritty nimi isältä ja isänsältä.

Lähde: Kalajoen emäseurakunnan kastettujen luettelo C6, vuodet 1830 - 1839.
Vilho Kiviojan kortisto.

TAULUKKO 8

ETUNIMEN PERIYTYMINEN TILATTOMIEN POJILLA KALAJOELLA VUOSINA 1830 - 1835									
Vuosi	Nimiä N	Peritty isältä	Pros.	Peritty ii / äi*	Pros.	Peritty i ja ii**	Pros.	Ei peritty	Pros.
1830	16	3	19 %	5	31 %	1	6 %	7	44 %
1831	9	1	11 %	4	44 %	2	22 %	2	22 %
1832	10	1	10 %	3	30 %	1	10 %	5	50 %
1833	4	3	75 %	1	25 %		0 %	0	0 %
1834	12	1	8 %	3	25 %		0 %	8	67 %
1835	13	1	8 %	4	31 %		0 %	8	62 %
Yht.	64	10	16 %	20	31 %	4	6 %	30	47 %

*Peritty nimi isänsältä tai äidinsältä.

**Peritty nimi isältä ja isänsältä.

Lähde: Kalajoen emäseurakunnan kastettujen luettelo C6, vuodet 1830 - 1839.
Vilho Kiviojan kortisto.

Taulukot 7 ja 8 osoittavat, ettei kalajokisten talollisten ja tilattomien välillä ollut merkittäviä eroja poikien etunimen periytyemisessä 1830-luvulla. Molemmissa ryhmissä noin joka viides poika peri nimensä isältä ja noin joka kolmas poika jommaltakummalta isoisältä. Sekä isältä että isänisältä nimensä perinyt poika oli yhtä harvinainen molemmissa ryhmissä. Sekä talollisten että tilattomien pojista yli puolet peri nimensä isän ja isoisien muodostamasta lähisuvusta. Tulos osoittaa sosiaaliluokkien välistä homogeenisuutta nimenantoperiaatteiden suhteen. Sekä talollisilla että tilattomilla vanha nimenantoperiaate suvun mukaan oli vallitseva. Väite, jonka mukaan yksi nimenvallinnan pääperiaate 1800-luvulla oli se, että talolliset nimesivät lapsensa lähisuvun mukaan, kun taas torpparit ja mökkiläiset valitsivat useimmin lapselle nimen syntymäpäivän tai sen lähellä olevan päivän mukaisesti³²⁸, ei Kalajoella pidä paikkaansa. Esimerkiksi mäkitupalainen Juho Antinpoika Heusalan pojat perivät nimensä isältä, äidinisältä ja isänisältä³²⁹.

Sekä kalajokisten talollisten että tilattomien pojilla etunimen periminen isoisiltä oli yleistä. Tämä osoittaa isoisien aseman olleen keskeinen molempien sosiaaliluokkien perheissä, ja kollektiivisen maailmankuvan olleen vallitseva sekä talollisten että tilattomien piirissä. Kollektiivisuus ja traditiosidonnaisuus estivät individualismia esiin tuovaa poikkeavaa nimenantoa. Vielä 1800-luvun alkupuolella talollisten ja tilattomien välillä ei Kalajoella tämän perusteella näytetä olleen kulttuurisia eroja maailmankuvan suhteen. Samaa kulttuurista yhtenäisyyttä osoittaa myös kaksinimisyiden yleistyminen, sillä vuosina 1830 - 1835 talollisten pojista noin 7 prosenttia ja tilattomien pojista noin 9 prosenttia sai kaksi nimeä³³⁰. Myös tyttöjen kohdalla kaksinimisyys yleistyi samanaikaisesti koko agraariväestöllä, sillä vuosina 1830 - 1831 kastetuista talollisten tyttäristä 46 prosenttia sai kaksi nimeä ja tilattomien tyttäristä 56 prosenttia³³¹. Lapsille annetut nimet olivat sekä talollisten että tilattomien perheissä pääosin suvussa periytyviä, jo keskiaikaisesta pyhimyskalenterista

³²⁸ Vrt. Kiviniemi 1982, s. 158.

³²⁹ Vilho Kiviojan kortisto.

³³⁰ C6, 1830 - 1839.

³³¹ C6, 1830 - 1839.

peräisin olevia pyhimysnimiä tai raamatullisia nimiä. Käytössä oli molemmissa sosiaaliluokissa lähes ainoastaan almanakassa olevia nimiä.

Homogeenisuus on ymmärrettävää, koska tilattoman väestön ja talollisten elämäntavat ja elinympäristö eivät suuresti eronneet toisistaan 1800-luvun alku- ja keskivaiheilla. Tilattomia oli Kalajoella edelleen vähän suhteessa talollisväestöön³³². Tilattomien elämä ei ollut juuri sen huonompaa kuin talollistenkaan, sosiaalinen juopa ei ollut syvä.³³³ Lisäksi suuri osa tilattomista oli alkuaan talollisten lapsia, mikä osaltaan selittää kulttuurisen yhtenäisyyden.

Agraariväestön aikakäsitys oli syklinen, sidottu luonnon kiertokulkuun ja sen mukaisiin työn eri vaiheisiin, ja tämä heijastui koko kulttuuriin. Aika ymmärrettiin rytmisenä ja toistuvana kehänä, jossa sukupolvet seuraavat toisiaan ja elämä jatkuu ennallaan. Ajan laskeminen sinänsä, mekaanisesti, ei ollut tärkeää.³³⁴ Vielä 1800-luvun alkupuolella elettiin niin sanottua perinnäisen maatalouden aikaa, jolloin maatalouden harjoittamistapa kulki perintönä isältä pojalle sukupolvien ajan lähes samanlaisena³³⁵. Maanviljely oli riippuvaista perinteisestä teknologiasta ja talous oli staattista. Talonpoikien traditiosidonnaisuus oli pragmaattista, sen taustalla oli halu käyttää varmoja, koeteltuja keinoja maanviljelyssä. Koska edellisiltä sukupolvilta saatu tietous oli keskeistä taloudessa, sitoutuminen perinteiden noudattamiseen oli luonnollista. Lapsen nimeäminen isovanhemman mukaan oli itsestäänselvää syklisen aikakäsityksen ja kollektiivisen maailmankuvan omaavalle ihmiselle. Poika nähtiin ikäänkuin isoisän seuraajana, joka toistaisi isoisän elämän. Koska sekä talollisten että tilattomien elämä oli sidottua luontoon, on selvää, että aikakäsitys oli sama, eikä suhtautumisessa menneisiin sukupolviin ollut eroja.

³³² Vuonna 1830 Suur-Kalajoen savuista oli talon savuja 59 prosenttia ja tilattomien savuja 39 prosenttia. Tuulasvaara 1960, s. 77.

³³³ Haatanen 1968, s. 48, 52-53. Soininen 1974, s. 370-372. Gaunt 1983, s. 101.

³³⁴ Frykman & Löfgren 1984, s. 21-26. Ajan laskemisen merkityksettömyyteen viittaa myös Kiviniemen väite, jonka mukaan tilattomat nimeävät lapsensa syntymäpäivän tai sen lähellä olevan päivän mukaan syntymäajankohdan muistamisen helpottamiseksi. Tällöin voitiin esimerkiksi muistaa, että lapsi on syntynyt pääsiäisen aikoihin. Kiviniemi 1982, s. 158.

³³⁵ Soininen 1974, s. 13.

4.2. Talonpoikaisto eriytyy 1800-luvun jälkipuolella - eriytyvätkö nimenantoperiaatteet?

1800-luvun alkupuolen maatalousväestöä, sekä talollisia että tilattomia, voidaan pitää homogeenisena ryhmänä, mutta 1800-luvun jälkipuolella maatalousväestö eriytyi. Tuolloin kaupallistuvan ja kapitalistisen tuotannon syntyessä maanviljelijäväestö heterogeenistui ja talolliset ja tilattomat erottuivat toisistaan.³³⁶ Matti Peltonen kyseenalaistaa vakiintuneen käsityksen Suomessa 1800-luvulla vallinneesta yhtenäisestä talonpoikaiskulttuurista ja väittää, että talonpoikaiston eri kerrosten välillä oli suuria kulttuurisia eroja. Vaikka talollisten ja tilattomien välillä oli suuria yhtäläisyyksiä talouden, työn ja monen muunkin materiaalsen asian suhteen, niin kulttuuriset ja poliittiset erot olivat suuria. Ero talollisten ja tilattomien välillä näkyy esimerkiksi vanhoissa kotimaisissa elokuvissa, joissa talollisen tytärtä kosiskellut ”varaton” tukkilainen aina lopuksi paljastuu suurmaanomistajaksi.³³⁷

Nimenantoperiaatteiden perusteella sekä kalajokisten talollisten että tilattomien maailmankuvaa hallitsi 1800-luvun alkupuolella kollektiivisuus ja traditiosidonnaisuus. Jonas Frykman ja Orvar Löfgren väittävät, että 1800-luvun jälkipuoliskolla varakkaat, kultivoituneet talolliset alkoivat erottaa yksilöt toisistaan. Ero itsen ja muiden, yksilön ja kollektiivin, välillä ilmaistiin suuremmalla puhtaudella. Sen sijaan köyhät ja ei-kultivoituneet eivät erottaneet yhtä selvästi yksilöitä, ihmisiä ja eläimiä, kotia ja ulkomaailmaa.³³⁸ Jos tämä väite individualismin kehittymisestä ensin talollisilla pitää Kalajoella paikkansa, niin 1800-luvun jälkipuolella etunimen periytyminen pitäisi vähentyä talollisilla aikaisemmin kuin tilattomilla.

³³⁶ Peltonen 1992b, s. 28-29.

³³⁷ Peltonen 1992a, s. 127-141. Ann-Sofie Kälvemarkin mukaan yksi kulttuurinen ero talollisten ja tilattomien välillä oli suhtautumisessa aviottomiin lapsiin. Tilattomilla ei ollut samanlaista tarvetta kuin talollisilla puolustautua sanktioilla aviottomia lapsia vastaan, koska perheellä ei ollut heille samanlaista taloudellista funktiota kuin talollisille, eivätkä he kokeneet aviottomien lasten uhkaavan koko elämänsä perustaa. Kälvemark 1983, s. 23-24. Talollisten ja tilattomien välisestä kulttuurisesta erosta suhtautumisessa aviottomiin lapsiin on Suomessa kirjoittanut Matti Sarmela. Ks. esim. Sarmela 1972, s. 195.

³³⁸ Frykman & Löfgren 1984, s. 180-181.

Sosiaalisten erojen kasvaessa 1800-luvulla maataomistava luokka pyrki erottautumaan maattomista omaksumalla urbaaneja kulttuurisia tapoja ja suuntautumalla kohti porvarillista elämäntyyliä. Tämän seurauksena talollisten ja tilattomien välille syntyi kulttuurinen ero.³³⁹ Orvar Löfgrenin mielestä talolliset jäljittelivät porvaristoa, kun taas maattomat ylläpitivät vanhoja talonpoikaisia malleja³⁴⁰. Tämän perusteella voi olettaa talollisten omaksuneen porvarillisen perheideologian mukaisen ydinperhemallin aikaisemmin kuin tilattomat. Porvarillinen perheideologia korosti vanhempia ja lapsia kasvatusyhteisönä, jolloin isovanhemmat tulivat suljetuiksi ulos vanhempien ja lasten muodostamasta ydinperheestä ja heidän asemansa heikkeni. Perhekäsityksen muuttuminen näkyisi tällöin etunimen periytymisen vähenemisenä isovanhemmilta. Tätä hypoteesia vastaan on Eero Kiviniemen väite siitä, että sukutraditio oli vahvin talollisilla 1800-luvulla. Myös Antero Heikkisen mielestä etunimen periytyminen oli vahvinta talollisilla, joilla oli antaa nimen ohella lapsilleen myös materiaalista perintöä³⁴¹. Muutos voisikin tapahtua ensin tilattomilla, joille perheellä ei ollut samaa taloudellista funktiota kuin talollisilla, ja joiden perhesuhteet taloudellisista syistä johtuen olivat toisenlaiset kuin talollisilla.

Oheiset taulukot 9 ja 10 osoittavat, miten etunimen periytyminen muuttui Kalajoella siirryttäessä 1800-luvun jälkipuoliskolle sosiaaliluokittain tarkasteltuna.

³³⁹ Löfgren 1980, s. 209-210. Löfgren 1978, s. 104-105. Haatanen 1968, s. 73. Sama havainto on tehty Tanskasta. Christiansen 1978, s. 58.

³⁴⁰ Löfgren 1980, s. 210. Tämä ei kuitenkaan ole yksiselitteistä, olihan tilattomien sopeuduttava uusiin tilanteisiin. Löfgren 1980, s. 210.

³⁴¹ Heikkinen 1993, s. 117.

TAULUKKO 9

ETUNIMEN PERIITYMINEN TALOLLISTEN POJILLA KALAJOELLA VUOSINA 1860 - 1865									
Vuosi	Nimiä N	Peritty isältä	Pros.	Peritty ii / äi*	Pros.	Peritty i ja ii**	Pros.	Ei peritty	Pros.
1860	42	9	21 %	9	21 %	3	7 %	21	50 %
1861	27	4	15 %	9	33 %	1	4 %	13	48 %
1862	39	7	18 %	8	21 %	5	13 %	19	49 %
1863	31	6	19 %	11	35 %	3	10 %	11	35 %
1864	37	4	11 %	11	30 %		0 %	22	59 %
1865	33	3	9 %	10	30 %	2	6 %	18	55 %
Yht.	209	33	16 %	58	28 %	14	7 %	104	50 %

*Peritty nimi isäisältä tai äidinisältä.

**Peritty nimi isältä ja isäisältä.

Lähde: Kalajoen emäseurakunnan kastettujen luettelot C7, vuodet 1840 - 1862 ja C8, vuodet 1863 - 1867. Vilho Kiviojan kortisto.

TAULUKKO 10

ETUNIMEN PERIITYMINEN TILATTOMIEN POJILLA KALAJOELLA VUOSINA 1860 - 1865									
Vuosi	Nimiä N	Peritty isältä	Pros.	Peritty ii / äi*	Pros.	Peritty i ja ii**	Pros.	Ei peritty	Pros.
1860	10	1	10 %	4	40 %			5	50 %
1861	14	4	29 %	3	21 %			7	50 %
1862	19	5	26 %	5	26 %	1	5 %	8	42 %
1863	18	2	11 %	2	11 %			13	72 %
1864	12	3	25 %	1	8 %			8	67 %
1865	17	3	18 %	2	12 %	1	6 %	11	65 %
Yht.	90	18	20 %	17	19 %	2	2 %	52	58 %

*Peritty nimi isäisältä tai äidinisältä.

**Peritty nimi isältä ja isäisältä.

Lähde: Kalajoen emäseurakunnan kastettujen luettelot C7, vuodet 1840 - 1862 ja C8, vuodet 1863 - 1867. Vilho Kiviojan kortisto.

Taulukkojen 9 ja 10 mukaan sekä kalajokisten talollisten että tilattomien pojista suunnilleen joka viides peri edelleen 1860-luvulla nimensä isältään. Talollisten pojilla nimen periminen isoisiltä oli kuitenkin hieman vähentynyt. Ei-perittyjen nimien osuus oli molemmissa ryhmissä kasvanut noin 10 prosenttia verrattuna 1830-lukuun, mikä osoittaa kollektiivisen maailmankuvan hidasta väistymistä ja individualismin esiin tulemistä. Mielenkiintoista on havaita ero, joka on syntynyt nimen perimisessä isoisiltä. Talollisten pojista nimensä peri edelleen jommaltakummalta isoisältä noin joka kolmas poika, eli muutosta 1830-lukuun

ei ollut juuri lainkaan. Sen sijaan tilattomilla nimen periytyminen isoisältä oli vähentynyt reilulla kolmanneksella, eli nyt vain noin joka viides tilaton poika perinimensä jommaltakummalta isoisältä. Tilattomilla traditio lapsen nimeämiseen isovanhemman mukaan oli siis heikentynyt verrattuna 1800-luvun alkuun.

Kalajokisilla talollisilla isoisän nimi periytyi pojan- tai tyttärenpojalle 1860-luvulla yhtä usein kuin vuosisadan alussakin, mikä osoittaa vanhan perhekäsityksen muuttumattomuutta. Tämä on ymmärrettävää, koska 1800-luvun puolivälissä porvarillinen perheideologia oli vasta vakiintumassa porvariston piirissä, eikä se vielä ollut ennättänyt levitä talollisväestöön. Sen sijaan kalajokisten tilattomien parissa isovanhempien asema perheessä näyttää alkaneen heiketä ja nimenantamisperinne murtua. Muutoksen taustalla tuskin kuitenkaan oli porvarillisen perheideologian mukaisen ydinperhemallin omaksuminen vaan pikemminkin talollisten ja tilattomien välisen sosiaalisen eron kasvu ja taloudelliset syyt. Kun tilattomien määrä lisääntyi³⁴², heidän elämänpiirinsä alkoi toden teolla erkaantua talollisista. Sosiaalisen kuilun syventyessä vaurastuva isäntäväki alkoi loitota alustalaisistaan: he siirtyivät kamariin nukkumaan, alkoivat syödä eri ruokaa, pukeutua ja käyttäytyä ”säätynsä mukaisella arvokkuudella”³⁴³.

Perinteisessä agraariyhteiskunnassa avioliitto ja perhe olivat välttämättömiä tuotannon kannalta. Talollisille kotitalous oli tuotanto-, kulutus- ja sosiaalinen yksikkö. Tiivis yhteys tuotannon ja muun elämän välillä vaati yhteistyökykyä ja vaikutti perheenjäsenten välisiin suhteisiin. Maataomistavalle luokalle perhe oli koko olemassaolon perusta, joka tarjosi työvoimaa, vakuutuksen vanhuuden varalle ja perimisen kautta varmuuden perheen jatkuvuudesta. Tilattomilla rakenteelliset olosuhteet perheelle olivat aivan toisenlaiset. Heille perhe ei ollut tuotantoyksikkö, vaan työt tehtiin kotitalouden ulkopuolella.³⁴⁴ Koska tuotanto oli erillään perhe-elämästä ja kotitalous oli pelkästään kulutusyksikkö, olivat

³⁴² Vuonna 1860 Suur-Kalajoen savuista oli talon savuja noin 51% ja tilattomien savuja noin 47%. Tuulasvaara 1960, s. 77.

³⁴³ Haatanen 1968, s. 73.

³⁴⁴ Anderson 1980, s. 76. Eriksson - Rogers 1978, s. 102.

avioliiton funktiot rajoitetumpia ja yksityisempiä kuin talollisilla³⁴⁵. Nämä talollisten ja tilattomien kotitalouksien rakenteelliset erot saattoivat aiheuttaa eroja myös perheen sisäisiin suhteisiin.

Tutkittaessa kotitalouksien rakennetta Ruotsissa on havaittu, että tilattomien kotitalousyksiköt olivat pienemmät kuin talollisten. Syynä oli ainakin osaksi se, että tilattomien lasten oli lähdettävä jo varhain töihin, eivätkä vanhukset tavallisesti asuneet aikuisten lastensa kanssa.³⁴⁶ Isovanhempien asema olikin taloudellisten seikkojen johdosta erilainen talollisten ja tilattomien perheissä. Talollisilla keskeistä oli maan siirtyminen omistajalta toiselle nimenomaan perhesiteiden ja siis perimisen kautta, eli isovanhemmilla oli taloudellista merkitystä. Juuri tämä omistaminen ja periminen piti isovanhempien aseman vahvana talollisilla, kun taas tilattomilla tällaista taloudellista suhdetta ei ollut. David Gauntin mukaan talonpojille, joille maan periminen oli hyvin tärkeää, oli sukulaisuudella suurempi merkitys kuin työväenluokalle. Yleiskäsitys on, että sukulaisuudella oli hyvin aliarvostettu rooli maatyöläisillä ja tehdastyöläisillä, kun taas talollisilla sukutunne oli vahva.³⁴⁷

Tilattomilla sukupolvien välisten suhteiden heikkenemistä lisäsi se, että heillä ei yleensä ollut mahdollisuutta huolehtia vanhuksista. Maatalousyhteiskuntaa kuvataan usein luonnollisen turvallisuuden yhteiskunnaksi, jossa perheenjäsenet ja suku huolehtivat sairaistaan ja vanhuksistaan. Talollisten sekä torppariväestön vakavaraisen osan kohdalla tämä pitikin paikkansa, mutta lois- ja palkollisvanhuksilla ei ollut syytinkiä eikä turvaa sukulaisten luona.³⁴⁸ Tilattoman väestön lisääntyessä ja sosiaalisten erojen kasvaessa 1800-luvulla perinteinen perheyhteisön kautta tapahtuva huolenpito toimi köyhälistöryhmissä heikosti³⁴⁹. Koska tilattomat perheet eivät voineet huolehtia isovanhemmista taloudellisesti, eivätkä nämä olleet läsnä kotitaloudessa kuten talollisilla, niin

³⁴⁵ Kälvemärk 1983, s. 23-24.

³⁴⁶ Löfgren 1978, s. 104. Tilattomien lapset lähtivät yleisesti töihin palkollisiksi jo vähän yli 10-vuotiaina, koska vanhemmilla ei ollut varaa pitää heitä kotona. Pulma 1987, s. 30-31.

³⁴⁷ Gaunt 1983, s. 269-272.

³⁴⁸ Haatanen 1968, s. 99.

³⁴⁹ Pulma 1987, s. 12.

isovanhempien asema perheessä heikkeni. Myös Kuhmossa konservatiivisen nimenantoprosessin hajoaminen näyttää alkaneen juuri tilattomista perheistä. Antero Heikkinen perustelee asiaa sillä, että kun tilattomilla ei ollut jättää materiaalista perintöä lapsille, niin he ensin myös lakkasivat kokemasta sukuperinteen noudattamisen velvoitteena nimenannossa³⁵⁰.

Taulukoista 11 ja 12 näkyy tilanne etunimen periytyemisessä kalajokisilla pojilla sosiaaliluokittain 1800-luvun lopussa.

TAULUKKO 11

ETUNIMEN PERIITYMINEN TALOLLISTEN POJILLA KALAJOELLA VUOSINA 1890 - 1895									
Vuosi	Nimiä N	Peritty isältä	Pros.	Peritty ii / äi*	Pros.	Peritty i ja ii**	Pros.	Ei peritty	Pros.
1890	28	6	21 %	6	21 %	2	7 %	14	50 %
1891	26	3	12 %	7	27 %	2	8 %	14	54 %
1892	40	12	30 %	5	13 %		0 %	23	58 %
1893	35	8	23 %	2	6 %	1	3 %	24	69 %
1894	32	5	16 %	4	13 %	4	13 %	19	59 %
1895	33	7	21 %	4	12 %	1	3 %	21	64 %
Yht.	194	41	21 %	28	14 %	6	3 %	115	59 %

*Peritty nimi isäisältä tai äidinisältä.

** Peritty nimi isältä ja isäisältä.

Lähde: Kalajoen emäseurakunnan kastettujen luettelot C9, 1888; C9, 1890; C9, 1892; C10, 1894. Vilho Kiviojan kortisto.

³⁵⁰ Heikkinen 1993, s. 117. Valitettavasti Kokkolan osalta ei ole vertailumateriaalia etunimen periytymiseroista talollisilla ja tilattomilla, koska Borg puhuu maatalousväestöstä yhtenä kokonaisuutena.

TAULUKKO 12

ETUNIMEN PERIITYMINEN TILATTOMIEN POJILLA KALAJOELLA VUOSINA 1890 - 1895									
Vuosi	Nimiä N	Peritty isältä	Pros.	Peritty ii / äi*	Pros.	Peritty i ja ii**	Pros.	Ei peritty	Pros.
1890	24	6	25 %	3	13 %	2	8 %	13	54 %
1891	12	5	42 %		0 %	1	8 %	6	50 %
1892	12	3	25 %	1	8 %	1	8 %	7	58 %
1893	16	7	44 %		0 %	1	6 %	8	50 %
1894	20	4	20 %	4	20 %	2	10 %	10	50 %
1895	18	4	22 %	2	11 %	1	6 %	11	61 %
Yht.	102	29	28 %	10	10 %	8	8 %	55	54 %

*Peritty nimi isäisältä tai äidinisältä.

**Peritty nimi isältä ja isäisältä.

Lähde: Kalajoen emäseurakunnan kastettujen luettelot C9, 1888; C9; 1890; C9, 1892; C10, 1894. Vilho Kiviojan kortisto.

Taulukot 11 ja 12 osoittavat, että vuosina 1890 - 1895 kalajokisten talollisten pojista jälleen joka viides peri nimensä isältään. Tilattomilla nimen periytyminen isältä pojalle oli hieman lisääntynyt. Merkittävää taulukossa 11 on se, että etunimen periytyminen isoisiltä on vähentynyt talollisten pojilla jyrkästi verrattuna 1860-lukuun. Isoisien merkitys talollisten perheissä näyttää siis heikentyneen. Taloudellisista syistä tässä ei voi olla kysymys, vaan muutoksen taustalla olivat porvaristolta saadut ydinperhevaikutteet. Talolliset olivat omaksuneet porvaristolta vanhempien ja lasten yhteyttä korostavan ydinperhemallin, joka sulki isovanhemmat tämän perheyksikön ulkopuolelle. Kun yhtäaikaan isovanhempien merkityksen vähenemisen kanssa halu lapsen individualistiseen nimeämiseen oli lisääntynyt, luovuttiin nimeämisestä isovanhempien mukaan.

Kalajokisten tilattomien pojista enää vain joka kymmenes peri nimensä jommaltakummalta isoisältä. Syynä isovanhempien heikkoon asemaan olivat edellä esitetyt taloudelliset tekijät, kun 1890-luvulle tultaessa sosiaaliset erot olivat Kalajoella kasvaneet entisestään³⁵¹. Taloudellisten tekijöiden lisäksi isovanhempien aseman heikkenemisen taustalla oli myös tilattomien osalta

³⁵¹ Vuonna 1895 Kalajoen väestöstä noin 52 prosenttia oli itsellisiä, torppareita oli noin 3 prosenttia. Kyllönen 1980, s. 53.

vanhan perhekäsityksen muuttuminen. Myös tilattomat olivat omaksuneet joko porvaristolta tai talollisilta porvarillisen perheideologian mukaisen ydinperhemallin. Mielenkiintoista on se, että nimen periminen isältä oli tilattomilla lisääntynyt verrattuna 1860-lukuun. Nimeämisperinnettä näytetään siirretyn isoisiltä isälle, mikä osoittaa, ettei vanhoista nimenantomalleista oltu valmiita kokonaan luopumaan. Koska nimen periminen isältä oli yleistynyt samalla, kun sen periminen isoisiltä oli vähentynyt, niin ei-perittyjen nimien määrä ei tilattomilla kasvanut. Tällä perusteella traditiosidonnaisuus ei näytä tilattomilla murtuvan 1800-luvun lopun Kalajoella.

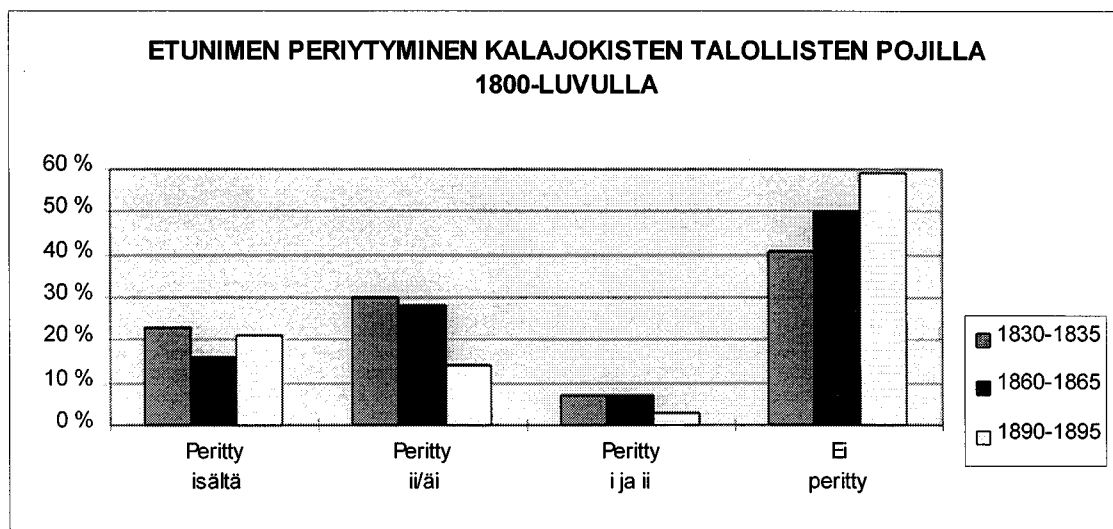
On huomattava, että tilattomaan luokkaan kuului erilaisissa asemissa olevia ihmisiä. Löfgrenin mukaan maalaisköyhälistö ei ollut homogeeninen ryhmä, vaan sen sisällä oli oma hierarkiansa³⁵². Pekka Haatanen on samaa mieltä ja erottaa tilattomasta luokasta lampuodit, torpparit ja mäkitupalaiset hieman maattomia ja mökittämiä itsellisiä paremmin toimeentulevaksi ryhmäksi³⁵³. Vertaaminen tilattoman luokan sisällä on Kalajoella vaikeaa vielä 1800-luvun lopullakin, koska maatalousväestöstä 52 prosenttia oli itsellisiä ja vain 3 prosenttia torppareita. Suuntaa-antavan vertailun voi kuitenkin tehdä, ja se osoittaa, ettei itsellisten, torppareiden ja mäkitupalaisten välillä ollut eroja etunimen periytymisessä. Sen sijaan sekä talollisten että tilattomien luokan sisällä oli perhekohtaisia eroja, eli kulttuurisia muutoksia tapahtui eriaikaisesti saman luokan sisällä. Esimerkiksi kalajokinen talollinen Uriel Iisakinpoika Salmu ei nimennyt ketään neljästä pojastaan vanhojen nimenantoperiaatteiden mukaan 1890-luvulla, kun taas talollinen Juho Matinpöika Roukalan pojat saivat nimensä isän, isänisän ja äidinisän mukaan³⁵⁴.

Kuviot 7 ja 8 havainnollistavat etunimen periytyksen kehitystä kalajokisten talollisten ja tilattomien pojilla 1800-luvulla.

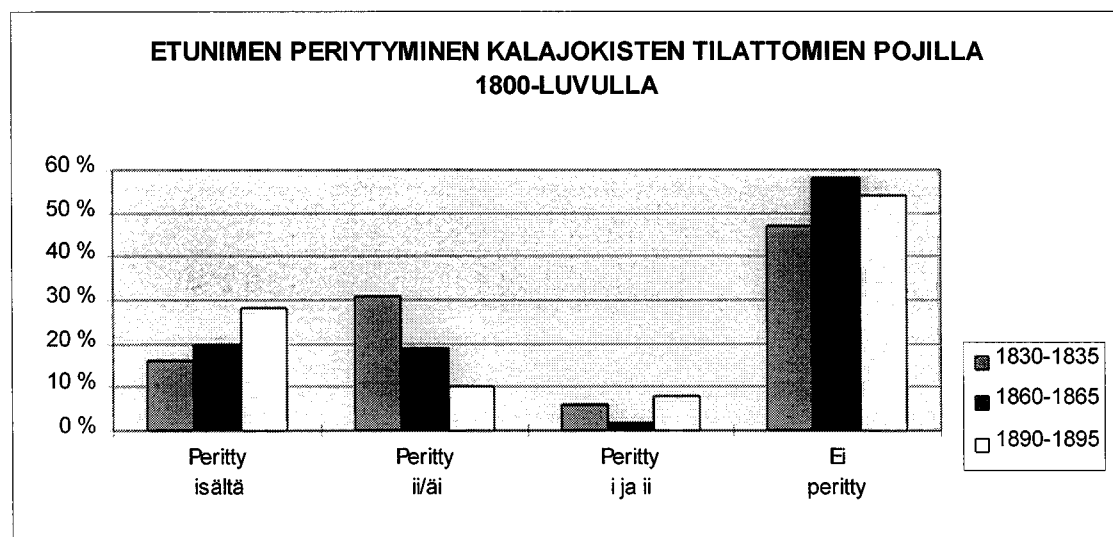
³⁵² Löfgren 1980, s. 103.

³⁵³ Haatanen 1968, s. 38-40.

³⁵⁴ C9, 1892, C10, 1894.

KUVIO 7

KUVIO 8

1800-luvun lopulla ei-perittyjen nimien määrä Kalajoella oli lisääntynyt sekä talollisilla että tilattomilla verrattuna 1830-lukuun. Konservatiivinen nimenantoprosessi oli hitaasti hajoamassa molemmissa sosiaaliluokissa. Individualistinen maailmankuva oli kehittynyt, ja lapsen yksilöllisyys haluttiin osoittaa myös nimenvallinnalla. Talollisilla muutos nimen periytyemisessä oli selvempi kuin tilattomilla, noin 20 prosenttia. Lapsen individualistiseen nimeämiseen päästiin luopumalla nimeämisestä isovanhempien mukaan, ja tässä taas apuna oli porvarillinen perheideologia, joka heikensi isovanhempien

asemaa perheyhteisössä sulkien heidät pois vanhempien ja lasten muodostamasta ydinperheestä.

Kalajokisilla tilattomilla individualistinen maailmankuva ei näytä kehittyneen yhtä selvälinjaisesti kuin talollisilla. 1860-luvulla nimi periytyi tilattomilla harvemmin kuin talollisilla, mutta 1890-luvulle mentäessä jopa hieman useammin. Syynä oli se, että tilattomilla nimen periminen isältä lisääntyi 1800-luvun jälkipuolella, kun nimen periminen isoisilta väheni. Tilattomilla nimeämisperinnettä näytetään siis siirretyn isoisilta isille, mikä osoittaa vanhojen arvojen ja vanhan maailmankuvan vahvuutta. Tämä tukee Löfgrenin ajatusta, jonka mukaan tilattomat ylläpitivät vanhoja talonpoikaisia malleja.

Sekä talollisilla että tilattomilla nimeämisperinteiden murtumiseen vaikutti aikakäsityksen muuttuminen 1800-luvun kuluessa, kun uusi teknologia ja tarve kannattavuuteen valtasivat alaa. 1800-luvun alussa talolliset ja palvelusväki työskentelivät yhdessä, eikä ajalla sinänsä ollut merkitystä. Kun tilattomien määrä lisääntyi ja sosiaalinen ero talollisiin kasvoi, alkoivat talolliset vaatia työläisiltään aikakuria, kannattavuutta.³⁵⁵ Uusi aikakäsitys toi mukanaan uudenlaisen suhtautumisen aikaan, nykyisyyteen ja menneisyyteen. Sidos menneisiin polviin löystyi ja samalla traditiosidonnaisuus heikkeni yleisemminkin.

Yhtenä syynä aikakäsityksen muuttumiseen olivat maataloudessa tapahtuvat muutokset. Peltoviljelymenetelmät eivät olleet sanottavasti muuttuneet 1860-luvun nälkävuosiin mennessä, vaan viljelytavat ja työkalut olivat perinteisiä³⁵⁶. Tämän jälkeen alkoivat muutokset. Oulun läänin Talousseuran valistustoiminnan seurauksena käyttöön alettiin Kalajoellakin ottaa uusia viljelymenetelmiä ja työkaluja. Viljanviljelyvaltaisuudesta alettiin vähitellen siirtyä suurempaan karjatalousvaltaisuuteen, mutta karja- ja maatalouden kehityksen

³⁵⁵ Frykman & Löfgren, s. 26-29. Aikakäsityksen muuttumisesta ks. esimerkiksi Thompson 1996, s. 157-197.

³⁵⁶ Soininen 1974, s. 394. Kyllönen 1980, s. 62.

murros tapahtui Kalajoella vasta 1890-luvulla.³⁵⁷ Uudistusten seurauksena maatalouteen ja elämään yleensäkin tuli enemmän pitkäjänteisyyttä ja suunnitelmallisuutta. Isoisiltä saatua oppia ei enää tarvittu eikä arvostettu siinä määrin kuin ennen, joten suhtautuminen myös isosiin henkilöinä alkoi muuttua. Murros nimenantoperiaatteissa tapahtui, kun lakattiin takertumasta menneisyyteen ja alettiin suuntautua tulevaisuuteen. Gauntin mielestä vanhan arvostus heikkeni koko 1800-luvun ajan. Uusia avainsanoja olivat uudistukset, innovaatiot, teknologia...³⁵⁸

Konservatiivisen nimenantoprosessin hajoaminen oli hidasta molemmissa sosiaaliluokissa. Vaikka ei-perityt nimet eivät tilattomilla lisääntyneet 1860-luvulta 1890-luvulle, niin ei-perittyjen nimien määrät olivat kuitenkin koko ajan niin lähellä toisiaan, ettei nimen periytymisen perusteella voi sanoa, kumpi ryhmä individualisoitui ensin. Samaa homogeenisuutta nimenantoperiaatteissa osoittavat myös kaksinimisyiden yleistymisen ja käytössä olleet nimet. Vuosina 1890 - 1895 talollisten pojista 68 prosenttia ja tilattomien pojista 74 prosenttia sai kaksi nimeä. Vuosina 1890 - 1891 kastetuista talollisten ja tilattomien tyttäristä kaksinimisiä oli täsmälleen yhtä paljon eli 86 prosenttia.³⁵⁹ Myöskään käytetyssä nimistöissä sinänsä ei ollut eroja. Käytössä oli molemmissa sosiaaliluokissa sekä perinnenimiä että uusia suomalaisia nimiä ja vierasperäisiä (muun muassa muinaisskandinaavisia) nimiä.

Teoria talollisten ja tilattomien välisistä kulttuurieroista 1800-luvun jälkipuolella ei siis nimenantoperiaatteiden osalta pidä Kalajoella paikkaansa. 1800-luvun alkupuolen homogeenisuus talollisten ja tilattomien välillä nimen periytymisessä ja nimenvallinnassa jatkui vielä 1800-luvun lopullakin. Tällä perusteella maailman kuvan muutos kollektiivisesta individualistiseksi tapahtui samanaikaisesti molemmissa sosiaaliluokissa.

³⁵⁷ Kyllönen 1980, s. 62-63, 71-72.

³⁵⁸ Gaunt 1983, s. 158. Muuttuneiden asenteiden takana Gaunt näkee taloudellisen kehityksen, joka johti sukupolvien väliseen konfliktiin. Kun agraarisen vallankumouksen seurauksena maatalous alettiin nähdä tulonlähteenä ja maataloille tuli myyntiarvoa, niin tilan luovuttamisesta seuraavalla sukupolvelle, ja samalla syytinkisopimuksesta, tuli konfliktin aihe. Gaunt 1983, s. 159-161.

5. ETUNIMET JA NIMENANTOPERIAATTEET 1800-LUVUN KALAJOELLA

1800-luvun alun kalajokisella nimenantajalla ei ollut nimenvallinnassa paljon valinnan varaa, sillä nimenantoa säätelivät tiukat normit ja käytetty etunimivarasto oli niukka. Nimenantoperiaatteena oli lapsen nimeäminen suvun perinnenimellä. Vanhemman tai isovanhemman mukaan saikin Kalajoella nimensä kaksi lasta kolmesta 1800-luvun alussa. Suvun perinnenimien käytön lisäksi nimenantoa luonnehti se, että tapana oli käyttää ainoastaan almanakkanimiä. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että käytetty etunimivarasto muodostui katolisesta pyhimyskalenterista periytyvistä pyhimysnimistä sekä raamatullisista nimistä. Poikkeuksena tähän sääntöön olivat almanakassa esiintyvät Ruotsin kuninkaallisten nimet, joita esiintyi jonkin verran kalajokisessa nimistössä jo 1800-luvun alussa. Etunimistön homogeenisuutta lisäsi vielä se, että almanakkanimistäkin lapsille annettiin lähinnä vain omassa kyläyhteisössä suosittuja nimiä. Samannimisyys oli yleistä, sillä lähes puolet kastetuista pojista ja tytöistä sai nimensä kolmen Kalajoella suosituimman etunimen joukosta.

Käytetyn etunimivaraston suppeus, homogeenisuus ja samannimisyyden yleisyys osoittavat, että etunimi ei 1800-luvun alun Kalajoella ollut niinkään yksilöllisyyden symboli kuin merkki yhteisöön kuulumisesta. Agraariväestön maailmankuva oli kollektiivinen ja traditiosidonnainen, koska eläminen oli riippuvaista yhteisöstä, luonnosta sekä edellisiltä sukupolvilta peritystä tietotaidosta. Elämästä selviytymisen kannalta keskeiset lähiyhteisöt olivat perhe ja kylä. Perhettä nykyaikaisena yksikkönä ei ollut olemassa, vaan perhe oli kollektiivinen ruokakunta, talous. Keskeistä oli perhe kollektiivisena yksikkönä, eivät yksilöt sen sisällä. Lapsi sidottiin osaksi sukupolvien ketjua ja perheyhteyttä nimeämällä hänet vanhemman tai isovanhemman mukaan. Lapsen nähtiin ikään kuin uusintavan menneiden sukupolvien elämää.

³⁵⁹ C9, 1888, C9, 1890, C9,1892, C10, 1894.

Samoin kuin perheessä myös kylässä korostui yhteisöllisyys yksilöiden kustannuksella. Samannimisyydellä yksilöt identifioituivat osaksi kyläyhteisöä. Kylän yhteisöllisyyden perustana oli yhteistoiminnan tarve sekä kalajokisen agraariväestön homogeenisuus, sillä sosiaaliset erot olivat pieniä. Kun yksilö nähtiin kollektiivin osana (eikä yksilönä sinänsä), niin yksilöllisyyden osoittaminen perinteistä poikkeavalla nimenannolla oli yhtäältä tarpeetonta ja toisaalta rikkomus yhteisöllisyyttä vastaan. Kyläyhteisön käyttämän etunimistön suppeus osoittaa myös kulttuurista sulkeutuneisuutta. Uusia nimiä ei hyväksytty käyttöön, koska ne nähtiin omalle yhteisölle vieraiksi ja toiseuteen kuuluviksi.

1800-luvun kuluessa Kalajoella alettiin luopua vanhojen perinteiden noudattamisesta nimenvallinnassa, mikä osoittaa perinteen murtumista maatalousyhteisössä. Agraariyhteisön kollektiivinen maailmankuva ja traditiosidonnaisuus heikkeni, ja uusi itsesuhteen tiedostava yksilösubjekti alkoi vähitellen toimia yksilöllisesti. Maailmankuva individualisoitui yhteisöllisyyden ulkoisten ehtojen murentuessa 1800-luvulla. Kun yhteisöllisyys ja edellisiltä sukupolvilta peritty tietotaito ei enää ollut välttämätöntä elämästä selviytymisen kannalta, alkoi yksilö erottautua yhteisöstä ja traditiosidonnaisuus löystyä. Yksilöt alkoivat nousta esiin perhekollektiivissa, ja myös lapsi alettiin ymmärtää omaksi erilliseksi persoonakseen. Kylän yhteisöllisyyden murentumiseen vaikutti myös agraariväestön homogeenisuuden rikkoutuminen tilattomien määrän lisääntyessä ja sosiaalisten erojen kasvaessa.

Konservatiivisten nimenantoperiaatteiden muutoksessa 1800-luvulla näkyy se, miten käsitys yksilöstä suhteessa kollektiiviin muuttui. Ensimmäiset merkit muutoksen alkamisesta näkyivät jo vuosina 1830 - 1835 etunimistön laajentumisena. Vanhoista nimenantoperiaatteista poikkeavassa, individualistisessa nimenannossa oli kuitenkin tuolloin kyse hyvin harvinaisista poikkeustapauksista, sillä uusilla nimillä oli vain muutamia nimenkantajia. Lapsen nimeäminen vanhemman tai isovanhemman kaimaksi oli lähes yhtä yleistä kuin vuosisadan alussakin, ja käytetty etunimistö oli hyvin perinteistä ja almanakkaan sidottua. 1830-luvulla kalajokinen talonpoikaisto oli jo alkanut

eriytyä tilattomien määrän lisääntyessä, mutta talollisten ja tilattomien välillä ei ollut nimenantoperiaatteissa eroja. Agraariväestön maailmankuva oli edelleen kollektiivinen, ja yhteisölliset siteet sekä traditiosidonnaisuus estivät perinteistä poikkeavan nimenannon.

1800-luvun puolivälissä nimenantoperiaatteet alkoivat toden teolla muuttua. Tämä näkyi periytymättömien nimien lisääntyneenä määränä 1800-luvun alkuun verrattuna. Lapsen nimeäminen isän tai äidin mukaan oli vuosina 1860 - 1865 ennallaan, mutta isovanhempien rooli nimenannon esikuvana oli heikentynyt. Kun vuosisadan alussa nimensä peri isovanhemmalta joka kolmas lapsi, niin vuosina 1860 - 1865 näin tapahtui vain joka neljännen lapsen kohdalla. Ei-perittyjen nimien määrä oli kasvanut vuosisadan alkuun verrattuna kymmenellä prosentilla, mikä osoittaa, että lapsi oli alettu nähdä yksilöksi, eikä vain uudeksi renkaaksi sukulinjassa.

1800-luvun lopulla nimen periytyminen isovanhemmilta vähentyi selvästi, sillä vuosina 1890 - 1895 enää vain joka kymmenes lapsi peri nimensä isovanhemmalta. Perinteisestä nimenannosta luopumista helpotti se, että vähitellen oltiin omaksuttu porvaristolta uusi perhekäsitys, ydinperheideologia. Uuden perhekäsityksen mukaan isä, äiti ja lapset alettiin nähdä omaksi, muusta suvusta erilliseksi yksikökseen. Tällöin siteet isovanhempiin heikkenivät ja lapsen nimeäminen isovanhempien mukaan syrjäytyi yksilöllisen nimenvallinnan tieltä.

Nimen periytyminen väheni 1800-luvun jälkipuoliskolla sekä talollisten että tilattomien parissa. Maailmankuva individualisoitui talollisilla ja tilattomilla siis samanaikaisesti, hitaasti 1800-luvun kuluessa. Nimenantoperiaatteiden muutoksessa oli talollisten ja tilattomien välillä se ero, että etunimen periytyminen isoisiltä väheni tilattomilla aikaisemmin kuin talollisilla, jo 1860-luvulla. Tässä vaiheessa vuosisataa talolliset luopuivat mieluummin nimenannosta isän kuin isoisän mukaan halutessaan lapselleen uuden, yksilöivän nimen. Isoisien mukaan nimeämisen väheneminen tilattomilla

aikaisemmin kuin talollisilla selittyy isoisien taloudellisen aseman eroilla. Talollisille keskeistä oli maan periytyminen sukupolvelta toiselle, kun taas tilattomilla tällaista sukupolvien välistä taloudellista sidosta ei ollut ja nimenantoperiaatteiden murtaminen oli helpompaa. Ydinperhekäsityksen omaksumisen johdosta nimeäminen isoisän mukaan väheni myös talollisilla.

Etunimistön laajentuminen, lapsen yksilöiminen uudella, erilaisella nimellä mahdollistui, kun nimeämisperinteestä isovanhempien mukaan luovuttiin. Toinen nimistöä rikastuttava tekijä oli siirtyminen perinteisestä yksinimisyydestä kaksinimisyteen. Tytöistä puolet sai kaksi nimeä jo 1800-luvun alkupuolella, mutta pojilla kaksinimisyys yleistyi vasta 1800-luvun jälkipuolella. Kaksinimisyyden yleistyminen oli paitsi osoitus nimenantoperiaatteiden muuttumisesta myös väline niiden murtamiseen. Antamalla lapselle kaksi nimeä nimenantaja saattoi noudattaa nimenannossa sekä perinteitä että omia mieltymyksiään.

1800-luvun puolivälissä kalajokinen etunimivarasto laajeni voimakkaasti. Etunimivaraston laajentumisesta huolimatta vanhat nimenantoperiaatteet olivat vahvoilla vielä 1860-luvulla, sillä uusilla nimillä oli vain harvoja nimenkantajia ja yleisesti käytetyt nimet olivat edelleen almanakassa olevia perinnenimiä. Perinteiden sitovuutta osoittaa myös se, että selvä enemmistö kaksinimisistä lapsista sai perityn nimen ensimmäiseksi nimekseen ja vanhempien mielen mukaisen nimen vasta toiseksi nimekseen.

1800-luvun lopulle tultaessa konservatiivinen nimenantoprosessi oli selvästi alkanut hajota verrattuna 1800-luvun puoliväliin. Käyttöön otetuilla uusilla nimillä oli aikaisempaa enemmän nimenkantajia ja samannimisyys oli vähentynyt. Lisäksi uudet nimet olivat sekä tytöillä että pojilla almanakan ulkopuolelta. Perinteisyys oli kuitenkin 1800-luvun lopussa yhä vahvaa, sillä vanha nimistö oli edelleen suosittua ja pojilla kolme suosituinta nimeä oli samoja kuin vuosisadan alussakin.

Nimenantoperiaatteiden muutos osoittaa eron suhtautumisessa poikien ja tyttöjen nimeämiseen. Poikien kohdalla nimenanto oli konservatiivisempaa, sillä heidät nähtiin yhteisön perinteen kantajiksi. Sekä perhe että kyläyhteisö odottivat vanhemmilta perinteen mukaista nimenantoa. Nimenantoperiaatteiden murtuminen alkoi työillä jo 1800-luvun puolivälissä, mutta pojilla vasta vuosisadan loppupuolella. Tätä osoittaa paitsi tyttöjen kaksinimisyyden poikia varhaisempi yleistyminen myös se, että sekä 1860- että 1890-luvulla suurempi osa tytöistä kuin pojista sai uuden nimen. Lisäksi tytöille annettiin nimiä almanakan ulkopuolelta jo 1860-luvulla, kun taas poikien nimistö irtautui almanakkasidonnaisuudestaan vasta 1800-luvun lopulla. 1890-luvulla ero poikien ja tyttöjen välillä näkyi myös siinä, että kaksinimiset tytöt saivat perityn nimen yleisimmin toiseksi nimekseen, kun taas pojat edelleen ensimmäiseksi nimekseen.

1800-luvun alussa kalajokiseen etunimivarastoon kuului lähes ainoastaan pyhimysnimiä ja raamatullisia nimiä. Näitä nimiä käytettiin perinneniminä, eikä niitä sinänsä voida tulkita osoituksiksi yhteisön uskonnollisuudesta. Pyhimysnimien ja raamatullisten nimien osuuden vähentyminen koko nimistöstä maallisen nimistön yleistyessä 1800-luvulla osoittaa kuitenkin luterilaisen yhtenäiskulttuurin hajoamista, yhteiskunnan sekularisoitumista. 1800-luvun puolivälissä etunimistö laajeni ruotsinkieliseltä rannikolta omaksuttujen vierasperäisten nimien kautta. 1800-luvun lopulla nouseva nationalismi ja suomen kielen aseman virallistuminen laajensivat nimistöä suomalaisilla nimillä. Etunimistön laajentuminen osoittaa maatalousyhteisön kulttuurisen avoimuuden lisääntymistä. Toisin kuin vuosisadan alussa 1800-luvun lopulla kalajokiset nimenantajat olivat valmiita nimeämään lapsensa omalle yhteisölle vieraalla nimellä.

Kalajokiset nimenantajat nimesivät lapsiaan koko 1800-luvun ajan Ruotsin kuninkaallisten vanhastaan käyttämillä nimillä. Tämä oli perua menneestä Ruotsin vallan ajasta. Venäjän keisarillisen perheen nimiä kalajokisessa nimistössä ei sen sijaan näy juuri lainkaan edes vuosisadan lopulla. Tässä voisi

olla kysymys venäläisvaikutteiden vastustamisesta, mutta todennäköisemmin venäläisten nimien käytön vähäisyys johtui siitä, että niillä ei ollut nimenkantajia eikä siis esikuvia, paikallisen säätyläistön piirissä. Paikallisen säätyläistön merkitystä uusien nimien suosituksi tulemisessa osoittaa se tosiasia, että Ruotsin kuninkaallistenkin nimet tulivat Kalajoella suosituiksi vasta 1830-luvulla, kun niillä jo oli käyttäjiä paikallisen säätyläistön piirissä. Paikallisten, arvostettujen esikuvien tarve nimen suosituksi tulemiselle näkyy myös siinä, että koko vuosisadan ajan monet nimet tulivat Kalajoella suosituksi sukupolvea myöhemmin kuin esimerkiksi Kokkolassa.

Kalajokisilla vanhemmilla oli 1800-luvun lopussa paljon enemmän valinnan varaa nimenvälinnassa kuin 1800-luvun alussa. Vanhasta nimenantoperiaatteesta, lapsen nimeämisestä isovanhemman mukaan, oli alettu luopua. Tämän ja kaksinimisyyden yleistymisen seurauksena käytetty etunimivarasto oli rikastunut ja nimistö monipuolistunut. Etunimestä oli tullut yksilön ainutlaatuisuuden symboli. Maailmankuvan individualisoitumista ja uuden perhekäsityksen omaksumista osoittava nimenantoperiaatteiden ja etunimistön muutos tapahtui samanaikaisesti sekä kalajokisilla talollisilla että tilattomilla. Muutoksen taustalla oli maatalousväestön elämän vähentynyt riippuvaisuus yhteisöstä ja menneiden sukupolvien tietotaidosta. Traditiosidonnaisuus heikkeni, kun menneisyyden sijasta alettiin suuntautua tulevaisuuteen. Tapahtuneesta muutoksesta huolimatta monien nimenantajien nimenvälinta oli vielä 1800-luvun lopussakin hyvin konservatiivista. Selvimmin tämä tuli esiin yhteisön perinteen kantajiksi nähtyjen poikien nimeämisessä. Kalajokisen maatalousväestön maailmankuvan muutos ei tapahtunut hetkessä, vaan vanha kollektiivisuus eli pitkään voimistuvan individualismin rinnalla.

LÄHTEET

1. ARKISTOLÄHTEET

Kalajoen kirkkoherranviraston arkisto:

Kalajoen emäseurakunnan kastettujen luettelot: C3, 1789 - 1802;
C4, 1802 - 1818; C6, 1830 - 1839; C7, 1840 - 1862; C8, 1863 - 1867;
C9, 1888; C9, 1890; C9, 1892; C10, 1894.

Vilho Kiviojan kortisto.

2. ALKUPERÄISLÄHTEINÄ KÄYTETTY PAINETTU KIRJALLISUUS

Almanach. För Året Efter Frålsaren Christi Födelse 1800, 1801, 1802, 1803, 1804, 1805. Till Stockholms Horizont.

Almanakka. Vuonna jälkeen Vapahtajan Kristuksen syntymän 1830. Turun Horisontin jälkeen.

Almanach. För Året Efter Vår Frålsarens Christi Födelse 1831, 1832, 1833, 1834, 1835. Till Åbo Horizont.

Almanakka vuodelle jälkeen Vapahtajamme Kristuksen syntymän 1860, 1864, 1865. Helsingin Horisontin jälkeen.

Almanakka vuodelle jälkeen Vapahtajamme Kristuksen syntymän 1890, 1891, 1892, 1893, 1894, 1895. Helsingin horisontin mukaan.

Finlands stats-calender för året 1830. Till Åbo Horizont.

Finlands stats-calender för året 1845. Till Helsingfors Horizont.

Finlands stats-kalender för året 1863.

Finlands stats-kalender för året 1895.

Kansanvalistus-Seuran kalenteri 1882, 1883, 1890 - 1895.

Siweä. Kauno-annakka 1865. toim. Sakki. Turku 1864.

3. KIRJALLISUUS

Aalto, Sirpa, Oikonomitraditionen och den lutherska husläran. Teoks. Den problematiska familjen. (red.) Panu Pulma. Historiallinen Arkisto 97. Vammala 1991.

Ambjörnsson, Ronny, Familjeporträtt. Essäer om familjen, kvinnan, barnet och kärleken i historien. Avesta 1979.

Anderson, Michael, Approaches to the History of the Western Family. London 1980.

Ariès, Philippe, Centuries of Childhood. A Social History of Family Life. New York 1962. (Alkuteos L'Enfant et la vie familiale sous l'ancien régime, 1960.)

Blomqvist, Marianne, Personnamnsboken. Loimaa 1993.

Borg, Kaj, Dopnamn i Dragsfjärd 1728 - 1855. Turun yliopiston filologian laitos, pohjoismaisen filologian julkaisuja 7. Turku 1989.

Borg, Kaj, Dopnamn och namngivning i Gamlakarleby 1657-1928. Lisensiaatintutkimus. Turun yliopiston pohjoismaisen filologian laitos 1995.

Burke, Peter, Strengths and weaknesses of the history of mentalities. History of European Ideas, Volume 7 (1986) Number 5.

Christiansen, Palle Ove, The Household in the Local Setting. A study of peasant stratification. Teoks. Chance and Change. Social and Economic Studies in Historical Demography in the Baltic Area. (eds.) S. Åkerman, H.C. Johansen and D. Gaunt. Odense University Press 1978.

Duncan, James, Sites of representation. Place, time and the discourse of the Other. Teoks. Place/Culture/Representation. (eds.) James Duncan & David Ley. London and New York 1993.

Dupaquier, Jacques, Naming-Practices, Godparenthood and Kinship in the Vexin, 1540 - 1900. The Journal of Family History 6 (1981), No. 2. s. 135-155.

Ehn, Billy - Löfgren, Orvar, Kulturanalys. Ett etnologiskt perspektiv. Klippan 1994.

Eriksson, Ingrid and Rogers, John, Rural Labor and Population change. Social and Demographic Developments in East-central Sweden during the Nineteenth Century. Studia Historica Upsaliensia 100. Uppsala 1978.

Flandrin, Jean-Louis, Families in Former Times. Kinship, Household and Sexuality. Cambridge 1979. (Alkuteos Familles: Parenté, maison, sexualité dans l'ancienne société, 1976.)

Fredriksson, Ingvar, Dopnamnen i dopboken för Tengene församling i Västergötland 1688 - 1979. Teoks. Fem artiklar om personnamn. Anthroponymica Suecana 9. Umeå 1982.

Frykman, Jonas & Löfgren, Orvar, Den kultiverade människan. Stockholm 1984.

Gaunt, David, Familjeliv i Norden. Stockholm 1983.

Gaunt, David, Familjen i förvandling. Teoks. Den problematiska familjen. (red.) Panu Pulma. Historiallinen Arkisto 97. Vammala 1991.

Geertz, Clifford, Ethos, World-View and the Analysis of Sacred Symbols. Teoks. Every man his way. Readings in Cultural Anthropology. (ed.) Alan Dundes. New Jersey 1968.

Gélis, Jacques, The Evolution of the Status of the Child in Western Europe: from the Collective Body to the Private Body. Social Research 1986 53 (4) 689-704.

LeGoff, Jacques, Mentaliteterna, en tvetydig historia. Teoks. Att skriva historia. Nya infallsvinklar och objekt. (red.) Jacques LeGoff & Pierre Nora. Stockholm 1978. (Alkuteos Faire de l'histoire I-III, 1974.)

Haatanen, Pekka, Suomen maalaisköyhälistö tutkimusten ja kaunokirjallisuuden valossa. Porvoo 1968.

Hall, Stuart, Kulttuurin ja politiikan murroksia. Suom. & toim. Juha Koivisto et al. Tampere 1992.

Hareven, Tamara, The History of the Family and the Complexity of Social Change. The American Historical Review 1991, s. 95-124.

Heikkinen, Antero, Ihminen historian rakenteissa: mikrohistorian näkökulmia menneisyyteen. Helsinki 1993.

Heikkinen, Antero, Kirveskansan elämää. Juva 1988.

Heikkinen, Antero, Rippikirja kuolotalven kertomuksena. Historiallinen Aikakauskirja 2/1995.

Heino, Ulla, Kylä sosiaalisena yhteisönä. Historiallinen Arkisto 81. Helsinki 1983.

- Hinkkanen, Merja-Liisa, "En sjöman älskar havets våg". Sjömannens upp-
levelse- och erfarenhetsvärld som exempel på mentalitetshistorisk metodologi.
Historisk Tidskrift för Finland 1988:3.
- Hutton, Patrick H., *The History of Mentalities: The New Map of Cultural History.*
History and Theory. Studies in the Philosophy of History. Volume XX, 1981.
- Häggman, Kai, *Perheen vuosisata. Perheen ihanne ja sivistyneistön
elämäntapa 1800-luvun Suomessa. Historiallisia tutkimuksia 179. Helsinki
1994.*
- Häggman, Kai, *1800-luvun perhe: Murros ihanteissa ja käsitteissä. Teoks. Arki,
perhe, politiikka. Näkökulmia perheeseen ja perhetutkimukseen. (toim.) Leena
Alanen, Päivi Kähkönen. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja
3. Jyväskylä 1992.*
- Hämäläinen-Forslund, Pirjo, *Maammon marjat. Entisaikain lasten elämää.*
Porvoo 1987.
- Inkilä, Arvo, *Kansanvalistusseura Suomen vapaassa kansansivistystyössä
1874 - 1959. Keuruu 1960.*
- Jarrick, Arne & Söderberg, Johan, *Namnskick och individualisering i Stockholm
under 1700-talet. Teoks. Människovärdet och makten. Om
civiliseringsprosessen i Stockholm 1600-1850. (red.) Jarrick & Söderberg.
Uppsala 1994.*
- Jarrick, Arne, *Psykologisk socialhistoria. Stockholm 1985.*
- Johannesson, Eric, *Den heliga familjen. Om borgerlig familjekult under 1800-
talet. Teoks. Den utsatta familjen. Liv, arbete och samlevnad i olika nordiska
miljöer under de senaste tvåhundra åren. (red.) Hans Norman. Kristianstad
1983.*
- Jungner, Yngve, *Befolkningsrörligheten i Karlebynejden. Några huvuddrag och
utvecklingslinjer från mitten av 1700-talet till och med år 1920. Chydenius-
Instituutin tutkimuksia 46. Karleby 1990.*
- Jussila, Osmo, *Nationalismi ja vallankumous venäläis-suomalaisissa suhteissa
1899 - 1914. Historiallisia Tutkimuksia 110. Helsinki 1979.*
- Jutikkala, Eino, *Suomalaisuus yhteiskunnassa. Teoks. Herää Suomi - suoma-
laisuusliikkeen historia. Jyväskylä 1989.*
- Jutikkala, Eino, *Suomen talonpojan historia. Helsinki 1958.*

Juva, Mikko, Suomen sivistyneistö uskonnollisen vapaamielisyyden murroksessa 1848 - 1869. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 51. Helsinki 1950.

Kartano, Airi, Dopnamn i Mörskom under 400 år (1500 - 1900). Studier i nordisk filologi, Bd 64. (Utg.) Lars Huldén och Carl-Eric Thors. Helsingfors 1983.

Kartano, Airi, Om bruket att ge två dopnamn. Xenia Thorsiana. Meddelanden från institutionen för nordisk filologi vid Helsingfors universitet. Serie B, nr. 5. Helsingfors 1980.

Kaskimies, Eino, Helsingin yliopiston almanakkaprivilegio. Teoks. Suomen almanakan juhlakirja. Helsinki 1957.

Katajala, Kimmo, Historian ja antropologian välimaastossa. Historian näkökulma. Teoks. Manaajista maalaisaateliin: tulkintoja toisesta historian, antropologian ja maantieteen välimaastossa. (toim.) Kimmo Katajala. Jyväskylä 1995. SKS, Tietolipas 140.

Kearney, Michael, World-view Theory and Study. Annual Review of Anthropology 4 (1975), s. 247-270.

Kero, Reino, Suomen siirtolaisuuden historia, osa I. Turun yliopiston historian laitos julkaisuja no 10. Turku 1986.

Keränen, Jorma, Uudisraivauksen ja rajasotien kausi. Kainuun historia I. Kajaani 1986.

Kiviniemi, Eero, Iita, Linta, Maria. Etunimiopas vuosituhatosen vaihteeseen. Jyväskylä 1993.

Kiviniemi, Eero, Rakkaan lapsen monet nimet. Suomalaisten etunimet ja nimenvaihtaminen. Espoo 1982.

Knuuttila, Seppo, Kansanomainen maailmankuva. Teoks. Enwall, Markku - Knuuttila, Seppo - Manninen, Juha, Maailmankuva kulttuurin kokonaisuudessa. Jyväskylä 1989.

Knuuttila, Seppo & Paasi, Anssi, Tila kulttuuri ja mentaliteetti. Maantieteen ja antropologian yhteyksiä etsimässä. Teoks. Manaajista maalaisaateliin: tulkintoja toisesta historian, antropologian ja maantieteen välimaastossa. (toim.) Kimmo Katajala. Jyväskylä 1995. SKS, Tietolipas 140.

Knuuttila, Seppo, Tyhjän kansan teoria. Näkökulmia menneestä tulevaan. Vaasa 1994.

Koselleck, Reinhart, *Futures Past. On the Semantics of Historical Time.* Massachusetts and London 1985. (Alkuteos *Vergangene Zukunft. Zur Semantik Geschichtlicher Zeiten*, 1979.)

Kyllönen, Matti, *Kalajoen ja Raution historia 1865 - 1975.* Vaasa 1980.

Kälvemar, Ann-Sofie, *Kommer familjen att överleva? Historiska aspekter på äktenskap och familj i det svenska samhället.* Teoks. *Den utsatta familjen, Liv, arbete och samlevnad i olika nordiska miljöer under de senaste tvåhundra åren.* (red.) Hans Norman. Kristianstad 1983.

Laasonen, Pentti, *Vanhan kirkollisuuden hajoaminen Pohjois-Karjalassa. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 83.* Helsinki 1971.

Lehtonen, Mikko, *Kyklooppi ja kojootti: subjekti 1600 - 1900-lukujen kulttuuri- ja kirjallisuusteorioissa.* Tampere 1994.

Lepistö, Vuokko - Nenonen, Marko, *Semioottinen näkökulma: merkit ja merkitykset historiantutkimuksessa.* *Historiallinen Aikakauskirja* 4/1991.

Liikanen, Ilkka, *Kansanvalistajien kansakunta. Kansanvalistusseura fennomanian aatteellisena ja organisatorisena keskuksena.* Teoks. *Kansa liikkeessä.* (toim.) Risto Alapuro et al. Vaasa 1987.

Lukes, Steven, *Individualism: key concepts in the social sciences.* Oxford 1979.

Löfgren, Orvar, *Historical Perspectives on Scandinavian Peasantries.* *Annual Review of Anthropology* 1980, 9: 187-215.

Löfgren, Orvar, *The Potato People. Pattern among the Rural Proletariat in Nineteenth Century Sweden.* Teoks. *Chance and Change. Social and Economic Studies in Historical Demography in the Baltic Area.* (Eds.) S. Åkerman, H.C. Johansen and D. Gaunt. Odense University Press 1978.

Löfgren, Orvar, *World-Views: A Research Perspective.* *Ethnologia Scandinavica* 1981.

Maliniemi, Aarno, *Henkilönnimet esihistoriallisena ja katolisena aikana. Suomen kulttuurihistoria I.* Jyväskylä 1933.

Manninen, Juha, *Maailmankuvat maailman ja sen muutoksen heijastajina.* Teoks. *Maailmankuvan muutos tutkimuskohteena.* (toim.) Matti Kuusi, Risto Alapuro, Matti Klinge. Keuruu 1977.

Mikkeli, Heikki, *Mentaliteettien historiaa: oliko 1500-luvun ihminen ahne ateisti?* *Historiallinen Arkisto* 82. Helsinki 1984.

Mikkonen, Pirjo - Paikkala, Sirkka, Sukunimet. Teoks. Suomalainen nimikirja. Suomen kielen sanakirjat 6. Keuruu 1984.

Moring, Beatrice, Allmogens barnsyn i det agrara Finland och överhetens vantolkningar av densamma. Historisk Tidskrift för Finland 78 (1993).

Närhi, Eeva Maria, Suomalaista sukunimikäytäntöä. Helsinki 1996.

Ojala, Jari, Tuhannen purjelaivan kaupunki. Kokkolan purjemerenkulun historia. Jyväskylä 1996.

Otterbjörk, Roland, Svenska förnamn. Stockholm 1981.

Peltonen, Matti, Matala katse, kirjoituksia mentaliteettien historiasta. Tampere 1992a.

Peltonen, Matti, Talolliset ja torpparit: vuosisadan vaihteen maatalouskysymys Suomessa. Vammala 1992b.

Peltonen, Matti, Suomalainen maatalouskysymys. Teoks. Talous, valta ja valtio. Tutkimuksia 1800-luvun Suomesta. (toim.) Pertti Haapala. Helsinki 1990.

Pirinen, Kauko, Savon historia II:1. Rajamaakunta asutusliikkeen aikakautena 1534 - 1617. Pieksämäki 1982.

Pohjola-Vilkuna, Kirsi, Eros kylässä. Maaseudun luvaton seksuaalisuus vuosisadan vaihteessa. Mikkeli 1995.

Pulma, Panu, Kerjuuluvasta perhekuntoutukseen. Lapsuuden yhteiskunnallistuminen ja lastensuojelun kehitys Suomessa. Teoks. Suomen lastensuojelun historia. (toim.) Panu Pulma & Oiva Turpeinen. Helsinki 1987.

Renvall, Pentti, Suomalainen 1500-luvun ihminen oikeuskatsomustensa valossa. Turun yliopiston julkaisuja, sarja B osa 33. Turku 1949.

Rommi, Pirkko - Pohls, Maritta, Poliittisen fennomanian synty ja nousu. Teoks. Herää Suomi - suomalaisuusliikkeen historia. Jyväskylä 1989.

Sabean, David Warren, Exchanging Names on Neckarhausen Around 1700. Teoks. Theory, Method and Practice in Social and Cultural History. (ed.) Peter Karsten and John Modell. New York University Press 1992.

Saloheimo, Veijo, Pohjois-Karjalan historia III, 1722 - 1809. Joensuu 1980.

Sarmela, Matti, Johdatus yleiseen kulttuuriantropologiaan. Ihminen ja yhteisöt cross-cultural-tutkimuksen valossa. Helsinki 1972.

Sarmela, Matti, Suomalainen eurooppalainen. Teoks. Olkaamme siis suomalaisia. Kalevalaseuran vuosikirja 1996. Pieksämäki 1996.

Shorter, Edward, *The Making of the Modern Family*. New York 1977.

Siltala, Juha, Fennomaaninaisten siveellinen kilvoitus ja haudatut toiveet. *Historiallinen Aikakauskirja* 1/1996a.

Siltala, Juha, *Suomalainen ahdistus. Huoli sielun pelastumisesta*. Keuruu 1992.

Siltala, Juha, Tunteidenkäsittelyn solmukohtia Suomen historiassa. Teoks. *Olkaamme siis suomalaisia*. Kalevalaseuran vuosikirja 1996. Pieksämäki 1996b.

Smith, Daniel Scott, *Child-Naming Practises, Kinship Ties and Change in Family Attitudes in Hingham, Massachusetts, 1641 to 1880*. *Journal of Social History* 1985, 541-566.

Soininen, Arvo, *Vanha maataloutemme. Maatalous ja maatalousväestö Suomessa perinnäisen maatalouden loppukaudella 1720-luvulta 1870-luvulle*. *Historiallisia tutkimuksia* 96. Helsinki 1974.

Stone, Lawrence, *The Family Sex and Marriage in England 1500 - 1800*. Harmondworth 1979.

Sulkunen, Irma, *Retki naishistoriaan*. Helsinki 1991.

Suomen väestö, (toim.) Seppo Koskinen, Tuija Martelin, Irma-Leena Notkola, Veijo Notkola, Kari Pitkänen. Hämeenlinna 1994.

Tebbenhoff, Edward H., *Tacit Rules and Hidden Family Structures: Naming Practises and Godparentage in Schenctday, New York 1680 - 1800*. *Journal of Social History* 1985, 567-585.

Teperi, Jouko, *Elämää maaseudulla sata vuotta sitten. Suomalainen yhteiskunta Pietari Päivärinnan kuvaamana*. Juva 1986.

Thompson, E. P., *Herrojen valta ja rahvaan kulttuuri. Valta, kulttuuri ja perinnäistavat 1700- ja 1800-lukujen Englannissa*. Suom. Tuomas M. S. Lehtonen. Tampere 1996.

Thors, Carl-Eric, *Bönder, bruksfolk och soldater. Något om förnamnsskicket i en österbottnisk bygd, huvudsakligen under 1700- och 1800-talen*. Teoks. *Fem artiklar om personnamn*. *Anthroponymica Suecana* 9. Umeå 1982.

Tommila, Päiviö, *Mitä oli olla suomalainen 1800-luvun alkupuolella*. Teoks. *Herää Suomi - suomalaisuusliikkeen historia*. Jyväskylä 1989.

Turpeinen, Oiva, Väestö ja talous 1721 - 1982. Kainuun historia II. Kajaani 1985.

Tuulasvaara, Jaakko, Suur-Kalajoen historia II. Isostavihasta pitäjän jakoon. Keski-Pohjanmaan historiasarja 2. Kokkola 1960.

Utterström, Gudrun, Dopnamn i Stockholm 1621 - 1810. Acta Universitatis Upsaliensis. Nomina Germanica. Arkiv för germanisk namnforskning 19. Uppsala 1995.

Utterström, Gudrun, Personnamn - gränsöverskridande och begränsning. Teoks. Kulturgränser - myt eller verklighet? En artikelsamling utgiven av Lars-Erik Edlund. Umeå 1994.

Valtavuo-Pfeifer, Ritva, Dopnamn i Syd-Österbotten. Xenia Thorsiana. Meddelanden från institutionen för nordisk filologi vid Helsingfors universitet. Serie B, nr. 5. Helsingfors 1980.

Valtavuo-Pfeifer, Ritva, Namnbruk i Kristinestad 1724 - 1855. Populära flicknamn. Studia Anthroponymica Scandinavica 1983, s. 61-80.

Vernier, Bernard, Putting kin and kinship to good use: the circulation of goods, labour and names on Karpathos (Greece). Teoks. Interest and Emotion. Essays on the study of family and kinship. (Eds.) Hans Medick and David Warren Sabeau. Cambridge University Press 1984.

Vilkuna, Asko, Tavan takaa. Kansatieteellisiä tutkimuksia tapojemme historiasta. Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos. Tutkimuksia 24. Jyväskylä 1989.

Vilkuna, Kustaa, Calendarium. Teoks. Codex Aboensis, Commentaries and Translations. Helsinki 1978.

Vilkuna, Kustaa, Etunimet, 4. painos. Keuruu 1996.

Vilkuna, Kustaa, Jalo Lahja, Uudempien suomalaisten ristimänimien historiaa. Virittäjä 1944, s. 365-383. Helsinki.

Vilkuna, Kustaa H. J., Arkielämää patriarkalisessa työmiesyhteisössä. Rautaruukkilaiset suurvalta-ajan Suomessa. Helsinki 1996a.

Vilkuna, Kustaa H. J., Jumala elä rankase minua - yksilöllisen subjektin synty. Teoks. Siperiasta siirtoväkeen. Murrosaikoja ja käännekohtia Suomen historiassa. (toim.) Heikki Roiko-Jokela. Jyväskylä 1996b.

Vilkuna, Kustaa H. J., Kun hullujenhuoneeseen kerran joutuu, ei sieltä poispääsyä enää ole. Mielenheikkous, kehitysvammaisuus ja tartuntavaara 18. vuosisadalla. Teoks. Kirkonkirjat paikallisyhteisön kuvaajina. Jyväskylä

Historiallinen Arkisto. Vol 2. (toim.) Heikki Roiko-Jokela ja Timo Pitkänen. Jyväskylä 1996c.

Virrankoski, Pentti, Pohjois-Pohjanmaa ja Lappi 1600-luvulla. Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin historia III. Oulu 1973.

Ylikangas, Heikki, Puolisonvalintaan vaikuttaneista tekijöistä sääty-yhteiskunnan aikana. Historiallinen Aikakauskirja 1968.

4. HAASTATTELUT

Kalajoen kirkkoherranviraston kanslisti Paula Röyttä 18.11.1996.

VUOSINA 1800 - 1805 SYNTYNEIDEN KALAJOKISTEN TYTTÖJEN
ENSIMMÄISET ETUNIMET

Kastettujen luettelon mukainen nimen muoto

Anna	74
Beata, Beatha	9
Brigitta, Brita, Britha	40
Caisa	19
Carin	1
Carolina	1
Catharina, Catarina	16
Christina	7
Clara	1
Elisa	1
Elisabet, Elisabeth, Elisabetha	29
Eva, Ewa	15
Fredrica	2
Greta, Gretha	13
Helena	2
Johanna	8
Lena	1
Lisa	20
Lovisa	1
Magdalena	4
Maja	1
Margareta, Margaretha	18
Margeta, Margetha	3
Maria	65
Rebecka, Rebecca	2
Sara, Saara	2
Stina	5
Susanna	46
Ulrika, Ulrica	3
Walborg	1

VUOSINA 1800 - 1805 SYNTYNEIDEN KALAJOKISTEN TYTTÖJEN
TOISET ETUNIMET

Kastettujen luettelon mukainen nimen muoto

Albertiina*	1
Beata	1
Brita, Britha	10
Catharina	7
Christina, Kristina	9
Elisa	1
Elisabeth, Elisabetha	7
Greta, Gretha	17
Gustafva*	1
Helena	1
Johanna	10
Kaisa	20
Lena	1
Lisa	38
Lovisa	2
Magdalena	3
Margareta	4
Maria	18
Sophia*	1
Stina	10
Susanna	1
Ulrica	1

* esiintyi tällä aikajaksolla vain 2. nimenä

VUOSINA 1800 - 1805 SYNTYNEIDEN KALAJOKISTEN POIKIEN
ENSIMMÄISET ETUNIMET

Kastettujen luettelon mukainen nimen muoto

Aaron	4
Abraham	3
Adam	2
Adolph	1
Aleksandr	1
Alphones	1
Ananias	3
Andreas, Anders	39
Axel	1
Carolus, Carl	7
Daniel	1
David	1
Emanuel, Emmanuel	15
Ephraim	7
Eric, Erik	12
Esaias	3
Fredrik	1
Gustaf	2
Henricus, Henric, Henrik	24
Isaac, Isaak	7
Israel	3
Jacob, Jakob	39
Jeremias	2
Johannes, Johan (53 + 18)	71
Joseph	3
Lars	8
Matthias, Mathias, Matts (33 + 16)	49
Michael, Michel, Mikel (3 +15)	18
Nicolaus, Niklas, Nils	6
Olof	2
Simon	12
Pehr	14
Petrus, Petter	9
Pohl	1
Robert	1
Samuel	4
Staffan	1
Thomas	16
Zacharias, Zagharias	3

VUOSINA 1800 - 1805 SYNTYNEIDEN KALAJOKISTEN POIKIEN
TOISET ETUNIMET

Kastettujen luettelon mukainen nimen muoto

Abraham	1
Adrian*	1
Clemen*	1
Ephraim	2
Fredric, Friedric	3
Gabriel*	2
Gustaf	2
Henric, Henrik	3
Jacob	6
Johan	1
Joseph	1
Salomon*	1
Ulrich*	1
Wilhelm*	1

*esiintyi tällä aikajaksolla vain 2. nimenä

VUOSINA 1830 - 1835 SYNTYNEIDEN KALAJOKISTEN TYTTÖJEN
ENSIMMÄISET NIMET

Kastettujen luettelon mukainen nimen muoto

Adonica	1
Agatha	3
Agneta	1
Alina	1
Amalia	1
Amanda	1
Anna	70
Beata, Beatha	13
Brita, Britha	30
Caisa, Kaisa	18
Carin	1
Carolina	10
Catharina	5
Christina	5
Clara	1
Elisabet, Elisabeth	17
Emilia	1
Eva	12
Fredrica, Fredrika	9
Greta, Gretha	27
Gustava, Gustafva	14
Hedvig	1
Helena	1
Henrica	1
Ida	1
Johanna	9
Josephina	1
Lena	2
Lisa	15
Lovisa	1
Lucina	1
Magdalena	1
Maja, Maija	5
Margareta, Margaretha	4
Maria	42
Mariana	1
Mathilda	1
Rebecka	1

LIITE 3 (2)

Rosa	1
Rosalina	1
Sara	1
Sophia	1
Stina	6
Susanna	31
Walborg	2
Wendla	1

VUOSINA 1830 - 1835 SYNTYNEIDEN KALAJOKISTEN TYTTÖJEN
TOISET NIMET

Kastettujen luettelon mukainen nimen muoto

Adolphina*	1
Alexandra*	1
Amalia	2
Amanda	1
Aurora*	1
Brita, Britha	6
Carolina	6
Catharina	6
Christina	4
Elisabeth	13
Fredrica	9
Greta, Gretha	9
Gustava, Gustafva	23
Johanna	9
Kaisa	13
Lena	2
Lisa	27
Lovisa	5
Lucina	1
Maja, Maija	4
Margaretha	5
Maria	20
Mathilda	1
Sophia	7
Stina	5
Susanna	2
Ulrica*	3
Wilhelmina*	1

*esiintyi tällä aikajaksolla vain 2. nimenä

VUOSINA 1830 - 1835 SYNTYNEIDEN KALAJOKISTEN POIKIEN
ENSIMMÄISET ETUNIMET

Kastettujen luettelon mukainen nimen muoto

Abel	1
Abraham	6
Absalon	1
Adam	2
Aleksander	5
Ananias	1
Andreas, Anders	42
Anton	1
August	5
Axel	1
Carl	15
Claes	1
Ephraim	2
Elias	3
Emanuel, Immanuel	12
Eric	6
Esaias	5
Fredric, Fredrick	6
Georg	1
Gustaf	10
Hans	1
Henric, Henrik	15
Isaac, Isaak	4
Israel	2
Jacob	22
Jafet	1
Jeremias	1
Joachim	1
Johannes, Johan (50 + 25)	75
Jonas	1
Joseph	2
Justus	1
Jöran	1
Laurentius, Lars	3
Leander	1
Matthias, Mathias, Matts (22 + 13)	35
Michael, Michel (11 + 4)	15
Nicodemus	2
Niklas, Nils	15
Olof	1
Otto	1

Pehr	5
Petter	2
Robert	1
Samuel	1
Simon	4
Stephan	2
Thomas	9
Titus	1
Zacharias, Zachris	2
Zephania	1

VUOSINA 1830 - 1835 SYNTYNEIDEN KALAJOKISTEN POIKIEN
TOISET NIMET

Kastettujen luettelon mukainen nimen muoto

Albinus*	1
August	2
Fabian*	1
Fredric, Fredrik	6
Gustaf	4
Israel	1
Henric	3
Jacob	6
Leonard*	1
Matthias, Mathias	3
Mauritz*	1
Petter	2
Wilhelm*	1

* esiintyi tällä aikajaksolla vain 2. nimenä

VUOSINA 1860 - 1865 SYNTYNEIDEN KALAJOKISTEN TYTTÖJEN
ENSIMMÄISET ETUNIMET

Kastettujen luettelon mukainen nimen muoto

Agata, Agatha	4
Agneta	1
Aina	1
Alexandra	1
Alina	2
Alma	1
Amalia	1
Amanda	5
Anna	57
Beata, Beatha	3
Bertha	1
Brita, Britha	23
Catharina	2
Edith	1
Edla	4
Elisa	1
Elisabeth	2
Ellen	1
Emilia	2
Emina	1
Erika	1
Eva	10
Fanny	3
Fredrika	1
Greta, Gretha	14
Gustava, Gustafva, Gustawa	11
Hanna	9
Hedvig	1
Helena	1
Hilda	3
Hilma	6
Hindrika	1
Ida	37
Ilma	2
Jemina	1
Jenna	1
Johanna	22
Josefina	10
Kaisa, Caisa	19
Karin	1

LIITE 5 (2)

Karolina	2
Kristina	4
Laura	2
Lena	2
Leontine	1
Lisa	25
Lucina	6
Maija, Maja	3
Maria	49
Mariana	1
Martha	1
Mathilda	5
Naemi	1
Nanny	1
Natalia	1
Nena	1
Rosa	1
Rosina	2
Saida	1
Sandra	1
Sanna	10
Selma	3
Silla	1
Sophia, Sofia	22
Stina	3
Susanna	12
Vendla	1
Werna	1
Wilhelmina	7
Wiivi	1

VUOSINA 1860 - 1865 SYNTYNEIDEN KALAJOKISTEN TYTTÖJEN
TOISET NIMET

Kastettujen luettelon mukainen nimen muoto

Adolfina*	2
Agatha	1
Amalia	2
Amanda	4
Aurora*	1
Brita	1
Christina, Kristina	7
Elina*	4
Elisa	2
Engla*	1
Eudoxia*	1
Eufemia*	1
Evelina*	7
Fredrica, Fredrika	4
Greta	6
Gustafva, Gustava, Gustawa	21
Helena	4
Hilda	2
Hinrica	1
Ida	1
Ilma	1
Jemina	2
Johanna	36
Josefina	28
Juliana	1
Kaisa	3
Karolina	7
Katharina	1
Katrina*	1
Lena	2
Lisa	22
Lucina	25
Luica*	1
Maria	23
Mariana	1
Mathilda, Matilda	4
Nadesta*	1
Olivia*	1
Regina*	1

LIITE 5 (4)

Rudolfina*	1
Selma	1
Serafina, Serafia*	5
Sophia, Sofia	54
Stina	1
Suleima*	1
Susanna	2
Ulricka*	1
Wilhelmina	7

* esiintyi tällä aikajaksolla vain 2. tai 3. nimenä

VUOSINA 1860 - 1865 SYNTYNEIDEN KALAJOKISTEN POIKIEN
ENSIMMÄISET ETUNIMET

Kastettujen luettelon mukainen nimen muoto

Abraham, Abram	5
Adolph	1
Albert	3
Alexander	5
Anders, Antti (2 kpl)	49
Anton	3
August	29
Daniel	2
Didrik	1
Edvard	1
Efraim	2
Elias	1
Eliel	4
Emanuel	12
Emil	1
Erik	6
Ernst	1
Esaias	2
Felix	3
Frans	5
Fredric, Fredrik	5
Georg	1
Gustaf	21
Henric, Henrik, Heikki (1 kpl)	15
Herman	1
Hjalmar	1
Isac, Isak	5
Jafet	1
Jakob	22
Johannes, Johan (10 + 84)	94
Jonas	5
Karl	16
Klas	3
Lars	2
Leander	10
Leo	1
Leonhard, Leonhart	2
Mathias, Matts, Matti (3 + 43 + 2)	48
Maximilian	1
Michael, Michel (3 + 8)	11
Nathanael	1

Niklas, Nils	20
Nikodemus	1
Otto	1
Pehr	3
Petter	3
Rafael	1
Sanfrid	1
Sethem	1
Sigfrid	1
Staffan	1
Thomas	14
Uriel	4
Werner	1
Wilhelm	2
Zachris	1
Zefanias	1

VUOSINA 1860 - 1865 SYNTYNEIDEN KALAJOKISTEN POIKIEN
TOISET ETUNIMET

Kastettujen luettelon mukainen nimen muoto

Albert	8
Alexander	4
Alfrid*	3
Anders	2
Arvid*	2
August	6
Benjam*	1
Daniel	1
Ebert*	1
Edwart, Edvard	3
Eliel	1
Eric, Erik	2
Fredric, Fredrik	4
Georg	1
Gideon*	2
Gustaf	16
Henric, Henrik	6
Jacob, Jakob	8
Joel*	1
Johan	3
Jonas	1
Josef*	1
Leander	9
Leonard, Leonhard	10
Malachias*	1
Michael	2
Petter	2
Reinhold*	1
Richard*	1
Robert*	2
Samuel*	1
Sanfrid	5
Seth*	1
Simeon*	1
Sivert*	2
Timotei*	1
Uriel	1
Wilhelm	7

*esiintyi tällä aikajaksolla vain 2. nimenä

VUOSINA 1890 - 1895 SYNTYNEIDEN KALAJOKISTEN TYTTÖJEN
ENSIMMÄISET ETUNIMET

Kastettujen luettelon mukainen nimen muoto

Aili	9
Aina	8
Aino	6
Aliina	2
Alma	6
Amanda	1
Anna	13
Anni	6
Arla	1
Edit	1
Eliisa	1
Ellen	1
Elli	4
Elma	3
Elsa	2
Emma	1
Ester	4
Eeva	1
Evelina	1
Fanny, Fanni (15 + 6)	21
Greta, Greeta	2
Hanna	30
Helena	1
Helli	3
Helmi	15
Henna	2
Hilda	15
Hilja	5
Hilma	58
Hinni	5
Hulda	2
Ida, Iida	26
Impi	1
Ina	1
Jemina	1
Jenna	1
Jenny, Jenni (18 + 5)	23
Johanna	7
Josefiina	1
Jusefiina	2

Juulia	1
Kaino	1
Lempi	5
Liinu	1
Liisa	3
Lusiina	1
Lyydia, Lyydi, Lyyti (9 + 3 + 2)	15
Lyyli	1
Maria	15
Martta, Martha (4 + 1)	5
Mathilda	2
Miina	1
Mini	1
Naema, Naima	2
Nanni	4
Olga	4
Priita	1
Rosa	1
Saidi	1
Saima	10
Saimi	8
Saitu	1
Sanna	1
Selma	8
Senia, Senja	2
Senni	1
Sigrid	1
Siina	1
Sofia	7
Suoma	1
Tyyne	2
Tyyni	1
Yyra	1
Vera	1
Vieno	1
Wiivi	1
Wilhelmiina	2

VUOSINA 1890 - 1895 SYNTYNEIDEN KALAJOKISTEN TYTTÖJEN
TOISET NIMET

Kastettujen luettelon mukainen nimen muoto

Adolffiina, Adolffina*	2
Aliina, Alina (5 + 1)	6
Alliina*	1
Alviina*	2
Amalia*	4
Amanda	3
Augusta*	4
Auroora, Aurora* (2 + 1)	3
Dagmar*	3
Eedit	1
Eeliilia*	1
Eliina, Elina* (5 + 1)	6
Eliisa, Elisa (9 + 1)	10
Elisabeth*	9
Elviira, Elvira*	2
Emelia*	1
Emeliina*	1
Emilia*	6
Ester	1
Eunika*	1
Eveliina	2
Fredrika*	2
Gunigunda*	1
Gustaava, Gustava, Gustafva* (7 + 2 + 1)	10
Hanna	1
Heleena, Helena (2 + 1)	3
Hellin*	1
Henriika, Henrika*	2
Hindrika*	1
Inkeri*	1
Irene*	1
Jemiina, Jemina (3 + 1)	4
Johanna	29
Josefiina, Josefina * (7 + 1)	8
Jusefiina	7
Karoliina*	1
Katariina, Katarina*(8 + 8)	16
Katriina*	1
Kerstin*	1

LIITE 7 (4)

Kristiina, Kristina*(5 + 5)	10
Lempi	1
Liisa	3
Lilia*	1
Loviisa, Lovisa*(2 + 1)	3
Lusiina	7
Lyydia, Lydia, Lyyti (11 + 3 + 1)	15
Lyyli	1
Maria	65
Mariana*	3
Mathilda, Matilda (5 + 1)	6
Melliida, Mellida, Meliida*	3
Regina*	1
Selina, Seliina*	2
Serafia, Serafiia* (2 + 1)	3
Signe*	1
Siiri*	1
Sofia	65
Stiina*	1
Susanna*	8
Sylvi*	1
Walpuri*	1
Wilhelmiina	2
Xenia	2

*esiintyi tällä aikajaksolla vain 2. tai 3. nimenä

VUOSINA 1890 - 1895 SYNTYNEIDEN KALAJOKISTEN POIKIEN
ENSIMMÄISET ETUNIMET

Kastettujen luettelon mukainen nimen muoto

Aarne	1
Aarno	1
Aate	2
Aksel	4
Aleksanteri, Aleksander (3 + 2)	5
Anto	1
Antti, Anders, Andreas (22 + 12 + 1)	35
Armas	1
Arvid	4
August, Aukusti (11 + 3)	14
Eeli	1
Eevert	2
Eino	20
Eliel	1
Emil, Eemeli (7 + 1)	8
Erkki	2
Ernst	9
Fande	1
Feeliks, Felix	3
Frans	18
Fredrik	3
Hannes	1
Heikki, Henrik (10 + 4)	14
Heino	1
Herman	1
Hjalmar, Hjalmary, Jalmar (5 + 1 + 1)	7
Hugo	1
Jaakko, Jakob (13 + 4)	17
Juho, Johan, Johannes (14 + 38 + 24)	76
Joonas	23
Kaarlo, Karl, Carl (10 + 1 + 1)	12
Kalle	4
Kosti	2
Kustaa	4
Leander, Leanteri (4 + 1)	5
Leino	1
Matti, Matts, Mathias, Matias (21 + 4 + 5 + 1)	31
Mikael	1
Niilo	7
Nikolai	2
Niku	7

Odist	3
Oskari, Oskar (1 + 1)	2
Otto	4
Paul	1
Petter	2
Rafael	1
Reino	2
Sakari	1
Sanfrid	4
Sem	1
Seth	2
Simo	1
Sulo	1
Taavetti	1
Toivo	4
Torsten	1
Tuomas	2
Urho	2
Vento	1
Verner	1
Viktori	1
Vilho	2
Viljam	2
Viljo, Wiljo	3
Väinö, Wäinö	22
Yrjö	1

VUOSINA 1890 - 1895 SYNTYNEIDEN KALAJOKISTEN POIKIEN
TOISET NIMET

Kastettujen luettelon mukainen nimen muoto

Aadolf*	1
Abraham, Aaprami*	2
Agala*	1
Aksel	1
Alarik*	4
Albert*	4
Aleksander, Aleksanteri (12 + 2)	14
Alfred*	6
Allan*	3
Anders	2
Anshelm, Anselm*	2
Armas	4
Arthur*	1
August, Augusti, Aukusti (7 + 1 + 3)	1
Arvid, Arviidi, Arvi (23 + 1 + 1)	25
Edvard*	5
Efraim*	1
Einar*	1
Eino	1
Eliel, Eeliel	2
Emil, Eemil	19
Erik	1
Evert, Eevert (3 + 1)	4
Fredrik	5
Gustaf, Kustaa (3 + 2)	5
Gustaavi*	1
Hans*	1
Harald*	1
Henrik, Heikki (12 + 6)	18
Herman	3
Hjalmar, Jalmar, Jalmari (14 + 3 + 1)	18
Ilvari*	1
Ilmari, Ilmar* (6 + 1)	7
Jaakko, Jakob	2
Joel*	2
Johannes, Johan (9 + 3)	12
Joseph*	1
Julius*	2
Kristian*	1
Kusti*	2
Leander, Leanteri (10 + 1)	11

Leonard, Leonhard, Leonaard* (2 + 1 + 1)	4
Mainen*	1
Markus*	1
Mathias	3
Mattsfrid*	1
Niilo	2
Nikolai	3
Olavi*	1
Oskar, Oskari (3 + 1)	4
Rafael	1
Rikaard*	1
Rudolf*	1
Sanfrid	17
Siivert*	1
Sylvester*	1
Urho	1
Uriel*	1
Valdemar*	2
Walentin*	1
Valfrid, Walfrid*	2
Walmo*	1
Walter*	1
Vihtor, Viktor (2 + 1)	3
Wilhelm, Vilhelm* (5 + 1)	6
Viljam, Wiljam, Viljami, Wiljami (21 + 2 + 6 + 2)	31
Wiljo	1
Väinö, Wäinö (4 + 1)	5
Yrjänä*	1

*esiintyi tällä aikajaksolla vain 2. tai 3. nimenä

KYMMENEN SUOSITUINTA TYTÖN JA POJAN NIMEÄ KALAJOELLA
VUOSINA 1800 - 1805 JA 1830 - 1835 (1. NIMET)

Tytöt, vuodet 1800 - 1805

1. Anna
2. Maria
3. Susanna
4. Priita
5. Elisabet
6. Liisa
7. Kaisa
8. Margareta
9. Katariina
10. Eeva

Pojat, vuodet 1800 - 1805

1. Johannes, Juho
2. Matias, Matti
3. Jaakko
4. Antti
5. Heikki
6. Mikko
7. Tuomas
8. Emanuel
9. Pekka
10. Erkki

Tytöt, vuodet 1830 - 1835

1. Anna
2. Maria
3. Susanna
4. Priita
5. Kreetta
6. Kaisa
7. Elisabet
8. Liisa
9. Kustaava
10. Pieta

Pojat, vuodet 1830 - 1835

1. Johannes, Juho
2. Antti
3. Matias, Matti
4. Jaakko
5. Heikki
6. Kaarle
7. Mikko
8. Niilo
9. Emanuel
10. Kustaa

KYMMENEN SUOSITUINTA TYTÖN JA POJAN NIMEÄ KALAJOELLA
VUOSINA 1860 - 1865 JA 1890 - 1895 (1. NIMET)

Tytöt, vuodet 1860 - 1865

1. Anna
2. Maria
3. Iida
4. Liisa
5. Priita
6. Johanna
7. Sofia
8. Kaisa
9. Kreetta
10. Susanna

Pojat, vuodet 1860 - 1865

1. Juho, Johannes
2. Antti
3. Matti, Matias
4. Aukusti
5. Jaakko
6. Kustaa
7. Niilo
8. Kaarle
9. Heikki
10. Tuomas

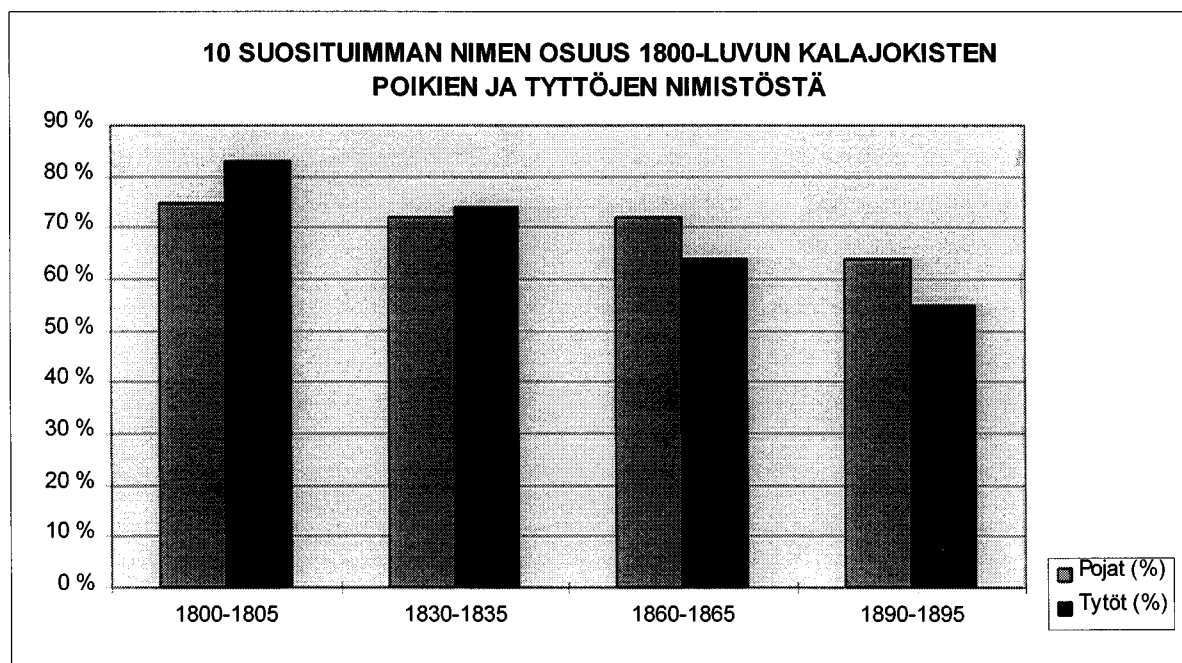
Tytöt, vuodet 1890 - 1895

1. Hilma
2. Hanna
3. Iida
4. Jenni
5. Fanni
6. Helmi
7. Hilda
8. Maria
9. Anna
10. Saima

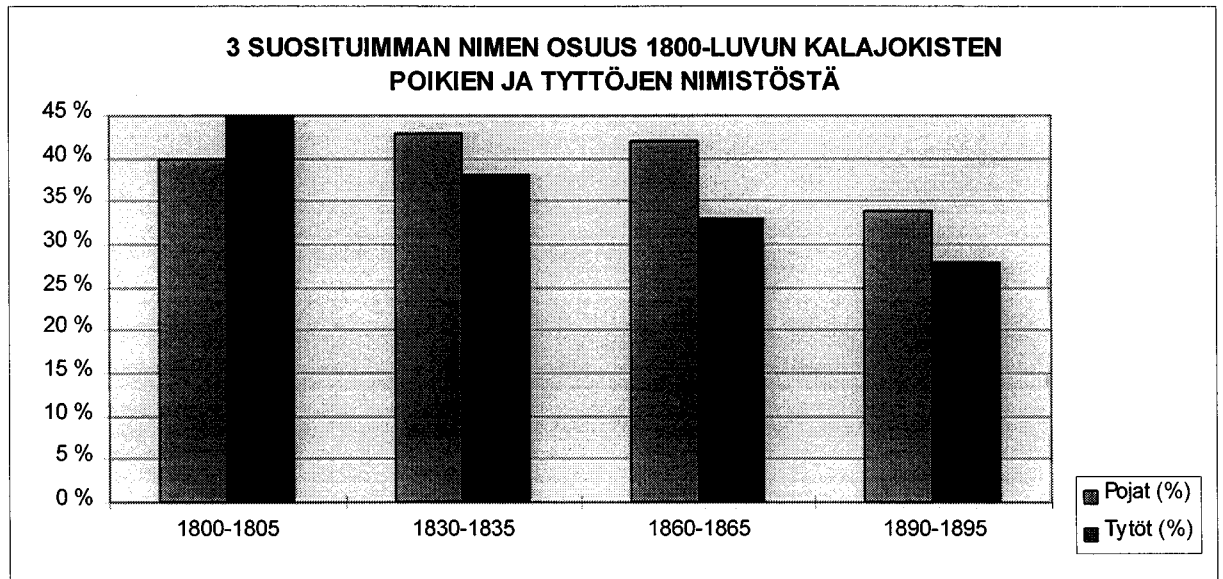
Pojat, vuodet 1890 - 1895

1. Juho, Johannes
2. Antti
3. Matti, Matias
4. Joonas
5. Väinö
6. Eino
7. Frans
8. Jaakko
9. Aukusti
10. Heikki

10 SUOSITUIMMAN NIMEN OSUUS 1800-LUVUN KALAJOKISTEN POIKIEN JA TYTTÖJEN NIMISTÖSTÄ		
Vuodet	Pojat (%)	Tytöt (%)
1800 - 1805	75 %	83 %
1830 - 1835	72 %	74 %
1860 - 1865	72 %	64 %
1890 - 1895	64 %	55 %

3 SUOSITUIMMAN NIMEN OSUUS 1800-LUVUN KALAJOKISTEN POIKIEN JA TYTTÖJEN NIMISTÖSTÄ		
Vuodet	Pojat (%)	Tytöt (%)
1800 - 1805	40 %	45 %
1830 - 1835	43 %	38 %
1860 - 1865	42 %	33 %
1890 - 1895	34 %	28 %

SUOSITUT ETUNIMET

Sija	Savo v. 1541	Kainuu v. 1695	Kuhmo v. 1772	Kuhmo v. 1850
1.	Pekka	Matti	Juho	Juho
2.	Paavo	Heikki	Matti	Matti
3.	Lauri	Juho	Heikki	Antti
4.	Antti	Pekka	Pekka	Heikki
5.	Olavi	Lauri	Antti	Pekka
6.	Juho	Olavi	Paavo	Erkki
7.	Heikki	Paavo	Tuomas	Esko
8.	Matti	Erkki	Esko	Jaakko
9.	Niilo	Tuomas	Erkki	Paavo
10.	Mikko	Simo	Olavi	Joose
11.	Hannu	Mikko	Yrjö	Tuomas
12.	Maunu	Yrjö	Joose	Olavi
13.	Tapani	Samuli	Lauri	Kalle
14.	Kauppi	Jaakko	Jaakko	Yrjö
15.	Martti	Esko	Tapani	Lauri
Y	31	54	38	63
%	94,6	74,8	88,8	86,2
N	3 328	1 493	884	1 873

(Y=nimiä yhteensä, %=mukana olevien nimien suhteellinen osuus kaikista,
N=henkilöitä yhteensä)

Lähde: Heikkinen 1993, s. 116.

